کتب خطی

فارسی

فهرست
کتابخانهٔ مجلس شورای ملّی

تألیف

سعید نفیسی

جلد ششم از نشریات کتابخانه

تهران ۱۳۴۴

چاپخانه مجلس شورای ملی

کتب خطی

فارسی

فهرست
کتابخانهٔ مجلس شورای ملّی

تألیف

سعید نفیسی

جلد ششم از نشریات کتابخانه

تهران ۱۳۴۴

چاپخانه مجلس شورای ملی

بسمه تعالی

کتابخانهٔ مجلس شورای ملی که همیشه در راه توسعه وتکامل خویش کوشش کرده است دراین ایام با سرعت بیشتری دراین راه قدم برمیدارد .

درشش ماه گذشته کتابخانهٔ مجلس شورای ملی متجاوز ازشش هزار جلد کتاب چاپی وهزار و پانصد جلد کتاب خطی خریداری کرده است و این مایهٔ کمال امیدواری است .

کتابخانه خوشوقت است که ششمین نشریهٔ خودراکه اختصاص بفهرست کتب خطی فارسی داردو آقای سعید نفیسی استاد دانشمند دانشگاه آنرا تألیف کرده‌اند و دانشمندمحترم آقای عبدالحسین حائری درغیبت آقای نفیسی آنرا تنظیم کرده‌اند منتشر مینماید .

سه‌شنبه بیست وسوم خرداد ۱۳۴۴

رئیس کتابخانه ـ دکتر تقی تفضلی

۲۰۰۱

قرآن مترجم

شامل تمام قرآن که ترجمهٔ آن بین‌السطرین نوشته شده وسبك انشای ترجمهٔ قرن دهم را میرساند . کاتب درپایان نسخه، تاریخ ۱۲۸۰ را گذاشته‌وسپس چنین رقم کرده‌است : (حرره امتثالا لامر الامیرالنبیل والصاحب الاجل‌الجلیل کهف الافاخر سرکار **الحاج علی خان اعتماد السلطنه** العلیة دام مجده‌العالی و اناالعبدالجانی الفانی‌الفقیر **احمد** المتخلص **بالوقار** ابن‌المرحوم المبرور استادالکل و سیدالقوم **الوصال** اسکنه‌الله فی جناب الوصال فی‌السنة‌الاولی من‌العشرة‌التاسعة من‌المأة‌الثالثة من‌الالف‌الثانی من‌الهجرة المقدسة النبویة علی ها جرها الف سلام و تحیة اللهم بارك اصاحبها واغفر لقاریها وکاتبها ۱۲۸۱ » .

از این قرار این نسخهٔ بسیارنفیس را **وقار** شاعروخوشنویس معروف سیزدهم پسر **وصال شیرازی** در ۱۲۸۰ و ۱۲۸۱ برای **حاج‌علی خان اعتماد السلطنه** پدر **محمدحسن‌خان‌صنیع‌الدوله‌واعتمادالسلطنه** که‌ازرجال نامی دربار **ناصرالدین شاه** بوده ودر روز آدینه سلخ ربیع‌الاول ۱۲۸۵ درگذشته کتابت کرده است .

آغاز : « الحمدلله رب‌العالمین الرحمن الـرحیم . ستایش مرخدای را که پروردگـار جهانیان‌است بخشایندهٔ مهربان . . » .

پایان : « الذی یوسوس فی‌صدور الناس من‌الجنة والناس ـ آنکه وسوسه کند در سینهای مردمان از پریان و آدمیان » .

۳۵/۵ در ۲۳/۵ سانتی متر . ۶۱۳ صحیفه هرصحیفه ۱۲ سطر متن و ۱۲سطر ترجمه . متن بخط نسخ بسیار ممتاز وترجمه بخط‌نسخ تعلیق بسیار خوب که‌با مرکب سرخ نوشته. درصحیفهٔ ۱و۲ در میان ترنج بسیار زیبائی که اطراف آنرا باکمال ظرافت از طلا و لاجورد و شنگرف و زنگار تذهیب کرده‌اند ، دعای‌تلاوت قرآن ودرحاشیهٔ‌آن اسامی سور قرآن در میان خانهای کوچك طلاباشنگرف‌وسرنج ولاجورد وسفیداب وزنگار نوشته‌اند . صحایف ۳ و ٤سرلوح سیار زیباوحواشی‌مذهب‌با همان رنگها دارد . تمام صحایف را بین‌السطرین ودر حواشی‌تذهیب‌کرده‌اند و همه صحایف جدول ۱۷ خطی از طلا و مرکب سیاه و زنگار وشنگرف ولاجورد دارد . در آغاز هرسوره سرسوره های زیبا دارد به طرحها ورنگهای مختلف وباتذهیب ودرمیان ترنجهای آنهابیشتر سفید است و گاهی با لاجورد اسامی و خصایص سوآنها نوشته شده . در حواشی برابر

جزء ها و حزبها وموارد سجده، ترنج خوبی با همان رنگها و بطرحهای مختلف ساخته‌اند . همه صحایف را متن و حاشیه کرده‌اند . متن کاغذ ترمهٔ شکری آهار مهره دار وحاشیه کاغذ ترمهٔ سفید آهار مهره‌دار است . جلدروغنی که درپشت ورو نقاشی زیبائی دارد . قسمت‌بیرون آن‌زمینه زرافشان وقسمت اندرون زمینهٔ لاکی که دراطراف آن روی متن‌سبز، با سفیداب در چهار طرف بخط نسخ ممتاز آیةالکرسی را نوشته‌اند. عطف‌تیماج خرمائی .

شمارهٔ دفتر ۲۲۰۳۲

قرآن مترجم ۲۰۰۲

شامل جزءِپنجم‌از آیهٔ۲۸ از **سورةالنساء** تاآیهٔ ۱۴۶ازهمان سوره . ترجمهٔ آیات بانشائی کهنه که سبك آن‌اواخر قرن ششم واوایل قرن هفتم رامیرساند بین‌السطرین نوشته شده . ظاهراً این نسخه از مصحفی بوده است شامل چندین مجلد که هریك شامل چند جزءِ ازجزءِ های قرآن بوده است . و مجلد دیگری شامل چهار جزءِازآن درکتابخانه است که پس ازین شرح آن خواهد آمد .

آغاز : « المحصنات من‌النساءالاماملکت ایمانکم . و شوی مندان از زنان مگر آنکه پادشاهست برآن حجت..».

پایان : « ان شکرتم وآمنتم‌وکان‌الله شاکراعلیما . اگر شکر کنیدوبگروید وهست خدای شاکر ودانا » .

۲۰/۵ در ۱۶ سانتی متر . ۹۵ صحیفه هر صحیفه پنج سطر متن، ده سطر ترجمه . متن بخط نسخ پیش از یاقوت بسیار جلی و تشدید ها ومد ها را با زنگار ولاجورد نوشته و نقطه هائی از شنگرف بالای سطر ها گذاشته‌اند . ترجمه خطنسخ ریزتر . دو صفحهٔ اول دو سرعشر خانه خانه‌دار ازطلا وسرنج ولاجورد دارد .در حواشی درسر حزبها ترنجهایی از لاجورد و سرنج و طلا ساخته‌اند در مواردوقف دایره های کنگره‌دار از شنگرف وطلا و لاجورد ساخته‌اند که در میان آنها بسفیداب حروف مقطع الفبا را نوشته اند . بعد از هر آیه ترنج کوچکی ازشنگرف و طلا کشیده‌اند . کاغذ اصفهانی‌رگه دار بی آهار شکری . خط و کاغذ و تذهیب و رسم‌الخط معمول اوایل قرن هفتم . جلد میشن خرمائی ضربی‌ساخت‌آسیای صغیر .

شمارهٔ دفتر ۳۲۱۴۶

قرآن مترجم ۲۰۰۳

شامل جزء بیست و پنجم و بیست و ششم و بیست و هفتم و بیست و هشتم از آیهٔ ٤٦ سورهٔ فصلت تا آیهٔ ۱۲ سورة التحریم . این نسخه شامل چهار جزء دیگر از همان مصحفی است که درشمارهٔ پیش ذکر آن گذشته و همان خصایص در سبك انشای ترجمهٔ آن که بین السطرین نوشته شده دیده میشود .

آغاز : «من عمل صالحا فلنفسه ومن اساءفعلیها) ـ هر کس که کار نیك کندخویشتن را کند وهر کس که بد کند برو بود وبال آن..».

پایان : « صدقت بکلمات ربها وکتبه وکانت من القانتین ـ تصدیق آورد سخنان خدای خویش وبکتبهای او وبوده‌اند فرمان برداران ».

۲۰ در ۱٦ سانتی متر . ۱۵۸ صحیفه هر صحیفه ٥ سطر متن و ٥ سطر ترجمه . متن بخط نسخ پیش ازیاقوت بسیار جلی وتشدید ها ومدهارا با زنگارولاجورد و نقطه هائی‌ازشنگرف بالای سطرها گذاشته‌اند . ترجمه خط نسخ ریزتر. دو صفحه اول دو سر عشر شاخ گوزنی از طلا و سرنج ولاجورد دارد. در حواشی درحزبها وجزء ها ترنجهائی ازلاجورد وسرنج وطلا ساخته‌اند ودر موارد وقف دایره‌های کنگره‌دار از شنگرف وطلا ولاجورد ساخته‌اند که‌در میان آنها بسفیداب حروف مقطع الفباءرا نوشته‌اند . بعد از هرآیه ترنج کوچکی از شنگرف وطلا کشیده‌اند . کاغذ اصفهانی رگه دار بی آهار شکری . خط و کاغذ و تذهیب ورسم‌الخط وسبك انشاء فارسی معمول اوایل قرن هفتم .

شمارهٔ دفتر ۲۳۹۰۲

تبصرة القراء ۲۰۰۴

تألیف **حسن قاری** . مؤلف خود درمقدمه گوید که بیست سال درروضهٔ امام **علی‌بن موسی‌الرضا** بتلاوت قرآن و تعلیم مردم مشغول بوده و این کتاب را در زمان **شاه عباس اول** (۹۸ـ۱۰۳۸) تألیف کرده وازین قرار در اواخرقرن دهم

واوایل قرن یازدهم میزیسته است . کتاب شامل یك مقدمه ودوازده بابست .

باب اول در بیان استعـاذه . باب دوم دربیان بسمله . باب ۳ دربیان مخارج حروف . باب ٤ دربیان صفات حروف . باب ٥ دربیان احکام را ولام جلاله . باب ٦ در بیان هاء کنایه . باب ۷ در بیان مد وقصر . باب ۸ در بیان احکام نون ساکنه و تنوین . باب ۹ دربیان ادغام . باب ۱۰ دربیان وقوف ورموز آن . بـاب ۱۱ در بیان رسم الخط . باب ۱۲ در بیان اختلاف حفص وبکر در کلمات قرآنی . مؤلف در پایان نسخه نوشته است : «فارغ شد ازتحریر وساکت گشت ازتقریر مسود این اوراق و مشوش خاطر حذاق اقل عبادالله الباری محمد حسن القاری در هنگامی کـه خاطرکلیل وذهن علیل را انواع پریشانی و حرمان ازآمال وامانی حاصل بوده توقع آنکه اگر سهوی یا نسیانی در تقریر قراءتی وتحریر عبارتی واقع شده باشد اصلاح آن را عین صلاح ومصلحت عین دانسته مقتضای اخوت را بتقدیم رساند علی ان الانسان من النسیان »

صحیفهٔ اول این نسخه افتاده است .

آغاز : « فسبحان من تکلم بغیر آلة وادوات..».

پایان : «نگاه باید داشت مثل ایاك نعبدوایاك نستعین» .

۱۸ در ۱۱/٥ سانتی‌متر . ۱٤۳ صحیفه هر صحیفه ۱۱ سطر بخط نسخ متوسط . عناوین بهمان خط بمرکب سرخ نوشته شده . همه صحایف جدول‌چهار خطی از طلا و مرکب سیاه دارد . کاغذ سمرقندی شکری آهارمهره‌دار .خط وکاغذ معمول قرن یازدهم ـ جلد میشن خرمائی ضربی بی مقوا .

شمارهٔ دفتر ۲۲٥۳۳

ترجمة الخواص ۲۰۰٥

معروف بتفسیر زواری تألیف **علی بن حسن زواری** . رجوع کنید بمجلد سوم انتشارات کتابخانه ص ۱۱ـ۱۳ . در پایان این نسخه نوشته‌شده است: « تمام‌شد کتاب ترجمة الخواص....وبجهت تاریخ اتمامش رباعیی انشاءفرموده که در آخرین اوراق ثبت افتاده وباین نظم دلپذیر اتمام داده وهو هذا :

این نامه رقم نمود بر لوح بیان — کـشاف دقایق معانی نهان

از فضل اله چون باتمام رسید — تاریخ وی از«فضل اله»است عیان.

پس ازآن نوشته شده : « الحمدلله علی اتمام نعمه و..بمساعدت الطاف رب‌العالمین و معاونت اخوان دین خصوصاً جامع محاسن کمالات **شمس‌الدین‌محمد کازرین** که در تحریر این تفسیر منت ... بر این حقیر ثابت نمود والصالح کاسمه‌الشریف **محمد صالح مازندرانی غفاری** در مقابله‌وتصحیح آیات وعبارات ومکاشفه وتوضیح معضلات و استعارات این کتاب مستطاب‌درخور بضاعت‌واستطاعت قلیل علیل خودبذل نمودم و در اوان مقابله اکثر کتب راکه مفسر رحمه‌الله تعالی ازآنها نقل‌روایت نموده یا دیگر کتب محتاج‌الیه‌حاضرداشتم ودر حین رجوع بآنها مساهله‌جایزنداشتم وهر فقره که ازغیر کتب معضلهٔذیل‌آورده احیاناًخللی درآن یافتم موقوف‌بمقابله‌نسخه دیگر گذاشتم وبالله‌التوفیق**محمودبن علی بن محمدالحسین موسوی** الکرمرودی‌الشهربانی عفی‌عنهم‌فی یوم المبعث سنة سبع و ستین بعدالالف من‌الهجرةالنبویه علی صاحبها اکمل‌الصلوة والتحیه سلام‌الله تعالی علیه وآله خیرالبریه » ازاین قرار تألیف این کتاب بنابررباعیی که شمس‌الدین محمد سروده در ۹۴۶ مطابق حروف کلمهٔ «فضل‌اله»است‌ولی نسخه با دقت تمام درسال ۱۰۶۷ نوشته شده است .

آغاز: « حمد بی حد وشکربلاعد منعمی را سزد که شقایق حقایق‌قرآنی‌را در حدایق...».

پایان: «انك‌انت‌الکریم المنان وصلی‌الله علی‌رسوله سیدنامحمدوآله‌الطیبین الطاهرین..».

۴۲/۵ در ۲۵ سانتی‌متر . ۹۷۲ صحیفه هر صحیفه ۲۹ سطر بخط نسخ‌متوسط . آیات بخط نسخ جلی و معرب و عناوین بامرکب سرخ نوشته شده .صحیفه اول سرلوح ممتازی ازطلا وزنگار و لاجورد وشنگرف ومرکب سیاه داشته‌که قسمتی ازآن در نتیجهٔ پارگی ازمیان رفته. از۷ صحیفهٔ اول نیزقسمتی ازمیان رفته و وصالی کرده‌اند همه صحایف جدول ۹ خطی از طلا و شنگرف و لاجوردو مرکب سیاه دارد نشانه خمس ها و عشرها و حزبها و جزئها وگاهی بعضی توضیحات بخط سرخ جلی در حواشی‌نوشته‌اند ونیز افتادگی ها را پس ازمقابله‌درحاشیه با همان خط متن ثبت کرده‌اند . کاغذ سمرقندی شکری آهار مهره دار . جلد میشن تریاکی سوخته که قسمت بیرون آن فرسوده شده .

شمارهٔ دفتر۲۲۹۲۱

خواص‌الایات ۲۰۰۶

تألیف **عبدالعلی بن محمدبن حسین** . مؤلف خود در مقدمه گوید که‌این خواص آیات‌رادرسال ۹۲۶ اززبان تازی ترجمه کرده است وسپس در سه مقدمه خواص آیات هر سوره را بترتیب نقل کرده .

کاتب درپایان نسخه رقم کرده : « فرغت من تحریر ها فی یوم‌السبت ثالث شهر جمادی‌الاول‌سنة‌ثلث‌وثمانین والف‌بخط‌الفقیر الحقیر محمد کاظم‌بن‌حاجی‌محمدصادق عفی‌الله‌عنهما».

آغاز ـ: «الحمدلله‌الذی انزل‌الفرقان علی عبده ...».

پایانـ « وصلی‌الله علی خیر خلقه محمدوآله اجمعین » .

١٩/٥ در١٣/٥ سانتی‌متر ـ ٣٨٤ صحیفه هر صحیفه ١٤ سطر بخط نسخ‌متوسط عناوین بهمان خط با مرکب سرخ و آیات معرب نوشته شده . کاغذاصفهانی شکری آهار مهره دار جلد میشن خرمائی تیره ضربی‌که عطف آنرااز میشن حنائی وصله انداخته‌اند .

شمارهٔ دفتر ٢٣٨٤٩

رساله در وقوف قرآن ٢٠٠٧

در اصل نسخه مقدمهٔ رساله نوشته نشده و در دو صحیفهٔ اول بخط دیگر بر همان کاغذ متن کتاب مقدمه را بر آن افزوده‌اند ومؤلف درمقدمه نام‌خود را نیاورده . این کتاب حتماً تألیف **ابوجعفر محمدبن طیفور سجاوندی** مؤلف معروف نیست و بلکه مؤلف این کتاب مدتهای مدید پس از وی می‌زیسته و در کتاب خود عقاید وی و **حاج قوام‌الدین عبدالله‌بن فقیه نجم‌الدین محمود** راکه ازقراءِ معروف بوده است نقل کرده و ظاهراً مؤلف این نسخه درقرن نهم می‌زیسته‌است در حاشیه بخط دیگرمطالبی درتوضیح‌متن افزوده شده . ازآخر نسخه چیزی افتاده ومطلب ناتمامست .

آغاز: « الحمدلله حمدا یوافی نعمه ».

پایان : « ورکوع واحدفالسورة مکیة وضحاها تلاها.. » .

١٨ در ١٢/٥ سانتی‌متر . ٣٦٧ صحیفه هر صحیفه ١٢ سطر بخط نسخ خوش معرب . عناوین بهمان خط بسرخی وگاهی با زنگار نوشته شده . کاغذسمرقندی شکری آهار مهره‌دار خط و کاغذ معمول قرن دهم . جلد میشن‌سیاه‌طلا کوبی کرده

شمارهٔ دفتر ٢٤٠٩١

شرح جواهرالایات ۲۰۰۸

نام مؤلف درنسخه نیست و خطبهٔ کتاب راکاتب ننوشته تنها در آغاز نسخه نوشته است «شرح جواهر الایات» وسپس مؤلف‌مینویسداز **یونس بن‌طاهر** روایت شده است که **محمد بن‌اسامه**در **اصفهان** درخواب آیاتی‌را که‌برای‌رفع‌مشکلات مانند اوراد باید خواند **از رسول (ص)** فرا گرفته است وآنهارا از قرآن بیرون آورده و در کتابی‌جمع کرده وچون نسخه های آن با یك دیگر اختلاف داشته وی نیز دررؤیا از **(رسول ص)** استمداد کرده براهنمائی او باردیگرآیاتی را از قرآن برآورده وبر آن نسخه‌افزوده‌است . ترتیب این‌نسخه برروزهای‌هفته‌است ونخست ازروزجمعه شروع کرده وآیاتی‌را که درهرروزباید خواند باتعیین‌سوره های‌قرآن پی‌درپی نقل کرده‌ودرزیر آیات ترجمه فارسی آنهاراآورده است .

آغاز : « روایت کنند ازیونس بن‌طاهر که امام بلخ بود که وی‌فرمودمردی بود در اصفهان که اورامحمدبن اسامهٔ مقری خواندندی..».

پایان: «پس‌درآی‌درمیان بندگان من ودرآی دربهشت من» .

۱۹ در ۱۱٫۵ سانتی متر . ۱٤۹ صحیفه که در اصل شماره گذاشته اند . هرصحیفه ۱۸ سطر . متن‌آیات بخط نسخ متوسط ومعرب ودر زیر آن ترجمهای فارسی بخط تحریر بامرکب سرخ‌نوشته‌شده . عناوین رانیزبامرکب سرخ‌نوشته‌اند. کاغذاصفهانی رگه‌دارآهارمهره کرده‌شکری رنگ . خط وکاغذ معمول‌قرن‌دوازدهم. دربالای صفحه اول یکی از مالکین این نسخه تاریخ‌روز شنبه دهم صفر ۱۳٤۹راگذاشته ودر پشت صفحهٔ اول معتمد الدوله فرهاد میرزا تاریخ ۷ شوال ۱۲۹٦راگذاشته است . جلد میشن سرخ ضربی .

شمارهٔ دفتر ۲۲۵۳۲

لوامع التاویل ۲۰۰۹

این کتاب ترجمه ایست از کتاب تاویل الایات الظاهره فی‌فضایل‌العترة الطاهره که‌ازهرسورة‌فضایل**ائمه(ع)** رااستخراج کرده‌اند.مؤلف **کشف الحجب**

والاستار این کتاب را **به شیخ شرف الدین بن علی نجفی** نسبت داده و گوید به **کراجکی** هم منسوب است و این نسبت درست نیست ودراین باب دلایلی آورده است (ص ۹٤)مترجم **محمدمعصوم بن محمدامین بن علی بن حسین خلیل استر آبادی** خود تصریح میکند که درزمان **شاه عباس دوم** وبدستور مولانا **محمدمومن** که ظاهراً همان **محمدمؤمن استر آبادی** فقیه معروف آن زمانست بترجمهٔ این کتاب پرداخته و مقدمه ای بر آن افزوده و آنرا **لوامع التاویل** نام گذاشته ودر پایان نسخه تاریخ اتمام آن راچنین سروده است :

این نسخه که گلشنی است بهجت انگیز بحریست زنیسان سخن گوهر خیز
جوید زتو اندیشه اگر تاریخش گو : « یك جمعیت از حقایق لبریز »

آغاز : «صدر الکتاب صحیفه آمال مفسران آیات کلام..».

پایان : «گویك جمعیت ازحقایق لبریز » .

۳۰/۵ در ۱۹ سانتی متر . ٦٦٨ صحیفه هر صحیفه ۲۱ سطر بخط نسخ ممتاز . عناوین وعبارات متن را بهمان خط بالاجورد وشنگرف وطلا نوشته اند . صحیفه اول سرلوح ضربی ازطلا ولاجورد وشنگرف وزنگار و سرنج دارد ـ همه صحایف جدول پنج خطی از طلاولاجورد ومرکب دارد و در دو طرف عناوین نیز جدول سه سطری ازطلا و مرکب ساخته اند . در آغاز سور در دوطرف جدول گل و بوتهای زیبا کشیده اند ودرپایان نسخه نیز گل و بوتهایی ساخته اند . کاغذ ابری شکری آهار مهره دار . درصحیفه ٤ نام شاه عباس دوم را باطلا نوشته اند وهمین میرساند که این نسخه زیبا را برای وی نوشته اند . جلد میشن خرمائی داغ کرده برگردان دار که عطف آنرا ازتیماج بهمان رنگ سجاف انداخته اند .

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۱۲

المبسوط فی القراآت السبع و المضبوط من اضاآت الطبع

۲۰۱۰

تألیف محمدبن محمودبن محمدبن احمدبن علی شریف سمرقندی همدانی

مؤلف خود در مقدمه گوید که این کتاب را در شرح قصیدهٔ شاطبیه در قرائت نوشته ودرسه کتاب پرداخته . کتاب اول را دراصول قرائت بفارسی نوشته و کتاب دوم را در اصول قرائت دربیست ورق پرداخته و نام آن را کتاب التسخیر

علی طریق التشجیر گذاشته ودر کتاب سوم اصول قرائت رابجدول نوشته است در غایت اختصار وازین قرار این نسخه شامل کتاب اول اوست وفهرست ابواب آن بدین قرار است :

باب فی ذکر اسماء القراء . . . باب۲ فی ذکر روایه ائمة السبع الی النبی (ص) باب ۳ فی ذکر الاستعاذه . باب ٤ فی ذکر البسمله. باب ٥ ذکر بیان ضمیر الجمع . باب۶ فی ذکر الادغام الکبیر . باب ۷ فی ذکر المتقاربین فی کلمة وفی کلمتین . باب ۸ فی ذکر هاء الکنایه. باب۹ فی ذکر المدو القصر. باب۱۰ فی ذکر الهمزتین من کلمه باب۱۱ فی ذکر الهمزتین فی کلمتین. باب۱۲ فی ذکر الهمزة المفرده . باب ۱۳ فی نقل حرکة الهمزه الی الساکن قبلها . باب۱٤ فی ترك الهمزة فی مذهب ابی عمرو . باب۱۵ فی السکوت علی الساکن قبل الهمزه فی مذهب همزه . باب ۱۶ فی وقف حمزه والشام علی الهمزه . باب ۱۷ فی ذکر الاظهار و الادغام . باب ۱۸ فی اتفاقهم علی ادغام اذ وقد وتاء التانیث ولام وهل وبل ـ باب۱۹ فی ادغام حروف قربت مخارجها. باب۲۰ فی احکام نون الساکن والتنوین باب۲۱ فی الفتح والامالة.... باب۲۲ فی امالة هاء التانیث فی الوقف فی مذهب الکسائی. باب۲۳ فی بیان مذاهبهم فی القرآآت . باب ۲٤ فی تغلیظ الایات و ترفیقها . باب ۲۵ فی الوقف علی اواخر الکلم . باب ۲۶ فی الوقف علی مرسوم الخط . باب ۲۷ فی مذاهبهم فی آیات الاضافه . باب ۲۸ فی الیاآت المحذوفات من الرسم . باب ۲۹ فی التنکیر فی قراءة ابن کثیر . باب. ۳۰ فی مخارج الحروف وصفاتها .

آغاز : « الحمدلله الذی اذاق قلوب القارئین..».

پایان : « عند باقی الحروف الخمسة عشر بغنة».

۱۶/۵ در ۱۰/۵ سانتی متر ـ ۱۳۹ صحیفه هرصحیفه ۱۲ سطر . بخط تحریری متوسط . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده کاغذ اصفهانی آهارمهره دار . خط وکاغذ معمول قرن دوازدهم . جلد میشن سرخ بی مقوا .

شمارهٔ دفتر ۲۲۳۶

منافع سورالقرآن ۲۰۱۱

تألیف **حکیم تمیمی** . ظاهراً اصل کتاب بزبان تازی بوده ومترجمی که نام اومعلوم نیست درهندوستان آنرا بفارسی نقل کرده است . کاتب درصدر نسخه نوشته :« خواص‌الآیات قرآن که حکیم تمیمی تتبع نموده »ولی‌درمقدمه نام کتاب **«منافع سورالقرآن‌المجید»** آمده و پیداست که باید **منافع سور** باشد . در سراسر کتاب‌جملهٔ «حکیم میفرماید» تکرار میشود که مراد از آن همان **حکیم تمیمی** مؤلف اصل تازی کتابست.کاتب‌درپایان‌نسخه‌رقم کرده‌است: « تمت‌الکتاب‌بعون‌الملك‌ـ الوهاب تمام شد کتاب خواص‌الایات قرآن ملك علام» . در میان صحایف ۱ و ۲ چیزی افتاده است .

آغاز: « الحمدلله ربالعالمین و صلی‌الله علی محمدآله‌الطاهرین.. ».

پایان: «ارزانی فرمایند وهر که درین شك‌آوردکافر گردد».

۱۸/۵ در ۱۲/۵ سانتی متر. ۲۴۹ صحیفه هر صحیفه ۱۲ سطر بخط‌نسخ‌تعلیق متوسط . آیات بخط نسخ نوشته‌شده.کاغذ اصفهانی شکری‌آهار مهره‌دار . خط وکاغذ معمول قرن یازدهم . جلد میشن که یك طرف راست آن خرمائی وطرف‌چپ آن ضربی پر رنگ‌تر است و دورهٔ طرف راست وعطف آنرا از تیماج‌بهمان رنگ سجاف کرده‌اند. شمارهٔ دفتر ۲۲۴۳۸

منهج الصادقین ۲۰۱۲

معروف بتفسیر بزرگ ملا فتح‌الله تألیف **ملافتح‌الله‌بن‌شکرالله‌کاشانی** متوفی در ۹۸۸ که ازمشاهیر علمای شیعه در زمان خود بوده و در کلام و تفسیر دست‌داشته ومؤلف کتابهای چنداست ازآن‌جمله**منهج‌الصادقین**و**خلاصة‌المنهج** که خلاصه‌ای از آن کتابست و **شرح نهج‌البلاغه** بفارسی و **تنبیه الغافلین و تذکرة العارفین** و **ترجمهٔ احتجاج طبرسی** و **ترجمه قرآن** و **زبدة‌التفاسیر**

بعربی و خلاصه ای از آن که در ۹۷۷ تألیف کرده است . ووی در میان علمای زمان، بخوبی‌تألیف درزبان فارسی اختصاص دارد وبهمین‌جهت از مشاهیرعلمای شیعه‌شده‌است . این کتاب را در۹۸۲ تألیف کرده است. این نسخه شامل قسمتی از تفسیر سورةالنساء تا پایان سورةالتوبه و مجلد دوم کتابست .

آغاز : «یا ایهاالناس‌ای‌جمیع‌مردمان‌از ذکوروانات..».

پایان: «وصلی‌الله تعالی علی‌خیر خلقه محمد وآله اجمعین ».

۳۲ در ۲۰/۵ سانتی‌متر . ٤۹۲ صحیفه هرصحیفه ۳۰ سطر . بخط نسخ‌متوسط . آیات بهمان خط بسرخی نوشته شده . صحیفه اول سرلوح متوسطی از طلا ولاجورد وشنگرف دارد و همه صحایف دارای جدول شش خطی از لاجورد و مرکب سیاه وطلا است . کاغذ اصفهانی نازك شکری آهار مهره دار . جلد میشن خرمائی ضربی که فرسوده شده وعطف آنرا سجاف ازتیماج زرد انداخته‌اند . شمارهٔ دفتر ۲۲٦۲٦

اندرزنامهٔ امیرالمؤمنین ۲۰۱۳

شامل نصایح **امام اول** به **امام حسین (ع)** که ترجمهٔ تحت‌اللفظ آن بفارسی در زیر متن تازی نوشته شده است و مترجم معلوم نیست واین عنوان را کاتب در ترنجی که‌در سرلوح کتابست‌با مرکب سرخ نوشته‌ودرپایان نسخه‌رقم کرده است :

« جهت تقدیم حضور باهرالنور حضرت مستطاب اجل اکرم افخم وزیر اعظم دربار شاهنشاهی عجم صدرالوزراءرئیس‌الامراء**امین‌السلطان**دام‌ایام‌اقباله‌این کتابچهٔ مبارکه مرقومه ازفرمایشات امیر مؤمنان صلوات‌الله علیه‌الملك المنان تذهیب و تسطیر گردید امیدکه بکرم‌قبول‌فرمایند ».

ازین قرارخط وتذهیب نسخه ازیك تنست .

آغاز : « اوصی امیرالمؤمنین علی‌بن ابی‌طالب..».

«اندرز فرموده پادشاه مؤمنان علی پسرابوطالب».

پایان : (... ای طعامیه اکـل ولانوبیه‌لبس‌تمت » « . . . از هر یك ازخوردنی که‌بخورد و نه ازهریك پوشیدنی نرم ودرشت که‌بپوشد.تمام شد . »

۲۱ در ۱۳ سانتیمتر . ۱۳ صحیفه هر صحیفه ۹ سطر متن و سطر ترجمه‌متن بخط نسخ جلی ومعرب وترجمه بخط شکسته خوب با مرکب سرخ . صحیفهٔاول سرلوح متوسطی ازطلا و لاجورد وشنگرف و زنگار وسرنج دارد و در ترنج‌میان آن نام‌کتاب‌را نوشته‌اند و همه صحایف ازاطراف جدول سیزده خطی از طلاولاجورد وشنگرف وسرنج وزنگار و مرکب ودرمیان سطور جدول خطی ازطلا ومرکب سیاه‌دارد ودر پایان نسخه سه‌سطر نام والقاب **امین‌السلطان**را در زمینهٔنقره نوشته‌اند کاغذ فرنگی‌شکری آهار مهره دار . خط و کاغذ معمول اوایل قرن حاضر . جلدمیشن سیاه خط کشی کرده که دوره و عطف وپشت‌آن از میشن‌عنابیست ومقوا ندارد .

شمارهٔ دفتر ۲۱٤۷۸

ترجمه وشرح غرر ودرر ۲۰۱۴

از **جمال‌الدین محمد خوانساری** . اصل کتاب **غررالحکم و دررالکلم** نام‌دارد و تألیف **عبدالواحدبن محمدبن عبدالواحد آمدی** تمیمی متوفی در ۵۱۰ است که مجموعه از کلام امیرالمؤمنین علی بن ابی طالبست واین کتاب را **جمال‌الدین محمد خوانساری** معروف به **آقاجمال خوانساری** متوفی در ۱۱۲۵ مؤلف ترجمهٔ **مفتاح‌الفلاح وحاشیه برشرح لمعه و حاشیه برمختصرالاصول** بنام شاه **سلطان حسین صفوی** (۱۱۰۵ ـ ۱۱۳۵) ترجمه کرده است .

آغاز: «غرر ودررالفاظ ومعانی سلسله‌آرای شاهد زیبای حمد وسپاس ایزد سخن آفرین است ...» .

پایان. «آمادهٔ آن‌شده‌باشند وتوشهٔ آن‌راه را گرفته‌باشند ».

۳۱در ۱۹/۵ سانتی‌متر . ۷۷۰ صحیفه‌هرصحیفه ۱۷سطر بخط نسخ‌جلی‌بسیار خوش عناوین بهمان خطمتن‌بسرخی نوشته‌شده . درصحیفه۱و۲ درمیان‌سطورتذهیب‌داردوظاهراً جدول وسرلوحی داشته که بریده و سپس متن وحاشیه کرده‌اند . همه صحایف‌جدول‌یازده خطی‌ازمرکب سیاه‌وطلا ولاجورد دارد. درحواشی افتادگی های‌متن‌بهمان‌خط‌اصلی‌افزوده‌شده‌و گاهی‌نیزحواشی‌درتوضیح‌متن بخط نسخ‌تعلیق خوشی نوشته شده ورویهمرفته نسخه ءممتازیست وچون درصحیفه ۶نام شاه‌سلطان حسین بخط‌جلی‌باطلای‌اصل‌نوشته‌شده ظاهراًیکی‌ازنسخهای‌اصل‌کتابست.کاغذ ترمه‌آهار ومهره دار جلد گالینگورسبزرنگ.عطف‌تیماج‌سیاه که روی‌آن نام‌کتاب‌را بخطا شرح درروغررعبدالواحدبن محمدتمیمی» طلا کوبی کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱۱۲۷۷

ترجمهٔ منظوم صد کلمه ۲۰۱۵

این کتاب‌شامل‌ترجمهٔ‌منظوم صدکلمه ازکلمات قصار **علی بن ابی‌طالب (ع)** است‌وبجزصدکلمهٔ معروفیست که **رشیدوطواط** ترجمه کرده‌و نسخهٔ آن بسیار رایجست . نام گوینده‌درین‌نسخه نوشته نشده وهرکلمه‌ای را بیک بیت مثنوی که

همه بریك وزنست ترجمه کرده وازین قرار صدبیت در ترجمهٔ این کلمات سروده است(۱) منتهی در نسخه ترجمهٔ کلمهٔ آخر نوشته نشده و کاتب نسخه را نا تمام گذاشته است. ترجمه باین بیت آغاز میشود :

بهترین هر کلام ای نور چشم مردمان
هست نام خالقی بسیار بخش مهربان.

وسپس گوید :

گفت امیر مؤمنان سرچشمه صدق وصفا
شیر یزدان شاه مردان ابن عم مصطفی.

ازسبك شعر وقراین دیگر برمیآید که گویندهٔ اشعار در قرن نهم می‌زیسته است وچون نسخه‌درقرن دهم فراهم شده‌حتماً پیش ازآن‌زمان بوده است . نسخه باین کلمه بپایان میرسد : « البخیل‌مستعجل للفقریعیش فی‌الدنیا عیش‌الفقراء و یحاسب فی‌الاخرة حساب‌الاغنیاء » و مترجم درترجمهٔ‌آن‌سروده :

میشتابد سوی درویش بخیل بدگمان
این‌جهان‌چون‌مفلسان روزحساب‌ازمنعمان.

و سپس کتاب را باین دعا خاتمه داده که در اصل نسخه چند کلمه آن زایل شده و از میان رفته « : اللهم‌اغفر رمزات‌الالحاظ و سقطات‌الالفاظ‌وهفوات‌اللسان وشهوات..... الحسنی .....»

یا الهی بی رضایت گر زبان و چشم ودل
زشت گوید یا ببیند یا رود جائی مهل.

آغاز متن تازی: « لو کشف‌الغطاء ماازدات یقیناً »

۲۱ در ۱۳ سانتی‌متر . ۳٤ صحیفه هر صحیفه شامل سه سطرمتن وشش‌سطر ترجمه . متن بخط نسخ بسیار زیبا با طلا وترجمه بخط نسخ‌تعلیق‌خوش‌با مرکب سیاه نوشته شده . صحیفه اول سرلوح خوبی ازطلا ولاجورد وشنگرف‌ودو صحیفه اول تذهیبی از همان رنگها دارد . همه صحایف تذهیب بین‌السطرین‌وجدول دوازده خطی ازطلا و مرکب سیاه ولاجورد و زنگاروشنگرف دارد . درتمام‌صحایف هردو مصرع فارسی را زیر هم نوشته و درگوشهٔ آنهاکه جای خالی مانده خانه‌ای ازلاجورد ساخته ودرآن با طلا شاخ و برگهائی کشیده‌اند واعراب‌جمله های تازی‌را نیز با لاجورد ساخته‌اند .کاغذ متن وحاشیه. متن‌کاغذ سمرقندی‌شکری و حاشیه تا ص ۱۷ کاغذ شکری آهار مهره‌دار وازآن پس‌کاغذ فرنگی‌رگه‌دارشکری آهار مهره کرده . جلد روغنی که ازبیرون

(۱) یعنی‌یك منظومهٔ‌مثنوی صدبیتی‌است که هربیت‌آن‌ترجمهٔ‌یك کلمه‌ازکلمات‌قصار است.

و اندرون در زمینهٔ خرمائی‌نقاشی دارد و عطف‌آن تیماج سیاهست . خط وکاغذ و تذهیب معمول قرن دهم .

شمارهٔ دفتر ۱۷۹۱۲

ترجمهٔ نامهٔ علی(ع) ۲۰۱۶

ترجمه‌نامه **علی‌بن ابی‌طالب بمالك اشتر** از **عبد الواسع تونی** ازعلمای قرن ۱۲ که ترجمهٔ تحت‌اللفظ آن نامه است .

آغاز : «قل‌اللهم مالك الملك»

پایان : «وله الشکر باطناً وظاهراً ...»

۱۹ در۱۲ سانتی‌متر . ۳۸ صحیفه هر صحیفه ۱۶ سطر بخط تحریری‌کاغذاصفهانی شکری آهار مهره دار. خطوکاغذ قرن ۱۲ جلد میشن بنفش .

شمارهٔ دفتر **۱۴۳۶۶**

منهاج‌الولایه ۲۰۱۷

تألیف **عبدالباقی‌صوفی.** در این نسخه نامی از مؤلف نیست و چون سه صحیفه اول‌پارگی دارد وآنهارا وصله کرده‌اندممکنست‌ازمیان رفته‌باشد. مؤلف فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار در ج ۲ - ص ۱۳۱ تا۱۳۲ این کتاب را **تألیف عبدالباقی صوفی تبریزی** متخلص بـدانشمند می داند و گویـد از خوشنویسان معروف زمان**شاه عباس بزرگ** بوده ودانشمند تخلص‌میکرده‌ودر ۱۰۳۹در گذشته‌است . مؤلف خود در ص ۱۰ - ۱۱ فهرست ابواب دوازده گانه را آورده‌و مؤلف فهرست مزبور باوجود آنکه خود باب دوازدهم‌این کتاب‌را دیده از **مستدرك‌الوسایل** نقل کرده‌است که باتمام کتاب‌توفیق‌نیافته . ازمطالب کتاب پیداست که مؤلف پیرو طریقهٔ تصوف بوده‌ودر تضاعیف کتاب اشعار بسیاری از بزرگان شعرای متصوف مانند **سنائی، عطار ، موسوی،شیخ محمود شبستری**

و دیگران و از کتب معروف تصوف نیز مطالبی نقل کرده‌است. این نسخه شامل دومجلد اول کتابست. ازآخر نسخه چیزی افتاده ودنباله‌مطلب گسیخته است.

آغاز: « حمدك اللهم علی ما استوی... ».

پایان: «لامیرالمؤمنین صلوت‌الله وسلامه ».

۲۴ در ۱۱٫۵ سانتی‌متر. ۵۱۳ صحیفه هر صحیفه ۲۰ سطر بخط نسخ خوش. کاغذ شکری اصفهانی آهار مهره‌دار وخط وکاغذ معمول اواخر قرن‌یازدهم‌جلد تیماج سرخ.

شمارهٔ دفتر ۲۲۳۷۳

نظم‌الغرر ونضدالدرر ۲۰۱۸

تألیف **عبدالکریم‌بن‌محمدیحیی‌قزوینی**. مؤلف نخست خطبه‌ای بتازی بر کتاب(ص۱ـ۲۵)نوشته‌ومستفاداز آن‌چنین‌است که‌این کتاب که‌ترجمه و شرحی مبوب از کلمات **علی‌بن ابی‌طالب(ع)** است و درنود و نه باب نوشته‌شده‌متکی است بر کتاب **غررالحکم ودررالکلم** تألیف **عبدالوحدبن محمدبن عبدالواحد آمدی** تمیمی متوفی در۵۱۰ (چاپ‌بمبئی ۱۲۸۰ و چاپ مصر ۱۳۳۱) در خطبهٔ تازی کتاب گوید: نام آنرا **« نظم‌الغررونضدالدرر »** گذاشته و سپس‌درخطبهٔ فارسی کتاب گویدپیش‌ازین کتابی‌مختصرتردرهمین‌زمینه پرداخته‌است‌ونام آنرا **« اصداف‌الدرر »** گذاشته است واین کتاب حاضر را در نجف تألیف کرده است این نسخه شامل چهارباب اول کتابست. الباب‌الاول‌ص۳۸ـ۱۰٦۸. الباب‌الثانی ص۱٦۹ـ۱۹۵. الباب‌الثالث ص۱۹۵ـ۲۸۲؛الباب‌الرابع ص۲۸۲ـ۵۳۸.آخر کتاب.

ازقسمت دیگری ازین کتاب‌نسخه‌ای نزدمن‌است که شامل‌باب‌ششم و هفتم وهشتم کتابست‌وکاتب درآغازباب‌ششم نوشته‌است:« الباب‌الثامن من کتاب نظم‌الغررو نضدالدرر » وباب‌هفتم آن‌ذیلی‌دارد که‌مؤلف‌درآغازآن‌نوشته. «این‌خاتمه‌ایست‌مشتمله برخلاصه وحاصل‌بعض‌آنچه‌محتویست‌برآن این‌باب وباب سابق ولاحق‌باضافهٔ مجملی از سخنان ادبا وعقلا وعلما وعرفا که‌مطابق‌آیات واحادیث ائمه‌هدی‌است. درپشت این‌نسخه مرحوم‌پدرم قدس‌الله

روحه العزیز بخط خود نوشته است. کتاب نظم الغرر و نضد الدرر تألیف **عبدالکریم بن محمد یحیی** القزوینی فی شرح بعض حکم **امیر المؤمنین** علیه صلوة المصلین قد صنف فی دولة **الشاه سلطان حسین الصفوی**» از این قرار مؤلف معاصر بوده است با شاه سلطان حسین صفوی (۱۱۰۵-۱۱۳۵) و از دانشمندان نیمهٔ اول قرن دوازدهم ایران ساکن در نجف بوده است. در تألیف کتاب گاهی مؤلف تنها بنقل کلمات و ترجمهٔ تحت اللفظ و بین السطور قناعت کرده و گاهی تفسیر و شرحی بر آنها نوشته که فواید تاریخی و ادبی بسیار در آنها هست ومخصوصاً در بابهای ۶ و ۷ و ۸، این فواید بیشتر است.

آغاز نسخه: «الحمدلله علی ما اولانا من سوابغ نعمه بسوابق کرمه ...».

پایان: «عالم زتجلی بر عارف طور ست   آفاق سراسر زصفا پر نور ست
تابیده بهر ذره فروغ خورشید   این شعشعه را هر که نبیند کورست.

طول ۲۱، عرض ۱٤/٥ سانتی‌متر. ٥۳۸ صحیفه هر صحیفه از ۷ تا ۱٤ سطر. خط متن نسخ کلمات تازی را بخط جلی‌تر و معرب نوشته‌اند و ترجمهٔ آنها را بامرکب سرخ و خط نستعلیق درزیر سطور. عنوان مطالب گاهی بفارسی و گاهی بتازی درحاشیه بسرخی نوشته‌شده ونیز درحواشی مطالبی نوشته‌شده که درمتن فراموش‌شده یا ازقلم افتاده‌است. یك نیمه از ص ٤٦۱ سفیدمانده و ص ٤٦۲ راکه ظاهراً کاتب در آن اشتباه کرده بوده‌است شسته‌اند. بالای احادیث و آیات، خط سرخ کشیده‌اند ودر آغاز هر مطلبی باخط سرخ علامت‌راده گذاشته‌اند. کاغذ راه راه کبریتی زرد رنگ. صفحه اول دارای سرلوح متوسط از طلا وشنگرف و لاجورد. دو صفحه اول دارای حاشیه مذهب گل و بوته و تذهیب بین السطور. صفحات دیگر دارای جدول طلا و مرکب سیاه. جلد رنگ و روغنی سیاه باحاشیهٔ زرین.

شمارهٔ دفتر ۱۲۹٤۰

نهج البلاغه مترجم ۲۰۱۹

این نسخه از شرح **ابن ابی الحدید بر نهج البلاغه** آغاز میشود و ازصفحهٔ ٥ که متن خطب شروع میشود ترجمهٔ فارسی آن بین السطرین نوشته شده که سبك انشای آن قرن یازدهم را میرساند و نام مترجم بدست نیامد و نسخه ناتمام است.

آغاز شرح ابن ابی الحدید (ص ۱):«الحمدلله‌الواحدالعدل . الحمد لله الذی تفرد ...».

پایان : « ینادیه یاعلی اویاحسن اویاحسین وانمااسمع‌معویه‌والولید...».

آغاز متن (ص ٥) :« امابعد حمدالله‌الذی‌جعل‌الحمدثناء ـ اما بعدازستایش‌پروردگاری که‌گرداننده است حمد خودراقیمت ..».

پایان : « فامر برداموالهاالیها » . پس امر کرد برد اموال آن‌ضعیفه ».

۳۷/٥ در ۲۲/٥ سانتی‌متر. ٤۹٥ صحیفه در هر صحیفه ۷ سطرمتن‌بخط‌نسخ بسیار خوب و معرب وهفت سطر ترجمه‌بخط شکسته ممتاز با مرکب سرخ‌نوشته شده . در حواشی،شرح نهج ابن‌ابی‌الحدیدرا با قلم ریز بخط شکسته ممتازبچلیپا نوشته‌اند وهرجا که شرح بیش ازمتن‌را گرفته است (درصحایف ۲٦۲-۲۷۱و٤۷۰ ـ ٤۷۷) تمام صفحه را بشرح ابن ابی‌الحدید اختصاص داده‌اند و بچلیپانوشته شده.صحایف ۱ـ٤ شامل مقدمهٔ شرح ابن‌ابی‌الحدید است وتمام آن‌ازمتن وحاشیه بخط‌شکسته نوشته شده وصحایف ٤۹٤و٤۹٥ نیز همین‌حال رادارد . ازصحیفهٔ ٥ تا ۱٥ و ۱۸ تا۲۳ با طلای‌اشرفی وخط نسخ بسیار خوب بالای صحیفه‌نوشته‌است: « السلطان‌بن‌السلطان ابن‌السلطان**ناصرالدین‌شاه**قاجار» وبالای‌صحایف چپ «نشان دولت‌علیه ایران صانهاالله تعالی عن‌الحدثان» نوشته‌شده . صحایف ۱ تا۲۰۳ و۲٤۳ تا ۲۸٥ ازمتن و حاشیه‌تذهیب بین‌السطرین وجدول ۱۳ خطی طلا ومرکب سیاه دارد وعناوین خطب و شرح را با خط نسخ بسیار زیبا با طلا نوشته‌اندودر صحایف۲۰٤ تا۲٤۱ وپس از ۲۸٦ تا آخرکتاب جای عناوین را سفید گذاشته ونتوشته‌اند . ازصحیفهٔ ۲۸٦ تا پایان نسخه فقط با طلا جدول کشی‌یك خطی کرده‌اند .کاغذ ترمهٔ شکری‌آهار مهره دار. خطوکاغذ وتذهیب‌معمول‌اواخر قرن سیزدهم . جلد میشن سیاه داغدار .

شمارهٔ دفتر ۲۳۰۷٥

ذخیرة الاخره ۲۰۲۰

تألیف **علی بن محمد بن ابی الحسن بن عبدالصمد تمیمی.** مؤلف خود در مقدمه گوید که این کتاب را برای امیر سید رئیس شرف السادة جمال العترة **محمد بن ابی طالب بن ابی محمد موسوی** نوشته و گوید: «با کتب اصحاب رحمهم الله رجوع کردم وزبده ازآنجا بیرون گرفتم نه مطول چنانکه بدان قیام تواند کرد وملال وسآمت نیاورد وویرا درعمل کردن بدان ثواب بسیار بود ونام این کتاب ذخیرة الاخرة نهاده آمد وسیاقش برچهار فصل رانده شد:

فصل اول دریاد کردن تعقیبات فرایض وسنن. فصل دویم دریاد کردن آنچه دربعضی ازروزهای سال بجای باید آورد. فصل سیم درآنچه بامداد وشبانگاه بایدخواند ازحرزوغیرآن. فصل چهارم دردعاهای پراکنده وزیارت **امام رضا(ع)**». ازانشای کتاب پیداست که مؤلف درقرن ششم میزیسته است. کاتب درپایان نسخه رقم کرده است: «تم الکتاب بحمدالله ومنه وفایض احسانه وامتنانه فی سلخ شهر شوال ختم بالخیر والاقبال سنة ۹۷۱ وصلی الله علی سیدنا ونبینا وشفیع ذنوبنا **محمد** صلی الله علیه وآله وسلم تسلیما دائما ابدا کثیرا والحمدلله رب العالمین».

آغاز: «الحمدلله رب العالمین والصلوة والسلم علی سیدنا محمد وآله الطاهرین...».

پایان: «انزلنا فی لیلة القدرخدای عزوجل هردورا بیامرزاد».

۲۳در۱۷ سانتی متر. ۲۸۰ صحیفه که دراصل شماره گذاشته اند هرصحیفه ۱۰ سطر بخط نسخ خوش. عناوین بهمان خط بامرکب سرخ نوشته شده ودرزیرعبارات تازی ترجمهٔ فارسی آنها رانیز بهمان خط بامرکب سرخ نوشته اند. همه صحایف جدول شش خطی ازلاجورد وشنگرف ومرکب سیاه وطلا دارد. کاغذ سمرقندی شکری آهار مهره دار. جلدمیشن خرمائی که دوروعطف آنرا ازتیماج سرخ سجاف کرده اند.

شمارهٔ دفتر ۲۲۶۴۶

ریاض العابدین (۱) ۲۰۲۱

این کتاب ترجمه و شرحیست از **صحیفهٔ سجادیه** مؤلف خود در مقدمه نام خویش را نیاورده و در **کشف الحجب** و الاستار یازده شرح بر صحیفهٔ سجادیه ذکر شده است: شرح **محمد شهیر بعبد الباقی** که شرح لغات آن کتابست. شرح **میرزا سید علی خان کبیر** بنام **ریاض السالکین**. شرح **ملاشاه محمد** بنام **ریاض العارفین** شرح **شیخ بهائی** بنام **حدائق الصالحین**. شرح **ملامحسن فیض**. شرح **محمد تقی مجلسی**. شرح **محمد باقر مجلسی**. شرح فارسی **حسین بن جمال الدین محمد خوانساری** متوفی در ۱۱۳۱. شرح کبیر سید **نعمة الله بن عبد الله بن محمد بن حسین موسوی شوشتری** شرح صغیر او. شرح **کفعمی**. هر چند مؤلف **کشف الحجب**

(۱) این شرح تألیف مولی بدیع هرندی متوفی ... است رجوع به الذریعه: شرح صحیفه و ریاض العابدین شود.

واما استدلال مؤلف محترم برای اینکه این کتاب تألیف محمد تقی مجلسی است از چند نقطه نظر ناتمامست یکی اینکه بر پایهٔ انحصار شروح فارسی صحیفه به شرح فارسی محمد تقی مجلسی و آقا حسین خوانساری نهاده شده و این درست نیست زیرا شروح و ترجمه‌های فارسی صحیفه فراوانست.

از آنجمله است:

۱ ـ شرح فارسی میرزا ابراهیم بن محمد علی سبزواری متوفی در ۱۳۵۸ ـ ھ

۲ ـ شرح فارسی بعض اصحاب (کتابخانهٔ آستان قدس) که تاریخ کتابت آن ـ ۱۰۵۰ است.

۳ ـ « مجلسی دوم بر مشکلات صحیفه.

٤ ـ « ترجمهٔ کامل صحیفه که بخطوی در کتابخانهٔ حضرت علی (ع) موجود است.

٥ ـ « محمد صالح روغنی قزوینی.

٦ ـ « مولی قطب الدین محمد بن شیخ علی لاهیجی.

۷ ـ « آقا هادی فرزند مولی صالح مازندرانی.

۸ ـ « فیض کاشی.

دیگر اینکه مجلسی اول مولی محمد تقی، تنها مقدمه و خطبهٔ صحیفه را بفارسی شرح کرده و سپس آنرا رها ساخته و بتألیف شرحی عربی بر صحیفه پرداخته که آنرا نیز بپایان نرسانده (روضات الجنات والذریعه). اما نسخهٔ ما شرح کامل صحیفه سجادیه است بفارسی. بنابراین جای این احتمال نیست که همان شرح محمد تقی مجلسی باشد.

آقای ابن یوسف شیرازی مؤلف مجلد سوم فهرست کتابخانهٔ مجلس نیز باین نکته توجه داشته است واعتراض مؤلف محترم برایشان وارد نیست.

تصریح نکرده است که شرح **محمدتقی مجلسی** بفارسیست یا بتازی ولی چون در تراجم احوال وی تصریح کرده‌اند که دو شرح بر صحیفه نوشته یکی بفارسی و دیگری بتازی پس شروحی که بفارسی بر صحیفه نوشته‌شده یکی از **محمدتقی مجلسی** و دیگر از **آقاحسین خوانساریست** وچون این نسخه در ذیقعدهٔ ۱۰۷۸ یعنی پنجاه و سه‌سال پیش از مرگ **آقاحسین خوانساری** نوشته شده ممکن نیست ازو باشد و ناچار این نسخه همان شرح فارسی **محمدتقی بن مقصودعلی مجلسی** اصفهانی دانشمند معروف متوفی در ۱۰۷۰ است چنانکه مطالب آن نیز بمذاق وی بسیار نزدیکست و ازین قرار شرح دیگری که درین کتابخانه هست و مؤلف مجلد سوم انتشارات کتابخانه درصحایف ۵۵-۵٦ آنرا شرح **مجلسی** تشخیص داده، ظاهراً بخطا رفته‌است

کاتب در پایان این نسخه رقم کرده: «قدفرغت من تحریر هذه النسخه لشرح الصحیفهٔ الشریفه فی یوم السبت من شهر ذی قعدة الحرام سنة ثمان سبعین و الف».

۲۵ در ۱۳ سانتی‌متر. ٦٦٦ صحیفه هرصحیفه ۱۹ سطر بخط نسخ خوش. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته‌شده وعبارات تازی راگاهی بسرخی نوشته‌اند و گاهی بمرکب سیاه ومعرب وبالای آن خط سرخ کشیده‌اند. کاغذ اصفهانی شکری آهارمهره‌دار. جلد میشن تریاکی

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۰٤

زادالمعاد ۲۰۲۲

تألیف **محمدباقر بن محمدتقی بن مقصودعلی مجلسی** معروف به **علامهٔ مجلسی** یا **مجلسی** دانشمند مشهور متوفی در ۱۱۱۰ و صاحب مؤلفات بسیار که بیشتر آنها در منتهای رواجست. این کتاب را بنام شاه **سلطان حسین صفوی** درسال ۱۱۰۷ در **اصفهان** بپایان رسانده‌است ودرمقدمهٔ آن ذکر از کتاب **بحارالانوار** خود میکند. کاتب درپایان نسخه‌رقم کرده است «از آنجا که‌ذات کامل‌الصفات بندگان وزیر حمایت تدبیرذوالرای الصائب والفکرالثاقب میرزائی میرزا علیا کرایلی‌دام اجلاله‌العالی حصول مطالب ومآرب را منظورمیدارد لهذا حسب‌الامر معظم‌الیهٔ بیدحقیرالراجی‌ابن **محمدعلی**،

محمدتقی بتاریخ یوم‌الاربعاء شهرصفرالمظفرسنه۱۲۲۸ تحریرو کتابت گردید وامید که هروقت ازاوقات (اصل ازاواوقات) که مطالعه وملاحظه فرمایند کاتب رابفاتحهٔ خیری یادفرمایند ».

آغاز : « الحمدلله الذی جعل العبادة وسیلة لنیل السعاده... ».

پایان : « وآله الطاهرین المقدسین ولعنة الله علی اعدائهم اجمعین».

۲۷/٥ در ۱۸ سانتی‌متر - ۸۲۱ صحیفه هرصحیفه ۱۸ سطر بخط نسخ خوش. عناوین بهمان خط اصل وترجمهٔ عبارات تازی بخط نسخ تعلیق خوش، درزیرسطرها بمرکب سرخ نوشته‌شده. در حاشیه صحایف ۳ و ٤ بامرکب سرخ وخط نسخ بسیار خوب وبهتر از خط متن عباراتی بوده که ظاهراً وقف‌نامهٔ کتاب بوده است ویك صحیفهٔ آنرا پاك کرده‌اند. عناوین و گاهی اضافات و الحاقات بخط نسخ بامرکب سیاه وسرخ وبخط نسخ تعلیق در بعضی حواشی نوشته‌شده صحیفهٔ اول تذهیب نسبة خوب و سرلوح متوسط ازطلاولاجورد وشنگرف وسرنج و زنگاروهمه صحایف جدول یازده‌خطی از مرکب‌سیاه وطلا ولاجورد و جدول بین‌السطرین سه‌خطی از طلا ومرکب سیاه‌دارد. کاغذترمهٔ آهارمهره‌دار جلدروغنی که پشت‌وروی آن نقاشی خوب‌داردوعطف آن میشن‌تریاکی‌است.

شمارهٔ دفتر ۲۲۱٤۲

زادالمعاد ۲۰۲۳

نسخهٔ دیگر از آنکتابست. در پایان نسخه ازصحیفه ۵۰۱ تا ۵۰۹ روی همان کاغذ باخط دیگر که جلی‌تر و اندکی بهتر ازخط اصل است ادعیه‌ای چنددردفع اوجاع وبلایا ورفع حوائج نوشته‌شده وعناوین آنها بهمان خط ومتن با مرکب سرخ است. در صحیفهٔ ۵۲۱ بخط تحریرمتوسط که تاریخ پانزدهم شعبان ۱۲٤۸ دارد ترتیب دانستن غرهٔ هر ماه و در صحایف ۵۲۲ و ۵۲۳ با مرکب سیاه و سرخ جدولی در معرفت ائمه(ع) نوشته‌شده‌است.

آغاز : « الحمدلله الذی جعل العباد... ».

پایان : « اجمعین الی یوم الدین ».

۲٤ در ۱۳/٥ سانتی‌متر - ۵۲۳ صحیفه بخط نسخ خوش هرصحیفه ۱۹ سطر عناوین چه‌در متن وچه در حواشی باطلا نوشته‌شده. کلماتی که ازمتن افتاده درحاشیه بهمان خط اصل افزوده‌اند. کاغذترمهٔ خاکستری رنگ نازك آهار مهره‌دار. دوصفحهٔ اول تذهیب خوب وسرلوح متوسطی ازطلا ولاجورد وشنگرف وزنگار ومرکب‌سیاه دارد. همه‌صحایف جدول ده‌خطی ازطلا ومرکب‌سیاه‌دارد جلدروغنی نقاشی که بیرون آن‌زمینه‌سیاه واندرون آن زمینهٔ سرخ‌دارد.

شمارهٔ دفتر ۲۳۰۷۹

زادالمعاد ۲۰۲۴

نسخه‌ای دیگراست ازآن کتاب .کاتب درپایان نسخه رقم کرده‌است :

قل خیر زادالمعاد فقه کسب ولعام تمامه لمالان کتب

این نسخه متعلق بوده است **بمیرزاعبدالوهاب خان نظام الملك نوری** پسر **میرزاکاظم خان نظام الملك** پسر **میرزاآقاخان صدراعظم** که از رجال نامی این قرن بوده ودرصحیفهٔ اول شرحی ازخوابهایی که دربارهٔ او دیده‌اند بخط خود نوشته وپس ازآن تعلق گرفته‌است بحاج **حسنقلی خان صدرالسلطنه** عموی که درصحیفهٔ روبرو بخط خود نوشته «بسمه‌تعالی مرحوم **نظام الملك** اخوی‌زادهٔ **میرزاعبدالوهاب** خان شب سه شنبه بیست ودوم ربیع‌الثانی ئیلان‌ئیل سنهٔ هزار وسیصد وسی‌وشش ۱۳۳۶ برحمت ایزدی پیوسته وورثهٔ او این **زادالمعاد** را به بندهٔ باری حاجی **صدرالسلطنه نوری** هدیه دادند رحمة‌الله‌علیه و نورالله قبره صفحهٔ مقابل خط خود آن مرحوم است شب یکشنبه هفدهم ۱۷ شهر جمادی‌الثانیه سنه یکهزار و سیصد و سی‌وشش ۱۳۳۶هم حاجی **شیخ الرئیس ابوالحسن میرزا** مرحوم شد وامروز که سه‌شنبه بیستم است عصرمیرویم که قرارحمل جنازه آن شاهزاده رابدهیم. والده فرزندی **آقاصدر** هم پنج روز بعدازنظام الملك مرحوم وفات نمود. وسپس در پایان کتاب بخط خود نوشته «بسمه‌تعالی این کتاب زادالمعاد بنظر این بنده باری **حاجی صدرالسلطنه نوری** متناوهامشا ازخطوط بسیار ممتاز **آقاابراهیم قمی** است علیه‌الرحمه والمغفره وبطور تخمین مبلغ یکصد تومان ارزش دارد آن مرحوم خط شکسته رامثل شفیعا می‌نوشت روزغره شهررجب یونت‌ئیل یکهزاروسیصدوسی‌وشش ۱۳۳۶ ایام قحطی که گندم خرواری یکصدوبیست تومان وجو یکصد تومان است وسال دوازدهم ۱۲ مشروطه ایران وسلطنت احمدشاه قاجاراست بیادگارنوشتم ودرعهد مرحوم **ناصرالدین شاه** سفیر کبیر آمریکا بودم سنه ۱۹۱۸ مسیحی‌است » . درورق اول نیزدرمیان سه عکس برگردان که یکی ازآنها صورت **ناصرالدین شاه** است نوشته «هوالله تعالی اعلیحضرت اقدس **ناصرالدین شاه** قاجارطاب‌الله‌ثراه .جز و کتابخانه **حاجی صدرالسلطنه** شدغرهٔ رجب یونت‌ئیل سنه ۱۳۳۶ جلد زادالمعاد کار علی‌اشرف است وخط مرحوم آقا **ابراهیم قمی** علیهاالرحمه».

آغاز: «الحمدالله الذی جعل العبادة وسیلة لنیل السعاده ..».

پایان : «لعنة‌الله علی اعدائهم اجمعین » .

۱۷ در ۱۰ سانتی‌متر- ۲۶۳ ورق (۵۲۳ صحیفه) که دراصل شماره گذاشته‌اند هر صحیفه ۱۹

سطر بخط نسخ خوش. عبارات تازی معرب وعناوین بهمان خط اصل بسرخی نوشته و نیز درحواشی عناوین را بمرکب سرخ نوشته‌اند وگاهی مطالبی درتوضیح متن بخط شکستهٔ خوب بقلم ریز نوشته‌شده. صحیفهٔ اول سرلوح متوسطی ازسرنج ولاجورد وطلا وزنگار ودوصحیفه اول تذهیب دارد و همه‌صحایف جدول هفت خطی ازمرکب‌سیاه وطلاولاجورد دارند کاغذاصفهانی‌شکری آهارمهره‌دار . خط وکاغذ و تذهیب معمول اواخر قرن دوازدهم . جلد روغنی که پشت و روی آن نقاشی بسیارممتازی‌دارد .

شمارهٔ دفتر ۲۳۳۱۹

شرح دعای سیفی ۲۰۲۵

دعای سیفی باشرح آن بفارسی که‌سبك تحریر آن‌قرن‌ششم‌رامیرساند . (۱)

آغاز : « اللهم انت الحی الذی لااله الاانت...».

پایان : «هیچ تشویش بخاطر خود راه‌ندهد ».

۱۸/٥ در ۱۳/٥ سانتی‌متر ۷٤ صحیفه هرصحیفه ٥ سطر بخط نسخ‌خوب ومعرب. ترجمه های زیرسطر بخط‌تحریری‌متوسط. کاغذسمرقندی کلفت‌شکری آهارمهره‌دار . خط وکاغذ وتذهیب معمول قرن‌ششم .جلدمیشن سیاه ضربی .

شمارهٔ دفتر ۱۳٥٦٥

کتاب دعا ۲۰۲٦

شامل پنج دعا که مواردخواندن آنها درصدر هریك بفارسی نوشته‌شده و بخط **وقار شیرازی** شاعر و خوشنویس معروف است که در ۱۲۹٦ و ۱۲۹۷ نوشته

(۱) درمیان سطور تا ص ٦۸ باخطی جدید ترجمه‌ای نازیبا ومغلوط‌نوشته‌و بساکه‌ترجمهٔ سطور زیرین بدون‌جدول وباخطی کج نوشته‌شده چنانکه این‌جمله« والمعائب و اللوازب واللوازم والهموم التی‌قدساورتنی فیهاالهموم.. لااذکرمنك الاالجمیل » را چنین ترجمه کرده است . « واز همه عیبهاء لازمه وازهمه قصدهائی که غالب باشد مراغمها درآن قصد ها ذکر نمی‌کنم از توالاجمیل » امانمونه هائی از سبك کهن کتابت دراین‌ترجمه‌نیز دیده میشوند مانند :

زیراتوبر هرشی‌ای،ممکن‌قدیری.(ص٤٥ ازنسخه).

ودرپایان آن رقم کرده است: « کتبه‌فی‌شهرذی‌الحجة‌الحرام‌حرره‌العبدالداعی‌لابودالدولة‌الناصریه والامرة‌المعتمدیه **احمدالوقاربن‌المرحوم‌المبرورالوصال** طاب‌ثراه‌فی۱۲۹۶من‌الهجرة.

سرکـار امیرزاده نـواب جنید — کش حفظ کند خدا زهرحیلت‌وشید
گر این دعوات را مواظب‌باشد — محفوظ نمایدش خـدا از هرکید

در سرپوشان عرض‌شد فی‌سنه ۱۲۹۷ » ازاین‌قراراین‌نسخه‌رابرای‌شاهزاده‌جنید میرزا در زمان حکمرانی **معتمدالدوله فرهاد میرزا** در فارس‌نوشته است .

آغاز : (احتجبت بنوروجه‌الله‌القدیم‌الکامل . . .) .

پایان : « انك علی کل شیء قدیروبکل‌شیی‌ءمحیط ».

۲۲/۵در۱۵/۵سانتی‌متر۲۸ صحیفه‌هرصحیفه۷سطر ودوصحیفهٔ‌آخر چلیپانوشته‌شده . خط نسخ بسیارخوب معرب ۱۳صحیفه اول باطلا و نقره ولاجورد وبقیه‌بامرکب سیاه وعناوین‌بامرکب سرخ نوشته شده . صحیفه‌اول سرلوح خوبی ازطلاو لاجورد وشنگرف وسرنج وزنگار دارد وهمه صحایف جـدول سیزده خطی ازطلاو مرکب سیاه ولاجورد وزنگار وسرنج دارند. درصحیفهٔ اول ترجمهٔ فارسی دعا بین‌السطرین بهمان خطاصل‌وبامرکب کم رنگی که درحال زایل شدنست نوشته شده.کاغذ فرنگی‌آهار مهرکرده برنگهای‌مختلف‌پسته‌ای‌وآبـی وسبز ونیلی وزرد ونخودی . جلد ساغری عنابی خط‌کشی کرده .

شمارهٔ‌دفتر ۲۲۶۳۹

کتاب دعا ۲۰۲۷

شـامل سورهٔ یس و دعای **کمیل‌بن‌زیاد** (ص۱۸) ودعاءعدیله(ص٤٤)ودعاء مشلول(ص٥٤)ودعای‌صباح **امیرالمؤمنین**(ع) (ص۷۳) واعتصام سمات (ص٨٤) ودعاء سمات (ص۸۷) و ادعیهٔ روز های رمضان(ص۱۰۸) و دعای سحرماه مبارك (ص۱۲٦) ودعای‌بعدازهرفریضه(ص١٤٠)ودعای‌صباح **سید سجاد** (ع)(ص۱۷۷) که مواردخواندن‌آنهابفارسی نوشته شده ـ کاتب در پایان نسخه رقم کرده‌است:

« تحفهٔ بزم‌ارم نظم خداوند ولی‌النعم‌مالك‌رقاب امم‌آفتاب ملك‌صدارت مشتری اوج وزارت تمیمة ساعد عظمت و جلال حرز جواد بـازوی دولت و اقبال صباح روشنی افزای جهان مروت کمیل معدلت‌آرای کیهان نصفت منتهی‌السمات بـذل ومکرمت جوشن کبیر پیکردولت و عدیلة‌الکمال کتاب ملت عمارت بخش‌دلهای ویـران صدراعظم دولت‌علیهٔ‌ایران‌جناب‌جلالتمآب‌اشرف‌امجداکرم **میرزاآقاخان** ایدالله تعالی‌ارتفاع‌رایات‌شوکته‌الی‌آخرالزمان واناالعبدالاثم‌الجانی **ابوالقاسم**

الحسینی الاصفهانی » ازین قرار این نسخه برای **میرزا آقاخان اعتمادالدوله نوری** صدراعظم ایران در زمان صدارت وی نوشته شده ودرپشت صحیفهٔ اول وی بخط خود نوشته است : «مال فرزندی **حسینقلی خان** است انشاءالله همیشه بخواند ومارا از دعا فراموش نکند شهر رمضان ۱۲۷٤ مهر : **اعتمادالدوله میرزا آقاخان** صدراعظم دولت علیه ایران وازاین قراردررمضان ۱۲۷٤ این نسخه رابپسر کهترش حاج **حسینقلی خان صدرالسلطنه** بخشیده است . دردو صحیفهٔ اول کاتب در جدولی که با طلا و مرکب سیاه خط کشی کرده فهرست ادعیهٔ این مجلد رایك درمیان باشنگرف ولاجورد نوشته‌است .

آغاز : « یس والقرآن الحکیم ...».

پایان : « محمدو آله الطیبین الطاهرین الاخیار الانجبین».

۱۵/٥ در ۱۰ سانتی متر ــ ۱۸۸ صحیفه هرصحیفه ۹ سطر بخط نسخ معرب خوش . عناوین بهمان خط متن با لاجورد و شنگرف نوشته شده . صحیفه۳ سرلوح خوبی ازطلا ولاجورد وزنگار و شنگرف وسرنج و صحایف ۳و٤ تذهیبی‌از طلا وزنگار وسرنج و همه صحایف جدول ۹خطی از مرکب سیاه وطلا وزنگاروسرنج دارد . در آغازادعیه سر عشرخوبی با طلا و سرنج و زنگـار و لاجورد ساخته و عنوان دعارا باطلا در ترنج میان آن نوشته‌اند . کاغذ ترمهٔ آهار مهره دار رگه‌دار سفید . جلدمیشن سیاه طلا کوبی که روکش آن ترمهٔ لاکـی ابریست و مقوا ندارد .

شمارهٔ دفتر ۲۳۳۱۸

کتاب دعا ۲۰۲۸

کتابیست که آغاز و انجام آن افتاده و بهمین جهت نام آن و مؤلف آن معلوم نیست.وهمین قدر پیداست که پس از قرن یازدهم تألیف شده وموارداجابت ادعیه رابفارسی نوشته‌اند .

آغاز : « بکل شییٔ وبنور وجهك الذی اضاء ... ».

پایان : « بمحمدو آله الطاهرین».

۱۳/۷ در ۷سانتی‌متر ــ ۳۷۸ صحیفه هرصحیفهٔ ۱۲ سطربخط نسخ‌خوش عناوین بهمان خط بسرخی نوشته‌شده وعبارات تازی را اعراب گذاشته‌اندص۳۷ــ۳۸ و ۱۹۷و۱۹۸ ازمیان رفته

وبجای آنها کاغذسفید فرنگی گذاشته‌اند.همه‌صحایف جدول پنج خطی از لاجورد و طلا ومرکب سیاه دارد . کاغذابری شکری آهارمهره‌دار . برخی از صحایف را بشکل‌چلیپا نوشته‌اند ونسخه شکل بیاض دارد .خط و کاغذ معمول قرن دوازدهم . جلدمیشن تریاکی بی‌مقوا که هر دوطرف آنرا وصله کرده‌اند .

شمارهٔ‌دفتر ۲۲٤٤۷

کتاب دعا ۳۰۲۹

این نسخه شامل متفرقات و اوراق پراکنده‌ایست که بیشتر صحایف آن باهم مربوط نیست‌وپیداست که مرقع مانندآنهارا جمع کرده‌و دراین مجله‌جا داده‌اند عناوین و خصایص ادعیه بفارسی نوشته‌شده وسبك انشای آن قرن دوازدهم را میرساند .کاتب درپایان نسخه بخط رقاع‌رقم کرده است. (حرره‌العبدالاقل احمد النیریزی‌فی‌سنه ۱۱۳٦من‌الهجره) ودراینکه‌سراسر نسخهٔ‌بخط‌میرزا **احمدی نیریزی** است‌تردیدی‌نیست چنانکه کاغذ وتذهیب نیززمان‌اورامیرساند .

آغاز : « اللهم انی اعوذبك من‌صلوة لاترفع ..».

پایان : « بالصالحین برحمتك یاارحم الراحمین » .

۲۰/۵ در ۱۳ سانتی‌متر ـ ۲٦ صحیفه هر صحیفه باختلاف از ۸ تا ۹سطر بخط نسخ بسیار ممتاز ـ صحایف ۱-۸ باطلا نوشته‌شده وعناوین را بلاجورد وشنگرف نوشته‌اند ودرصحایف ۹ـ۱۰ يك‌سطر درمیان بلاجورد نوشته شده وازآن‌پس تاپایان نسخه بمرکب سیاه نوشته وعناوین را بطلا نوشته‌اند . صحیفه‌اول تذهیب خوبی‌ازطلا ولاجورد و سرنج دارد ودر صحیفه ۹سرعشری ازطلا وشنگرف‌ولاجورد و سرنج ساخته ودر ترنج‌میان آن (حرز حضرت امام علی نقی است) با شنگرف نوشته‌اند . همه صحایف جدول بین‌السطرین سه خطی از مرکب سیاه وطلا وجدول دوره یازده خطی از مرکب سیاه و طلا و لاجورد وشنگرف‌دارد.صحایف ۱ - ۷ متن و حاشیه شده ـ متن کاغذ خان بالغ آهار مهره دار برنگهای‌مختلف ماشی و سربی وطوسی ـ از صحیفه۸ تاپایان نسخه کاغذ خان‌بالغ آهارمهره‌دار سفید وشکری‌وچهره‌ای ـ جلدروغنی نقاشی‌زمینه سیاه که در اطراف آن نام‌چهارده معصوم بخط نسخ خوش بارنگ زردنوشته‌شده ودرطرف راست برگه آخربهمان خط (یانبی‌الهاشمی ۱۱٤۹) نوشته‌اند واز این قرار جلد را در ۱۱٤۹ ساخته‌اند و اندرون آن ساغری سربی‌رنگ و عطف آن‌تیماج خرماییست .

شمارهٔ دفتر ۱۵۹۸۷

مصباح المتهجد ۲۰۳۰

نسخه‌ایست ازمصباح المتهجد کبیر(۱) با ترجمهٔ آن.متن تألیف **شیخ الطایفه محمد بن حسن بن علی طوسی** متولد دررمضان ۳۸۵و متوفی در شب دوشنبه ۲۲ محرم ۴۵۸ یا ۴۶۰ . این نسخه متعلق **بفرهاد میرزا معتمدالدوله** بوده و در محرم ۱۲۵۶ وارد کتابخانهٔ او شده در پشت آن بخط خویش شرحی نوشته و نام کتاب را اشتباهاً (**مصباح المتهجدین**) نوشته واین نسخه از آغاز تاانجام باترجمهٔ فارسی توامست که بین السطرین نوشته‌اندترجمهٔ فارسی تحت اللفظ نوشته شده وسبك انشای آن منتهی قرن دهم را میرساند .

آغاز : « الحمدلله ولی الحمد ومستحقه . . . سپاس مرخدای را کەسزاوارسپاس و شایسته آنست . »

پایان : « فی اهله وماله ودینه و دنیاه درباره اهل او ودین اوودنیای او».

۲۸ در ۱۵/۵ سانتی متر - ۷۶٤ صحیفه‌هرصحیفه ۱٦سطرازمتن و ترجمه‌متن‌بخط نسخ معرب بسیار خوب ـ ترجمه بخط‌نسخ‌تعلیق متوسط و بامرکب‌سرخ صحیفه اول سرلوح خوبی از طلا و لاجورد وشنگرف ومرکب سیاه دارد . همه‌صحایف جدول‌هشت‌خطی ازمرکب‌سیاه وطلا ولاجورد دارد . تا صحیفهٔ ۲۰٦ مطالب‌بسیاری در توضیح عبارات متن ومعانی لغات و غیره بفارسی در حاشیه نوشته‌شده ونیز افتادگی هارابهمان خط متن‌درحاشیه افزوده‌اند عناوین بهمان‌خط‌متن بسرخی‌نوشته شده . کاغذاصفهانی شکری رگه‌دار آهارمهره‌زده . خطو کاغذ معمول‌قرن‌یازدهم . جلدمیشن ضربی‌خرمائی.

شمارهٔ دفتر ۲۲٦٤۰

مفاتیح النجاة عباسی ۲۰۳۱

تألیف **ملامحمدباقر بن محمدمؤمن سبزواری** معروف **بمحقق سبزواری**

(۱) رجوع بفهرست این کتابخانه جلد چهارم شود .

متوفی در ۱۰۹۰ مؤلف‌خود درمقدمه نام خویش‌را نیاورده ولی **معتمدالدوله‌فرهاد میرزا** که این نسخه متعلق باوبوده درپشت صحیفهٔ اول بخط خودنوشته «**مفاتیح النجاة عباسی تصنیف ملامحمد باقرشهیر** به **محقق سبزواری** رحمة‌الله‌علیه» وگذشته از آنکه دراحوال وی این کتاب را از مؤلفات او شمرده‌اند **مؤلف کشف‌الحجب‌والاستار** (ص۵۳۸ ـ ۵۳۹) نیزتصریح میکند که ازتألیفات اوست .

مؤلف‌ازمشاهیرعلمای شیعه درنیمهٔ دوم قرن یازدهم وازشاگردان معروف **شیخ بهائی** بوده ونخست در **سبزوار** می‌زیسته‌وپس‌ازمرگ پدر **باصفهان** رفته و بعداز چندی معروف شده و**شاه عباس دوم** ووزیرش **خلیفه سلطان** بوی بسیارمعتقد بوده‌اند وامام‌جماعت‌وشیخ‌الاسلام **اصفهان** شده‌وسپس مدرس **مدرسهٔ ملاعبدالله شوشتری** نیزشده‌ونیز نویسنده وشاعرزبردستی‌بوده وشعرفارسی‌رانیزخوب میگفته ومؤلفات بسیاروفارسی وتازی ازومانده است مانند **ذخیرةالمعادشرح ارشادعلامهٔ حلی** **کفایةالفقه** ، دورساله‌دروجوب‌نمازجمعه بفارسی‌وعربی ، **رساله خلافیه ـ رساله درتحریم‌غنا ، رساله درغسل ، رساله درتحدید روزشرعی،روضةالانوار عباسی** درحکایات‌وقصص.مؤلف‌چنانکه خود درمقدمه تصریح میکند این کتاب را بفرمان‌شاه‌عباس دوم‌نوشته‌است وشامل‌یك مقدمه‌وبیست وهفت‌باب است که هرباب بچندفصل‌تقسیم میشود،کاتب در پایان نسخه رقم کرده است (تمت‌الکتاب بعون‌الملك الوهاب‌فی‌تاریخ ۱۸ شهرجمادی‌الاول سنة ۱۰۸۵ فرید ـ اقل‌عبدالله‌بن‌آقاکمال محمدسعید ابهری) ازین‌قرارنسخه درزمان‌حیوة مؤلف‌ومقارن تالیف کتاب‌فراهم‌شده‌است .

آغاز: «حمدوستایش معبودی‌را زیبنده‌وسزاست که بمفاتیح‌دعوات ....».

پایان : « وسلم کثیرا وحسبناالله ونعم‌الوکیل..».

۲۸در۱۷/۵ سانتی‌متر ۸۶۲ صحیفه هرصحیفه ۲۱سطربخط نسخ‌خوش‌عبارات تازی معرب وعناوین‌بهمان‌خط اصل‌بسرخی نوشته‌شده . همه‌صحایف جدول یازده‌خطی ازطلا ولاجورد ومرکب سیاه‌دارد دربرابرهریك ازادعیه‌درحاشیه‌ترنج‌ضربی‌ازطلاولاجوردوشنگرف‌وزنگاردرحاشیه‌ساخته‌اند. کاغذسمرقندی شکری‌آهارمهره‌دار . جلدمیشن خرمائی‌داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۲۳۰۸۵

اربعین جامی ۲۰۳۲

تألیف نورالدین **عبدالرحمن جامی** شاعر معروف قرن نهم. این کتاب شامل چهل حدیث از احادیث نبویست که در ترجمهٔ هر یك از آنها جامی قطعه‌ای سروده است.

کاتب در پایان نسخه رقم کرده: «بزیور اتمام رسید این نسخهٔ شریف در تاریخ شهر رمضان المبارك سنهٔ ثمان واربعین وتسعمأة در روز دوشنبه در خدمت خدم.... مشقهٔ العبد المذنب میرعلی الکاتب غفر ذنوبه».

از این قرار این نسخه بخط **میرعلی** کاتب خوشنویس مشهور است که در رمضان ۹۴۸ بپایان رسانده.

آغاز: «صحیح‌ترین حدیثی که راویان مجالس دین ومحدثان مدارس یقین ...».

پایان: «... که از این اربعین رسی بوصول».

۱۷/۵ در ۱۱/۵ سانتی‌متر- ۱۲ صحیفه هر صحیفه شامل پنج سطر که موازی نوشته شده وهشت سطر اشعار که چلیپا نوشته‌اند. متن تازی احادیث بقلم درشت تریك در میان باطلا ولاجورد نوشته شده. خط نسخ تعلیق بسیار ممتاز. صحیفه اول را متن وحاشیه کرده وتذهیبی متوسل بامر کب سیاه وطلای بدل در حاشیه وبالای آن ساخته‌اند که پیداست تازه‌تر از اصل نسخه است. همه صحایف جدول هفت خطی از مرکب سیاه وسرنج وطلا دارد. کاغذ سمرقندی شکری آهار مهره‌دار. جلد روغنی نقاشی خانه شطرنجی که اندرون آن تیماج سیاه است.

شمارهٔ دفتر ۲۳۳۲۰

ترجمهٔ قطب شاهی ۲۰۳۳

تألیف شمس‌الدین **محمد بن خاتون** عاملی عینائی معروف **بابن خاتون**. مؤلف از بزرگان علمای شیعه مقیم **حیدرآباد هندوستان** بوده نخست در **اصفهان** میزیسته وجزو شاگردان **شیخ بهائی** بوده ودر رمضان ۱۰۲۹ اجازهٔ روایت کتاب **اربعین** تألیف وی را گرفته وسپس **بهند** رفته وتا پایان زندگی در آن سرزمین زیسته است و کتاب **اربعین** را بفارسی ترجمه کرده وشرحی بر آن نوشته که بنام **شرح اربعین**

ابن خاتون معروفست وچون این شرح وترجمه را بنام **سلطان‌قطب‌شاه** ازسلسلهٔ **قطب شاهی هندوستان** که‌در **گلکنده** حکمرانی داشته وپای‌تختشان **حیدرآباد** بوده‌است پرداخته‌نام‌آنرا **ترجمه‌قطب‌شاهی** گذاشته‌است.درهمه‌نسخهای‌این کتاب نام این پادشاه **«ابوالنصرسلطان محمد قطب شاه»** آمده است وظاهراً مراد از مؤلف‌همان **محمدقلی قطب‌شاهی** پنجمین‌پادشاه این‌سلسله‌است که از۹۸۹تا۱۰۲۰ پادشاهی کرده ومؤلف کتاب دیگرخودرا که کتاب امامت اوباشد ونسخه‌ای‌ازآن درین کتابخانه‌هست بنام‌پسرش **عبدالله قطب شاه** (۱۰۲۰ - ۱۰۹۸) نوشته‌است. مؤلف‌جزین کتاب مؤلفات‌دیگردارد ازآن‌جمله حواشی فارسی‌بر**جامع‌عباسی** که **برهان تبریزی** دراواخرسال ۱۰۵٤ آنهارا جمع کرده ودیگررسالة‌فی‌جواب‌رسالة **لغزالبهائیه** . ازاین کتاب نسخه دیگری‌هم دراین کتابخانه‌است که درمجلددوم انتشارات کتابخانه ص۱۲-۱۳ شرح‌آن‌رفته ودوباردر**بمبئی** در۱۳۰۹ق ودر**طهران** در۱۳۱۰ق چاپ‌شده‌است .کاتب درپایان‌نسخه رقم کرده‌است . «قدتمت‌الکتاب‌فی‌یوم - السبت رابع‌شهررجب سنه۱۰۸۲ اثنی‌شمانین الف (!) کتبه‌العبدالفقیرالحقیرالمذنب‌الراجی محمد رفیع ....»

آغاز: «ازتوحدیث‌معرفت‌راتبیین ...» .

پایان : «. ولی‌الخیروملهم‌الصواب وبیده مفاتیح‌الابواب» .

۲۸/۵ در۱٦ سانتی‌متر- ۵۲۳ صحیفه‌هرصحیفه ۲۰سطربخط نسخ تعلیق خوش. عناوین بهمان‌خط بسرخی‌نوشته شده وعبارات‌تازی رابخط نسخ‌نوشته‌اند صحیفه‌اول‌ودوم جدول‌پنج خطی‌از طلاولاجورد ومرکب‌سیاه وصحایف دیگرجدول دوخطی ازلاجورد و شنگرف دارد . کاغذ اصفهانی سفیدنازک‌آهارمهره‌دارجلدمیشن زرشکی .

شمارهٔ دفتر ۲۲۵٤۷

ترجمهٔ‌قطب‌شاهی

۲۰۳۴

نسخه‌ای دیگراز کتاب بالا .

آغاز: «ای‌ازتوحدیث معرفت‌راتبیین ...».

پایان : «السلام‌علیه وعلیهم‌الصلوة والسلام».

۲۶در۱۶ سانتی‌متر۴۸۲ صحیفه که دراصل شماره‌دارد . هرصحیفه۱۶ سطربخط‌تحریری، خوب‌عناوین بسرخی.کاغذ اصفهانی‌شکری‌آهارمهره‌دار. جلدساغری‌سیاه .

شمارهٔ دفتر۱۶۳۱۱

ترجمهٔ‌قطب شاهی ۲۰۳۵

نسخهٔ‌دیگر است‌از کتاب‌بالا.

در۱۸صحیفه اول‌فهرستی ازابواب کتاب نوشته‌شده که صحیفه اول‌آن افتاده است‌وپایان نسخه نیزچندسطری افتادگی‌دارد .

آغازفهرست : «ترتیب ودرآن یك‌آیه ودوحدیث ...».

آغازمتن : «ای‌ازتوحدیث معرفت‌را تبیین ...»

پایان : «حامداعلی‌توفیق‌الاتمام‌ومصلیاعلی‌سوله‌سید...».

۲۵در۱۶/۵ سانتی‌مترو ۵۴۸ صحیفه‌هرصحیفه از۲۰تا۲۱ سطربخط نسخ‌متوسط عناوین بهمان‌خط بسرخی‌نوشته‌شده وبالای‌عبارات‌تازی بامرکب سرخ‌خط کشیده‌اند . کاغذاصفهانی شکری آهارمهره‌دارخط وکاغذمعمول قرن‌دوازدهم . جلدمیشن‌سیاه فرسوده .

شماره دفتر۲۳۸۴۶

الرسالة‌العلیة‌فی‌الاحادیث‌النبویة ۲۰۳۶

تألیف کمال‌الدین یا معین‌الدین **حسین‌بن علی کاشفی** هـروی‌بیهقی واعظ معروف‌به **ملاحسین‌کاشفی** دانشمندمعروف‌قرن نهم متوفی‌در۹۱۰. مؤلف‌این کتاب رادرهشت‌اصل تألیف کرده : اصل‌اول‌درتوحید واسلام‌وایمان ونعت وصفت . اصل ثانی‌درعبادت وآنچه‌متعلق‌بآنست.اصل‌ثالث درفضل‌قرآن ودعوات واذکار. اصل‌رابع درمکارم‌اخلاق‌وفضایل‌انسان. اصل‌خامس دراوصاف‌ردیه ورذایل‌اخلاق . اصل‌سادس درآداب‌اهل‌سلطنت . اصل‌سابع درآنچه‌تعلق بازمنه‌وامکنه‌والبسه واطعمه واشربه

دارد . اصل ثامن دراحادیث متفرقه . هرحدیثی را بفارسی شرح میکند وفوایدادبی و تاریخی دردنبال آن می آورد. ازاین کتاب نسخهٔ دیگری در کتابخانه هست که شرح آن درمجلد دوم نشریات کتابخانه ص۱۳ آمده است . این نسخه راکاتب ازروی نسخهٔ کهنه‌ای که درروزشنبه ۵ربیع الاول ۹۵۵ وقت چاشت بپایان رسیده است نقل کرده وشرحی را که درپایان آن نسخه بوده است ایراد کرده . درحاشیهٔ صحایف ۲۴۸ـ۲۵۴ مطالب متفرقه بزبان تازی بخط کاتب دیگری نوشته شده سپس درصحایف ۲۵۵ـ۲۵۶ بازبخط دیگر قصیده‌ای درمدح **امام اول** (قصیده درمدح جناب مولا) شامل ۴۱ بیت نوشته شده که مطلع آن اینست :

چه حاصل زآنکه می‌خوانی زحکمت‌های یونانی ‌ ‌ ‌ ‌ زحکمت‌های یونانی چه حاصل زآنکه می‌خوانی

وپیداست که گویندهٔ این قصیده فیضی تخلص میکرده زیرا که دراواخر قصیده گوید:

حکیمان شعرها گفتند دروصف علی لیکن ‌ ‌ ‌ ‌ همه کس رامسلم نیست چون فیضی درافشانی

وقصیده باین بیت بپایان میرسد :

شعار خود مکن غیراز ثنا خوانی و مداحی ‌ ‌ ‌ ‌ که مدحش بس بود ما را ز لذتهای روحانی

درپایان نسخه درصحایف ۲۶۵ ـ ۲۶۶ برخی مطالب متفرق بخط کاتبی که اصل نسخه را نوشته ثبت شده وپس از آن درص ۲۶۷ چهار بیت **ازناصرخسرو** آمده که مطلع آن اینست :

ای خورده زایام فریبنده دمی چند ‌ ‌ ‌ ‌ ای عمر تلف کرده برای درمی چند

وباین بیت بپایان میرسد :

این پند اگربشنوی از ناصرخسرو ‌ ‌ ‌ ‌ بهتر بود ازملك ری وگنج دماوند

آغاز: «الحمدلله الذی زین شرف السیادة بانوار...».

پایان: «... چودولت زپیش ازاندازه ده» .

۲۰/۵ در ۱۵/۵ سانتی‌متر ۲۶۷ صحیفه هرصحیفه ۱۸ سطر بخطوط مختلف تحریری متوسط . عناوین بهمان خطوط اصل بسرخی نوشته شده .کاغذ فرنگی سفیدآهارمهره دار . خط وکاغذ معمول اواخرقرون سیزدهم . جلد میشن سیاه وخط کشی کرده بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۲۲۴۲۲

شرح کافی ۲۰۳۷

مؤلف کتاب الکافی ابو جعفر محمد بن یعقوب کلینی رازی متوفی در ۳۲۸ یا ۳۲۹ است و آن کتاب بدو قسمت اصول و فروع تقسیم میشود و این مجلد یکی از مجلدات ترجمه‌ایست که میرحسین نامی از یکی ازشروحی (۱) که بر فروع کافی نوشته‌اند کرده‌است و در آغاز تنها چنین نوشته شده : «**کتاب الحجة** این جزو ثانیست که کتاب چهارم است از کتب کافی بعداز کتاب عقل و علم و توحید تصنیف ابی حنیفه (۲) **محمدبن یعقوب کلینی قدس سرهما بترجمهٔ میرحسین احسن الله الیهاواتی کتابهما بیمینهمادر بیان احتیاج بسوی حجت ظاهره از انبیاواوصیا ودراین کتاب هفتاد وهشت بابست مشتمل بریك هزاروچهل ویك حدیث**».
درپایان نسخه کاتب نوشته‌است «تمام شدجزء ثانی از کتاب کافی» ازاین قراراین ترجمه لااقل مجلددیگری که پیش‌ازاین است باید داشته‌باشد . درباره مترجم بهیچ‌وجه اطلاعی بدست نیامد زیرا کسی که بنعت یا تخلص حسینی معروف باشدیکی امیر حسین بن عالم هروی متخلص بحسینی شاعروعارف مشهور اواخر قرن هفتم واوایل قرن ششم است ودیگر قاضی حسین بن معین الدین میبدی شارح معروف دیوان حضرت امیر (ع) ومؤلفات دیگرست که در نیمهٔ دوم قرون نهم می‌زیسته‌ودیگر حسین بن اسماعیل حسینی است که شرح دیگری بنظم و نثر بر دیوان حضرت امیر (ع) نوشته‌ودر قرن دهم می‌زیسته‌ودیگر حاج محمدحسین بن محمدحسن شیرازی متخلص بحسینی

(۱) باملاحظهٔ دیباچه‌وسبك نگارش کتاب بنظرمیرسد که این کتاب خود شرحیست مستقل بفارسی نه‌ترجمهٔ شرحی‌دیگر.

(۲) این‌نسخه بطوریکه‌یادداشت پشت برگ‌اول نشان میدهد ، در دست زنی‌ازپیروان اهل سنت‌وجماعت بوده‌وبنظرمیرسد که این‌زن عالماً یاجاهلاابوجعفررا تبدیل‌به‌ابی‌حنیفه کرده ازآنجا که‌عالمی دیگرنمیشناخته ویالایق نمیدانسته . بهرحال بنفع‌مذهب‌خود درنسخه‌دست برده‌است .
علائم حك واصلاح‌نیز‌بچشم میخورد .

شاعر معروف اوایل قرن سیزدهم متولد در ۱۱۸٤ و متوفی در ۱۲٤۹ است که اشتر نامه والهی نامه و خمسه او معروفست وظاهراً از هیچیك از این چهارتن نیست واگر از یکی از ایشان باشد بیشتر می نماید که از امیر حسین هروی باشد زیرا که سبك انشاء این ترجمه قرن ششم را میرساند . این مجلد شامل هفتاد و هشت باب است و بمبحث غیبت منتهی میشود .

پایان : «اوبری است از آنچه اورا انداخته اند بآن» .

۲۵/۵ در ۱۹/۵ سانتی متر - ۲۹۵ صحیفه هر صحیفه دارای ۱۹ سطر بخط تحریری متوسط . عناوین وعبارات تازی بخط نسخ نوشته شده . کاغذ هندی شکری آهار مهره دار . خط و کاغذ معمول قرن دوازدهم هندوستان . جلد میشن سرخ طلاکوبی که حاشیه وعطف آنرا رنگ سیاه کرده اند و کار هندوستانست و نبش کتاب را رنگ زرد زده اند .

شمارهٔ دفتر ۲۲۷۹۵

۲۰۳۸

صافی

شرح کافی

شرح دیگریست بر کافی کلینی تألیف **خلیل بن غازی** قزوینی معروف به **ملاخلیل** متولد در ۱۰۰۱ و متوفی در ۱۰۸۹ از بزرگان علمای شیعه در قرن یازدهم و از شاگردان معروف **شیخ بهائی** و **میر محمد باقر داماد** بوده و در زمان خود بسیار مشهور شده و پادشاهان صفوی اورا محترم میداشته اند و چندی هم متولی موقوفات **زاویهٔ حضرت عبدالعظیم** و مردی پارسا و نیك خوی و نیك فطرت بوده و اورا مؤلفات بسیارست، از آن جمله **کتاب صافی** شرح فارسی بر کافی ، کتاب **شافی** شرح تازی بر کافی - **شرح عده** در اصول - **رساله در حرمت نماز جمعه** در زمان غیبت - **حاشیهٔ مجمع البیان** - **رسالهٔ نجفیه** - **رسالهٔ قمیه** - **جمل** در نحو که بنام دیگران هم معروفست. **رموز التفاسیر الواقعه فی الکافی والروضه**. این کتاب چنانکه گذشت

(۱) دربارهٔ این جلد از کتاب صافی وسایر مجلدات آن رجوع به الذریعه مجلد ۱٤ شود .

ظاهراً صافی نام‌دارد و این مجلد شامل کتاب صلوة و کتاب یازدهم کافی است و چنانکه مترجم خود در آغاز نسخه اشاره کرده در رجب ۱۰۷۰ بتألیف آن آغاز کرده و در پایان این نسخه تاریخ اتمام آن بوده است که قسمتی از آن سوده شده و خوانده نمی‌شود و آنچه مانده بدین قرار است: «قدوفق الشارح خلیل بن الغازی القزوینی .. وعن جمیع المؤمنین والمؤمنات والمسلمین والمسلمات . . . لاتمام شرح هذا الکتاب .. یوم الخمیس عاشر جمادی الثانیه.. و الف» ظاهراً در اصل پنجشنبه ۱۱ جمادی الآخره ۱۰۷۱ بوده و سائیده شده است. مؤلف خود درمقدمهٔ این مجلد تصریح میکند که پیش از این کتاب العقل و کتاب التوحید و کتاب الحجه و کتاب الایمان و الکفر و کتاب الدعاء و کتاب فضل القرآن و کتاب العشره و کتاب الطهاره و کتاب الحیض و کتاب الجنازه را از کتاب کافی شرح کرده است.

آغاز: «حمد الجاعل الصلوة عماد الاسلام تعظیما ...».

۲۷/۵ در ۱۸/۵ سانتی متر- ۴۹۳ صحیفه هرصحیفه ۲۵ سطر بخط نسخ تعلیق متوسط. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده وعبارات تازی را بخط نسخ معرب نوشته‌اند. کاغذ سمرقندی شکری آهارمهره‌دار. خط و کاغذ معمول اواخر قرن یازدهم و اوایل قرن دوازدهم. وجلد میشن تریاکی سوخته برگردان‌دارد که دوره وعطف آنرا از تیماج سیاه سجاف کرده‌اند.

شمارهٔ دفتر ۲۲۴۵۰

۲۰۳۹

صافی

شرح کافی

مجلد دیگری است از کتاب فوق وشامل کتاب الزکوة است ومؤلف خود در مقدمه گوید که پس از شرح کتاب العقل و کتاب التوحید و کتاب الحجة و کتاب الایمان والکفر و کتاب الدعا و کتاب فضل القرآن و کتاب العشرة و کتاب الطهارة و کتاب ـ الحیض و کتاب الجنائز و کتاب الصلوة باین مجلد پرداخته است که مجلد دوازدهم از

کتاب باشد ودرماه جمادی الثانیه ۱۰۷۱ باین کار آغاز کرده ودرپایان کتاب تصریح کرده است که این مجلدرا درروز ۱۷ رجب ۱۰۷۱ بپایان رسانده. کاتب درصحیفهٔ اول نخست درترنجی از آب طلا بالاجورد نوشته است: «نواب ارفع والاابوالسیف مجد (؟) فرهادمیرزا معتمدالدوله فرمانفرمای مملکت فارس» ودرذیل آن نوشته «برناظران این سطور میمنت دستورمستورنماناد درسنهٔ سیچقان ئیل هزارودویست نودسه(؟) جناب مستطاب جلالت مآب نواب ... درهٔ تاج..اکلیل المفاخروالنباله و مشیدارکان الریاسته و السیاسته والجلاله شاهزادهٔ معظم نواب علیة العالیة(؟) خلف خلدآشیان مرحوم مغفورالبسه الله حلل النورولیعهددولت علیه **ایران، عباس شاه قاجار** عطرالله مرقده توفیق ونوروعلم ومعرفت عنان عزیمتش رابجانب مکه معظمه زادهاالله تعالی شرفا و تعظیما کشانید پس از فراغ ازحجة الاسلام وادای مناسك درعرفات ومشعرومنا وحطیم ورکن ومقام و زمزم ومروه وصفا واقامه مراسم رازونیازازملك عرب وحجازعنان توجة بعراق عجم منعطف وجههٔ همت رابوصول وطن مالوف منصرف فرموده اند دراثنـای مرور وعبورشان نـزول بدارالسلطنه **قزوین** فرمودندجویای کتاب خانهٔ قدیم شدنداین نسخه شریف ازمرحوم جنت مکان **ملاخلیل الله قزوینی شرح زکوة** کافی **محمدبن یعقوب کلینی** علیه الرحمه بهبنی عم خود نواب **اسحاق میرزا** مقررفرمودند استنساخ گردد لهذابیداحقر کتاب شیخ **حسن شالی** سمت تحریرپذیرفت سنه ۱۲۹۳» وسپس همان کاتب درپایان نسخه رقم کرده است: «حرره العاصی **محمد حسن روضه خان** هزاردویست نودسه(؟) ۱۲۹۳».

آغاز: «الحمدلله رب العالمین والصلوة والسلام ...».

پایان: «شهررجب سنه ۱۰۷۱».

۳۴ در ۲۱/۵ سانتی متر- ۳۲۸ صحیفه هرصحیفه از ۲۰ تا ۲۲ سطر بخط نسخ متوسط عبارات تازی معرب نوشته شده وروی آنها خط سرخ کشیده وعناوین رابهمان خط بامرکب سرخ نوشته اند. همهٔ صحایف جدول پنج خطی ازلاجورد ومرکب سیاه ونقره وسرنج دارد. جلدمیشن سرمه ای داغدار. شمارهٔ دفتر ۲۲۴۱۲

۲۰۴۰

صافی

شرح کافی

مجلددیگریست از کتاب بالا شامل کتاب العقیقه و کتاب الطلاقست. شارح درمقدمهٔ کتاب العقیقه گوید که این مجلدرا پس از کتاب العقل و کتاب التوحید و

کتاب الحجه و کتاب الایمان و کتاب الکفر و کتاب الدعا و کتاب فضل القرآن و کتاب العشرة و کتاب الطهاره و کتاب الحیض و کتاب الجنائز و کتاب الصلوة و کتاب الزکوة و کتاب الصیام و کتاب الحج و کتاب الجهاد و کتاب المعیشه و کتاب النکاح نوشته و این کتاب، کتاب هیجدهم است از جملهٔ سی و سه کتاب یا سی و چهار کتاب که کافی مشتمل بر آنهاست و در چهارشنبه ۱۱ محرم ۱۰۷۷ بدین مجلد آغاز کرده و در پایان این مجلد تصریح کرده که روز شنبه ۹ صفر ۱۰۷۷ آنرا بپایان رسانده است .

آغاز : « الحمدلله رب العالمین والصلوة والسلام ... » .

پایان : « ز ما برمحمد و آلش تمام » .

پس از آن صحیفهٔ ۱۶۷ کتاب الطلاق آغاز میشود . مؤلف درمقدمه، کتاب های سابق الذکر وسپس کتاب العقیقه را می‌شمارد ومیگوید که این کتاب کتاب نوزدهم از جملهٔ سی و سه یاسی و چهار کتاب است که جزء کافیست وسپس تصریح میکند که روز یکشنبه ۲۰ صفر ۱۰۷۷ باین مجلد آغاز کرده ودرپایان نسخه گوید که روز شنبه ۲۱ جمادی الآخره ۱۰۷۷ بپایان رسانده است .

آغاز : الحمدلله الذی یرید لعباده ... » .

پایان : « زما برمحمد و آلش تمام » .

۳۲ در ۲۰ سانتی متر ـ ۵۵۲ صحیفه ۱۹ سطر بخط نسخ تعلیق خوش . مطالب تازی بخط نسخ جلی ومعرب وعناوین بخط نسخ نوشته شده . همه صحایف جدول پنج خطی ازسرنج وطلاو مرکب سیاه دارد . کاغذ اصفهانی وسفید وشکری رگه‌دار آهار مهره کرده . خط وکاغذ معمول اوایل قرن نوزدهم . جلد میشن تریاکی فرسوده .

شمارهٔ دفتر ۲۲۳۹۱

۲۰۴۱ صافی

شرح کافی

نسخه‌ای دیگر است از کتاب بالا بعلاوهٔ کتاب نکاح بدینترتیب :

کتاب النکاح (ص۱ ـ ٦۹۵) و کتاب العقیقه (ص۶۹۹ ـ ۸۴۲) و کتاب الطلاق (ص۸۴۹ ـ ۱۱۸۵) از شرح **کافی** .مؤلف در آغاز کتاب النکاح تصریح میکند که پیش از آن کتاب العقل و کتاب التوحید و کتاب الحجه و کتاب الایمان و الکفر و کتاب الدعا و کتاب فضل القرآن و کتاب العشره و کتاب الطهاره و کتاب الحیض و کتاب الجنایز و کتاب الصلوة و کتاب الزکوة و کتاب الصیام و کتاب الحج و کتاب الجهاد و کتاب المعیشه را شرح کرده و روز شنبه دوازدهم محرم ۱۰۷٦ بتألیف آن آغاز کرده وچنانکه در پایان این مجلد قید کرده روز چهارشنبه یازدهم محرم ۱۰۷۷ آنرا بپایان رسانده است .کاتب در پایان این مجلد رقم کرده: «کتب الحقیر الفقیر محمود» در آغاز کتاب العقیقه مؤلف تصریح میکند که کتاب هیجدهم از جملهٔ سی و سه یاسی و چهار کتاب کافیست وهمان کتابهای سابق الذکر را با کتاب النکاح می شمارد و میگوید که روز چهارشنبه ۱۱ محرم ۱۰۷۷ بتألیف آن آغاز کرده ودرپایان این مجلد تصریح میکند که روز شنبه ۱۹ صفر ۱۰۷۷ آنرا بپایان رسانده است .در آغاز کتاب الطلاق باز مؤلف، همان کتابهای سابق الذکر وسپس کتاب النکاح و کتاب العقیقه را میشمارد و گوید این مجلد کتاب نوزدهم از جمله سی و سه یاسی و چهار کتاب کافیست و تصریح میکند که روز یك شنبه ۲۰ صفر ۱۰۷۷ بتألیف آن آغاز کرده و در پایان آن مینویسد که روز شنبه ۲۱ جمادی الاخره ۱۰۷۷ آنرا بپایان رسانده است وکاتب در پایان نسخه رقم کرده است : «علی ید العبد المذنب الحقیر محمود».

آغاز کتاب النکاح : «الحمدلله علی بلوغ الصافی شرح الکافی ..».

پایان : «زمابر محمد علیه السلم وآلش تمام» .

آغاز کتاب العقیقه : «الحمدلله رب العالمین و الصلوة والسلم..».

پایان . «زمابر محمد و آلش تمام».

آغاز کتاب الطلاق : «الحمدلله الذی یرید بعباده الیسر ولا یرید بهم...» .

پایان : «والف هجریه حامدا مصلیا مسلما» .

۲۴ در ۱٦/۵ سانتی‌متر ـ ۱۱۸۵ صحیفه هر صحیفه ۲۰ سطر بخط نسخ روشن . عبارات تازی معرب و عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده ـ در بعضی حواشی علامت مقابله گذاشته‌اند . کاغذ اصفهانی شکری آهارمهره دار صحایف ۴۲ . ۴۵ کاغذ آبی کم رنگ فرنگی بی آهارمهره . خط و کاغذ معمول اوایل قرن سیزدهم . جلد میشن خرمائی داغدار و خط کشی کرده بر گردان دار .

شمارهٔ دفتر ۲۳۱۸۸

کنز الذهب ۲۰۴۲

شرح رسالهٔ ذهبیه که اصل آن منسوبست **به امام علی بن موسی الرضا(ع)** که گویند درمرودرمجلس **مأمون** نوشته‌است وشامل بعضی مسائل‌طبی است . شارح **محمدبن حسن‌مشهدی** عبارات تازی‌آن رساله را نقل کرده وسپس بشرح آنها پرداخته وظاهراً ازعلمای‌شیعهٔ اوایل‌قرن سیزدهم بوده واین نسخه راکاتب برای مؤلف‌نوشته ودرپایان‌آن رقم کرده است : « قداتفق‌الفراغ من تضییع هذه‌الاوراق‌امتثالا لامـرقطب الفضلاء والمحققین ومرکزالفقهاء والمجتهدین‌المصوب فـی‌آرائه و فتاویه‌الذی وفقه‌الله لمراضیه استادناالاعزالاکرم و ملاذالعالمین فی‌العالم شارح هذه‌الرسالة‌الشریفة لازال‌ظله‌دام‌افادته واناالاقل خلق‌الله‌محمدبن عبدالله اللهم‌اغفرلنا ولوالدیناولجمیع‌المؤمنین‌والمؤمنات».

آغاز: «حمدبی‌حدوثنای بی‌عدسزاوارحکیمی است که انسان‌را...».

پایان : «وصلی‌الله علی‌محمد وآله‌الطاهرین».

۱۵/۵ در۹/۵ سانتی‌متر– ۱۳۹ صحیفه‌هرصحیفه ۱۶سطربخط نسخ‌خوش . بالای عبارات تازی خط سرخ‌کشیده وعنوان مطالب را درحاشیه با مرکب سرخ نوشته‌اند . کاغذ فـرنگی سفید رگه‌دارآهارمهره کرده . خطوکاغذ معمول اوایل قرن‌سیزدهم . جلدمیشن تریاکی‌بی‌مقوا.

شمارهٔ دفتر ۱۵۲۴۸

محاسن‌الآداب ۲۰۴۳

اصل کتاب «مکارم‌الاخلاق» ازمؤلفات معروف ورایج **رضی‌الدین ابونصر حسن‌بن‌ابوعلی فضل‌بن‌امین‌الدین حسین‌طبرسی‌است** که‌ازمشایخ معروف‌شیعه بوده و کتاب **جامع‌الاخبار** و کتاب **المشکوة** را باو نسبت داده‌اند و نـام او را دربعضی‌موارد بخطا **حسین** نوشته‌اند وچون دربرخی ازمآخذ **«رضی‌الدین‌شیخ ابوعلی‌طبرسی »** نوشته‌شده کس‌دیگری‌پنداشته‌اندوحال آنکه رضی‌الدین لقب

همین **ابونصر حسن وابوعلی** کنیهٔ پدرش **فضل بن حسین** بوده‌است . درباب نسبت اومعمولا اشتباه‌میکنند وکلمهٔ‌طبرسی‌را بفتح‌اول ودوم وسکون‌سوم میخـوانند و می‌پندارند که مخفف کلمهٔ «طبرستانی» است وحال آنکه هیچ جا نظیرندارد که طبرستان‌را بطبری یانظیر آن‌مخفف کنندواین کلمه‌را بفتح‌اول وسکون‌دوم و کسر سوم‌باید خواند واملای دیگری ازنام‌قصبه‌ایست که امروزبنام «تفرش»معروفست وازتوابع‌سلطان‌آباد(اراك)بشمار‌می‌رود . مترجم کتاب، خوددر آغاز نسخه‌هایی که تمامست تصریح‌میکنند که نصیرالدین محمدبن‌عبدالکریم انصاری استرآبادی‌نام داشته واین کتاب‌رابرای‌شاه‌طهماسب‌اول ترجمه کرده‌است .کاتب‌این‌نسخه،خطبه ومقدمهٔ کتاب‌را تمام‌ننوشته وقسمتی ازآن‌را حذف کرده ودرپایان‌نسخه‌رقم کرده است : «تمام‌شد بعون‌عنایت الهی سنه (١٠٣٢)» .

آغاز: «وعليك‌الاعتماد في‌التقسيم ياكريم ـ زواهرجواهرحمد وسپاسی...».

پایان : «... عليه‌توكلت وعليه‌انيب» .

٢٠/٥ در١٢ سانتی‌متر‌ـ ٧٨١صحیفه که‌دراصل‌شماره گذاشته‌اند . هرصحیفه١٧ سطربخط تحریری‌خوانا.عناوین‌را بهمان‌خط بسرخی‌نوشته وگاهی سفید گذاشته‌اند . کاغذشکری اصفهـانی آهارمهره‌دار. خط وکاغذ معمول قرن یازدهم . جلدمیشن خرمائی‌بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ٢٢٩٢٢

محاسن الآداب ٢٠۴۴

نسخهٔ دیگر که‌کاتب تاریخ غرهٔ ذی‌قعده ١٠٥٧ گذاشته وازآغازآن قدری افتـاده .

آغاز: «ظلمت جهل نفسانی ..».

پایان : «والحمدلله رب‌العالمين» .

۲۵در۱۴ سانتی‌متر- ۲۸۰ ص هرص ۱۷ سطربخط نسخ‌تعلیق عناوین بسرخی. کاغذ ابری آهارمهره‌داربرنگهای مختلف جلدمیشن تریاکی .

شمارهٔ دفتر ۲۲۵۷۶

هدایة الاحکام

یا

حسنیه

۲۰۵۴

ترجمه‌ایست ازفهرست وسایل‌الشیعه دراحادیث تألیف **ابوجعفر محمدبن حسن بن علی بن‌محمدبن‌حسین‌حر عاملی‌مشغری** معروف به **شیخ حر عاملی** از بزرگان علمای‌شیعه‌متولد در۱۰۳۳ ومتوفی‌در۱۱۰۴ است. **شیخ حر عاملی** کتاب بسیارمعروف بزرگی‌داردبنام **تفصیل وسائل‌الشیعه** که‌در۱۰۸۸ آنرابپایان‌رسانده وبنام **وسایل‌الشیعه** معروفست وچاپ شده وسپس‌درشب‌جمعه ۲ ذی‌حجه ۱۰۸۸ فهرست‌مفصلی شامل‌ابواب کتاب واحادیث‌هرباب‌آن ترتیب‌داده‌وآنرا«مالایحضره الامام» نامیده‌وفهرست کتاب فقه‌آن‌شامل‌فتاوی فقهی کتابست واین کتاب‌ترجمهٔ آنست‌ومتن‌تازی‌آن‌درآغاز**وسایل‌الشیعه** چاپ‌شده‌وسپس کتاب**تفصیل‌وسایل‌الشیعهٔ** خودرامختصر کرده و اسنادوآیات مکررآنرا حذف کرده و«هدایة‌الامه‌الی‌احکام الائمه» نامیده‌ودر۱۰۹۱ بپایان‌رسانده‌است .

مترجم‌محمدحسن بن‌حاج‌محمدصالح‌هروی‌ظاهراً ازعلمای‌قرن‌سیزدهم‌بوده وخود درمقدمه گوید که مدتی‌ازوخواسته‌اند که این کتاب‌را ترجمه کندومجال نمیکرده‌وسرانجام بخواهش‌حاج **محمد هادی** فرزندحاج **رضا قلی** مشهدی این کاررا بپایان‌رسانده‌است‌ودرمقدمهٔ کتاب وپایان‌آن شرحی درخصوصیات‌این ترجمه می‌نویسد که‌خلاصهٔ آن‌اینست که‌میگوید: چون‌بنای‌ترجمه براختصار بوده مناسب

بود که دیباچهٔ آنرا که کلمات مشکل و مطالب معمول و مقاصد متکاثر دارد ترجمه نکند پس، ازمقدمه کتاب آغاز کرده و برای اختصار مسائلی را که در آنها اختلاف ظاهر یست درمیان علما ترك کرده و تنها قول مصنف کتاب را آورده واقوال دیگران را حذف کرده است وهرجا که از استادان خود مطالبی که درین کتابست یادر کتابهای دیگر مصنف است اخذ کرده ودرتحت همان عنوان آورده ودرمیان دوقول وی بر سبیل سهل و آسان جمع کرده است .

آغاز: «حمدوسپاس وشکر بی‌قیاس معبودی‌را رواست..».

پایان : «والله‌المستعان وعلیه‌الثقة وبهٔ‌التکلان» .

۲۴در۱٤ سانتی‌متر- ٤۹۵ صحیفه‌هرصحیفهٔ ۲۳ سطربخط نسخ متوسط . عناوین بهمان خط بسرخی‌نوشته‌شده، افتادگی‌های متن‌را درحاشیه افزوده‌اند . صحیفه‌اول بخط دیگریست وتازه‌تر نوشته‌اند . کاغذ اصفهانی نازك شکری‌آهارمهره‌دار : خط وکاغذ معمول‌اوایل قرن سیزدهم . جلد تیماج قهوه‌ای سوخته داغ کرده که اندرون‌آن تیماج‌زرشکی است‌وعطف‌آنرا با تیماج سیاه وصله کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۲۲٤۲۹

کتب

فقه و اصول فقه

حرمة الشطرنج **۲۰۴۶**

ازمیرزا **هدایت‌الله** ملك‌المورخین لسان‌الملك پسر **میرزامحمدتقی‌سپهر** لسان‌الملك .

این کتاب را بنام **مظفرالدین‌شاه** و**میرزاعلی‌اصغرخان‌امین‌السلطان** در حرمت‌شطرنج نوشته وکاتب‌درپایان‌آن تاریخ‌صفر۱۳۱۳ را گذاشته است .

آغاز : «الحمدلله‌الذی بین‌الحلال والحرام ...».

پایان : «مقصود خویش‌بر کنارافتادی» .

۲۴/۵ در۱۴/۵ سانتی‌متر– ۱۶۷ صحیفه‌هرصحیفه ۱۰سطربخط نسخ‌تعلیق متوسط‌عناوین باقلم درشت‌تر. کاغذترمهٔ‌شکری‌آهارمهره‌دار . جلدمخمل سرخ .

شمارهٔ دفتر ۱۴۰۶۸

فقه‌حنفی **۲۰۴۷**

آغاز کتاب افتاده ونام کتاب ومؤلف‌آن بدست نیامد . سبك انشای کتاب میرساند که منتهی‌دراوایل قرن‌هفتم تألیف‌شده .

آغاز : « هریك ونیز هریك را بعدازفرایض ...».

پایان : «بمنك وطولك یاارحم‌الراحمین».

۲۴/۵ در۱۵/۵ سانتی‌متر . ۴۸۸ صحیفه هرصحیفه ۱۹ سطربخط نسخ‌ممتاز . عناوین بسرخی‌باقلم‌جلی .کاغذسمرقندی شکری‌آهارمهردار. خطوکاغذمعمول قرن۸. جلدمیشن‌زرشکی .

شمارهٔ دفتر ۲۳۷۶۲

الفوايدالشيرازيه

فی بیان مذاهب‌الاجتهادیه والاخباریه از **فتحعلی** نوادهٔ **کریم خان زند**. مؤلف‌خود درمقدمه تصریح‌میکند که این کتاب‌را دربیان اختلاف میان محدثین واخباریین واصولیین ومجتهدین هنگام توقف‌درشیراز بدرخواست **محمد تقی‌خان** پسر **عبدالرحیم‌خان** حکمران **یزد** در ۱۲۳۶ نوشته این نسخه ظاهراً نسخهٔ اصل‌و بخط مؤلفست ودرپایان آن نوشته‌شده :

«علی یدمؤلفه‌الحقیر الفقیر کثیر الاضاعه‌والتقصیر العبدالمتمسك بعروة‌الثقلین فی‌السادس والعشرین من‌الثانی‌الربیعین من‌شهور سنة ۱۲۳۶ فی‌ایام مجاورته بدارالعلم شیرازصانهاالله عن‌الاعوازوحفت بالامن‌والاعزازحامدامصلیامسلمامستغفرا» .

آغاز : «الحمدلله‌الذی جعلنامن‌المتمسکین‌بالسنة والکتاب ...»

پایان : «محمدوآله‌الاطیاب‌الکرام».

۲۰ درسانتی‌متر ـ ۲۷۴ صحیفه‌هرصحیفه از ۱۸ تا ۱۹ سطربخط تحریری‌خوانا . عناوین بهمان‌خط بسرخی نوشته‌شده درحواشی مطالبی‌برمتن افزوده شده . کاغذفرنگی سفید رگه‌دارآهار مهره‌زده.جلدمیشن سیاه‌بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۲۴۳۶۹

مائدهٔ‌سماویه **۲۰۴۸**

تألیف **محمدرضی‌بن حسین‌خوانساری** دراطعمه‌واشربه‌بنابرفقه‌شیعه.مؤلف ظاهراًپسر **آقاحسین خوانساری** دانشمندمعروف‌قرن یازدهم بوده واین کتاب‌را بنام **شاه‌سلیمان صفوی** (۱۰۷۷ـ۱۱۰۵) بپایان‌رسانیده‌است.کاتب‌درپایان نسخه‌رقم کرده : «تمت‌الکتاب بعون‌الملك‌الوهاب علی‌یدالفقیر محمد نصیربن صفات‌الله فی‌رابع عشر شهر شعبان‌المعظم سنة‌مئه‌والف‌هجریه علی‌هاجرها الف‌الف‌التحیه . » ازاین‌قراراین نسخه در ۱۷ شعبان ۱۱۰۰ مقارن‌تألیف کتاب بپایان رسیده‌است .

آغاز : «نمك‌خوان حق‌شناسی شورانگیزی سپاس ...»

پایان : «وبسوی‌اوست انجام‌والله‌الموفق وبه‌الاعتصام».

«۲۲۰ در ۱۴/۵ سانتی‌متر- ۲۳۵ صحیفه هرصحیفه ۱۹ سطربخط تحریری‌متوسط.عناوین بهمان‌خط بسرخی‌وعبارات تازی بخط نسخ نوشته‌شده .کاغذ اصفهانی سفید رگه‌دار آهارمهرزده . جلدمیشن عنابی داغ کرده بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر۱۶۳۵۶

مسائل ضروریهٔ

نماز ۲۰۴۹

تألیف **محمدطاهر بن رضی‌الدین‌حسینی** . مؤلف در دیباچه‌ای که بنام **شاه‌سلطان حسین‌صفوی** پرداخته گوید که چون‌اکثر کتب فقهیه‌بلغت‌تازی‌سمت ترتیب یافته بخاطر فاتر عاری ازطریق رسوم ظاهر، **ابن رضی‌الدین‌محمدالحسینی محمدطاهر** رسید که مسائل‌ضروریهٔ نمازرا بترتیبی جدید درسلك تحریر آورد . چون‌دراکثرمسائل اختلاف‌میانهٔ‌علمای دین واقع بوده‌مبنی‌را بررای‌شهیداول‌وثانی گذاشته‌ومشهوری‌علمارا قدوه‌ساخته»و کتاب‌رادریك‌مقدمه‌وسه‌باب بپایان رسانیده. درپایان‌نسخه‌کاتب‌رقم کرده‌است.«سنة۱۲۳۷ کتبه‌العبدالمذنب **علیمحمد سبحانی** .

آغاز : «بعدازحمدمالك‌الملكی تعالی‌شانه ..» .

پایان : «موافق‌قول شیخ‌بهاءالدین محمداست علیه‌الرحمه» .

«۳۵/۵ در ۲۵ سانتی‌متر- ۴۲ صحیفه هرصحیفه از۱۹ سطرتا ۳۹ سطربخط نسخ خوب . متن کتاب بترتیب‌جدول نوشته‌شده وبین‌السطورجدولهای سه‌خطی ازمرکب سیاه وطلا ساخته‌اند و عناوین‌را بهمان‌خط اصلی‌بامرکب سرخ‌نوشته‌اند وافتادگی هارا بهمان خط درحاشیه افزوده‌اند . صحیفهٔ‌اول سرلوح‌خوبی ازطلاولاجورد وشنگرف‌دارد ودوطرف‌آن شرحیست که کاتب نوشته‌وآنرا بین‌السطرین تذهیب کرده‌اند . همه‌صحایف جدول‌سیزده خطی‌ازطلا ومرکب سیاه‌ولاجورد وسرنج دارد .کاغذ فرنگی‌رگه‌دارآسمانی‌آهارمهره کرده . جلدمیشن‌خرمائی‌داغ‌دار .

شمارهٔ دفتر۲۳۱۹۱

منهاج ۲۰۵۰

این کتاب درفقه‌وشامل مجلداول کتاب بزرگیست که مؤلف‌هریك ازفصول آنرا «منهج» نامیده .کاتب‌درپایان نسخه‌رقم کرده‌است : «تمام‌شد جلداول‌منهاج... درباب‌طهارت وبعدازاین جلددوم درباب صوم وجلد چهارم درباب حج» پس‌ازکلمهٔ منهاج‌کلمهٔ دیگری‌بوده که باخط تـازه‌تر روی‌آن رفته‌اند وبهمین جهت خوانده نمی‌شود. ازآغازنسخه‌مقداری که‌ظاهراً چندین‌ورق‌بوده‌افتاده وبهمین‌جهت‌مؤلف آن‌معلوم نشد وهیچ‌یك از کتابهائیکه علمای شیعه بنام‌های مختلف «مناهج» یا «منهاج» نوشته‌اندنیست. ظاهراًکاتب درنام کتاب‌اشتباه کرده وچون‌مؤلف‌هرفصلی را « منهج » نامیده می‌بایست نام‌کتاب صیغهٔ جمع‌آن وکلمه‌ای باشد که آغازآن «مناهج» بوده‌باشد. درهرصورت چنانکه‌سبك‌انشای کتاب‌نیز گواهی‌میدهدمؤلف درحدودقرن یازدهم می‌زیسته‌است. نسخه‌قلم خوردگی‌های بسیاردارد که متن‌را اصلاح کرده ودرحاشیه نوشته‌اند وچنان می‌نماید که نسخهٔ اصل مؤلف است که پس‌ازکتابت‌آنرا اصلاح کرده‌باشد. بریدگی‌هاووصالی‌های‌بسیارهم‌درنسخه‌هست که‌بعضی مطالب‌آنرا ازمیان‌برده .

آغاز : «... کندتمام‌آب سبب‌جوشیدنش‌چهار کس کشیدن‌آب‌آن‌چاه» .

۲۵در۱۵/۵ سانتی‌متر، ۶۸۸صفحه ، هرصفحه۱۹ سطر، بخط‌نسخ‌جلی ، عناوین‌بهمان‌خط بسرخی‌نوشته‌شده وبالای‌عبارات تازی خطسرخ کشیده‌اند ، حواشی به خطوط مختلف است . کاغذ اصفهانی‌شکری‌آهارمهره‌دار، خطوکاغذمعمول قرن‌یازدهم ، جلدمیشن‌خرمائی‌فرسوده .

شمارهٔ دفتر ۲۲۳۵۸

کلام، اصول عقاید

ملل و نحل، رد و انتقاد مذهبی

۲۰۵۱ انساب النواصب

تألیف **علی بن داود خادم استرابادی.** مؤلف ظاهراً از علمای قرن دوازدهم(۱) هجری بوده و این کتاب را در پنجاه باب در طعن و لعن و رد نواصب تألیف کرده است.

آغاز: «شکر و سپاس بی‌حد و قیاس خالقی را ...».

پایان: «علی خیر الانام وسلم تسلیماً کثیرا».

۳۰ در ۲۰ سانتی‌متر ۵۹۸ صحیفه هر صحیفه ۱۵ سطر بخط نسخ تعلیق متوسط. عناوین بخط نسخ بسرخی و عبارات تازی بهمان خط گاهی بامرکب سرخ و گاهی بامرکب سیاه معرب نوشته شده. دو صفحهٔ اول تذهیب از طلای بدل و لاجورد و شنگرف و دو سرلوحهٔ متوسط از همان الوان دارد و همهٔ صحایف جدول سه خطی از لاجورد و شنگرف دارد. جلد میشن خرمائی ضربی.

شمارهٔ دفتر ۲۴۰۲۱

۲۰۵۲ انساب النواصب

نسخه‌ای دیگر است از آن کتاب.

آغاز: «شکر و سپاس بی‌حد و قیاس خالقی را جل شانه ...».

پایان: «بیمن عدالت و رعیت‌پروری پادشاه دین‌پناه ظل‌الله».

۳۰ در ۲۰ سانتی‌متر، ۲۸۶ صحیفه هر صحیفه ۲۱ سطر بخط تحریری متوسط تاریخ کتابت ۱۰۷۶ جای عناوین را کاتب خالی گذاشته و ننوشته است. همه صحایف جدول دوخطی از لاجورد و شنگرف

---

(۱) مؤلف از علماء قرن ۱۱ هجری است (ع-ح).

دارد .کاغذفرنگی‌سفیدآهارمهره کرده . خطوکاغذمعمول‌اوایل‌قرن‌سیزدهم(۱) . جلدمیشن قهوه‌ای داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۳۷۷٤

انساب‌النواصب ۲۰۵۳

نسخه‌ای‌دیگر که‌تاریخ‌رمضان۱۲٤۰ دارد .

آغاز : «شکروسپاس بی‌حدوقیاس خالقی‌را...» .

پایان : «... اجمعین برحمتك یاارحم‌الراحمین» .

۲۹/۵در۲۰ سانتی‌متر، ۳٦۸ صحیفه‌هرصحیفه۲۱ سطربخط‌نسخ‌متوسط . عناوین‌بسرخی. کاغذفرنگی سفیدرگه‌دارآهارمهره‌زده . جلدمیشن سیاه .

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۸۱

البراهین البهائیة ۲۰۵۴

تألیف دانشمند معروف امام **فخرالدین ابوعبدالله محمدبن عمر رازی** متولد در۵٤۳ یا ۵٤٤ ومتوفی‌در٦۰٦ . مؤلف‌نام خودرا درخطبهٔ کتاب‌نیاورده‌ولی **ابن‌ابی اصیبعه** در **عیون الانباء** (ج ۲ ـ ص ۳۰)، **البراهین البهائیه**را جزو مؤلفات او شمرده و در پشت صحیفهٔ اول نیز نوشته شده : **« کتاب البراهین البهائیه من‌کلام امام فخررازی »** .وآنگهی‌مؤلف،این کتاب‌رابنام‌**بهاءالدین سام بن‌محمد** نوشته‌بمناسبت‌لقب‌او که‌بهاءالدین بوده‌نام کتاب‌را **البراهین‌البهائیه** گذاشته ومراد **بهاءالدین سام‌بن‌شمس الدین محمدبن فخرالدین مسعودبن**

---

(۱) تاریخ کتابت نسخه‌چنانکه درسطر بالا یادکرده‌اند ۱۰۷٦ است ، چگونه خط وکاغذ از قرن ۱۳ تواندبود (ع‌ـح) .

عزالدین حسین غوری از امرای **سلسلهٔ غوری** است که در **بامیان** حکمرانی داشته ودر۶۰۲ درگذشته‌و **امام فخر** چندی دردربار او بوده است . دراین‌صورت تردیدی نیست که این کتاب از مؤلفات **امام فخررازی** است .

آغاز : « حمد و ثنا مرآن خدای راکه هرذره از عالم ممکنات ومحدثات برهستی او برهانی باهراست...» .

پایان : « . . . انه‌هوالملك الدیان والغفور المنان والحمدلله رب‌العالمین » .

۳۴/۵ در ۲۰/۵ سانتی متر . ۲۴۸ صفحه ، هر صفحه ۲۳ سطر . بخط نستعلیق‌خوش . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده وگاهی کاتب جای‌آنهارا سفید‌گذاشته . همه‌صفحات،جدول دوسطری از سرنج ولاجورد دارد ، صفحه‌های۱و۲ ، دوستونی نوشته شده . کاغذاصفهانی زردرنگ و نباتی آهار مهره‌دار . جلد تیماج سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱۱۳۵۹

تبصرة‌العوام ۲۰۵۵

تألیف سید **مرتضی‌بن داعی‌حسنی رازی** . مؤلف این کتاب که ظاهراً **علم‌الهدی** لقب‌داشته دراواخرقرن ششم‌واوایل قرن‌هفتم می‌زیسته‌واین کتاب‌را دراوایل‌قرن‌هفتم درملل‌ونحل واثبات حقانیت‌شیعه تألیف کرده‌است. ازجزئیات احوال مؤلف اطلاعی نیست واین کتاب‌رابرخی بخطااز **سید مرتضی علم‌الهدی ابوالقاسم علی‌بن‌حسین**(۳۵۵-۴۳۶)وبرخی‌دیگر از**شیخ‌ابوالفتوح‌جمال‌الدین حسین‌بن‌علی‌رازی** و برخی از **جمال‌الدین‌ابوعبدالله‌محمدبن‌حسن‌بن‌حسین مرتضی رازی**وبعضی‌از**صفی‌الدین‌ابوتراب مرتضی‌بن‌قاسم حسنی‌رازی**دانسته‌اند وبدلایلی که‌آقای **عباس اقبال** درمقدمهٔ‌چاپی که ازاین کتاب کرده‌اند آورده‌اند ازهیچ‌یك ازاین‌چند تن‌نیست . این‌نسخه ناقص‌است ویك‌صفحه ازخطبه‌را ندارد .

آغاز : « بدانکه مدت‌مدیدی بودکه‌جماعتی ازسادات‌وغیرهم...» .

پایان: « من‌الجهل‌والعمی ووقینامن‌اتباع‌الهوی فانه‌ولی‌ذلك» .

۲۳/۵ در ۱۳/۵ سانتی‌متر، ۳۵۴ صفحه هر صفحه ۱۷ سطر بخط تحریری متوسط . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته‌شده . کاغذ اصفهانی شکری آهارمهره‌دار. جلدمیشن خرمائی فرسوده . تاریخ کتابت ۱۰۲۳ .

شمارهٔ دفتر ۲۲۵۰۳

تبصرة العوام ۲۰۵۶

نسخه‌ای دیگر است که ۱۰ صفحهٔ اول آن نو نویس شده .

آغاز : «حمدوسپاس مرخدایرا عزوجل ...» .

پایان : « پس حال معاویه بهتر از حال علی نباشد که معاویه ».

۲۵ در ۱۴/۵ سانتی‌متر. ۲۷۹ صفحه هر صفحه ۱۴ سطر بخط تحریری خوب عناوین بسرخی. کاغذ اصفهانی شکری آهارمهره‌دار. خط و کاغذ قرن ۱۲ . جلد ساغری سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱۴۴۲۱

تبصرة العوام

نسخه‌ای دیگر است که پایان آن ناقص است .

آغاز : «حمدوسپاس مرخداوندی را ...».

پایان : « وبعداز چندسال مرد ازسفر بازآمد ».

۲۲ در ۱۲ سانتی‌متر. ۴۹۳ صفحه هر صفحه ۱۰ سطر بخط تحریری، کاغذ فرنگی سفیدآهار مهره‌دار، خط و کاغذ اوایل قرن ۱۳ . جلدمیشن حنائی .

شمارهٔ دفتر ۱۳۴۵۷

تحفة الابرار ۲۰۵۷

تألیف **عمادالدین حسن بن علی بن محمد بن حسن طبری مازندرانی**

مؤلف **کامل بهائی** چنانکه پیش از این گذشت . مؤلف خود درمقدمهٔ این کتاب که‌کاتب این نسخه آنرا حذف کـرده است گوید که در سال **٦٩٧** آنرا بـنام **عزالدین محمدبن محمدبن منصوررازی فریومدی**وزیر نوشته که ظاهراً همان **عزالدین زنگی**نایب **امیر ارغون آقای** مغول حاکم **خراسان** باشد .

رجوع کنید بشرحی که دربارهٔ کتاب **کامـل بهائی** فی‌السقیفه نوشته‌شده و این کتاب ظاهراًمختصری ازآنست . کاتب درصحایف ١-٦فهرستی‌ازمندرجات کتاب نوشته است .

آغاز : « حمد بی‌حدوثنای بی‌عد پادشاهی راکه‌خالق‌کون ومکان ...».

پایان : « ... السموات والارضین برحمتك یاارحم‌الراحمین » .

١٧در١١/٥ سانتی‌متر ٢٤٤صحیفه هرصحیفه ١٥سطرکه تاصحیفهٔ ٨٠ متن بخط‌تحریر وعبارات تازی بخط نسخ معرب و پس‌از آن همه‌کتاب بخط نسخ است و بالای عبارات تازی خط سرخ کشیده‌اند.کاغذ اصفهانی شکری آهار مهره‌دار جلد میشن خرمائی داغ‌کرده بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر١٤٣٨٧

تحفهٔ شاهی وعطیهٔ الهی ۲۰۵۸

اصل کتاب الهیات تجرید تألیف **خواجه‌نصیرالدین‌طوسی** متوفی در٦٧٢ دانشمندمعروف است و **زین‌الدین علی‌بن عبدالله بدخشی** آنراترجمه کرده و درضمن‌دربعضی موارد مطالبی‌ازشرحی که **ملاعلی قوشجی** برتجریدنوشته‌آورده است. این کتاب‌رابنام **سلطان‌محمدقطب‌شاه** پرداخته که مرادسلطان **محمدقلی** پنجمین‌پادشاه **سلسله‌قطب شاهی‌هندوستان** (٩٨٩ - ١٠٢٠) باشدودرپایان کتاب نیزآنرا بآن‌پادشاه تقدیم کرده ومی‌نویسد :

«درماه جمادی‌الثانی درسال‌هجری هزاروبیست و سوم ازتسویدآن فارغ‌شد» .

ازاین‌قرار پیش‌از١٠٢٠ درزمانی که‌آن پادشاه زنده‌بودآنرا بپایان‌رسانده وسپس نسخه‌ای ازآن‌درسه سال‌بعددر١٠٢٣ ترتیب‌داده‌است .کاتب‌نسخه **علی‌خان**

وتاریخ کتابت ۱۲۰۷ ــ ﻫ است .

آغاز : «شکروسپاس پادشاهی را سزد...».

پایان : «... وصل علیه بدوام ارضك وسمائك» .

۲۹در۱۷ سانتی‌متر۲۴۲ صحیفه هرصحیفه۱۶ سطربخط تحریرهندی . دربعضی حواشی کلمهٔ «بلغ» می‌رساند که بانسخهٔ اصل مقابله‌شده ، قسمتی ازصحیفه۱۶۹سفیداست .کاغذهندی‌شکری آهارمهره‌دارجلد تیماج تریاکی‌داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۳۷۲۶

ترجمهٔ

الزام النواصب(۱) ۲۰۵۹

مترجم **عبدالکریم منشی** است واین‌نسخه رابخط خودنوشته ودرپایان آن

(۱) نام این کتاب الزام النواصب یاترجمهٔ الزام النواصب نیست، ترجمهٔ **رسالهٔ یوحنا** است که‌دو نسخه‌ازآن بشماره‌های ۷۳۰ و۷۳۱ درفهرست کتابخانهٔ آستان‌قدس ج ٤ آمده است . **مؤلف روضات** رساله‌ای فارسی‌بنام **رساله‌یوحنا** به **ابوالفتوح رازی** منسوب دانسته ، بنابراین رساله **یوحنا** که عربی‌است ودرآستان قدس‌محفوظ است ظاهراً ترجمهٔ ازفارسی‌میباشد ویانوشتهٔ **رازی** خودترجمه‌ایست‌ازاین‌متن‌عربی‌درهرصورت‌این‌نسخهٔ حاضر نمیتواندهمان‌نوشتهٔ **ابوالفتوح** باشدزیراترجمه‌ای‌بسیارجدیداست‌وازآنطرف، کاتب‌نسخه که منشی **صدراعظم(علی‌اصغرخان)** بوده تصریح کرده که ترجمه بقلم‌خوداواست بنابراین ، این‌احتمال بوجود میآید که **ابوالفتوح رازی** رسالهٔ **یوحنا**را بفارسی‌تألیف کرده ویاازعربی بفارسی‌درآورده وسپس‌نویسندهٔ این‌نسخه با توجه ویابی‌توجه ، متن‌عربی **رسالهٔ‌یوحنا** را بفارسی‌برگردانده‌است .

آنچه‌مسلم است‌اصل این‌رساله ازتألیفات **شیخ‌بهاءالدین عاملی** نیست ونوشتهٔ‌کاتب‌این نسخه‌ظاهراً اشتباهی‌است ناشی ازنوشته‌ای‌که درزیریکی‌ازنسخ‌عربی **رسالهٔ‌یوحنا** بچشم‌میخورد.

درنسخه‌ای‌که برای **حسنعلی‌خان امیرنظام** نوشته شده واکنون درکتابخانهٔ آستان قدس‌موجوداست (شمارهٔ ۷۳۰)کاتب نسخه‌چنین‌نگاشته : «ازتصنیفات‌قدوةالعلماء ... سیدالمحققین. عارف‌معارف‌ربانی حضرت‌شیخ‌بهاءالدین آملی ..».

البته این‌خود ممکن است‌که رسالهٔ یوحنا بدست **سید یا شیخ بهاءالدین آملی** از فارسی بعربی برگردانیده شده‌باشد وکاتب ونویسندهٔ نسخهٔ حاضر تصور کرده‌که کتاب تألیف **شیخ بهاءالدین عاملی** است‌وآنرا بدینگونه تصحیح کرده‌است . **رسالهٔ‌یوحنا** را **شیخ‌بحرانی** درکشکول خود عیناً آورده است . رجوع کنید به‌فهرست آستان‌قدس ج ٤ ص ۱۵٤ کتاب شمارهٔ ۷۳۰ **وروضات‌الجنات** (ع‌ـح) .

رقم کرده است : «رسالهٔ شریفه که بحقیقت **الزام النواصب** وبرهان قاطع است اصل آن بزبان تازی‌ازتصانیف. . مولاناشیخ **بهاءالدین‌محمدعاملی. محض تقدیم کتابخانهٔ** مبارکه . . **میرزا علی اصغر خان** صدر اعظم . . بیداقل **عبدالکریم منشی** الطهرانی سمت ترجمه و ترتیب یافت . . ۱۳۱۴ » . از عبارتی که درصدر این شرح‌درتمجید کتاب، مترجم نوشته‌میتوان‌نام کتاب‌را «الزام‌النواصب» دانست و حال آنکه **شیخ بهائی** کتابی بدین نام ندارد و درهیچ یك ازمأخذهاچنین کتابی بنام اونیست . مؤلف **کشف‌الحجب و الاستار** (ص ۵۸) **الزام النواصب** بامامة علی‌بن‌ابیطالب را بنقل‌از **امل‌الآمل** تألیف **شیخ حرعاملی** از کتابهای مجهوله‌میشمارد ومیگوید برخی‌آنرابه **رضی‌الدین بن طاوس** نسبت‌داده‌اند و خطبه‌ای که ازآن نقل کرده باخطبهٔ این‌نسخه اختلاف دارد پس‌قطعاً نام کتاب الزام‌النواصب‌نیست. این کتاب دراثبات‌حقانیت شیعه‌واززبان **یوحنابن اسرائیل** است که باعلمای‌مذاهب‌اربعه بحث کرده ودربطلان‌عقایدآنها دلیل‌آورده‌است .

آغاز : «الحمدلله‌الذی انقذنی من‌الملل‌الباطلة ونجانی‌من‌النحل‌العاطله ...».

پایان : «... علی‌الدوام الی‌یوم‌القیام» .

۲۰/۵ در۱۴ سانتی‌متر، ۱۶۶صحیفه هرصحیفه ۱۱سطربخط نسخ‌ممتاز. صحیفه‌اول‌سرلوح خوبی‌ازطلا ولاجورد وشنگرف‌وسرنج دارد. همه‌صحایف جدول‌یازده‌خطی ازطلا ولاجورد ومرکب سیاه‌دارد. کاغذترمهٔ شکری‌آهارمهره‌دار. جلدروغنی ماشی‌زرافشان که حاشیهٔ تذهیب‌شده اززنگار و شنگرف‌دارد واندرون‌آن زرسرخ‌و خط کشیده وعطف‌آن تیماج‌سیاه است .

شمارهٔ دفتر ۱۳۶۹۴

ترجمهٔ باب حادی‌عشر ۲۰۶۰

اصل کتاب از **علامهٔ حلی** است،مترجم افضل‌الدین **محمدبن تقی بن‌محمدبن غیاث‌الدین محمودحسینی** موسوی‌شهرستانی ازعلمای‌قرن‌یازدهم .

آغاز : «الحمدلله‌الذی لم‌یزل‌عالماً وقدیرا ...».

پایان : «... وامثال‌آن والله تعالی‌اعلم » .

۲۱/۵در۱۱/۵ سانتی‌متر، ٤۸ صفحه‌هرصفحه ۲۷ سطربخط نسخ‌ممتاز، عناوین بسرخی ، کاغذسفید فرنگی‌آهارمهره‌دار، خط وکاغذمعمول اوایل‌قرن۱۳ . جلدمیشن زرشکی بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱٤۷۵۵

۲۰٦۱ ترجمهٔ حسنیّه

اصل این رساله بزبان تازیست و آنرا از **ابوالفتوح رازی** دانشمند معروف صاحب تفسیر روایت کرده‌اند و میگویند در زمان **هارون‌الرشید** که‌علمای فریقین با یکدیگر بحث کرده‌اندفراهم‌شده واین رساله را درحقانیت‌طریقهٔ‌شیعه نوشته‌اند. مترجم **ابراهیم استرابادی** خود درمقدمه گوید که درسال **۹۵۸** که بحج رفته است در **دمشق** این رساله را بدست آورده ونسخه برداشته و باخود بایران آورده است سپس آنرا ترجمه کرده . مؤلف کتاب تحفهٔ شاهی وعطیهٔ الهی در نسخهٔ خطی‌متعلق بکتابخانه ص۱۸۵ و ۱۸٦ گوید این کتاب را **امیرشرف‌الدین‌حسینی** در زمان **شاه‌طهماسب** اول بفارسی ترجمه کرده وظاهراً مراد از آن همین نسخه است‌وازاین قرار مترجم **امیر شرف‌الدین ابراهیم استرابادی** نام داشته است .

آغاز : « الحمدلله من‌علینا بمعرفةالانبیاء ...».

پایان : « ... نوازش‌قلبی‌باطنی‌فرموده دعای بسیار نمودند اللهم اجعل‌عاقبةامورناخیرا ».

۲۲/۵در۱۵/۵ سانتی متر، ۱۵۷ صحیفه ۱۲ هرصحیفه ۱۲ سطر بخط تحریری متوسط. بعضی جاها بچلیپا نوشته شده ،کاغذ فرنگی لیموئی آهار مهره دار و یک جزء آن کاغذ فرنگی فلفل نمکی نیلی رنگ . تاریخ کتابت۱۳۱٤ . جلد میشن سرخ داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱٤۲۰۱

---

(۱) مترجم‌بطورمسلم **ابراهیم گرگین استرابادی** متوفی‌در۹۵۸ است. این کتاب چندبارچاپ شده. رجوع شودبه فهرست کتب چاپی مشار (ع-ح) .

ترجمهٔ حقایق ۲۰۶۲

اصل از ملا **محسن فیض** بنام **حقایق**، ترجمه از **نور الدین محمد بن مرتضی** برادر زادهٔ مؤلف که در ۲۴ربیع‌الاول **۱۰۹۸** بپایان رسانده.کاتب تاریخ ۶ ذی حجه ۱۱۱۱ گذاشته است.

آغاز : « حمد وسپاس بی‌قیاس خداوندی‌را سزاست... » .

پایان : « ... علی صادعها و اهل بیته‌الصلوة والسلام » .

۲۵ در ۱۷ سانتیمتر ، ۱۹۴ صفحه ، هرصفحه ۲۴ سطر بخط نسخ خوب ، عناوین‌بسرخی. کاغذ اصفهانی شکری آهار مهره‌دار ، جلد ساغری سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱۶۳۱۱

ترجمهٔ مصائب النواصب ۲۰۶۳

تألیف **قاضی نورالله شوشتری** ترجمهٔ **محمد تقی حسینی .** مؤلف از بزرگان علمای شیعه درقرن دهم‌بوده است . مترجم کتاب **محمدتقی حسینی** از علمای زمان**شاه‌عباس اول** بوده‌واین‌ترجمه‌رابنام‌اوبپایان‌رسانده‌است. اصل کتاب چنانکه مؤلف خود در پایان آن ذکر کرده : « اتمام افتاد مسودهٔ این کتاب‌بر دست مؤلف فقیرالی‌الله الغنی **نورالدین شریف‌الحسینی** در هفده شبانروز ازماه رجب سنه نهصدونود وپنج ازهجرت» دررجب **۹۹۵** بپایان رسیده‌وکاتب درپایان نسخه‌رقم کرده‌است : « تمت‌سنة **۱۰۷۶** تمت ناصب‌النواصب فی‌شهر رجب المرجب سنة‌ست وسبعین بعدالالف » .

ازاین قرار نسخه درهمان اوان ترجمهٔ کتاب‌نوشته شده‌وکاتب نام کتاب را دراین جا « **ناصب‌النواصب** » می‌نویسد وچون ازآغاز نسخه درمیان صحایف

۱ و ۲ در حدود یك ورق افتاده است ممکن است که مترجم نام این ترجمه را «**ناصب‌النواصب**» گذاشته باشد.

آغاز : « بعد از حمد نامتناهی ذات‌کامل‌الصفات ... » .

پایان : « ...والصلوة والسلام علی محمد وآله‌الطاهرین المعصومین الی یوم‌الدین » .

۳۸ در ۲۵سانتی متر . ۳۴۹ صحیفه‌هرصحیفه ۱۷ سطر بخط تحریر ونسخ‌تعلیق‌متوسط ، عناوین بهمان خط یا بخط نسخ بسرخی نوشته‌شده. صحیفهٔ اول سرلوح خوبی از طلا و لاجورد و شنگرف وسرنج وزنگاردارد. درهمهٔ صحایف جدول پنج خطی ازطلا ولاجورد ومرکب‌سیاه‌است. کاغذ اصفهانی شکری آهار مهره‌دار . جلد میشن تریاکی داغ‌دارکه دوره و عطف آن را سجاف کرده اند .

شماره دفتر ۱۳۳۳۲

تیر شهاب ۲۰۶۴

تألیف **حاج‌محمدکریم‌خان** کرمانی پیشوای **شیخیه** متوفی در۱۲۸۳ .

آغاز : « ستایش خداوندی را سزاست که پروردگار عالمیانست ... » .

پایان : « ... درخانه اگرکس است یك حرف بس است » .

۱۸ در۱۱/۵ سانتی‌متر ، ۱۹۵ صفحه ، هرصفحه ۱۱ سطر ، بخط نسخ جلی وخوش. کاغذ فرنگی سفید ، جلد میشن زرشکی داغ کرده ، کاتب محمد جواد حائری کربلائی تاریخ کتابت ۱۲۸۲ .

شماره دفتر ۱۲۹۳۵

حجة‌الاسلام وبرهان‌الملة ۲۰۶۵

تألیف **ملاعلی‌بن‌جمشید نوری مازندرانی** متوفی در ۱۲۴۶ . مؤلف از دانشمندان معروف نیمهٔ اول قرن سیزدهم بوده ودر **اصفهان** می‌زیسته است و

این کتـاب را در رد بریکی ازمبلغین پرتستان که درآن زمان در ایران بوده و **به پادری** معروف شده است درزمان **فتحعلی شاه** نوشته و در خطبهٔ کتاب نـام **عباس میرزا نایب السلطنه** را نیز برده و خود گوید که میرزا **عیسی قائم‌مقام فراهانی** وزیرمعروف، به اوپیغام داده که‌چنین کتابی بپردازد . درحواشی اغلب مطالبی افزوده شده که آنهانیز ازمؤلف کتاب است .

آغاز : « الحمدلله الاول بلااول کان قبله ... » .

پایان : « ... وصلوته الدائمه وبرکاته القائمه والسلم » .

۱۸ در ۱۴ سانتی‌متر ، ۲۰۴ صفحه ، هرصفحه ۲۱ سطر ، بخط نسـخ متوسط ، عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده ،کاغذ فرنگی سفید رگه‌دار آهار مهره کرده ، جلد میشن سیاه بی مقوا . کاتب ملاحاجی محمد ، تاریخ کتابت ۱۲۳۳ .

شماره دفتر ۱۶۳۶۸

حق‌الیقین ۲۰۶۶

تألیف **محمد باقر مجلسی اصفهانی** متولد در۱۳۰۷ و متوفی در ۱۱۱۱ .

آغاز : « الحمدلله الواحد الاحد الفردالصمد ...» .

پایان : « ... وعترته الاکرمین و لعنةالله علی‌اعدائهم اجمعین » .

۲۴/۵ در ۱۵/۵ سانتی متر ، ۶۷۲ صفحه ، هر صفحه ۲۳ سطر ، بخط نستعلیق . صفحهٔ اول سرلوح خوبی ازطلا ولاجورد وشنگرف وسرنج وزنگار دارد که درترنج وسط آن باشنگرف به خطنسخ خوش نوشته‌اند : «هذه‌الرسالةالجلیله‌من مؤلفات مولانا افضل المتأخرین **محمدباقر المجلسی** المسمی بحق‌الیقین رحمه‌الله تعالی » وهمهٔ صفحه‌ها جدول پنج‌خطی از طلا ومرکب سیاه دارد .کاغذ اصفهانی پرک شکری آهار مهره‌دار . جلد میشن قهوه‌ای سوخته که‌عطف آن را از تیماج سیاه سجاف کرده‌اند .کاتب محمدحسین . تاریخ کتابت ۱۱۲۲ .

شمارهٔ دفتر ۲۲۳۵۶

حق الیقین ۲۰۶۷

نسخه‌ای دیگر از آن کتابست. کاتب در پایان آن تاریخ ۱۴ جمادی الثانی ۱۱۳۰ گذاشته.

آغاز: « الحمدلله الواحد الاحد الفرد الصمد ... ».

پایان: « در مرتبهٔ تجویز و احتمال می‌گذاریم ».

۳۰ در ۱۹/۵ سانتی متر، ۹۳۰ صفحه که در اصل شماره گذاشته‌اند. هر صفحه ۱۷ سطر بخط نسخ بسیار جلی. عناوین بسرخی. کاغذ اصفهانی زرد رنگ. جلد تیماج زرشکی.

شمارهٔ دفتر ۱۱۷۰۴

حقیقة الامر ۲۶۰۸

مؤلف بنام خود اشاره نکرده و همین قدر پیداست که از علمای شیعهٔ قرن ۱۳ (۱) بوده کاتب تاریخ چهار شنبه ۵ ربیع الاول ۱۲۹۵ گذاشته.

آغاز: « الله نزل احسن الحدیث ... ».

پایان: « ... علی من اتبع الهدی ».

۱۷ در ۱۱ سانتی متر، ۱۶۲ ص هر صحیفه ۱۲ سطر بخط نسخ متوسط. عناوین بسرخی کاغذ فرنگی آهار مهره‌دار. جلد میشن سیاه.

شمارهٔ دفتر ۲۲۵۱۰

ذخیرة العارفین ۲۰۶۹

تألیف **محمد معصوم بن میرزا محمد دماوندی** که ظاهراً در قرن ۱۱

(۱) تألیف میرزا **رفیع الدین نظام العلماء** مؤلف **انیس الادباء** است در جبر و تفویض، و یکبار در بمبئی و بار دیگر در ایران چاپ شده است (ع-ح).

می‌زیسته است.

آغاز: «حمد بی حد واجب‌الوجودی را که ...».

پایان: «... الابرار الاخیار برحمتك یا ارحم الراحمین».

۲۵/۵ در ۱۵/۵ سانتی متر، ۵۲۱ صحیفه هرصحیفه ۱۳ سطر بخط نسخ تعلیق متوسط عناوین بسرخی. کاغذ اصفهانی شکری آهار مهره‌دار. خط و کاغذ معمول قرن ۱۲ جلد میشن سیاه.

شمارهٔ دفتر ۲۲۶۳۱

سؤال وجواب (۱) **۲۰۷۰**

از کتابهای نقطویان وظاهراً ازمؤلفات **محمود پسیخانی** معروف به **محمود عجم** ومؤلف **عبرت نامه** و کتابهای دیگر است. درآغاز نسخه بخط دیگر نوشته شده: «تصنیفات **محمودك پسیخانی** درعلم درویشی». ودر هر صورت تردیدی نیست که از کتابهای **نقطویان** است ومؤلف درآن نام کتاب راذکرنکرده وچون بطرز سؤال وجواب نوشته شده شاید نام آن سؤال وجواب باشد.

کاتب درپایان نسخه رقم کرده‌است: «... تراب اقدام اهل‌الله سنه ۱۷۵۰، ۱۴۵۴».
ولی پیداست مراد از ۱۷۵۰ سال، ۱۰۷۵ است چنانکه کاغذ وخط نیز قرن یازدهم را می رساند.

آغاز: «استعین بانفسك الذی لااله الاهو الحمدلله الذی وجد نفسه ...».

پایان: «... المهدی قدیمی ازلی ابدی».

۱۵/۵ در ۹/۵ سانتی‌متر ۳۹۳ صحیفه هرصحیفه ۱۴ سطر بخط تحریری متوسط عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. کاغذ امیری شکری آهار مهره‌دار. جلد ساغری سیاه بی مقوا که عطف آن‌را از تیماج خرمائی سجاف انداخته اند.

شمارهٔ دفتر ۱۶۲۶۲

---

(۱) دربارهٔ این کتاب رجوع شودبه کتاب «نقطویان یا پسیخانیان» شمارهٔ ۱۳ ایران کوده تألیف **دکتر صادق کیا**، ص۷۳ ببعد (ع-ح).

سيف الامة
وبرهان الملة **۲۰۷۱**

تألیف **احمد بن محمد مهدی بن ابی ذر نراقی** متخلص به صفائی ومعروف به **ملااحمد نراقی** . درذیل نسخه مؤلف بخطخود نوشته است : « بسم‌الله تعالی‌شانه تمام شدمقابله و تصحیح این کتاب‌مستطاب‌درحضورحقیر کثیرالتقصیرانشاءالله.. نواب‌مستطاب‌کامیاب‌سعادت مآب‌معظم‌الیه دام‌مجده‌ازآن‌بهره‌یاب.. گردد‌حرره العبدالخاطی احمدبن محمد مهدی‌النراقی فی‌شهر رمضان المبارك . مهر: عبده‌احمدبن‌محمدمهدی».و نیز درحواشی علامت‌مبالغه گذاشته شده و افتادگی‌هارا درحاشیه‌افزوده‌اند. ازنوشتهٔ کاتب‌نسخه ، **مصطفی‌کاشانی**، برمیآید که این‌نسخهٔ بسیارمعتبر یست‌که برای **عبدالله‌خان امین‌الدوله** ازرجال نامی دربار**فتحعلی شاه** نوشته‌شده بتاریخ ۱۲۳۳ .

آغاز : «الحمدلله‌الذی من‌علی‌عباده بارسال‌السفراء ...».

پایان : «... یکهزارودویست وسی‌وسه هجری تمام‌شد» .

۲۵در۱۶/۵ سانتی‌متر۵۰۷ صحیفه هرصحیفه ۱٤ سطربخط نسخ‌تعلیق روشن . عناوین بهمان‌خط نوشته‌شده .کاغذفرنگی‌سفید رگه‌دارآهارمهره کرده . جلدروغنی ضربی‌زرد نارنجی‌درسه ترنج‌میان‌آن گل‌وبو ته ساخته‌ودرحاشیه نیزدرزمینهٔ تریاکی گل‌وبو ته‌های کوچك کشیده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱٤۳۲٤

شرح سه جمله از کتاب‌بیان **۲۰۷۲**

نام کتاب ومؤلف‌آن درنسخه‌نیامده وهمین‌قدرپیداست که‌این‌نسخه‌شرح‌سه جمله از کتاب‌بیان از کتابهای باب است .

مؤلف نخست‌بشرح این‌جمله : «ان‌العبادلن‌یصلوا الی‌شاطیء بحرالعرفان الابالانقطاع الصرف‌عن کل‌من‌فی‌السماوات‌والارض...»(ص۱) وپس‌ازآن بشرح این‌جمله : «وللوقت من‌بعد

ضیق تلك الایام ... » (ص۱۷)

وسپس بشرح این جمله :

«ان شمس الحقیقه ومظهر نفس الله لیکونن سلطاناعلی من فی السموات والارض... » (ص ٦٦)

پرداخته است .

این نسخه از کتب اهدائی آقای **محسن امینی** است بکتابخانهٔ مجلس .

آغاز : «جوهراین باب آنکه سالکین سبل ایمان وطالبین کاوس ایقان ...».

پایان : «... والسلام علی من سمع نغمة الورقاء فی سدرة المنتهی سبحان ربنا الاعلی».

۱۵/٥ در ۹/٥ سانتی متر، ۱۸۳ صحیفه هر صحیفه ۱۹ سطر بخط نسخ متوسط. عناوین بهمان خط بامرکب سرخ نوشته شده . کاغذفرنگی زرد رنگ آهارمهره کرده . جلدتیماج فرنگی سیاه طلاکوبی . قاب پارچه ای سربی رنگ فرنگی . تاریخ کتابت ۱۲۹٤ .

شمارهٔ دفتر ۲۳٦۱۱

ضیاءالانوار ۲۰۷۳

تألیف نواب **میر محسن بن سید احمد آقا میرزاده قراباغی** مشتمل بر یك مقدمه ونه مقاله ویك خاتمه درردبر **بابیه** ودرضمن شامل مطالبی است ازتاریخ غائلهٔ **باب** .

نسخهٔ اصل وبخط مؤلف است ودرپایان آن رقم کرده است : «... وضعه العبد العاجز الفانی نواب **میر محسن بن سید احمد آقا میرزاده قراباغی** درتاریخ سنهٔ ۱۳۱٦ هجریه النبویه ودرسال ۱۸۹۹ میلادمسیحیهٔ والسلام» .

مؤلف ظاهراً در **قفقاز** میزیسته وازفقهای آنجا بوده است .

آغاز : «ان هذا القران یهدی للتی هی اقوم...» .

پایان : « ... دراین اوراق نگارنمودیم والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ».

۲۲/٥ در ۱٥ سانتی متر. ۹۹ صحیفه هرصحیفه ۱٥ سطربخط تحریری متوسط عناوین بخط نسخ ومرکب سرخ وعبارات تازی بخط نسخ ومعرب نوشته شده . دوصحیفهٔ اول جدول سه خطی و صحایف دیگرهمه جدول دوخطی ازمرکب سرخ دارد. کاغذ رومی شکری رنگ. جلد شلهٔ سرخ.

شمارهٔ دفتر ١٦٢٢٩

طراوة‌اللطایف ۲۰۷۴

ترجمهٔ **علی‌بن‌حسن زواری** است از کتاب **الطرائف فی‌مذهب‌الطوایف** یا **طرایف عبدالمحمود** تألیف **رضی‌الدین علی‌بن‌طاوس** معروف‌به **ابن‌طاوس**.

از نوشتهٔ مترجم درذیل کتاب پیداست که درتاریخ تألیف متن کتاب اشتباه کرده‌وآنرا ۷۰۱ ضبط کرده‌است وچون درهمه‌مراجع، مرگ **ابن طاوس** را در ٦٦٤ نوشته‌اند چگونه ممکن‌است در ۷۰۱ یعنی ۳۷ سال پس‌ازآن، این کتاب را تألیف کرده‌باشد وچنان‌مینماید که ۷۰۱، تاریخ کتابت نسخه‌ای‌بوده که‌مترجم‌از روی‌آن ترجمه کرده‌است وآنرا تاریخ‌تألیف کتاب پنداشته‌است.

آغاز: « حمد عنبربیزبی‌پایان وشکرشکرریز فراوان ... ».

پایان: « ... اهل ایمان را اجروثواب‌دهد بحق محمدوآله‌الطاهرین ».

۳٤/٥ در ۲۱ سانتی‌متر. ٤۲٦ صحیفه هرصحیفه ۲٥ سطربخط‌نسخ‌متوسط. عناوین بهمان خطبسرخی‌نوشته‌شده. کاغذ فرنگی‌آهارمهره‌دار نباتی رنگ. خطوکاغذ معمول اوایل قرن‌سیزدهم. جلدتیماج سرخ که خطهائی برآن داغ کرده‌اند.

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۲۸

طراوة‌اللطایف ۲۰۷٥

نسخهٔ دیگری‌است از کتاب سابق‌الذکر.

از نوشتهٔ‌کاتب درذیل‌جزء اول‌ودرپایان‌نسخه استفاده می‌شود که‌این‌نسخه را کاتب بتدریج که مترجم ازترجمهٔ‌آن فارغ‌شده نوشته وبر مترجم‌خوانده است و نیمهٔ‌اول‌آن‌رادرغرهٔ رجب ۹٦۱ بپایان‌رسانده وازنسخهای اصل کتابست.

ازآغازنسخه‌اند کی‌افتاده ودرپایان‌آن‌در دوصحیفه‌ای که سفیدمانده‌مطلبی از **کشف‌الغمة** بخط دیگرنوشته‌اند.

آغاز : « الکرامات والمقامات للسید رضی الملة والدین ...» .

پایان : «والحمد لله اولا وآخراً وظاهراً وباطناً » .

۲۶در۱۹ سانتی‌متر– ۵۷۰ورق که دراصل شماره گذاشته‌اند . هر صفحه ۲۱ سطر بخط تحریرمتوسط . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته‌شده . کاغذ سمرقندی شکری آهار مهره‌دار که بعضی اوراق آن دراصل وصله داشته‌است. جلدتیماج خرمائی .

شمارهٔ دفتر ۱۴۷۷۲

فوائد دینیه ۲۰۷۶

تألیف **دیندارعلی** رادیانی ازعلمای **شیعهٔ هندوستان** ساکن **تبریز** در نیمهٔ دوم قرن یازدهم ، این کتاب رابنام **شاه‌عباس دوم** تألیف کرده‌واین نسخه تنهاشامل قسمتی از آن کتابست .

آغاز : «چون درشرع انورسیدسرور وطریق اهل‌بیت مطهر...».

پایان : «... والله اعلم‌بالصواب ».

۲۳در۱۴/۵ سانتی‌متر– ۴۳۶ صفحه . هرصفحه ۱۶سطر. بخط نستعلیق متوسط . عناوین بسرخی . صفحهٔ اول نونویس‌شده .کاغذاصفهانی آهارمهره‌دارشکری . جلدمیشن‌سیاه .

شمارهٔ دفتر ۲۴۰۱۰

کامل بهائی ۲۰۷۷

تألیف **عمادالدین حسن بن‌علی بن‌محمدبن‌حسن‌طبری مازندرانی.**

این کتاب بنام **کامل بهائی** در **بمبئی** بسال۱۳۲۳ چاپ‌شده‌است .

نسخهٔ‌حاضر از آغاز وانجام‌افتادگی دارد ونیز درمیان صفحه‌های ۲–۳و۶–۷ و۸–۹ و ۲۰–۲۱ و ۲۲–۲۳ و ۲۸–۲۹ و ۳۶–۳۷ و ۱۶۲-۱۶۳ و ۱۹۴-۱۷۵ افتادگی هائی هست .

آغاز : «... ازدنیامفارقت کردحق تعالی شیث هبةالله به خلق فرستاد...» .

پایان : ونیزچون دانست کی‌قوم ... » .

۲٤/٥ در۱٦ سانتی‌متر– ۳٤۰ صفحه . هرصفحه ۱۸ سطر بخطنسخ‌خوب. عناوین‌بهمان خط بسرخی نوشته‌شده . کاغذسمرقندی شکری‌وصورتی‌آهارمهره‌دار. کاغذ ورسم‌الخط ونقطه گذاری معمول قرن‌هشتم . جلدمیشن حنائی .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹٦۸

کتاب درامامت ۲۰۷۸

تألیف **شمس‌الدین‌محمدبن‌علی بن‌خاتون‌عاملی‌غینانی**(۱)معروف‌به **ابن خاتون** .کاتب درپایان نسخه رقم کرده است : «تمت کتاب کشف‌الحق من‌تصانیف**العلامة الحلی** ۱۲۸٦ بیداین بنده **میرزا احمد**».ولی‌این‌اشتباه محض‌است‌ونام‌این کتاب کشف‌الحق ومؤلف‌آن **علامهٔ‌حلی** نیست.زیرا که **کشف الحق** تألیف **علامهٔ‌حلی** بنابر گفتهٔ مؤلف **کشف‌الحجب والاستار**(ص٤٦٦)همان کتاب معروف **نهج‌الحق** اوست که بزبان‌تازی نوشته ومطلقاً **علامهٔ‌حلی** بفارسی چیزی ازخود نگذاشته و نزدیك بیقین‌است که زبان‌فارسی نمی‌دانسته.وانگهی‌مؤلف خود درخطبهٔ کتاب‌و نیزدرپایان آن (ص ٤٦۲) تصریح میکند که هنگـام تألیف آن درحیدرآبـاد **(هندوستان)**می‌زیسته واین کتاب رابنام‌پادشاهی که‌ویرا **ابوالمؤیدابوالمظفر عبدالله قطب‌شاه**می‌نامد پرداخته‌است که‌مراد ششمین پادشاه سلسلهٔ **قطب شاهی هندوستان** باشد (۱۰۲۰ – ۱۰۹۸).

وازطرف‌دیگرمؤلف‌خود درپایان کتاب این‌اشعاررا سروده‌است :

شکرحق راکه این خجسته کتاب — که دراونیست غیر صدق و صواب
بود پنجاه و پنج بعد هـزار — که بپـایـان رسید این گفتـار

(۱) صواب عینائی است منصوب بـه عیناث از قراء جبل عامل . رجوع به روضات‌الجنات ص ۲۱ و۲۲ وفهرست سپهسالار ج ۱ ص ۳۲٦شود. (ع–ح).

ازاینقرارتردیدی نیست که این کتاب در ۱۰۵۵ یعنی ۳۲۹ سال پس ازمرگ **علامهٔ حلی** تألیف شده است. یگانه دانشمند ومؤلف شیعه که دراین زمان درحیدرآباد دردربار **عبدالله قطبشاه** می‌زیسته همان **ابن خاتون عاملی** از دانشمندان نامی آن زمانه است که از شاگردان معروف **شیخ بهائی** بوده وبنام همین **عبدالله قطب شاه** شرحی **براربعین شیخ بهائی** نوشته که معروف است وآنرا « **ترجمهٔ قطب شاهی** »نام گذاشته ودوباردر **ایران** و **هندوستان** چاپ شده وبجز آن مؤلفات دیگرهم دارد. یکی، **شرح ارشاد** و دیگر، **شرح جامع عباسی** وچون مؤلف **روضات الجنات** در ترجمهٔ وی کتابی در امامت بفارسی نام می‌برد شکی نیست که آن همین کتاب است .

فهرست فصول آنرا مؤلف خود دردیباچهٔ کتاب چنین آورده است :

«فصل اول دربیان آنکه امام لطف است وبیان عصمت امام(ع) . فصل دوم دربیان آنکه امام باید افضل ازرعیت باشد . فصل سوم درطریق تعیین امام (ع) . فصل چهارم درادله داله برامامت. فصل پنجم درمطاعن ... فصل هفتم درمطاعن مخصوص بخلیفهٔ دوم . فصل هشتم درمطاعن مخصوص بخلیفه سوم . فصل نهم درآیات واحادیثی درحق صحابه.. . فصل دهم درقضایا واحکام حضرت علی (ع).. فصل یازدهم در بیان آنکه عدد اوصیاء دوازده است واسامی والقاب وکنیت هر یك منقول ازکتب فریقین . فصل دوازدهم درنقل ازکتب متفرقه ...».

آغاز : «حمدی که حامدان ملاء اعلی وذاکران کرهٔ غبرا....» .

پایان : «... که بپایان رسید این گفتار» .

۳۲ در ۲۱/۵ سانتی‌متر- ۴۶۳ صحیفه هرصحیفه ۲۵ سطر بخط نسخ تعلیق متوسط . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده .کاغذفرنگی سفیدرنگ . جلد تیماجی خرمائی رنگ .

شمارهٔ دفتر ۱۱۳۵۳

۲۰۷۹

کتاب درایت نثار

تألیف **علم الهدی محمدبن محسن بن مرتضی** فقیه معروف اواخر قرن یازدهم

واوایل قرن دوازدهم پسر **ملامحسن فیض کاشانی** .

مؤلف خود درخطبهٔ کتاب گوید :

« بمسامع گرم روان ... میرساند نگارندهٔ این کلمات درایت نثار علم‌الهدی **محمدبن محسن بن مرتضی** که‌چون اشارهٔ ساطع‌الاناره .... متوجه... گردید.. رساله‌واضحة‌الدلاله نویسد درلعن وطعن جماعت **صوفیه** ...این شش گفتارزیبنده تأثیرباسلوبی پسندیده درسلك تحریر کشید».

در پشت صحیفهٔ اول مؤلف بخط خود نوشته‌است: «کتاب درایت نثار درنکوهش مخالفت ائمهٔ (ع) تألیف الفقیر **محمدالمدعوعلم الهدی** ..» . وسپس در پایان نسخه نوشته است که‌این کتاب در **قمصر کاشان** درماه صفر سال ۱۱۰۷ بپایان رسیده‌است .

این کتاب شامل یك مقدمه وشش گفتارویك خاتمه‌است‌واین نسخه‌رامؤلف خودخوانده ودرحواشی برخی‌ازصحایف بخط‌خویش افتادگی‌های آنرا نوشته و درپایان نسخه،علامت‌مقابله گذاشته‌است. درپشت‌صحیفهٔ ۲۲۴ مهرخودرا زده‌است که‌درموقع متن‌وحاشیه کردن‌قسمتی‌ازآنرابریده‌اندوعبارت **«بمحمدعلم الهدی»** ازآن باقیمانده است .

آغاز : «سپاس‌حق‌شناس وستایش‌نیایش اساس نیازمند قبول خداوندبی‌مانندست ...» .

پایان : «.... وسلام علی‌المرسلین والحمدلله‌رب‌العالمین» .

۲۱در۱۴ سانتی‌متر- ۲۲۴صحیفه هرصحیفه ۱۸ سطربخط‌نسخ‌خوش. عناوین‌بهمان‌خط وبا مرکب سرخ‌نوشته‌شده .کاغذاصفهانی سفیدآهار مهره‌دار که بعدهاآنرا متن‌وحاشیه کرده ودرحاشیه کاغذفرنگی آهارمهره‌دار وزردوسفید چسبانیده‌اند و جدولی بامرکب‌سرخ کشیده‌اند . جلد تیماج کبودکه برآن‌خطوطی داغ کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱۲۰۹۷

۲۰۸۰ گوهر مراد

تألیف **عبدالرزاق بن‌علی بن‌حسین لاهیجی** متخلص به **فیاض** ازبزرگان علمای نیمهٔ یکم قرن‌یازدهم‌بود وازمعاریف‌شاگردان **ملا صدرا** .

مؤلف **روضات الجنات** ودیگران همه، تاریخ رحلت اورا درسال ۱۰۵۱ نوشته‌اند واین تاریخ قطعاً درست نیست، زیراوی همین کتاب **گوهر مراد** را بنام **شاه‌عباس‌دوم صفوی** نوشته که از۱۰۵۲ تا۱۰۷۷ پادشاهی کرده ومؤلف قطعاً تا ۱۰۵۲ زنده‌بوده‌است .

آغاز : «گوهرمرادی که غواص فکرت‌را ازدریای حیرت ...» .

پایان : «... علی‌رسوله واهل‌بیته‌الغرالکرام» .

۲۵ در۱۳ سانتی‌متر– ۵۶۷ صفحه هرصفحه ۱۸سطربخط تحریری‌متوسط . عناوین بهمان خط بسرخی‌نوشته‌شده . درصفحه‌های ۷۲ – ۶۹و۸۵و۸۷ و ۵۴۰ که می‌بایست اشکالی کشیده‌شود کاتب جای‌آنهارا سفید گذاشته است .کاغذاصفهانی شکری‌آهارمهره‌دار پرك . جلد میشن خرمائی ضربی . تاریخ کتابت ۱۰۶۳ .

شمارهٔ دفتر ۲۲۶۲۳

مباحثات قاضی‌زاده ۲۰۸۱

این کتاب شامل مباحثاتیست که درمجلس **شاه‌عباس اول** درمیان مؤلف کتاب، **قاضی‌زاده، وقاضی‌زادهٔ ماوراءالنهر** که از علمای عـامه بوده است رفته و مؤلف دلایلی‌را که برر **دقاضی زادهٔ ماوراءالنهر** واثبات‌حقانیت‌طریقهٔ **شیعه** اقامه کرده بتفصیل‌دراین کتاب شرح‌داده‌است .

قسمتی ازخطبهٔ کتاب ازآغازافتاده وبهمین‌جهة نام‌آن‌معلوم‌نیست.این‌نسخه درماه‌صفر **۱۰۶۳** مقارن‌تالیف کتاب برداشته‌شده .

آغاز : «مهرمنیرفلك‌اقبال بدرمستنیرآسمان جلال‌وجمال ...».

پایان : «... صفای‌طویت منتظم‌بادبالنبی‌وآله‌الامجاد» .

۱۸/۵ در۱۱/۵ سانتی‌متر– ۵۱۹ صحیفه‌هرصحیفه ۱۶سطربخط‌تحریری‌متوسط . عناوین بهمان خط بمرکب سرخ وگاهی بمرکب‌سبزنوشته‌شده . همه‌صحایف جدول سه‌خطی ازآب طلا و مرکب‌سیاه دارد ومتن‌کاغذرا رنگ حنائی تیره‌زده وحاشیه را برنگ اولی باقی‌گذاشته‌اند . کاغذ اصفهانی شکری‌آهارمهره‌دار. جلد میشن‌خرمائی تیره .

شمارهٔ دفتر ۱۴۷۴۶

۲۰۸۲

محضر الشهود
فی رد الیهود

تألیف **حاجی بابا ابن محمد اسمعیل قزوینی** ساکن **یزد** .

مؤلف خود درمقدمه گوید که پدرش از **بنی اسرائیل** ومردی دانشمند بوده و باسلام گرویده ووی نیز از کودکی پیروی ازپدر کرده واین کتاب را درردبر **یهود** درزمانی که **محمدتقی** حکمران **یزد** بوده است نوشته .

این نسخهٔ اصل است که برای مؤلف نوشته شده وکاتب درپایان آن رقم کرده : «تمت الرسالة علی ید الحقیر فی سنة ۱۲۱۳» .

آغاز : «الحمدلله الذی هدانا سواء السبیل ...» .

پایان : «... چیزی چارهٔ آنرا نمیکند مگرطاعت وبندگی خدا».

۲۱ در ۱۵/۵ سانتی متر- ۲۰۸ صحیفه هرصحیفه ۱۶ سطربخط نسخ خوش. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده .کاغذ فرنگی سفید رگه دارآهار مهره دار جلد میشن سیاه داغ کرده بی مقوا.

شمارهٔ دفتر ۲۲۴۷۸

۲۰۸۳

مشارق الحق والیقین

تألیف **محمدتقی بن سید مؤمن حسینی** ساکن **قزوین**.

مؤلف ازعلمای قرن سیزدهم بوده وخود درمقدمه گوید که درزمان **فتحعلی شاه قاجار** رساله‌ای ازاساطین فرنگ رسیده بود که درآن ازارکان شریعت اسلام سؤالاتی کرده بودند ودر ۱۲۲۷ نسخه‌ای باوداده‌اند ودرسفرحج وزیارت عتبات موجبات تألیف این کتاب را فراهم کرده و در اوایل سال ۱۲۳۱ آنرا بپایان رسانده وآنرا دریك مقدمه وسه باب پرداخته است .

ازآغاز نسخه اندکی افتاده واین جلد شامل جزء اول کتاب است. این نسخه درهمان سال تألیف یعنی در ۱۲۳۱ نوشته شده وچون دربعضی ازصحایف آن قلم خوردگیهائی هست احتمال میرود که نسخهٔ اصل باشد .

آغاز : « سلطان سلاطین مسلمین مسددسیرة اسلامیین ...».

پایان : «... اشاره بتفصیل آنها بنمایم انشاءالله تعالی وتقدس».

۳۰ در ۲۰ سانتی متر- ٤٤١ صحیفه که دراصل شماره گذاشته اند . هرصحیفه ۲۱ سطر که گاهی بخط نسخ وگاهی بخط تحریر نوشته شده وظاهراً هردوخط ازیك نفراست. عناوین بهمان خط متن بسرخی نوشته شده .کاغذفرنگی رگه دارآهارمهره کرده . جلد تیماج قهوه ای داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۲٤

۲۰۸۴ مطالع الانوار فی کشف حقائق الاسرار

ازمحمدحسن بن علی **محمدحسن بن علی** دراصول عقاید .

مؤلف ظاهراً درقرن ۱۲ می زیسته است. کاتب نسخه را ناتمام گذاشته :

آغاز : «سبحانك اللهم یامن ... (سفید) لایحصی ثنائه ...» .

پایان : «... نیزبقدرحوصله خودقبول وجودنموده » .

۲۱ در ۱۳ سانتی متر- ۱۳۹ صحیفه که دراصل شماره دارد . هرصحیفه ١٤ سطر بخط نسخ تعلیق خوب .کاغذفرنگی سفیدرگه دارآهارمهره زده . خطوکاغذ معمول اوایل قرن ۱۳. جلد میشن سیاه .

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۲٦

۲۰۸۵ مبارف

تألیف **سلطان محمدبن قطب الدین اصفهانی** .

ازآغاز نسخه چندورقی افتاده وبهمین جهت نام کتاب بدست نمیآید. دربالای صحیفهٔ اول بخط دیگر نوشته‌شده : **«معارف قطبیه»** ودربالای ورق ناقص وصالی کرده‌ای که درآغاز نسخه‌است بخط‌دیگر نوشته‌اند: **«معارف قطب‌الدین»** و زیر آن‌بامداد نوشته‌شده : «این نسخه خیلی کمیاب است بلکه نسخه‌های زمان شاید محصور بسه یا چهارباشد» .

درهرصورت نام یا لقب مؤلف حتماً قطب‌الدین نیست وچنانکه‌پیش‌ازاین گذشت **سلطان‌محمدبن قطب‌الدین‌اصفهانی بوده** وازعلمای **شیعهٔ** قرن‌یازدهم بوده واین کتاب را دراعتقادات **شیعه** نوشته .

این‌نسخه راکاتب**محمد جعفر بن‌غضنفر** ازروی نسخهٔ دیگری که آنرا از روی‌خط مؤلف برداشته‌اندنوشته ودرظهر پنجشنبه ۹جمادی‌الاخرة۱۰۸۸ که این نسخه‌بپایان‌رسیده مؤلف زنده‌بوده‌است .

آغاز : « اوآن‌مال‌را درطاعت خدای‌تعالی صرف کند ...» .

پایان : «... صلی‌الله‌علیهما وآلهما‌الطیبین‌والحمدلله‌رب‌العالمین » .

۲۳/۵ در۱۲/۵ سانتی‌متر- ۲۹۹ صحیفه‌هرصحیفه ۱۹ سطر بخط‌نسخ‌خوش. عناوین‌بهمان خط بسرخی‌نوشته‌شده‌وبالای‌عبارات تازی خط سرخ کشیده‌اند .کاغذ اصفهانی شکری‌آهارمهره‌دار . جلد میشن سیاه فرسوده .

شمارهٔ دفتر ۲۳۹۰۵

۲۰۸۶ معتمد الشیعة

تألیف **مولوی حسین علی‌خان** دراصول‌عقاید **شیعه** وردبر**عامه**.

مؤلف‌ازعلمای‌**شیعه** مقیم **لکنهو** در **هندوستان** بوده‌وپس‌از۱۲۴۰در گذشته واین کتاب‌را بنام **نواب‌معتمدالدوله مختارالملک‌سیدمحمدبهادرضیغم‌جنگ** ازوزرای **هندوستان** نوشته وتاریخ تألیف‌آن «فوایداثنا عشریه» است که بحساب

ابجد۱۲۳۸ میشود چنانکه درپایان کتاب اشاره کرده‌است .

کاتب‌درپایان نسخه رقم کرده : «مرقوم‌پنجم شهرذیقعده‌سنه ۱۲٤۸ هجری کاتب‌الحروف **میرزاعلی‌رضا** ولد**آغاصادق** مغفورمرحوم» وازاین‌قراراین نسخه ده‌سال پس‌ازتألیف کتاب برداشته شده .

آغاز : «کلامی که حافظان قانون‌اسلام‌رامبداء اذعان واقراربمعادباشد..» .

پایان : «... عنهم‌الرجس وطهرتهم تطهیرا».

۲٥/٥در۱٦/٥ سانتی‌متر- ٥۲۷ صحیفه‌هرصحیفه۱٦سطربخط نسخ‌تعلیق متوسط.عبارات تازی بخط‌نسخ وعناوین‌بخط‌نسخ بامرکب سرخ نوشته‌شده .کاغذ هندی سفید آهارمهره‌دار . جلد میشن‌ارغوانی خط کشی کرده کارهندوستان .

شمارهٔ دفتر ۱٦۸٤۲

مفاتیح‌غیوب ۲۰۸۷

مؤلف‌درمقدمه‌نام‌خودرانیاورده‌وبنام کتاب‌نیزاشاره‌نکرده،فقط‌کاتب‌درپایان نسخه نوشته است :

«... شد کتاب **مفاتیح غیوب** درغرهٔ شهرربیع‌الاول درتاریخ سنهٔ۹۸۷ نمی‌بلالاً .»

ازاینجا معلوم‌میشود که نام کتاب «مفاتیح غیوب» است نه «مفاتیح‌الغیوب» چنانکه‌درپشت صحیفهٔ‌اول نوشته‌شده . درهمان صحیفه این کتاب را درعلم رمل معرفی کرده‌اند وحال‌آنکه‌درعلم‌رمل‌نیست واز کتابهای طریقهٔ معروف**نقطویان** یا **نقطویه** است که‌بنام **واحدیه** نیزمعروف بوده‌اند ومؤسس این طریقه **محمود پسیخانی گیلانی** معروف به **محمودعجم** بوده که درقرن هفتم در**آذربایجان** می‌زیسته‌است وپیروان‌اوتا قرن‌یازدهم مخصوصاً درایران‌بسیاربوده‌اند وظاهراً تا کنون‌هم‌هستند. دربارهٔ عقاید این‌طایفه رجوع کنید به **دبستان المذاهب** چاپ **بمبئی** ۱۲۹۲ ص۲٤۳ ۲٤۷.(۱)

(۱) رجوع‌شودبه«نقطویان‌یاپسیخانیان» از**دکترصادق کیا**.(ع-ح).

محمودعجم را مؤلفات بسیاردربیان این طریقهٔ مخصوص‌است ازآن‌جمله کتاب **بیان** و کتاب **میزان** ورسالهٔ **سؤال وجواب**. وظاهراً این کتاب نیزازمؤلفات اوست .

آغاز : «استعین بنفسك الذی لااله‌الاالله الحمدلله‌الذی وجه‌نفسة ... » .

پایان : «۲۴۰۴ صح ق الریا شرك والشرك كفر».

۱۷/۵ در ۹/۵ سانتی‌متر- ۳۱۳ صحیفه هرصحیفه ۱۶سطربخط تحریری‌متوسط. عناوین ورموز بهمان‌خط بسرخی . کاغذ سمرقندی شکری‌آهارمهره‌دار. جلدمیشن زرشکی‌داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۴۸۱۵

مناظرات ۲۰۸۸

ازعباس مولوی معاصرشاه سلیمان . شامل‌مناظراتی‌دراثبات‌عقاید **شیعه**.

آغاز : «حمدبی‌حد وثنای بی‌عد نثار...» .

پایان : «... گفت اورا ازبغداد اخراج‌نمایند» .

۲۹/۵در ۱۸/۵ سانتی‌متر- ۸۷۶ صحیفه‌هرصحیفه ۱۴سطربخط‌نسخ‌تعلیق. عناوین‌بسرخی. کاغذاصفهانی سفیدآهارمهره‌دار. خطوکاغذ قرن۱۲ جلدمیشن تریاکی .

شمارهٔ دفتر ۱۳۵۵۶

هدایة‌الضالین ۲۰۸۹

تألیف **علی‌قلی جدیدالاسلام** .

مؤلف‌خود گوید که مدتی‌درديار كفر نشو و نما کرده وبرجادهٔ‌متابعت‌نصرانیت ثبات‌قدم‌داشته وسپس‌باسلام گرویده‌است و کتابی‌را که‌بزبان‌فرنگی‌در رد بر نصاری نوشته‌است بفارسی‌ترجمه کرده ومقدمهٔ آنرا بنام‌شاه سلطان‌حسین‌صفوی (۱۱۰۵ -۱۱۳۵)پرداخته وخود گوید که این کتاب‌را برچهارجلد تقسیم کرده:

جلداول در رداصول دین نصاری و ثبوت اصول دین مبین محمدی(ص) از کتب ایشان . جلددویم در رد فروع دین نصاری و ثبوت فروع دین محمدی (ص) از کتب ایشان . جلدسوم در اثبات نبوت و خاتمیت و علامات ظهور رسول(ص) از کتب ایشان . جلدچهارم در اثبات امامت حضرات ائمهٔ معصومین (ع) وظهور علامات زمان قائم آل محمد (ص) موافق کتب ایشان .

آغاز : «سپاس بی‌قیاس صانع بی‌نظیررا ... ».

پایان : «... چه‌می‌باید بنا گردد بکدام اصل‌خودرا معاداست».

۲۱در۱۵ سانتی‌متر– ٦۱٤ صحیفه هرصحیفه ۱۵ سطر بخطوط مختلف تحریری تـاصحیفهٔ ۱۵۹. عناوین بهمان‌خط بامرکب قرمز نوشته‌شده وپس‌ازآن جای آنهارا سفید گذاشته‌اند . کاغذ فرنگی‌شکری آهارمهره‌دار. خطوکاغذ معمول اوایل‌قرن‌سیزدهم . جلدمیشن سیاه‌داغ‌دار.

شمارهٔ دفتر ۲۲۳۸٦

حکمت ، فلسفه

جام جهان نما ۲۰۹۰

تألیف **امیرغیاث‌الدین منصوردشتکی شیرازی** . این نسخه چنانکه مؤلف خود درمقدمه گوید «رسالهٔ اولی ازوجه ثالث از **جام جهان نما** »است. از این نسخه اوراقی چند درمیان صحایف ۱۹-۲۰و۱۵۵-۱۵۶ و۱۷۹-۱۸۰ و۲۰۹-۲۱۰و۲۲۹-۲۳۰ و۲۳۵-۲۳۶ افتاده‌است. کاتب درپایان نسخه رقم کرده‌است : « تمت رسالة الاخلاق بعون الملك الخلاق سنهٔ ۱۰۹۵» .

آغاز : «شکربی‌عنایت وثنای بی‌نهایت وستایش بی‌غایت ...» .

پایان : «... ودربدیع‌مصالبت واعاده نامند».

درپایان نسخه پنج‌صحیفه از کتاب دیگری است بخط دیگر وباقلم ریزتر وآن شرح بررساله‌ای دراخلاق است .

آغاز : «... ولفظ مبنی مبنی برآنست که بنای‌بدن براستخوان است . قوله : از زرسرخ ناب اشارتست بگوشت‌وخون ... »

پایان : «...این‌عبارات‌ازمفادات‌سید سادات استادکامل کمل سلطان‌علما وبرهان‌حکماست».

۲۱در۱۴/۵ سانتی‌متر- ۲۵۰صحیفه هرصحیفه ۹سطربخط نسخ‌تعلیق خوش‌که ۵ صحیفه آن‌بخط دیگرپست‌تر وبقلم ریزتراست. عناوین‌وآیات‌وغیره‌بهمان‌خط متن‌بامرکب سرخ‌نوشته‌شده. کاغذسمرقندی شکری‌آهارمهره‌دار. همه‌صحایف، جدول۹ خطی ازمرکب سیاه‌وطلا وسرنج دارد . جلدمیشن خرمائی داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۵۷

جذوات ۲۰۹۱

تألیف **محمدباقر داماد (میرداماد)** متوفی در ۱۰۴۱ . مؤلف خود درمقدمه تصریح میکند که این کتاب را دربیان علت عدم احتراق جسد **موسی** (ع) واحتراق جبل درموقع تجلی وبفرمان **شاه‌عباس** بزرگ نوشته وآنرا دردوازده فصل پرداخته که‌هریك را جذوه نام گذاشته وبهمین جهت کتاب را **جذوات** نامیده‌وسپس درپایان کتاب ۳٤ مبحث دیگر آورده که هریك را میقات نامیده‌است . ظاهراً این نسخه که ازخط وکاغذ آن پیداست دراواخر قرن دوازدهم و اوایل قرن سیزدهم نوشته شده ازروی نسخه‌ای که درزمان حیات مؤلف برداشته شده است زیرا که‌دربعضی صحایف بخط همان‌کاتب حواشیی‌است که‌درذیل آن «منه دام‌ظله» نوشته‌شده .

آغاز : «عینان‌عینان لم‌یکتبهماقلم ...».

پایان : «... اسم‌مذکرنون‌را ودراسماء ضمایرغیبت وخطاب» .

۲۰/۵در۱۳ سانتی‌متر ــ ٤۹۲ صحیفه‌هرصحیفه یازده سطربخط تحریر متوسط . عناوین بهمان‌خط بسرخی‌نوشته شده وبالای عبارات‌تازی خط سرخ کشیده‌اند. ازصحیفهٔ ٤۷۸ ببعد خط و کاغذتازه‌تراست .کاغذ اصفهانی‌شکری‌آهارمهره‌دار. جلدمیشن قهوه‌ای بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱۷۸۱٦

جلوات ناصریة ۲۰۹۲

تألیف **محمداسمعیل‌بن محمد جعفراصفهانی** . متن کتاب بنه مطلب یا فصل‌جداگانه تقسیم‌میشود که‌هریك ازآنها جلوه‌نام دارد .

آغاز : «سبحانك اللهم یامن‌تحیرت‌العقول فی کنه‌ذاته ...» .

پایان : (ص۵۱) « ... چنانکه اشاره‌به‌آن‌شد درمیان‌قوس‌صعود ونزول‌وامنیت‌نفس‌آخرت وان الدارالاخرة لهی‌الحیوان ».

درپایان‌نسخه، (ص۵۲و۵۳)کاتب، شرحی دروصف کتاب ومناقب مؤلف‌آن

نوشته است ونام خودرا بدینگونه‌آورده : «وانا العبد **عباسقلی بن محمدزکیخان** سردار**فارس وکرمان** » .

پس‌ازآن ذیلیست ازهمان مؤلف برآن کتاب که درپنج صفحه همان‌کاتب بهمان‌قلم وکاغذنوشته ودرپایان‌آن‌رقم کرده‌است : «تمام شد کلمات حکیمانهٔ بزرگان بقلم شکسته رقم کمترین چاکرقدیمی خانه زاد **عباسقلی‌بن مرحوم زکیخان** نوری سردار**فارس وکرمان** »:

دربارهٔ‌کاتب این‌نسخه، نویسندهٔ یادداشت‌مدادی پشت کتاب، به‌اشتباه‌رفته‌ونام او**عباسقلی میرزا** پسر **زکی‌میرزای** نوری نبوده بلکه **عباسقلی خان** پسر مهتر **زکی‌خان‌نوری** بوده است که پدرش عم **میرزاآقاخان اعتمادالدوله** صدراعظم معروف **ایران** وخودپسرعم وبرادرزن وی وازصاحب منصبان ورجال‌معروف‌دربار **ناصرالدین‌شاه** بود. درسال۱۲۶۵ قمری‌سرتیپ ومأمورمشهدشد (مرآت‌البلدان ناصری ج ۲ ص ۲۰) در۱۲۶۸به‌طهران بازگشت‌ودرازای‌خدمات، سرتیپ‌اول‌شد. (همان کتاب ص ۱۰۸) وسپس درشوال ۱۲۷۱ بمناسبت جلوس **آلکساندر دوم امپراطور روسیه**، وی‌را **سیف‌الملك** لقب‌دادند وبمنصب‌امیرپنجگی‌ارتقایافت و خلعت‌وشمشیرو کمرمرصع به‌اودادند وبه‌عنوان ایلچی کبیربه **سن پطرزبورگ** فرستادندودر۲۷ شوال‌ازتهران‌رهسپارشد (همان کتاب۱۷۱ وروزنامهٔ‌وقایع‌اتفاقیه شمارهٔ ۲۳۱). ودر۱۹ذیحجهٔ ۱۲۷۱به **تبریز**رسید ودر۱۲محرم ۱۲۷۲عازم **روسیه** شدودر۱۷محرم بسرحدرسید(همان کتاب‌ص۱۸۰). وروز۱۹ربیع‌الاول‌وارد **مسکو** شد (همان کتاب ص ۱۸۳) . وروز۲۷ ازآنجا بسوی **سن‌پترزبورگ** رهسپارشد و روز۲۹ بحضورامپراطورپذیرفته گشت (همان کتاب‌ص۱۸٤) . ودرپایان‌همان‌سال به **ایران** بازگشت (همان کتاب ص ۱۹۰). ودرآغازسال۱۲۷۳به **تهران**رسید(همان کتاب‌ص۱۹۵). وچون‌این مأموریت‌را خوب‌انجام داده‌بود تمثال‌شاهی به‌اودادند

(همان کتاب ص ۱۹۶). وسپس در ۱۲۸۶ حکمران **طوالش** بوده است. (همان کتاب جلد۳ ص ۱۱۶).

۱۹/۵ در ۳۲ سانتی‌متر- ۵۸ صفحه. تاصفحهٔ ۵۱ هرصفحه ۱۲ وگاهی ۱۳ سطرواز آن‌پس ۷ صفحه، به‌چلیپانوشته‌شده. خط‌شکسته‌بسیارزیبا. آیات‌واحادیث‌راباشنگرف‌ولاجورد وآغازمطالب کلمهٔ «جلوه»را باطلانوشته‌اند. متن‌کاغذ ترمهٔ کهنه که درمیان‌آن تاخوردگی هست و حاشیه‌کاغذ فرنگی سبز آهارمهره‌دار. درآغازکتاب سرلوح کوچکی ازطلا ولاجورد وشنگرف وحاشیهٔ طلائی برگ‌مو. صفحه‌هاهمه‌جا جدول‌ده‌خطی ازشنگرف ولاجورد وطلادارد. جلدتیماج ارغوانی وسیاه بی‌مقوای‌داغ کرده.

شمارهٔ دفتر ۱۳۰۰۰

دانش‌نامهٔ علائی ۲۰۹۳

معروفترین مؤلفات **ابن سینا** بزبان‌فارسی‌است وظاهراً آخرین تألیف‌اوست ونا‌تمام‌مانده‌بدین‌معنی که چهارقسمت ازپنج‌قسمت آن‌باقیمانده وقسمت ریاضی‌از میان رفته‌است وپس‌ازمرگش **ابوعبدالله عبدالواحدبن محمد گوزگانی** که‌از شاگردان‌وی‌بوده‌است قسمت‌ریاضیات را بهمان‌سیاق‌چهارقسمت‌نخستین‌ازمؤلفات دیگروی ازآن‌جمله کتاب‌نجات نوشته‌وبرآن‌افزوده‌است.

آغاز : «ستایش مرخداوندآفریدگاربخشاینده ...».

پایان : «... وبیان‌این‌را جایگاهی دیگراست والسلام علی‌من‌اتبع‌الهدی».

۱۹/۵ در ۷/۵ سانتی‌متر- ۱۶۰ صحیفه هرصحیفه از ۲۴ تا ۲۵ سطربخط نسخ‌تعلیق خوب و ریز. صحیفهٔ‌اول سرلوح‌متوسطی ازطلاولاجورد وشنگرف‌وزنگاروهمه صحایف جدول پنج خطی از طلاومرکب ولاجورد دارد. کاغذ امیری شکری آهار مهره‌دار. جلد میشن سیاه ضربی. کاتب **امین‌الدین بن‌نصرالدین‌محمدحفرکی**. تاریخ کتابت ۱۰۳۳ ـ ه.

شمارهٔ دفتر ۲۳۱۲۵

دانش‌نامهٔ علائی ۲۰۹۴

نسخه‌ای دیگر است از آن کتاب که کاتب تاریخ ۲۵ شعبان ۱۰۵۳ گذاشته .

آغاز: «سپاس وستایش ......»

پایان : «... وهر نقطه‌را ».

۲۳/۵ در ۱۳/۵ سانتی‌متر- ۲۹۱ صحیفه هر صحیفه ۱۵ سطر بخط نسخ تعلیق. عناوین بسرخی. کاغذ امیری شکری آهارمهره‌دار. جلد کاغذ ابری قهوه‌ای .

شمارهٔ دفتر ۱۳۳۰۹

رساله در حکمت (۱) ۲۰۹۵

قسمتی ازمقدمهٔ کتاب افتاده و نام کتاب ومؤلف ازمیان رفته وپیداست که مؤلف درقرن ۱۲ وپس از **ملاصدرا** بوده ازپایان نسخه نیز چیزی افتاده .

آغاز : «مریزدانی‌را سپاس‌درخور...» .

پایان : «... بوحدة اتصالیهٔ جزئیهٔ خود » .

۱۸/۵ در ۱۲/۵ سانتی‌متر- ۲۹۸ صحیفه که دراصل شماره‌دارد هرصحیفه از ۱۸ تا ۲۰ سطر بخط تحریری . کاغذ فرنگی آهارمهره‌دار . خط وکاغذ قرن ۱۴. جلد میشن تریاکی.

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۲۷

رسالهٔ فراست ۲۰۹۶

متن از **امام فخر رازی** ترجمه از **لطف‌الله عزیز هروی** که در اوایل

(۱) دربارهٔ این رساله به تعلیقات درذیل این فهرست شود. (ع-ح).

قرن نهم می‌زیسته و آنرا برای **معین‌الدین** نامی از وزراء ترجمه کرده. کاتب تاریخ چهار شنبه سلخ رمضان ۸۲۸ گذاشته است.

آغاز : « حمد و ثناء فراوان و شکر ... ».

پایان : « ... والله المرجع والماب »

۲۱/۵ در ۱٤ سانتی‌متر، ۶۸۰ صحیفه هر صحیفه ۱۵ سطر بخط تحریری. عناوین بسرخی. کاغذ سمرقندی شکری آهار مهره دار. جلد میشن تریاکی.

شمارهٔ دفتر ۱٤۷۸۵

مجمل الحکمة ۲۰۹۷

رسائل اخوان‌الصفا مجموعه ایست از پنجاه و دو رساله که هر رساله دریکی از علوم و فنون متداول زمان است و اعضای جمعیت **اخوان‌الصفا** که جمعی از بزرگان دانشمندان اواسط قرن‌چهارم بوده اند در حدود سال ۳۵۰ آنرا نوشته‌اند و هیچ یك از مؤلفین این رسالات بنام خود اشاره‌ای نکرده‌اند. آنچه تاکنون معلوم شده این است که مشاهیر و زعمای این جماعت که مؤلفین این رسائل‌اند و همه تمایل به تشیع داشته‌اند و شاید بهمین جهت نام خود را کتمان کرده‌اند: **ابوسلیمان محمد بن معشر بستی مقدسی** و **ابوالحسن علی بن هارون‌بن‌یحیی زنجانی** و **ابو احمد محمدبن احمد مهرجانی نهرجوری** و **ابوالخیر زیدبن رفاعة هاشمی** و **ابوالحسن علی‌بن‌رامیناس عوفی** بوده‌اند. از این ۵۲ رساله ۱۲ رساله [۱] را که در حکمت است، دراواخر قرن هشتم کسی که نام خود را

(۱) معلوم نیست چگونه تصور فرموده‌اند که این کتاب ترجمهٔ ۱۲ رساله از **رسائل اخوان‌الصفا** است وحال آنکه‌این نسخه و چندین نسخهٔ دیگر از این ترجمه که اکنون در دسترس داریم ترجمه و ملخص ۵۲ رساله است.

در بارهٔ **اخوان‌الصفا** و **رسائل‌اخوان الصفا** رجوع شود به **تاریخ ادبیات دکترصفا، تاریخ‌ادبیات‌براون، موسوعات‌العلوم احمدزکی**، طبع **قاهره**، **معجم المطبوعات**، مقدمهٔ **رسائل‌اخوان‌الصفا** چاپ **مصر**، **اکتفاء القنوع دکترادوارد فاندیك** و **فهرست دانشگاه** ج ۳ ص ۳٤۵-۳٤۶.

نیاورده‌ترجمه کرده است و همین نسخه‌است که نام آنرا مجمل‌الحکمه گذاشته‌اند ودر **بمبئی** چاپ‌شده‌است.در بیشتر نسخهای این کتاب و از آنجمله درنسخهٔ چاپی، درمقدمه‌قیدشده‌است که این ترجمه‌را درزمان **«سیدبهاءالدین‌سیف‌الملك شجاع‌الملك شمس الخواص تیمورگورکان»** کرده‌اند.این‌مطلب‌دراین‌نسخه نیست ولی در نسخهٔ دیگر که وصف‌آن پس‌ازاین‌خواهد آمد نوشته‌شده وچنان مینماید که کاتب‌این‌نسخه ازقلم انداخته باشد . القابی که در این‌مقدمه‌به **تیمور گورکان** داده شده در هیچ جای دیگر سابقه ندارد و برای پادشاه جابری چون **تیمور** بسیار کم است و شباهتی بالقابی که در زمان او رایج بوده است ندارد وچنان‌می‌نماید که در اصل،**تیمور** نام‌یکی‌دیگر ازامرای‌قرن هفتم ویاششم بوده است و ناسخان کتاب ،کلمهٔ گورکان‌را که‌درذهنشان‌بوده‌است بر آن افزوده‌باشند. در هر صورت‌اگر هم‌در زمان **تیمور** ترجمه شده باشد چنانکه سبك‌انشای کتاب می‌رساند می‌بایست در اواخر قرن هشتم (۱) این‌کار کرده باشند .

کاتب در پایان نسخه رقم کرده است ،«تمت کتاب اخوان صفا من تصانیف **احمدبن اسمعیل** المعروف به **ابن نارچی** بعون الله الملك الوهاب بتاریخ غرهٔ شهر ذیقعده‌سنهٔ ۱۰۶۲ علی‌ید اضعف عبادالله **علی‌خان‌بن علی بیك** سمت تحریر یافت» . اگرضبط این کاتب درست باشد باید گفت مترجم این رسایل **احمدبن اسمعیل** معروف **بابن نارچی** بوده است .

آغاز : « سپاس و ستایش آن خداوندی راکه واجب الوجود است . . .».

پایان : « . . . بتقلید میکند و در حکمت بعلم والله‌اعلم بالصواب » .

۲۴ در ۱۳/۵ سانتی‌متر ــ ۳۴۶ صحیفه هر صحیفه ۱۵ سطر بخط تحریری روشن . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. کاغذ امیری رگه دارشکری آهار مهره کرده . جلد میشن سیاه ضربی برگردان دارکه عطف آنرا از تیمایهمان رنگ سجاف انداخته‌اند .

شماره دفتر ۱۵۰۳۰

---

(۱) علاوه براینکه سبك نگارش این‌ترجمه از قرن هشتم بسیارکهن‌تراست، نسخهٔ ازآن در دست است که تاریخ کتابت آن ۶۶۷ است .

مجمل الحکمة ۲۰۹۸

نسخه‌ای دیگر که کاتب در پایان آن تاریخ ۱۰ شوال ۱۱۱۲ گذاشته .

آغاز : « سپاس و ستایش آن ... ».

پایان : «... علی محمد و آله اجمعین » .

۱۸ در ۱۲ سانتی‌متر ، ٤۰۲ صحیفهٔ ۱۵ سطر بخط تحریری. عناوین بسرخی. کاغذ امیری شکری آهار مهره دار. جلد میشن خرمائی .

شماره دفتر ۱٤۱۰۷

تهذیب ۲۰۹۹

تألیف **عبیدالله بن فضل الله خبیصی** .از آغاز نسخه چند ورقی افتاده و نام مؤلف و کتاب از بین رفته ولی چون در پایان نسخه کاتب رقم کرده است : « تمت الرساله فی تهذیب المنطق » . ظاهراً همان کتاب **تهذیب عبیدالله خبیصی** است و شرحی است بر کتاب **« تهذیب الکلام »** تألیف علامه سعدالدین **مسعود بن عمر تفتازانی** که متوفی در ۷۹۲ و بنام **تهذیب المنطق والکلام** نیز معروف است وازرایج ترین کتابهای منطق بشمار می‌آید و جزاین شرح، شروح متعدد بفارسی وتازی برآن نوشته اند .

آغاز : « پس نسبت میانهٔ حمد معنوی و شکرلغوی . . . » .

پایان : « . . . و این ظاهر شد از بیان مذکور والله اعلم » .

۲۰ در ۱۳ سانتی متر ، ۲۵۲ صحیفه هر صحیفه ۱۵ سطر بخط تحریری خوانا . کاغذ امیری شکری آهار مهره دار . خط و کاغذ معمول قرن یازدهم . جلد میشن سبز روشن .

شمارهٔ دفتر ۲۲۵۲۴

شرح حاشیهٔ ملا عبدالله ۲۱۰۰

تألیف **علی رضا** که ظاهراً در قرن دوازدهم بوده و برای **ابراهیم خان** نام نوشته است.کاتب تاریخ ۲۴ ربیع الثانی **۱۲۵۹** گذاشته .

آغاز : « الحمدلله رب العالمین والصلوة . . . » .

پایان : «... اماحق اینست که جنسیهٔ مطلقه است» .

۲۱/۵ در ۱۱/۵ سانتی‌متر ، ۸۰ ورق (۱۶۰ صحیفه) که در اصل شماره دارد . هرصحیفه ۱۶ سطر بخط تحریری . عناوین بسرخی . کاغذ فرنگی سفید آهار مهره دار . جلد میشن سربی.

شمارهٔ دفتر ۱۴۱۲۲

شرح کبری ۲۱۰۱

شارح، **ابوالبقاءبن عبدالباقی حسینی** این کتاب را بنام **همایون** پادشاه **بابری هندوستان** بپایان رسانده. وی درقرن یازدهم میزیسته است .

آغاز : « فاتحهٔ کل کتاب کریم . . .» .

پایان : « . . . و مثالهای آنها از سابق ظاهر است » .

۱۷در۱۱/۵سانتی‌متر ،۱۰۷ صحیفه هرصحیفه ۲۱ سطربخط تحریری . عناوین بسرخی . کاغذ سمرقندی شکری آهار مهره دار . جلد میشن خرمائی .

شمارهٔ دفتر ۱٤۲۰۹

کبری ۲۱۰۲

از **میرزا سید شریف گرگانی** و از کتابهای رایج اوست . از پایان نسخه اندکی افتاده است .

آغاز : « بدان که آدمی را قوتی‌است . . . » .

پایان : « . . . لیکن حجر است » .

۲۱ در ۱۲/۵ سانتی‌متر ، ۱۱۷ صحیفه هرصحیفه ٦ سطر بخط نسخ تعلیق ممتاز. عناوین بسرخی . کاغذ خان‌بالغ سفید آهار مهره دار . خط و کاغذ ازقرن۱۱ جلد میشن خرمائی .

شمارهٔ دفتر ۱۳۷۲۳

کتب عرفان، تصوف

سیروسلوک، تاریخ تصوف.

اصول الفصول ۲۱۰۳

از **رضاقلی خان هدایت امیرالشعراء** .

آغاز : « الحمد لله رب‌العالمین . . . ».

پایان : « ... در ناسخ التواریخ مرقوم است » .

۳۳/۵ در ۲۱ سانتی‌متر ، ۸۲۰ صحیفه هر صحیفه ۲۲ سطر بخط نسخ خوب . عناوین بسرخی . کاغذ فرنگی کبریتی آبی آهار مهره‌دار . خط و کاغذ قرن ۱۳ . جلد تیماج سرمه‌ای .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۷۲

اوصاف الاشراف ۲۱۰۴

تألیف **خواجه نصیرالدین طوسی** که مختصری از کتاب **اخلاق ناصری** اوست که خود پرداخته و از رایج‌ترین آثار فارسی اوست و جداگانه و جزء مجموعه‌ها چندین بار در **ایران** و **هندوستان** چاپ شده . این نسخه بخط **وصال شیرازی** شاعر و خوشنویس بسیار معروف قرن سیزدهم ایرانست که در پایان رقم کرده: « حرره العبد الاقل محمدشفیع المشهور بمیرزا کوچك المتخلص بالوصال سنه ۱۲۳۹ ».

آغاز : « سپاس بی‌قیاس بار خدای را که عقل را . . . ».

پایان : « علی من اتبع الهدی والحمدلله اولاوآخرا » .

۱۹ در ۱۱/۵ سانتی‌متر ، ۶۷ صحیفه هر صحیفه ۱۲ سطر بخط نسخ تعلیق ممتاز. عناوین

بهمان خط بسرخی و عبارات تازی بخط نسخ بسیار ممتاز و معرب با شنگرف یا لاجورد نوشته شده . کاغذ ترمهٔ شکری آدار مهره دار . جلد میشن سیاه و داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۴۷۴۲

اوصاف‌الاشراف ۲۱۰۵

نسخه‌ای دیگر بخط **میرزامشتری** که درتاریخ شنبهٔ ۲۷ شوال۱۲۹۲ بپایان رسانده است .

آغاز : « سپاس بی‌قیاس. . . » .

پایان : « . . . قلم اینجا رسید سر بشکست » .

۲۱/۵ در۱۵ سانتی‌متر ۴۰ ص‌هرص۱۷ سطربخط تحریری . عناوین بسرخی . کاغذ فرنگی آسمانی آهار مهره دار . جلد کاغذ ابری .

شمارهٔ دفتر ۲۲۵۸۱

تحفة الملوك ۲۱۰۶

تألیف **سید جعفر کشفی** از دانشمندان نیمهٔ اول قرن سیزدهم . در پشت صحیفهٔ اول مهر **بهمن میرزا** را زده‌اند که سجع آن بدین گونه است : « یگانه گوهر دریای خسروی بهمن ۱۲۴۱ » . و در ذیل آن یادداشتی نوشته‌اند که‌معلوم میدارد این نسخه از نسخه های اصل کتاب است که بانظرمؤلف بیست ویکسال پس از تألیف آن نوشته شده چنانکه در حواشی‌جزوهای آن‌نیز کلمهٔ «بلغ» که علامت‌مقابله بامؤلف است‌نوشته شده و مؤلف آن تا بیست و دو سال‌پس‌ازتألیف کتاب که این نسخه بکتابخانه **بهمن میرزا** واردشده، زنده‌بوده‌است. این کتاب در تهران در سال ۱۲۷۶ قمری چاپ سنگی شده است .

آغاز : « الحمد لله خالق‌العقل والجهل وجاعل الظلمة والنور . . . » .

پایان : « . . . عرایس افکار ابکار آنرا بنامزد نامرادی تزویج نفرمایند » .

۳٤/٥ در ۲۲ سانتی‌متر ، ۱۱۱۷ صحیفه هر صحیفه ۱۵ سطر بخط نسخ تعلیق متوسط و عبارات تازی آن بخط نسبهٔ خوب که ظاهراً خط همان کاتب است نوشته‌شده. عناوین بهمان‌خط متن بسرخی نوشته شده و جدول هارانیز بقلم‌خط کشی کرده‌اند. درصحایف ۱٦ و ۵۳ و ٦٥و۸۰ و ۸۷ و ۱۰۸ و ۱۱۲ و ۱۲۹ و ۱۳۲ و ۱٤٦ و ۱۵۷ و ۱٦۲ و ۱۷۸ و ۱۸۸ و ۳٤۷ و ٤۱۰ و ٤۱۲ اشکال و تصاویری است که از بهترین نمونه های نقاشی نیمهٔ اول قرن ۱۳ بشمار میرود ، کاغذ فرنگی آهار مهره دار شکری و نیلی و سفید کبریتی . جلد ساغری سیاه جودانه که در اصل خط کشی آبی داشته و زایل شده .

شماره دفتر ۱۲۱۰۰

۲۱۰۷ التمهید ، شرح قواعدالتوحید

تألیف **صاین‌الدین علی ترکه** . کاتب در پایان نسخه تاریخ ۱۰٤۸ گذاشته است .

آغاز : « و به نستعین و علیه نتوکل. . . ».

پایان : « . . . و آله الطیبین » .

۲۰در ۱۲/٥ سانتی‌مترهرصفحه هرصفحه۱۷سطر بخط تحریری . عناوین به‌سرخی . کاغذ اصفهانی شکری آهار مهره دار . جلد میشن تریاکی .

شمارهٔ دفتر ۱٦۰۸۱

۲۱۰۸ زبدة‌الحقایق

تألیف **عین‌القضاة همدانی** و معروف به‌**تمهیدات** . ازآخراین نسخه چند صفحه‌افتاده است .

آغاز : «الحمدلله رب‌العالمین ... » .

پایان : «... وعلم تو به ذات و صفات » .

۱۵در۱۰ سانتی‌متر– ۳۲٦ صفحه ، هرصفحه ۱۳ سطر بخط نسخ خوب. عناوین‌بسرخی.

کاغذسفید رگه‌دارآهارمهره زدهٔ فرنگی . خط قرن۱۲ . بسبك‌ترکی . جلد میشن‌تریاکی .

شمارهٔ دفتر ۱۶۰۳۸

شرح تائیهٔ ابن‌الفارض ۲۱۰۹

مؤلف‌نام خودرا نیاورده ولی ازسبك انشاءآن پیداست که مؤلف درقرن ۸ می‌زیسته .کاتب‌تاریخ ۱۲۶۶ گذاشته .

آغاز : «حمدبی‌حد خدای‌را ...» .

پایان : «... ختم‌سخن‌کرد والله‌اعلم بالصواب » .

۲۱ در۱۳/۵ سانتی‌متر ـ ۳۲۳ صفحه هرصفحه ۱۵ سطربخط تحریری خوب . عناوین بسرخی .کاغذ فرنگی‌سفید رگه‌دارآهارمهره زده . جلد میشن‌سیاه .

شمارهٔ دفتر ۲۲۳۶۱

شرح فصوص‌الحکم ۲۱۱۰

تألیف شیخ **محب‌الله الله‌آبادی .** کاتب دیباچه را ننوشته و تاریخ اواسط ذی‌حجهٔ سال ۱۱۳۷ گذاشته . مؤلف در۹ شوال سال ۱۰۴۱ این کتاب را بپایان رسانده است .

آغاز : «الحمدلله الولی والصلوة ...» .

پایان : «... بخاتم اختتام ختم‌شد » .

۲۳/۵ در۱۳/۵ سانتی‌متر ـ ۴۵۱ورق(۹۰۲ صفحه). هرصفحه ۲۱ سطربخط نستعلیق . کاغذ شکری‌هندی آهارمهره‌دار . جلد میشن‌سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱۸۲۱۵

شرح گلشن راز ۲۱۱۱

مؤلف دردیباچه، نامی‌ازخود نبرده وازسبك انشاءآن‌پیداست که‌درقرن نهم تألیف شده .

آغاز : «سپاس‌یکی‌را که‌غنچهٔ ...» .

پایان : «... الهی عاقبت محمود گردان » .

۱۷/۵در۱۰سانتی‌متر– ۱۵۹ صفحه‌هرصفحه ۱٦سطربخط تحریری‌روشن. عناوین‌بسرخی. کاغذسمرقندی شکری‌آهارمهره‌دار. خط‌وکاغذ قرن۱۰ . جلدساغری‌سیاه .

شمارهٔ دفتر ۲۲۵۳۰

گفتارها یا مناجات نامه ۲۱۱۲

تألیف **عبدالله‌انصاری** که‌تاریخ رمضان۹۳۸ دارد . بامضای **حسین‌هروی** کاتب .

آغاز : «الهی این‌چه فضلست ...» .

پایان : «... همه کس‌راو ندیدن خودرا » .

۲۳/۵ در۱۵سانتی‌متر– ۲۸صفحه ، هرصفحه ۸سطربخط نستعلیق . کاغذسمرقندی شکری آهارمهره‌دار. جلد میشن تریاکی .

شمارهٔ دفتر ۱٤۰۸۳

لوایح ۲۱۱۳

از **عبدالرحمن‌جامی** . نام‌کاتب وتاریخ کتابت‌را تراشیده‌اند .

آغاز : «لاحصی ثناء علیك ...» .

پایان : «... لب‌بگشائی بنطق خاکت بدهن» .

۱۷/۵ در ۹/۵ سانتی‌متر- ۳۲ صحیفه هرصحیفه ۱۵ سطر بخط شکسته‌بسیارممتاز. عناوین باطلا. کاغذفرنگی سفیدآهارمهره‌دار. خط وکاغذ قرن۱۲. جلدروغنی .

شمارهٔ دفتر ۲۴۳۳۲

لوایح ۲۱۱۴

نسخه‌ای دیگراست ازآن کتاب .

آغاز: «لاحصی ثناء علیك ...» .

پایان : «... خاموش که مرغ‌مرام رارم ندهی» .

۲۲ در۱۳/۵ سانتی‌متر- ۷۲صحیفه هرصحیفه ۹سطر بخط نسخ‌تعلیق‌خوش. عناوین‌بسرخی. کاغذ فرنگی شکری‌آهارمهره‌دار . جلد تیماج‌سرخ .

شمارهٔ دفتر ۱۳۲۸۱

لوایح ۲۱۱۵

نسخه‌ای دیگر . کاتب درپایان آن رقم کرده است :

«فرغت من تحریر... ناقلامن خطالاستاد حکیم ... عن‌خطالاستاد وصال... عن‌خطالاستاد عماد الحسنی ... وانالعبد... داوری‌ابن الوصال سنة ۱۲۶۳ » .

آغاز: «لاحصی ثناء علیك کیف وکل...» .

پایان : «... لب‌بگشائی بنطق‌خاکت بدهن» .

۲۶ در۱۷/۵ سانتی‌متر- ٦٤صحیفه‌هرصحیفه ۱۰ سطربخط نسخ‌تعلیق بسیارخوش. عناوین بهمان خط بسرخی‌نوشته‌شده صحیفهٔاول سرلوح خوبی ازطلا ولاجورد وزنگار وشنگرف وسرنج و مرکب‌سیاه دارد . دردوصحیفهٔاول فاصلهٔ میان سطوررا تذهیب کرده ودرحواشی گل‌وبوته‌های زیبا ازطلاومرکب ساخته‌اند وفواصل‌بین سطورهمه‌صحایف دیگررا طلااندازی کرده‌اند . همه صحایف جدول ۱۳خطی ازمرکب وشنگرف‌ولاجورد وطلا وسرنج وزنگاردارد .کاغذ فرنگی شکری‌آهار

مهره‌دار . جلدمیشن عنابی‌خط کشی‌دار که روی‌آن اطلس سبز کشیده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱۸٤۱۷

مرآت‌الحق ۲۱۱٦

تألیف **حاج‌محمد بن‌حاج‌جعفر صفرخان‌بن‌عبدالله بیك کبوتر آهنگی همدانی قراگوزلو** ملقب‌به **مجذوبعلی شاه** عارف‌مشهور و پیشوای **سلسلهٔ نعمت‌اللهی** متوفی‌درروزپنجشنبهٔ ۲۲ذیقعده ۱۲۳۸ درتبریزومؤلف کتابهای چند ازآن‌جمله **مراحل‌السالکین** و **شرح دعای** « اللهم نور ظاهری بطاعتك» و **شرح‌حدیث‌نبوی** «انا اصغرمن‌ربی‌بسنتین» .

آغاز : «الحمدلله وسلام علی‌عباده الذین‌اصطفی... » .

پایان : « ... خالق ورازق اورا افعال‌گویند» .

۱۷/۵ در۱۰/۵ سانتیمتر– ۵۳۹صحیفه. هرصحیفه۱٤سطربخط تحریری‌روشن.تاص۱۳۹ همهٔ‌صحایف جدول‌سه‌خطی ازلاجورد وشنگرف‌دارد .کاغذ فرنگی‌شکری‌آهارمهره‌دار وازص ۵۲٤ کاغذ ترمهٔ‌شکری‌آهارمهره کرده . جلد میشن‌خرمائی ضربی .

شمارهٔ دفتر ۲۳۱۹۳

مرصادالعباد ۲۱۱۷

تألیف **نجم الدین ابوبکر عبدالله بن محمد ... رازی** معروف به **نجم‌الدین‌رازی** یا **نجم‌الدین دایه** عارف مشهور متوفی‌دربغداد بسال٦۵٤. این کتاب یکی‌ازمعروفترین کتابهای تصوف بزبان‌فارسی است ونخست منتخبی‌ازآن بسال۱۳۰۱ قمری‌اشتباهاً بنام **نجم‌الدین‌کبری** درتهران‌وسپس همهٔ‌آن‌درتهران بسال ۱۳۱٤قمری وباردیگردر۱۳۱۲ شمسی‌چاپ‌شده‌است. این‌نسخه مانندنسخهٔ

۲۱۰۵بخط **میرزا ابراهیم** متخلص‌به **مشتری** ازشاعران‌نامی‌اواخر قرن سیزدهم واوایل‌قرن‌حاضراست .

آغاز : «الحمدللّه‌رب العالمین والصلوة والسلام ...» .

پایان : « ... این‌حامی‌ملت مسلمانی‌را ، یعلم‌بالصواب والی‌الله المرجع‌والمآب » .

۲۲در ۱٤/٥ سانتی‌متر- ۳۸٦ صحیفه هرصحیفه ۱۷ سطربخط تحریری روشن . عناوین بهمان‌خط بسرخی‌نوشته‌شده .کاغذفرنگی‌آسمانی‌آهارمهره‌داروبی‌آهار، جلد میشن‌خرمایی داغ‌دار.

شمارهٔ دفتر ۱۳۳٦۲

معجون الهی ۲۱۱۸

مؤلف درمقدمه نامی ازخودنبرده وفقط نام کتاب‌را ذکر کرده ولی درپشت صحیفهٔ‌اول بخط دیگرنوشته‌شده : « ... **معجون الهی** .. این جمله از تألیفات زبدةالمحققین وعمدةالمدققین فخرالمجتهدین جناب**آقا محمود** است.سرکارآقا پارهٔ ازتألیفات دارند ...» . وسپس درپایان‌نسخه،کاتب رقم کرده است :«تمت‌الرساله‌علی‌یدمؤلفهااستنساخاً فی‌شهرشوال‌المکرم من‌شهورسنة‌۱۲٤۷». ازاین قراراین کتاب تألیف**آقامحمود** نامی است که درنیمهٔ دوم قرن‌سیزدهم میزیسته واین‌نسخه‌را بخط خود برداشته و وی‌را مؤلفات دیگری‌هم بوده‌است وشعرفارسی هم‌میگفته ودراین کتاب اشعاری‌ازخود آورده‌است . کتابیست درتصوف که نخست مطالب‌را بزبان تازی شرح‌داده وسپس شرحی‌بنظم فارسی ، ازگفتاردیگران یاازگفتهٔ‌خودآورده است .

آغاز : «الحمدللّه‌الذی نورقلوب‌العارفین بانوارمعرفته ...» .

پایان : «... وسایرالمؤمنین بمحمدوآله‌الطاهرین» .

۲۱/٥ در۱٤/٥ سانتی‌متر- ۳۱۸صحیفه هرصحیفه ۱٥سطرکه عبارات تازی‌را بخط نسخ واشعارفارسی رابخط تحریری‌روشن نوشته‌اند . کاغذ فرنگی سفیدرنگ‌آهـارمهره‌دار . جلد میشن ماشی‌داغ‌دار .

شمارهٔ دفتر ۲۳۱۳۳

مفاتیح الاعجاز ۲۱۱۹

از **محمدبن یحیی بن علی گیلانی لاهیجی موسوی حسینی نوربخشی** متخلص به **اسیری**. روز دوشنبه ۱۹ ذیحجهٔ ۸۷۷، از تألیف آن فارغ شده. کاتب تاریخ چهارشنبهٔ ۱٤ شعبان ۱۲۹۵ گذاشته است.

آغاز : « محمود بهرثنائی ...».

پایان : « ... سره العزیز همانجاست » .

۲٤ در ۱٥/٥ سانتی‌متر – ٤٥٦ صحیفه هرصحیفه ۱۹ سطر بخط تحریری خوب عناوین بسرخی. کاغذفرنگی شکری آهارمهره‌دار. جلد میشن ماشی .

شمارهٔ دفتر ۲۳۳۱۲

مناظرهٔ عقل وعشق ۲۱۲۰

تألیف **صاین‌الدین علی ترکه** دانشمندمعروف اواخرقرن هشتم واوایل قرن نهم متوفی در ٤ذیحجهٔ ۸۳۰، در **هرات** . درپشت صحیفهٔ اول ودربالای صحیفهٔ اول بخط دیگر نوشته شده : **«حبهٔ (۱) درویش عبدی»** که گویا مراد از آن «هبهٔ درویش عبدی» نامی میباشد که بدیگری داده است ودرپشت صحیفهٔ اول نوشته‌اند : «حسن وعشق صاینی». تردیدی نیست که این نسخه همان مناظره عقل وعشق است که نسخه

(۱) نه حبه است ونه هبه ، **چنتهٔ درویش عبدی** است وعبدی تخلص **عبدالعلی میرزا** پسر **فرهادمیرزا (معتمدالدوله) است** که مردی فاضل وهم درویش بوده است ، خود دربرخی از حاشیه‌ها که بریکی ازنسخ **شرح اشارات طوسی** (فهرست مجلس ج ٥ شماره ۱۸۷٤) نوشتهٔ خودرا پیروطریقت **نعمة‌اللهی** خوانده است ودرذیل بسیاری ازحاشیه‌ها که برآن نسخه نگاشته ، «عبدی» امضاء کرده . وی ازشاگردان **آقامحمدرضا قمشه‌ای** بوده است . بهرحال ممکن است درویش عبدی همو باشد .

های دیگر از آن بدست است ودر آنها تصریح شده که درمحرم ۸۰۸، این کتاب را بپایان رسانده است و این کتاب رسالهٔ ادبی شیرین وشاعرانه‌ای است که بمذاق تصوف نوشته‌شده ودر بعضی نسخ نام آنرا «گلشن» نوشته‌اند. کاتب درپایان نسخه رقم کرده است: «تمت ... سنهٔ ۱۰۷۳».

آغاز : «الحمدلله الذی رتب نظام بریة العالم ...» .

پایان : «... که واسطهٔ این عقدست طلب کنند» .

۱۷ در ۱۲ سانتی‌متر- ۱۰ صحیفه هرصحیفه ۱۵ سطر بخط تحریری خوانا . عناوین بهمان خط باطلای اشرفی نوشته‌شده . کاغذسمرقندی شکری آهارمهره‌دار . جلدمیشن تریاکی بی‌مقوا که عطف آنرا از تیماج خرمایی سجاف کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱۶۵۵۰

منهج السالکین ۲۱۲۱

مؤلف نام خودرا نیاورده و پیداست که از شاگردان **آقاحسین خوانساری** بوده ودرقرن دوازده میزیسته است .

آغاز : « یامن اشرق بنوره ...» .

پایان : «... عفوك ثمانی مسلم» .

۱۷ در ۱۱ سانتی‌متر- ۵۷۳ صحیفه، هرصحیفه ۱۵ سطر بخط تحریری . عناوین بسرخی . کاغذاصفهانی شکری آهارمهره‌دار . خطوکاغذ قرن ۱۲ جلدمیشن عنابی .

شمارهٔ دفتر ۱۴۱۵۸

کتب ریاضی ، حساب ، هندسه
نجوم ، هیأت ، احکام ، نجوم .

اثمارالاشجار (۱) ۲۱۲۲

از **علیشاه‌بن محمد قاسم خوارزمی** معروف به **علاءبخاری** . کاتب درپایان‌آن تاریخ ۱۰ربیع‌الاول ۱۲٤۸ گذاشته است .

آغاز : « حمدوثناء آفریدگاری را ... » .

پایان : «... خواست دراتمام‌آن » .

۲۱ در۱۵/۵ سانتی‌متر- ۳۱٤ صحیفه هرصحیفه ۱٦سطربخط تحریری . عناوین بخط نسخ وبسرخی ، کاغذفرنگی کبود وآسمانی وزردوسفید . جلد میشن خرمائی .

شمارهٔ دفتر ۱٦۸٤۵

استخراج ۲۱۲۳

تألیف **خواجه‌ایوب حاسب طبری**(۲) دراحکام‌نجوم.

کاتب درمقدمه نام مؤلف‌رابخطا **«ایوب‌بن حاسب»** نوشته وهمین‌خطارادر پشت‌صفحهٔ اول‌تکرار کرده‌اند.چنان‌می‌نماید که‌مؤلف‌ازمنجمین قرن ششم بوده

(۱) برای‌مامعلوم‌نیست که مؤلف محترم این‌فهرست نام (اثمارالاشجار)رابه چه دلیل وباتکاء چه‌مستندی‌برای‌این کتاب‌بر گزیده‌اند .این کتاب درفهرست طوس ، ج ۳ ص ۲ بشماره‌های ۸۰ و ۸۱ ودرفهرست مجلس‌ج۲ بشمارهٔ۱۵۳ ودرفهرست دانشگاه ج ۳ بخش ۲ ص ۸۳۱ - ۸۳۳ و ص ۸۱۹ بنام اشجارواثمارآمده ودر کشف‌الظنون بنام شجره وثمره .

(۲) الف ـ مؤلف‌این کتاب محمدبن ایوب‌طبریست واین کتاب‌را در۳۰ فصل‌پرداخته‌است . اشتباه مؤلف‌محترم ناشی‌ازنوشتهٔ صدر نسخه است اما نسخه بسیارپرغلط است وجزاین غلط ، اغلاط وتحریفاتی دیگرنیزدارد ودرخوراعتمادنیست.

ب ـ محمدبن‌ایوب حاسب طبری مؤلف‌این‌رساله ،کتاب‌الزیج‌المفرد (گاه شماری تقی زاده ص۲۹۹) ونیز رساله‌ای دراسترلاب که بنام‌شش فصل‌نیزشناسانده میشود (گاهنامه ۱۳۱۰) تألیف کرده‌است . دربارهٔ عصراین محمدبن‌ایوب مشکلی‌وجوددارد . زیرا ازطرفی‌آقای تقی‌زاده ازکتاب زیج‌مفرد (نسخهٔ‌محفوظ در کمبریج)نقل کرده‌اند که‌درآنجا ازاستخراجات٤۳۸ یزدگردی (٤٦۱ هجری)سخن گفته‌است.ودریك‌موضع،ازرصدخوددرشهرآمل‌در٤۵۲یزدگردی‌مطابق ٤۷٦ هجری سخن‌آورده است ، و ایشان باستناد این نوشته ها نظر داده‌اند که محمدبن ایوب معاصر ملکشاه سلجوقی والب‌ارسلان‌بوده و کتاب زیج‌خودرا اندکی پس ازدرگذشت ملکشاه(درنیمهٔ ۲ قرن۵)،

(بقیه پاورقی ذیل صفحه بعد)

و ظاهراً این کتاب ترجمه ای است که از تألیف او در همان حدود

(بقیه پاورقی از صفحه قبل)

نوشته‌زیراازاو«سلطان‌ماضی»تعبیرمیکند (گاه‌شماری‌ص۲۹۹و۲۷۲).درنسخه‌ای که اینك مادر کار معرفی‌آن هستم نیز ،پس ازبررسی دقیق،یك جا تاریخی‌دیدیم که مؤید نظرآقای تقی‌زاده‌است. در ص۱۹درذیل‌عنوان«درجات‌جوزهرو‌ذوات‌الاذناب ، باب۲۵» آمده : « ومایك موضع پیدا کردیم دراول‌سال چهارصد وپنجاه‌یك یزدجردی...».

ازطرفی دیگرآقای سید جلال تهرانی که نسخه‌ای بسیار کهن ونفیس از رسالهٔ شش فصل (استرلاب)دراختیارداشته‌اند(گاهنامه۱۳۱۰ص۱۳۰ ، ۱۳۱) گفته‌اند: این کتاب(۶فصل) در۳۵۴ هجری‌قمری‌تألیف‌شده چه‌درمحلی‌مینویسد که : «خواستیم تا طالع درآمدن دراول حمل ، جی‌وقت خواهندبود سال سیصد وسی‌وچهار یزدجردی ،یافتیم آفتاب را درآخرحوت وقت نصف‌النهار (در کط ، کط ، ...».

سپس نوشته‌اند : تاریخ کتابت کتاب اینجانب (مقصود نسخهٔ کتاب شش‌فصل مذکوراست) بسیارقدیم‌است ودرآخرآن چنین نوشته‌شده :« بتاریخ یوم‌الجمعه‌الخامس والعشرین من ربیع‌الاول سنة‌اثنین‌وسبعین» وبآخرصفحه ختم‌میشود وصفحهٔ مقابل متأسفانه افتاده‌است‌وعددمئات آن‌نیست؟.. اینجانب برای‌تحقیق‌تاریخ کتابت‌آن سعی کردم و بسالی که مرتبهٔ آحاد و عشراتش تطبیق با ۷۲ کنددررأس‌مئات بعداز۳۰۰ ه ، استخراج‌دقیق غرهٔربیع‌الاول رانمودم بافق‌آمل، تابدانم که جمعهٔ ۲۵ ربیع‌الاول کدام مئة میشود که با۷۲ توأم‌باشد .بادقت تمام ازجداول‌لالاند بدست‌آمد که‌بسال ۳۷۲هجری قمری،۲۵ربیع‌الاول روزجمعه‌بوده ودیگرسالها که دررأس‌مئة‌واقعند ، این‌خاصیت را ندارند مگر‌بعدازهزارهجری . وچون این کتاب مسلماً قبل ازهزارکتابت شده ازاینرو قطعاً بسال ۳۷۲ کتابت‌شده است .آقای مجتبی‌مینوی نیز مؤلفات‌محمدبن‌ایوب را ازآثار پارسی قرن ۴ـ ه دانسته‌اند . (چهار مقاله مصحح آقای دکتر معین ص ۷۹ تعلیقات) .

ج ـ رسالهٔ استخراج‌تانیمی ازص۲۵این‌نسخه است‌وبدین‌کلمات پایان‌می‌یابد «اینست‌احوال ادلاء‌عمر که‌یاد کردیم والله‌اعلم».پس‌ازپایان‌این‌رساله(درنیمه ص۲۵)،تاپایان‌نسخه، رساله‌ای دیگر است‌دراستخراج ضمایر وحوادث‌آینده از احکام نجومی بطریق‌سؤال وجواب .

آغاز پس‌ازبسمله : مقدمه دربیان بعضی‌مسائل که واجب‌است قبل‌ازشروع دراین‌فن‌بدانند مشتمل بردوازده فصل .

پایان : وناقص‌درعددوحساب‌وتعدیل‌ومستعلی‌است وسریع‌السیرواستقامت ...

این رساله شامل‌یك‌مقدمه‌و۱۲بابست‌ومقدمهٔ‌آن خودشامل ۱۲ فصل است.مؤلف‌درضمن‌برخی مثالها که آورده تاریخ ۱۰۳۶ و دربرخی‌دیگر تاریخ ۱۰۷۲ گذارده و پیداست که درقرن ۱۱ بسرمیبرده . از جمله درص۴۵ گوید :

«مثال : درروزدوشنبهٔ‌بیست‌وششم رمضان‌المبارك سنه۱۰۳۶ سؤال‌شد ...».

درص۴۸ گوید: «سؤال‌از‌مؤلف‌این کتاب‌نمودنددرروزچهارشنبه۳ شهررمضان۱۰۳۶(۱۳۶ـ کذا)...» . تمام این‌مجموعه ظاهراً نوشتهٔ یك‌کاتب‌است و او خود برخی از برگها را بخط‌نسخ و بیشتر آنرا بانستعلیق نگاشته است .

کرده‌اند.(١)

آغاز : «الحمدلله رب‌العالمین والصلوة والسلام ...» .

پایان : «... وسریع‌السیرواستقامت» .

٢١/٥در١٥/٥سانتی‌متر–١١٣صفحه‌هرصفحه‌از٢٢تا٢٣سطر.بخط تحریری بسیارمتوسط. عناوین بهمان‌خط بسرخی نوشته‌شده . کاغذ اصفهانی شکری‌آهارمهره‌دار . خط وکاغذ معمول قرن دوازدهم . جلدمیشن زرشکی داغدار.

شمارهٔ دفتر ١٤٧٣٠

بحرالجواهر (٢) — ٢١٢٤

کاتب تاریخ دوشنبه ٨رمضان ١٢٧٠ را گذاشته .

آغاز : « پس‌ازحمدیزدان پاك ....» .

پایان : «... علی‌محمدوآله وسلم» .

٢٢ در١٣/٥ سانتی‌متر– ١٢٦ صحیفه هرصحیفه ١٩ سطربخط تحریری متوسط .عناوین بسرخی . کاغذاصفهانی شکری‌آهارمهره‌دار . جلدمیشن سربی .

شمارهٔ دفتر ١٥٢٤٧

برهان‌الکفایه (٣) — ٢١٥٢

دراحکام نجوم تألیف **علی‌بن محمدالشریف‌البکری** . مؤلف به‌زمان خود اشاره‌نکرده ولی‌ازسبك انشا پیداست که این کتاب درقرن‌ششم نوشته‌شده وآن‌را به‌شمارهٔ برجهای‌فلك دردوازده‌باب بپایان رسانده‌است .کاتب درپایان نسخه رقم کرده: «قدتمت هذا الکتاب... سنه١٠٢٦فی‌محروسة **اصفهان** ».ولی‌چون خط و

(١) باتوجه‌به تعلیقهٔ مفصل قبل روشن میگردد که این‌کتاب ترجمه نیست بلکه ازمتون کهن‌پارسی‌است‌وخود از مؤلفات ستاره شناس معروف، محمد بن‌ایوب است . واین نیزروشن‌میگردد که دربارهٔ عصر مؤلف اگر میان قرن ٤و٥ تردید کنیم ، مسلم‌آنست که ازقرن ٥ متجاوزنیست.

(٢) تالیف عبدالوهاب پسرمحمد امین‌شاهشاهانی است .

(٣) دربارهٔاین کتاب ومؤلف‌آن‌رجوع کنید به‌الذریعه ،کشف‌الظنون ،گاهنامه (١٣١٠) فهرست دانشگاه ج ٣ بخش ٢ ص ٨٣٨ .

کاغذ از اوایل قرن سیزدهم است پیداست که یا کاتب تاریخ را اشتباه نوشته و می بایست ۱۲۰۶ نوشته باشد یا اینکه ۱۰۲٦ تاریخ نسخهٔ دیگری بوده که از روی آن نقل کرده است .

آغاز : « الحمدلله خلق الخلق علی غیر مثال ... » .

پایان : « ... وسخنانشان بیشتر خطا افتد » .

۲۱ در ۱٤/٥ سانتی‌متر – ٥۲٦ صفحه هر صفحه ۱۹ سطر بخط تحریری متوسط . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . کاغذ فرنگی رگه‌دار آهار مهر کرده وبعضی ازصحایف آن آبی آسمانی یا قدری تیره‌تر است . خط وکاغذ معمول اوایل قرن سیزدهم . جلد میشن سیاه بی مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱۳۲۲۲

برهان الکفایه ۲۱۳٦

نسخه‌ای دیگر از آن کتاب. کاتب در پایان نسخه از فصل دهم در احکام صاحب ثانی عشر که مطابق است با پایان نسخهٔ سابق الذکر، ننوشته و نسخه را بهمان‌جا ختم کرده وپس از آن در صحایف ۲٤۹ – ۲٥۷ بجای مطالبی که از نسخه افتاده است فصلی در «احکام بودن کواکب در دوازده خانه که تعلق بطالع مولود دارد» از کتاب دیگری که در همین زمینه است نقل کرده .

آغاز : «الحمدلله الذی خلق الخلق علی غیر مثال ...» .

پایان : «... ازدلیل واتصال یکدیگر مواضع آن والله اعلم بالصواب » .

۲۰/٥ در ۱٥ سانتی‌متر – ۲٥۷ صحیفه هر صحیفه ۲۳ سطر. بخط تحریری خوب. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . کاغذ سفید فرنگی رگه‌دار آهار مهره کرده . کاتب محمد مرتاض مازندرانی. تاریخ کتابت ۱۲۱۷ . جلد میشن سیاه بی مقوا .

شمارهٔ دفتر ۲۲۳۹۰

برهان الکفایه ۲۱۳۷

نسخه‌ای دیگر است از آن کتاب .

١٨٨٠٥ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

٧٨١٨ [illegible]

٢٢٣٨٨ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

تحفة المنجمین ۲۱۲۹

تألیف **جلال‌الدین محمدبن عبدالله یزدی** که ازدانشمندان قرن۱۱بوده وکاتب تاریخ یکشنبهٔ ۳محرم ۱۲۱۶ راگذاشته‌است.

آغاز : « الهی بحمدك ابتدائی ...» .

پایان : «... والله‌اعلم بالصواب .».

۱۴/۵ در۹ سانتی‌متر– ۴۷۸ صحیفه هرصحیفه ۱۸ سطربخط تحریری . عناوین بسرخی. کاغذاصفهانی شکری‌آهارمهره‌دار. جلدتیماج سرمه‌ای .

شمارهٔ دفتر ۲۲۶۱۳

ترجمهٔ عیون الحساب ۲۱۳۰

متن تألیف **ملا محمدباقر یزدی**. ترجمهٔ **محمدباقر بن میر اسمعیل حسینی خاتون آبادی** که‌بدستور **میرزا ابراهیم مستوفی** ازاعیان دربار **صفویه** نوشته. این نسخه متعلق به‌نوهٔ مترجم بوده‌است .

آغاز : « تعداد محامدبی‌قیاس ...» .

پایان : «... محمد وآله » .

۲۵در۱۵/۵سانتی‌متر– ۴۸۳صفحه. هرصفحه۱۹سطر. بخط نسخ‌خوب. عناوین بسرخی . کاغذامیری شکری‌آهارمهره‌دار. خط وکاغذ قرن۱۲ . جلدساغری‌سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱۴۷۴۸

التفهیم لاوائل صناعة التنجیم ۲۱۳۱

تألیف **ابوریحان بیرونی** دانشمند معروف‌قرن پنجم .کاتب خطبه ودیباچهٔ

کتاب‌را ننوشته ودرپایان‌آن رقم کرده‌است : «انجام‌یافت این‌همایون‌کتاب ... دربندر معمورهٔ **بمبئی** از روی نسخهٔ دستور **سهرابجی** که درسنهٔ ۶۲۸ یزد جردی نوشته شده ... بتاریخ ... سنهٔ ۱۲۴۶ یزدجردی موافق ششم شهرصفرالمظفرسنهٔ ۱۲۹۳ هجری نگارندهٔ حقیر **شاهرخ‌بن اسکندر گشتاسب منجم‌فارسی‌کرمانی »**.

آغاز : «دانستن صورت عالم وچگونگی نهادآسمان ...» .

پایان : « ... سال‌برسیصد ونودوهشت یزدجردی » .

۲۰/۵ در۱۶سانتی‌متر ـ۳۵۸ صفحه‌که دراصل شماره‌گذاشته‌اند . هرصفحه۱۲سطر بخط تحریری روشن . عناوین را بهمان خط بسرخی‌نوشته‌اند . جدول‌ها واشکال‌را بامرکب سرخ‌وسیاه کشیده‌اند .کاغذفرنگی سفیدکلفت بی‌آهار. جلدمیشن زرشکی داغ‌کرده .

شمارهٔ دفتر ۲۲۸۹۱

۲۱۳۲ التفهیم لاوائل

صناعة‌التنجیم

نسخه‌ای دیگر است ازآن کتـاب . کاتب درپایان نسخه رقم‌کرده است : «وفرغ‌من کتبه **محمدبن‌جورابی** یوم‌الخمیس‌السادس من صفرسنهٔ ثمان‌وثلثین وخمس مایه ». ازآغازنسخه چهارورق (۸ صفحه) افتاده است واز گوشهٔ اوراق ۲۴۳ ببعد، قدری پاره‌شده ووصالی کرده‌اند .

آغاز : « وصورتها وشکلها کی اندرجسم موجوداست ...».

پایان : « ... والله‌المستعان تمت‌الکتاب بحمدالله وعونه و توفیقه ».

۲۵/۵ در۱۹ سانتی‌متر ـ ۲۴۶ ورق(۴۹۲ صفحه)که دراصل شماره‌گذاشته‌اند. هرصفحه ۱۵ سطربخط نسخ بسیارجلی . عناوین را بهمان خط بسرخی نوشته‌اند . کاغذ ریحانی .جلد تیماج سرخ داغ‌دار.

شمارهٔ دفتر ۱۸۳۱۶

التفهیم

۲۱۳۳ درمعرفت استخراج تقویم

تألیف **مظهرالدین محمدبن بهاءالدین علی‌قاری** . مؤلف از منجمین قرن دهم بوده است و نسخه‌ای از **زیج صغیر مظهری** اورا دارم که در **۹۶۰** پس از تألیف **زیج کبیر مظهری** خود بپایان رسانده ودرمقدمهٔ آن بکتاب **انیس المنجمین** خود مراجعه می‌دهد ودرمقدمهٔ این نسخه گوید که پس از اتمام **زیج مظهری** شروع به تألیف **انیس المنجمین** کرده و این کتاب یکی ازمجلدات دوازده گانهٔ آن است که در دوازده فصل ویك خاتمه پرداخته است .کاتب درپایان نسخه رقم کرده :

«قدتمت الرساله ... سنهٔ ۱۱۹۲».

آغاز : « الحمدلله رب العالمین والصلوات علی خیرخلقه ...» .

پایان : «... معظم تأثیرخسوف ۵۲ روز والله اعلم ».

۱۸ در ۱۱/۵ سانتی‌متر- ۱۲۵ صفحه هرصفحه ۱۶ سطر بخط تحریری متوسط . عناوین بهمان خط بسرخی .کاغذ اصفهانی شکری رگه دارآهارمهره کرده . جلدمیشن سیاه بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱٤۱٦۹

۲۱۳۴ تنقیح مقاله

تألیف **هبةالله حسنی حقینی** معروف به **شاه‌میر** .

شرحی است بر رسالهٔ **ملاعلی‌قوشچی** در هیأت که برای پسرش **فتح‌الله** نوشته . از پایان نسخه چیزی افتاده .

آغاز : « خوب‌ترین هیئتی که ...» .

پایان : «... وتصفح معلوم‌شد » .

۲۰/۵ در ۱۵ سانتی‌متر ـ ۲۸۷ صفحه. هرصفحه ۲۳ سطر. بخط نسخ. کاغذفرنگی سفید آهارمهره‌دار. خط وکاغذ ازقرن ۱۳. جلدمیشن سربی.

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۴۵

۲۱۳۵ جوامع احکام النجوم

تألیف امام **ابوالحسن بیهقی** معروف به **ابن‌فندق** دانشمند شهیر قرن ششم ومؤلف کتابهای بسیار بفارسی وتازی درفنون‌مختلف. درآغاز نسخه، اوراق ۱ـ۶ بخط‌همان کاتب اصل فهرستی ازمحتویات کتاب نوشته‌شده‌است. مؤلف چنانکه در ورق ۳۰۷ آن قید کرده این کتاب را در ۵۴۸ بپایان رسانده‌است.

آغاز : «الحمدلله رب‌العالمین والصلوة علی‌من‌اصطفی ...».

پایان : «... وشب‌ازنمازشام تاوقت‌صبح والله‌اعلم بحقایق‌الامور».

۲۸ در ۱۶ سانتی‌متر ـ ۳۰۸ ورق (۶۱۶ صفحه) که دراصل شماره گذاشته‌اند هرص ۱۷ سطر. بخط تحریری‌خوب. عناوین بهمان‌خط بسرخی نوشته‌شده. کاغذ امیری‌شکری آهار مهره‌دار. خط وکاغذمعمول قرن‌یازدهم. جلد میشن عنابی‌ضربی.

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۸۵

۲۱۳۶ رساله در حساب

از **میرزا محمدطاهر بن میرزا حسین‌خان قزوینی** متخلص به **وحید** معروف به **میرزا طاهر وحید** وزیرمعروف **شاه‌عباس‌دوم**. کاتب درپایان نسخه تاریخ ۱۲۱۶ گذاشته است.

آغاز : «الحمدلله‌الذی یحاسب ...».

پایان : «... خارج‌قسمت ۴۴».

۲۳ در ۱۳/۵ سانتی‌متر ـ ۱۴۲ صحیفه‌هرصحیفه ۱۳ سطر بخط تحریری. عناوین‌بسرخی. کاغذاصفهانی شکری آهارمهره‌دار. جلدمیشن خرمائی.

شمارهٔ دفتر ۱۴۳۹۷

رساله درحساب ۲۱۷۳

نسخه‌ای دیگر است وکاتب تاریخ غرهٔ ربیع‌الاول ۹۹۹ گذاشته .

آغاز : «الحمدلله رب‌العالمین ...» .

پایان : «... اوست درارتفاع او» .

۱۶/۵ در ۱۰ سانتی‌متر – ۹۸ صحیفه هرصحیفه ۱۵سطر بخط نسخ‌خوانا . عناوین بسرخی . کاغذ اصفهانی آهارمهره‌دار . جلد کاغذ ابری .

شمارهٔ دفتر ۱۶۲۷۶

رساله درتقسیم کره

بسطوح مستویه ۲۱۳۸

تألیف **علی‌محمدبن محمدحسین اصفهانی** معروف به **آخوندملاعلی‌محمد**. مؤلف ازمعاریف علمای ریاضی درنیمهٔ دوم قرن سیزدهم ومعلم ریاضیات **مدرسهٔ دارالفنون** بوده ودرمقدمه تصریح میکند که این رساله رابدستور **علیقلی میرزا اعتضادالسلطنه** وزیرعلوم زمان خود نوشته ومتن رساله بخط اوست که برای **فرهادمیرزا معتمدالدوله** نوشته‌است .

آغاز : «الحمدلله وسلام علی عباده الذین اصطفی ...» .

پایان : «... ۱۹۲۰۶۸۴۸ وهوالمطلوب» .

۲۱ در ۱۴ سانتی‌متر – ۱۵ صحیفه متن، هرصحیفه ۱۸ سطر بخط نسخ‌خوب . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته واشکال را باقلم‌سرخ درمتن یادرحواشی کشیده‌اند . پس‌ازآن تاصفحهٔ ۱۱۶ جدول هایی است که‌بامرکب سیاه‌وسرخ ساخته‌شده . کاغذفرنگی شکری آهارمهره‌دار . جلد میشن خرمائی که‌دوره وپشت‌وعطف آن ازتیماج ماشی است تاریخ کتابت ۱۲۷۴ .

شمارهٔ دفتر ۲۲۴۵۹

رسالهٔ‌شهب و کرات آتشی ۲۱۳۹

تألیف **عبدالغفار منجم باشی** دولت علیه که مراد مرحوم **حاج میرزا عبدالغفار نجم‌الدوله** دانشمندمعروف قرن گذشته باشد. رسالهٔ،مختصریست در معرفت شهب‌و کرات آتشی که بفرانسه بلید[1] گویند.در پایان رساله‌مؤلف بخط خود نوشته‌است :

«درشب بیستم‌ماه صفر۱۳۰۳ باران‌شهبی باریدکه دراکثرممالك وبلاد داخل‌وخارج دیده شدوشرح‌آنرا حسب‌الامر ، حقیر نگاشته ودرروزنامهٔ اطلاع مندرج‌شد» .

ودرذیل‌آن،مهر **نجم‌الملك** رازده‌است. ازاین قرار این نسخهٔ اصل‌ومتعلق بمؤلف‌بوده وپیش‌از۱۳۰۳ قمری‌آنرا تألیف کرده است .

آغاز : «مختصریست درمعرفت حقیقت شهب‌و کرات آتشی ...» .

پایان : «... هفت‌من‌تبریزوزن داشت وهکذا والسلام علی‌من‌اتبع‌الهدی » .

۱۶/۵ در۱۰ سانتی‌متر– ٤٥صحیفه هرصحیفه ۱۲ سطربخط نسخ تعلیق خوش . عناوین بخط نسخ‌خوش نوشته‌شده .کاغذآبی پررنگ رگه‌دارفرنگی . جلدتیماج حنائی بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹٥٤

رساله درمساحت سطوح‌اجسام ۲۱۴۰

مؤلف درمقدمه نام‌خودرا نیاورده وهمینقدراشاره میکند که‌چون‌رساله‌ای درمساحت سطوح‌اجسام ومقادیرابعاد واجرام وتحقیق‌مبادی اقالیم‌ونهایات‌آن و تعیین‌مواضع واعجوبات هریك‌ازآن،کسی تألیف نکرده است وی این رساله را

(1) Bolibe.

دریك مقدمه ودومقاله ویك خاتمه بپایان رسانده و چون آنرا بنام **غیاث الدین خواجه‌حبیب‌الله** وزیرمعروف پرداخته است پیداست که درقرن‌دهم می‌زیسته.

کاتب درپایان نسخه‌رقم کرده است : «قدتم ... فی‌سنة ۱۷۱ ... محمدامین ...» .

آغاز : «الحمدلله‌الذی زین‌السماءالدنیا بزینةالکواکب ...».

پایان : «... وغرایب هردیاربود والله‌اعلم بالصواب والیه‌المرجع والمآب» .

۲۲/۵در۱٤ سانتی‌متر– ۵۱ صحیفه هرصحیفه ۱۸ سطر بخط تحریری خوش . عناوین بهمان خط بسرخی . کاغذ سمرقندی شکری‌آهار مهره‌دار. جلدکاغذابری خاکستری وآبی‌وسرخ. گوشه‌وعطف تیماج سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱٤۰۸۰

رسالهٔ هیأت ۲۱۴۱

تألیف **خواجه‌نصیرالدین طوسی** ازرایج‌ترین کتابهای‌هیأت بزبان‌فارسی است‌وچندین بارجزومجموعه‌های کتب‌ریاضی چاپ‌شده‌وچندشرح بر آن‌نوشته‌اند. درحاشیهٔ این‌نسخه بهمان‌خط متن وخطوط دیگرمطالبی از شروح این کتاب یا کتب‌دیگر درتوضیح مطالب متن نوشته شده .درپایان نسخه‌درصحایف ۸۶ – ۸۸ مطلبی‌درباب تعدیل‌شمس که فصلی‌از کتابی بزبان‌تازی‌است بخطدیگر نوشته‌شده وپس‌ازآن یك‌صحیفه ازآغاز کتاب **تشریح الافلاك** تألیف **شیخ بهائی** است که ناتمام مانده‌است .

آغاز : «الحمدلله رب‌العالمین حمدالشاکرین ...» .

پایان : «... وجرم اصغربیست وسه برابرزمین است والله‌اعلم بالصواب» .

۲۳در۱۲ سانتی‌متر– ۷۵ صحیفه هرصحیفه ۱۹ سطربخط تحریری خوانا . عناوین بهمان خط بسرخی‌نوشته‌شده. اشکال‌را بامرکب‌سیاه وسرخ کشیده‌اند . کاغذ امیری شکری آهارمهره‌دار . خط وکاغذ معمول قرن‌یازدهم . جلدمیشن خرمایی داغ‌کرده بی مقوا .

شمارهٔ دفتر ۲۲٤٤۳

۲۱۴۲ رساله در هیأت

نسخه‌ای دیگر است از آن کتاب که کاتب در پایان آن تاریخ ۲۳ ذیقعدهٔ ۱۰۳۲ گذاشته است .

آغاز : «الحمدلله رب‌العالمین ...».

پایان : «... زمین‌است والله‌اعلم» .

۱٦/٥ در ۹/٥ سانتی‌متر- ۸٥ صحیفه هرصحیفه ۱۷ سطر بخط تحریری. عناوین بسرخی. کاغذ اصفهانی‌شکری آهارمهره‌دار. جلدمیشن تریاکی .

شمارهٔ دفتر ۲۲٥٤۱

۲۱۴۳ رساله در هیأت

نسخه‌ای دیگر است از آن کتاب. کاتب در پایان آن تاریخ پنجشنبهٔ دهم صفر ۹۹۷ گذاشته‌است .

آغاز : «الحمدلله رب‌العالمین ...» .

پایان : «... این‌است که شنیدی» .

۱۷ در ۱۰/٥ سانتی‌متر- ۲۲٦ صحیفه هرصحیفه ۲۰ سطر بخط تحریری‌متوسط . عناوین بسرخی . کاغذ اصفهانی‌شکری آهارمهره‌دار. جلد میشن سرمه‌ای .

شمارهٔ دفتر ۲٤۰۹۸

۲۱۴۴ زیج محمد شاهی (۱)

مؤلف نام خودرا نیاورده وهمینقدر گوید که درشاه‌جهان‌آباد بفرمان پادشاه

(۱) این زیج در ۱۱۳۱ توسط عده‌ای تهیه‌شده‌وازجمله مؤلفان آن ، **میرزا عابد ومیرزا خیرالله شیرازی** بوده‌اند .

غازی **محمدشاه** زیجی ترتیب داده که آغـاز آن دوشنبه غره ربیع‌الثانی ۱۱۳۱ هجریست .

آغاز : « ثنائی که خرد خرده‌بین ... » .

پایان : « جدول » .

۲۳ در ۱۶/۵ سانتی‌متر ـ ۲۷۴ صحیفه هرصحیفه از ۲۱ تا ۲۳ سطر بخط‌تحریری. عناوین بسرخی . کاغذ فرنگی سفید رگه‌دار آهارمهره‌زده . جلد ساغری‌سیاه .

شمارهٔ دفتر ۲۲٤۹٤

شرح ثمرهٔ بطلمیوس (۱) **۲۱۴۵**

تألیف **خواجه‌نصیرالدین طوسی** . مؤلف خود گوید کـه این کتاب را بدرخواست **بهاءالدین محمد پسر شمس‌الدین محمد صاحبدیوان جوینی** نوشته است . کاتب درپایان‌نسخه رقم کرده : « تمت...ثم‌اشار حضرةالمخدومی . . . اعنی‌میرزائی **میزا مظفرعلیا** ... **حسین بروجردی** و قدتم ... هشتم شهرشوال ختم بالخیروالاقبال سنة ۱٦٤ من‌الهجرة ...» . این نسخه‌جزو مجموعه‌ای بوده که به‌مظفرعلی‌نوهٔ‌ملامظفرمنجم معروف تعلق داشته و وی در پشت صحیفهٔ اول بخط خود نوشته :

« هوالمالك بتاریخ‌شهررمضان‌المبارك ۱۰٦٤ نسخه شریفه... نویسانیده شد . . . شرح‌صد کلمهٔ بطلمیوس خلاصةالحساب قدوةالافاضل شیخ‌بهاءالمله والدین‌العاملی‌رساله‌بجهة تعیین قبله من مصنفات جدی مولانا مظفرمنجم جنابدی رحمه‌الله تعالی مالکه‌العبد... مظفر علی‌بن محمدتقی بن مظفرالمنجم ...» .

آغاز : « رب‌تمم بالخیرالحمدلله حمدالشاکرین » .

پایان : « ... درآخر کتاب باین عبارت آورده‌است » .

۱۹ در ۱۲/۵ سانتی‌متر ـ ۱٤٤ صحیفه هرصحیفه ۱٤ سطر . بخط تحریر خوش. عبارات تازی متن‌بخط‌نسخ نوشته‌شده . کاغذاصفهانی شکری‌آهارمهره‌دار . جلدمیشن خرمایی که‌درپشت‌آن تیماج سرخ‌است وعطف آنرا ازتیماج خرمایی‌سجاف کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۲۲٦۱٦

---

(۱) کتاب ثمرهٔ‌بطلمیوس بنام صد کلمه نیزمعروفست‌واین‌کتاب‌بنام‌شرح‌صد کلمه‌نیزمعرفی میشود . رجوع کنید به‌الذریعه ج ۱۳ ص ۱۷۱ و ۳٦۰ و ج ٥ ص ۱۳ .

شرح زیج سلطانی

۲۱۴۶

از **عبدالعلی بن محمدبن‌حسین بیرجندی** .

آغاز «اجناس حمد وسپاس ... » .

پایان «... المرجع والماب» .

۱۷ در ۲۵ سانتی‌متر ۶۳۶ صحیفه هر صحیفه ۲۱ سطر ـ بخط تحریری. کاغذ فرنگی شکری آهار مهره‌دار. عناوین بسرخی . جلد میشن خرمایی .

شمارهٔ دفتر ۱۳۲۲۳

شرح سی فصل (۱)

۲۱۴۷

تألیف **بدرطبری** .متن کتاب رساله‌ایست از **خواجه نصیرالدین طوسی** در معرفت تقویم که چون در سی فصل نوشته شده به **سی فصل** معروف است ورایج‌ترین کتاب فارسی در این فن است . شارح بزمان خود اشاره نمیکند و ظاهراً در قرن نهم می‌زیسته‌است ودراین شرح نخست عین عبارات متن را نقل میکند و سپس بشرح آنها می پردازد .

در پایان نسخه کاتب رقمی داشته است که روی آن،کاغذ چسبانیده و بخط دیگری نوشته اند : « الفقیر صدرالدین علی‌الاصفهانی » .

آغاز : « حمدنامحدود و مدح نامعدد...».

پایان : «... سخن اینجا قطع کردیم » .

۲۱ در ۱۳/۵ سانتی‌متر - ۱۳۵ صحیفه هر صحیفه ۲۱ سطر . بخط تحریری متوسط. اشکال را بامرکب سرخ وسیاه درمتن وحواشی ساخته‌اند . بعضی اوراق بواسطهٔ رطوبت آسیب دیده وپاره‌ای

(۱) دربارهٔ این کتاب رجوع کنید به گاهنامه ۱۳۱۱ ص ۱۴۷ ، فهرست مجلس ج ۲ شمارهٔ ۱۹۳ والذریعه ج ۱۳ .

از کلمات خوانده نمیشود. کاغذ سمرقندی شکری آهار مهره دار . خط و کاغذ معمول قرن دهم. جلد میشن تریاکی ضربی برگردان دار که عطف آنرا از تیماج خرمایی سجاف انداخته اند.

شمارهٔ دفتر ۱٤۷۳۷

۲۱٤۸

ضرب وقسمت

تألیف **نجم الدین محمود بن عمر الطیان ابر قوهی** متخلص **بطیانی** . کتابی است درضرب وتقسیم کیل‌ها و مقیاس‌ها . مؤلف در آغاز کتاب منظومه‌ای شامل ۱۷ بیت درسبب تألیف آن سروده ودر آن گفته: طبع وی بضرب وقسمت مایل بوده وبزرگی اورا به **شمس الدین منجم** راهنمائی کرده نزد او رفته ووی وعده داده است باو بیاموزد ولی بوعدهٔ خود وفا نکرده وازراه ضنت سر باز زده است ووی از راه تفکر آن قواعدرا بدست آورده و اینك این کتاب را می‌پردازد ودر پـایان این منظومه **طیانی** تخلص کرده است . کاتب در آغاز کتاب پس ازاین منظومه بخط سرخ نوشته است :«تصنیف این کتاب در هشتم ماه ذی القعده سنهٔ ثمانین وسبعمائه ».از اینقرار در ۸ ذیقعده بپایان رسیده پس ازآن کاتب در پایان نسخه رقم کرده است: «تمام شد کتاب ضرب و قسمت از گفتار استاد اجل مرحوم سعید **نجم الدین محمود بن عمر الطیان ابرقوهی:..** سنه خمسین وسبعمائة... حسن بن یوسف بن داود علی اناری ...».از اینقرار نسخه در ذیقعدهٔ ۷۵۰ برداشته شده .

آغاز: «زهی خدای کریم بزرگوار که داد ...».

پایان : «... تا در این قسم شایسته وپسندیده بود والله اعلم بالصواب».

۱۸ در ۱۲ سانتی متر ـ ۱٤٤ صحیفه هرصحیفه ۱۷ سطر بخط نسخ بسیار خوب . عناوین بهمان خط اصل بسرخی نوشته شده . کاغذ سمرقندی شکری آهار مهره دار. جلد کاغذ نخودی. عطف تیماج سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۱٦

۲۱۴۹

قواعد کلیه

انتظام امور نظام

ازمحسن‌سرباز که‌همان **حاج شیخ محسن خان معین‌الملک** وامین‌الدوله باشد .

آغاز : «حمد محمود معبودی‌را ...» .

پایان : « ... وضبط کرده‌اند» .

۲۰/۵ در۱۶ سانتی‌متر ـ ۳۴صحیفه هرصحیفه ۱۱ سطربخط تحریری ممتاز.کاغذ فرنگی شکری‌آهارمهره‌دار. خط وکاغذ قرن ۱۳ . جلدمیشن خرمایی .

شمارهٔ دفتر ۱۶۲۴۲

۲۱۵۰

قواعد معموله

درتلگراف خانه

تألیف مرحوم **حاج میرزا عبدالغفارنجم الدوله** دانشمند معروف قرن حاضرمتوفی در۱۳۲۶قمری .

مؤلف در مقدمه گوید این کتاب را بفرمان وزیر علوم و برای آنکه «... ازبرای اهالی تلگراف خانجات ایران دستوری باشدکه هروقت بخواهند رجوع‌بآن بتواند نمود» نوشته است .

تاریخ تألیف کتاب درمقدمه نیامده‌ولی تأسیس تلگراف در ایران در سال ۱۲۷۵قمری بوده‌است.

مؤلف‌پس ازذ کرمقدمات ریاضی وهندسی که درتلگراف‌لازم‌است.ازصحیفهٔ ۲۸ تاپایان کتاب جدول‌هایی درعرض وطول جغرافیایی شهرهای ایران و فواصل

مراکز تلگراف ایران بمقیاس‌های مختلف واصول مقررشده در کشور های اروپا وابعادمنطقه‌ها ترتیب‌داده وقسمت‌اعظم از کتاب مرکب ازهمان جدول‌ها است.

آغاز : «الحمدلله وسلام علی‌عباده‌الذین اصطفی ...».

پایان : «...عدهٔمنطقه ها ـ ابعادمنطقه‌ها ـ قران ـ شاهی ـ قران،شاهی (جدول) » .

۲۰ در۱۳/۵سانتی‌متر ـ ۵۲ صحیفه هرصحیفه (بجزجدول‌ها)۱۷ سطربخط‌نسخ‌متوسط . عناوین چه‌درمتن وچه درجدول‌ها بهمان خط بسرخی نوشته شده.درقسمت ریاضی وهندسه حروفی که‌بکاررفته‌حروف کتابی وکتابتی خط‌لاتین‌است. جدول‌ها خط کشی مرتب‌دارد. جلدتیماج‌خرمایی.

شمارهٔ دفتر ۱۲۰۹۹

۲۱۵۱ قواعدنظام

تألیف **محمدحسن‌خان‌اعتمادالسلطنه**ازرجال‌نامی‌دربار **ناصرالدین شاه** .
این کتاب نظامنامه‌ای است که‌برای وزارت‌جنگ درزمانیکه **کامران‌میرزا نایب‌السلطنه** وزیرجنگ بوده‌است‌نوشته‌وظاهراًاین نسخه‌نسخهٔ اصل است .

آغاز : « دراین اوان سعادت اقتران که‌گفتگوی ... » .

پایان : «... ترقیات‌کاملهٔ ادارهٔ جلیله‌وزارت جنگ می‌باشد ».

۲۰/۵ در۱۳ سانتی‌متر ـ ۳۳صحیفه که دراصل شماره گذاشته‌اند . هرصحیفه ۱۴ سطر . بخط نسخ‌خوب . عناوین‌بهمان خط بسرخی .کاغذ فرنگی‌وشکری . خط وکاغذمعمول‌قرن حاضر. جلدمیشن زرشکی داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۶۲۳۳

۲۱۵۲ قواعدنظام

تألیف **مطرت سو** .مؤلف‌ازآموزگاران‌اروپائی‌بوده که‌درزمان **ناصرالدین شاه** برای اصلاح نظام‌ایران استخدام کرده‌اند .

در مقدمه می‌نویسد : «بندهٔ درگاه جهان پناه **مطرت سو** در**مدرسهٔ دارالفنون** بتعلیم قواعدوقوانین نظامیه پرداخت».

[illegible]

[illegible]

١٣٨٣١ [illegible]

[illegible]

[illegible]

١٢١٠٨ [illegible]

[illegible]

مختصر، تاریخ هجری سنهٔ احدی وستین وستمائه و تاریخ جلالی سنهٔ اربع عشرومائتین و تاریخ اسکندررومی سنهٔ الف وثلاث وستمائه...». وسپس درهمان صحیفه دوباردیگر همین تاریخ را تکرارمیکند. از اینقرار کتاب را درسال ۶۹۱ ه و ۶۶۱ یزدگردی و ۲۱۴ جلالی و ۱۶۰۳ اسکندری تألیف کرده. پس ازآن در نمونه هائی که ازاسناد وبروات وتمسکها وحواله‌ها وجزآن داده، گاهی همان سال ۶۹۱ و گاهی سالهای بعد وحتی قرون بعدرا متذکر شده ودرمقدمه این کتاب را بیك تن ازوزرای زمان خود که اورا صاحب دیوان ممالك **صدرالدین احمدبن شرف‌الدین** ابوالسعادت **عبدالرزاق بن صدر الدین ابوالوفا ... بن احمد خالدی** مینامد وپیداست که همان **صدرالدین احمدخالدی** وزیر است تقدیم کرده و در مقدمهٔ کتاب تصریح میکند که درزمان تألیف آن، پیر بوده است. ازآغاز نسخه چنانکه از شماره هائیکه براوراق کتاب گذاشته‌اند معلوم میشود یك صحیفه ازخطبهٔ آن افتاده و نیز بنا برهمان شماره‌ها ازمیان صحایف ۱۶۸ - ۱۶۹ نیزیك ورق افتاده وازپایان نسخه هم چنانکه ازعبارت پیداست چند سطری افتاده وازمیان رفته است. ولی بااینهمه نسخهٔ بسیار گرانبهائی است واحتمال بسیارمیرود که نسخهٔ اصل ومنحصربفرد باشد.

آغاز : «محمد مصطفی باد وبراولادواصحاب او...»

پایان : «... مهارت دست دهد و بحریح(!) افتد چنانك اگر توفیق».

۲۸ در ۱۷/۵ سانتی متر ۳۸۰ صفحه هرصفحه ۱۹ سطر، بخط نسخ خوش. عناوین بسرخی نوشته‌شده. کاغذ خان بالغ شکری آهارمهره دار. خط وکاغذ معمول اواخر قرن هفتم. جلدساغری سیاه ضربی که بعداً دوره وعطف آنرا ازتیماج خرمایی سجاف کرده‌اند.

شمارهٔ دفتر ۲۱۸۵۲

علوم غریبه، هنرهای شگفت‌انگیز ،
کیمیا ، گزارش خواب ، علم
خواص حروف و اعداد، طلسمات.

بحر العیون(۱)

کتابی‌است درسیمیا وریمیا وخیالات وشعبده که مترجم نام خودرا درمقدمه نیاورده وفقط تصریح میکند که از کتاب **بحر العیون** تألیف **ابوعبدالله مغربی** معروف بکتاب **ابن الحلاج** درسیمیا وریمیا و کتاب **عیون الخلایق وایضاح الطریق** تألیف **ابوالقاسم احمد سماوی** درعلم خیالات وشعبده ترجمه کرده وشامل دومقصد ویك خاتمه‌است وهرمقصد شامل چند اصل وهر اصل شامل چند فصل است وآنرا بنام یکی از امرای **صفویه** که **امیرسید قاسم** نام داشته است ترجمه کرده و **بحر العیون** نام گذاشته ودر پایان نسخه کاتب نوشته است : «ترجمهٔ کتاب عیون ولباب فنون باتمام رسید ودربیان تاریخ،قطعه ورباعیی اتفاق افتاده است قطعهٔ:

اگر این نسخه را کنی تکرار	راه یابی بگنج هـای نهان
منطق الطیر اگـر بیاموزی	شود این گفتگوی برتو عیان

وپس ازآن یك سطر دیگر ظاهراً شامل بیتی بوده‌است که آنراپاك کرده‌اند ولی ازاین قطعه ازهیچ راه تاریخی که مناسب باقرن یازدهم ودوازدهم داشته‌باشد بیرون نمی‌آید و تاریخ تألیف کتاب معلوم نیست. کاتب در پایان نسخه رقم کرده است : «کتبه **میرمحمدحسین بن میرمحمدتقی الموسوی درب امامی** فی‌سنة ۱۲۶۲»

کاتب درمتن کتاب غلطهای املائی بسیار گذاشته است.

آغاز : «حضرت قائم العطیات وعالم الخفیات ...».

پایان : «... شود این گفتگوی برتوعیان».

(۱) نام کتاب درنسخهٔ سحر العیون ضبط شده واین نام مناسبت بیشتری باموضوع کتاب دارد علاوه‌براینکه‌ترکیب بحر العیون مفهوم درستی ندارد .

۲۱/۵ در ۱۵/۵ سانتی‌متر- ۳۱۹ صحیفه هرصحیفه ۱۱ سطر بخط نسخ ممتاز. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. صحیفهٔ اول سرلوح متوسطی ازطلا ولاجورد وزنگار وشنگرف ودوصحیفهٔ اول تذهیب بین‌السطور وهمه صحایف جداول شش خطی ازمرکب وطلا وشنگرف دارد. کاغذفرنگی شکری آهار مهره‌دار. جلد میشن خرمایی ضربی.

شمارهٔ دفتر ۱٤۰۷۰

سرالاسرار ۲۱۵۶

کتابی است در کیمیا که ازسبك انشای آن وترجمهٔ تحت‌اللفظ آن پیداست که اززبان تازی ترجمه شده ولی نام مؤلف و مترجم هیچ یك در مقدمه نیامده و همینقدرمعلوم است که مؤلف آنرا برای یکی‌ازشاگردان خود که **محمدبن یونس** نام داشته وازمردم **بخارا** بوده‌است تألیف کرده. کاتب درپایان نسخه‌رقم کرده‌است: «تمت کتاب سرالاسرار بعون‌الله تعالی کتبه فقیر حقیرپرتقصیر **میرزا صالح حکیم** تحریرنمود».

درپایان نسخه درص ۱۳۲ مطالب متفرقه بخط دیگر نوشته شده.

آغاز: «سپاس وستایش مرخدای را شکر کردنی که‌موازیست...».

پایان: «... خیر خلقه محمد وآله اجمعین».

۲۳/۵ در ۱۵/۵ سانتی‌متر-۱۳۲ صحیفه هرصحیفه ۱۸ سطر بخط تحریری‌خوب. عناوین بهمان خط بسرخی‌نوشته شده. صحیفهٔ اول سرلوح متوسطی ازرنگهای سبز وآبی‌وسرخ وجدول شش خطی ازهمان الوان دارد. کاغذ شکری‌آهار مهره‌دار نازك هندی. خط وکاغذ معمول قرن‌یازدهم هندوستان. جلد میشن سیاه داغ کرده.

شمارهٔ دفتر ۱٦۵۵۵

کامل‌التعبیر ۲۱۵۷

تألیف **جمال‌الدین بدیع الزمان ابوالفضل حبیش‌بن ابراهیم‌بن محمد تفلیسی** ازدانشمندان معروف قرن ششم. کاتب نسخه درمقدمهٔ کتاب نام اورا بخطا **«ابوالفضل حسین‌بن ابراهیم‌بن محمد»** نوشته وهمین اشتباه را در بسیاری‌از

نسخه‌های تألیف او کرده‌اند. مؤلف این کتاب در برخی علوم متداول زمان خود کتابهایی نوشته وآنچه ازآثار اومعروف است کتاب **حجة‌الابدان** درطب و **قانون الادب** درلغت تازی بپارسی است و بنام **قلیج‌ارسلان‌بن‌مسعود‌ابوشجاع‌سلجوقی** نوشته ودیگر **اصول الملاحم** در خسوف و کسوف و **ترجمان القوافی** فی بیان حروف القافیه معروف‌به **فرهنگ قوافی** برای‌همان **قلیج‌ارسلان** و **بیان‌التصریف** ودیگر همین کتاب که درگزارش یا تعبیر خواب است وتاکنون چندین‌بار چاپ شده.کاتب درپایان نسخه رقم کرده: «تمام شدکتاب کامل‌التعبیر در دست بندهٔ حقیر **ملك محمدبن محمدحسن بروجنی چهار محالی** درزمانیکه بجهت فوت سلطان عصر **محمد شاه‌قاجار** تمامی مردم درشدت خوف واضطراب بودند و اطراف ولایات را اشرار بختیاری وغیره گرفته واموال مردم وغالب دهات را بنهب وغارت‌می‌بردند بدین واسطه سد طریق وسبیل شده بود... این‌چندکلمه درشب سه شنبهٔ پنجم‌ماه (ذی‌القعدةالحرام سنه ۱۲٦٤ هجری که بیست‌وهشت روز از فوت سلطان مزبور گذشته است تحریرشد».

آغاز: «سپاس خدایراکه واحد وصمد وقادر است ...».

پایان: «... از دشمن وی را نصرت رسد والسلام علی من اتبع الهدی».

۳۰/۵ در۱۹/۵ سانتی‌متر ـ ۲۷۰ صحیفه هرصحیفه ۲۲ سطر بخط نسخ تعلیق متوسط. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. کاغذ فرنگی سفیدکبریتی آهار مهره‌دار. جلد تیماج سیاه‌و حاشیه‌آنرا داغ کرده‌اند.

شمارهٔ دفتر۱۱۳٥۲

کنزالرموز ۲۱٥۸

تألیف **محمود بن‌محمد دهدار** متخلص به **عیانی** این کتاب مختصری‌است درخواص حروف وتطبیق آنها بااحکام نجومی ودر هرمبحث مؤلف نخست ذکری آورده وآنرا عنوان **«خلاصة‌الاذکار»** داده سپس حروف را نقل کرده و عنوان **«زبدة‌الاسرار»** میدهد وگاهی هر دو را باهم بعنوان **«زبدة الاسرار یاخلاصة الاذکار»**آورده وسپس منظومه‌ای درپایان‌آن قسمت در توضیح آن مطالب‌سروده

است. این نسخه‌شامل ۲۱ قطعه شعراست که همه بیك وزن است و رویهمرفته ۴۳۹ بیت میشود ودر اغلب آنها **عیانی** تخلص کرده.دروروق۳۷ب وصحایف‌پس ازآن‌تاریخ ۹۸۴ را آورده که ظاهراً تاریخی‌است که‌مشغول تألیف این کتاب‌بوده‌است.درپایان کتاب در خـاتمه گوید :

للهٰ‌الحمد کین کتاب شریف	یافت اتمام از عطای لطیف
شرح‌این زبده‌باخلاصه‌تمام	شد مرتب بچارده ایام
چارده روزم‌ازخلاصهٔ فکر	صرف‌شدبهراین‌خلاصهٔ ذکر
. . .	. . . . .
نبرد راه مطلقا برموز	چشم بندش‌بوذرموز کنوز

درباره مؤلف این کتاب‌رجوع‌شود به‌کتاب **مفاتیح** که‌درزیرمعرفی‌میشود.

آغاز : «ای ز نام‌تو انتظام جهان . . . » .

پایان : «. . . در مقامات قرب اوجایش » .

۲۰ در ۱۳ سانتی‌متر - ۷۷ورق (۱۵۴ صحیفه) که در اصل شماره گذاشته‌اند هرصحیفه ۱۴ سطربخط نسخ‌خوب. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده.کاغذ امیری‌شکری‌آهارومهره‌دار. خط وکاغذ معمول قرن یازدهم .جلد میشی‌زرشکی داغ دار .

شمارهٔ دفتر ۱۶۳۶۱

مفاتیح المغالیق **۲۱۵۹**

تألیف **نجم‌الدین‌محموددهدار** متـخلص به‌**عیانی** . در خواص اعـداد و جفر و طلسمات . مؤلف خود درمقدمه ، فهرست فصول کتاب را چنین داده است:

« مقدمه در بیان‌رموز نقطه‌وحروف‌وسر تطبیقات‌آن باقواعد عددی.فصل‌اول‌درقاعدهٔ کتاب‌جفرجامع وضابط تقسیم‌آن ... فصل‌دویم‌درطریق کتاب خامسهٔ‌شمسی.فصل‌سیم درشرح خامسهٔ قمری ... فصل چهارم در کیفیت‌استخراج‌اسماء ... فصل پنجم در شرح و فواید لوحی که‌مشهور بخاتم‌سلیمان است فصل ششم در قواعد دعوت اسماءالله .. فصل هفتم در ذکر قواعددعوت‌فاتحة‌الکتاب...فصل‌هشتم‌در قواعد الواح تکسیری وعددی ... فصل نهم درقسمت‌حروف‌برمنازل قمر ... فصل‌دهم‌در کیفیت اعداد و اقلام طلسمات ... فصل یازدهم در ذکر دعوت وزراءِ اربعه ... فصل دوازدهم‌دراختیارات‌اعمال... خاتمه درفواید متفرقه » .

کاتب در نسخه‌برداری ، در نام‌مؤلف اشتباه کرده و در مقدمه بجای اینکه **«ابومحمدمحمود** متخلص‌به **عیانی»** بنویسد **«محمدبن‌محمود** متخلص **بعیانی»** نوشته ولی‌درپایان‌نسخه ،کاتب نام‌اورا **« محمود** المشتهر به **دهدار** والمتخلص به **عیانی»** ضبط کرده‌است و تردیدی نیست که‌مؤلف کتاب ، **محمود** نام‌داشته‌زیرا در خاتمهٔ کتاب(ص۴۳۸)مناجات گونه‌ای‌دارد که‌در آن‌جاچندجانام‌خودرا **محمود** آورده است .

ابومحمدمحموددهدارشیرازی از مؤلفین معروف قرن دهم **ایران** بوده .

مرحوم **فرصت** در **آثارعجم** (ص۴۶۴) که ذکری از مزار او در **شیراز** میکند میگوید که در **دارالسلام شیراز** مدفون است‌و کنیتش **ابومحمد** و متخلص به **عیانی** بوده وازجمله آثار او منظومه‌ای است بنام **سجنجل** .

چارلزریو در فهرست کتابهای خطی فارسی موزهٔ بریتانیا (ج۲ ص ۸۱۶) مینویسد:اصل‌این‌خاندان ازاعراب **حویزه** در **خوزستان** بوده‌وبه **شیراز** رفته اند .

درباب ابومحمد محمود دهدارشیرازی بیش‌از این‌اطلاعی بدست‌نیست. وی پسری داشته است بنام **معین‌الدین‌محمدبن‌محمود دهدار** که **فانی** تخلص می کرده و از عرفای مشهور اواخر قرن‌دهم واوایل قرن یازدهم بوده وبه **هندوستان** رفته و در آنجا در۱۰۱۶ در گذشته ومؤلفات چند در تصوف دارد از آنجمله **شرح برگلشن‌راز** .

ابومحمدمحموددهدار را جزاین کتاب ، درعلوم‌غریبه کتابهای دیگراست که برخی ازآنها چاپ‌شده .

کاتب درپایان این‌نسخه تاریخ «۱۳۰۵» را گذارده‌است.

آغاز : «الحمدلله‌الذی انزل علی عبده‌الکتاب ... » .

پایان : « ... دراین‌باب حسن میدانند والله اعلم‌واحکم » .

۲۲در۱۵/۵ سانتی متر - ۴۴۰ صحیفه که در اصل شماره گذاشته‌اند وهرصحیفه ۱۵سطر بخطوط مختلف تحریر و نسخ ونستعلیق و شکسته . عناوین وجدولها بسرخی.کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱۱۹۷۵

طبیعیات

طب، معدن‌شناسی، گیاه‌شناسی، کشاورزی،
مفردات ادویه، حیوان شناسی، فرس نامه.

اختیارات بدیعی ۲۱۶۰

تألیف **زین‌الدین علی بن حسین انصاری** معروف به **حاج زین عطار**. مؤلف ساکن **شیراز** و طبیب دربار پادشاهان **آل مظفر** مخصوصاً **شاه شجاع** بوده و در ۷۳۰ ولادت یافته و در ۸۰۶ در گذشته است.

وی این کتاب را درسال ۷۷۰ بنام **عصمة‌الدین بدیع‌الجمال** یکی از زنان **امیر مبارزالدین محمد بن مظفر** که مادر **سلطان بایزید** پسر او و مقرب ترین زنان او بوده، نوشته‌است.

این نسخه شامل مقالهٔ نخستین است در مفردات طب بترتیب حروف الفباء.

آغاز: «امداد حمد بی‌حد واعداد سپاس بی‌قیاس مبدعی را که آثار ابداع ...».

پایان: «درجراحت ها مستعمل کنند و درزخمهای تازه والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب».

۲۸/۵ در ۱۷ سانتی‌متر- ۵۲۲ صحیفه هر صحیفه ۲۳ سطر بخط نسخ تعلیق متوسط بسیار روشن. عناوین بهمان خط متن بسرخی نوشته‌شده. کاغذ اصفهانی ضخیم آهار مهره‌دار شکری. جلد ساغری سبز تیرهٔ سوخته که پشت آن تیماج عنابی است و دوره وعطف آنرا سجاف کرده‌اند.

شمارهٔ دفتر ۱۲۷۲۹

اصول علم معدن‌شناسی ۲۱۶۱

این مجلد جزوهٔ **محمد آقا** نامیست که در ۱۳۲۴ در یکی از مدارس **تهران** تحصیل می کرده و این جزوهٔ درس را ترتیب داده و در پشت صفحهٔ اول نوشته :

«روزچهارشنبه ۲۳ شهررجب وارد دراطاق‌سال دوم‌شدم وشروع بدرس‌معدن شناسی و معرفةالارض شد ۱۳۲٤» .

آغاز : «تحصیل اجسام‌عنصری واشکال مختلفهٔ آنها ...» .

پایان : «... که اراضی نباتی‌را بوجود آورده» .

۲۰در۱٦ سانتی‌متر- ۷۰صحیفه که دراصل شماره گذاشته‌اند . هرصحیفه ۱۲ سطر. بخط تحریری‌متوسط . کلمات فرانسه را درمتن بحروف‌لاتین نوشته . کاغذ فرنگی‌سفید . جلدپارچه‌ای نخی جودانه‌ای آسمانی .

شمارهٔ دفتر ۱٤۰۹٦

بدیعات اختیاری ۲۱٦۲

مؤلف درمقدمه نام‌خودرا نیاورده وهمینقدر گوید که این کتاب‌رادرمعانی لغات‌عربی واصطلاحات‌طبی **اختیارات بدیعی** نوشته‌است .

کاتب درپایان نسخه‌رقم کرده : «برحسب امرقضا نظام‌قدرارتسام عم اکرم**شاهنشاه معتمدالدولة** ... **حاجی فرهاد میرزا** ... این رسالهٔ **بدیعات اختیاری** بخط حقیر فقیرسراپاتقصیر **علی‌عسکر** الشهیربه**آقابزرگ** حکیم ولدمرحوم **عبدالله طبیب** ... سمت ترقیم‌وتحریرپذیرفت ... فراغ‌ازتمشیق سنهٔ۱۲۹٦ هجری اتفاق افتاده ...» .

آغاز : «الحمدلولیه والصلوة والسلام علی‌نبیه ...» .

پایان : «... ازرنگ برزردی یاسیاهی یاهردو» .

۱۸/۵ در۱۱/۵ سانتی‌متر- ۱٤۵ صحیفه هرصحیفه ۱۱ سطربخط نسخ خوش . عناوین بهمان‌خط بسرخی‌نوشته‌شده . صحیفهٔاول سرلوح زیبائی ازطلا ولاجورد وشنگرف وزنگاروسرنج و سفیداب ودوصحیفهٔ اول تذهیب بین‌السطوروطلااندازی وهمه صحایف جدول یازده خطی ازطلا و مرکب سیاه دارد . کاغذ ترمهٔ شکری‌آهارمهره دار. جلدمیشن ماشی داغ‌دار.

شمارهٔ دفتر ۱۵۰۱۵

بیطارنامه ۲۱٦۳

مؤلف درمقدمه نام خودرا نیاورده وهمین‌قدر گوید که در زمان **اسکندر**

ذو القرنین دراسبان وی، وباافتاد و **ارسطاطالیس** حکیم درآنجا حاضر بود و چون خبرطاعون به‌اورسید این کتاب را تصنیف کرد وبخدمت **اسکندر** فرستاد.

ازاین‌جا معلوم می‌شود که این کتاب ازروی کتاب دیگری که از زمانهای قدیم‌رایج بوده‌است تألیف‌شده وشایدازبان تازی ترجمه کرده‌باشند وسبك انشاء می‌رساند که مؤلف درقرن‌نهم بوده‌است .

کاتب درآغاز نسخه نوشته : «کتاب **بیطارنامه** من تصانیف حکیم اعظم **ارسطاطالیس** رحمة‌الله‌علیه».ودرپایان نسخه رقم کرده : « تمت‌الکتاب ... فی ... سنه ۱۲۲۵».

پس ازاین نسخه‌درصحایف۸۹و۱۰۲ بخط همان‌کاتب وبرهمان‌کاغذ تعویذهائی برای رفع امراض‌وعلل اسب‌نوشته‌شده .

آغاز : «الحمدلله رب‌العالمین والعاقبة للمتقین ...» .

پایان : «... واگرصحت یافت فنعم‌المراد انشاءالله‌تعالی».

۲۳ در۱۸/۵ سانتی‌متر– ۱۰۳ صحیفه . هرصحیفه از۱۰ تا۱۱ سطربخط تحریری‌متوسط. عناوین‌بهمان خط بسرخی . درصحایف ۶۷ – ۷۹ کاتب جای‌عناوین‌راسفید گذاشته ونوشته‌است. کاغذ فرنگی‌آسمانی کلفت‌آهارمهره‌دار . جلد میشن زرشکی پررنگ داغ‌دار.

شمارهٔ دفتر ۱۶۲۳۴

تذکرهٔ‌نظامشاهیه ۲۱۶۴

تألیف **حسن‌بن عبدالرحمن**.مؤلف‌خود درمقدمه گوید که‌درعیدقربان‌سال ۹۵۳ به **هندوستان** رفته واین کتاب را درآنجا برای **نظام شاه** از پادشاهان **هندوستان** درمعرفت ادویه تألیف کرده و بهمین جهة آنرا **تذکرهٔ‌نظامشاهیه** نامیده است .

درپایان نسخه ، چیزی افتاده ورشتهٔ‌مطلب گسیخته است .

آغاز : «محامدحمد وسپاس مبدعی‌را سزد جلت‌قدرته ...» .

پایان : «...دیسقوریدوس این‌را درمقالهٔ ثالثه بد وانی » .

۲٤/٥ در ۱٥/٥ سانتی‌متر- ۲۳۳ صحیفه هر صحیفه ۲۳ سطر بخط نسخ‌تعلیق‌خوش. عناوین بهمان‌خط بسرخی نوشته‌شده وگاهی عناوین‌را ننوشته وجای آنهارا سفید گذاشته‌اند. کاغذسمرقندی شکری آهارمهره‌دار. خطو کاغذ معمول قرن‌دهم . جلد کاغذ سیاه که عطف آنرا ازتیماج همان رنگ سجاف کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱٤۷۹۲

تعلیم تصویری ۲۱٦٥

کتابیست شامل اطلاعات‌کلی دربارهٔ اجسام واشیاء وبه‌اصطلاح،علم‌الاشیاء.

در صدر کتاب نوشته شده : « تعلیمات متفرقه در ضمن ٦٥۰ تصویر » وظاهراً ترجمه‌از کتاب‌مصوری‌شده که‌بزبان‌فرانسه‌بوده‌است‌ومندرجات‌آن‌بدین‌قراراست:

احجار،معدنیات ، فلزات،آب‌وهوا ، موادغذائیه، روشنایی وتسخین،رخوت، اشجارونباتات ، دشمنان‌ودوستان‌ما (موجودات مفیدومضر)، موادصناعیه، انسان.

نام‌مؤلف این کتاب بدست نیامد .

آغاز : «احجارومعدنیاتی‌راکه شخص درهرقدم می‌بینند ...».

پایان : «... عضوخلفی انسان‌مشتمل‌است بران وساق‌پا وپا » .

۱۷/٥ در ۱۱/٥ سانتی‌متر- ۱۲۸ صحیفه که دراصل شماره‌گذاشته‌اند . هرصحیفه ۱۷ سطر، بخط شکستهٔ متوسط . عناوین بخط نسخ .کاغذروسی‌سفید . خط وکاغذ معمول اوایل قرن حاضر. جلدکاغذ ابری‌سرخ وزرد وکبود. عطف تیماج سربی .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹٥۳

جواهرنامه ۲۱۶۶

تألیف **محمدبن منصور** (۱) .درآغاز نسخه ازمیان صحایف ۳ـ ٤ و ٥ ـ ٦ و ۱۳ ـ ۱٤ اوراقی افتاده وبهمین جهت نام مؤلف دراین نسخه نیست ولی درنسخهای دیگری که‌ازاین کتاب بدست است نام مؤلف آمده .

مؤلف درمقدمه تصریح می کند که آنرا درزمان **ابوالفتح خلیل بهادر ـ خان بن ابوالنصر حسن بهادرخان** بپایان‌رسانده. ودراین نسخه کاتب نام **«ابوالفتح خلیل بهادرخان»** را ازقلم انداخته ومراد ازاین پادشاه همان **سلطـان خلیل بن اوزون حسن** پنجمین پـادشاه از **سلسلهٔ بایندری** یا **آق قوینلوست** که از ۸۸۳ تا ۸۸٤ پادشاهی کرده‌وناچار مؤلف، کتاب را درمیان این دوسال پرداخته‌ودر یك مقدمه ودومقاله که هرمقاله شامل چند بابست بپایان‌رسانده است .

آغاز : «سپاس وستایش بی‌اندازه وقیاس صانعی‌را ...» .

پایان : «... سی‌وهفت مثقال‌ونیم باشد والله‌اعلم بحقایق‌الامور » .

۱۹در۱۲ سانتی‌متر ـ ۲۳۸ صحیفه هرصحیفه ۱۰ سطر بخط نستعلیق جلی . صحیفهٔ اول سرلوحی ازطلای‌بدل وهمهٔ صحایف جدول ٥ خطی ازلاجورد ومرکب وطلای‌بدل دارد. کاغذاصفهانی رگه‌دارسفیدآهارمهره کرده . خطوکاغذ معمول قرن‌دوازدهم . جلدمیشن خرمایی‌فرسوده بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱٤۳۹٦

---

(۱) مؤلف‌الذریعه جواهرنامه‌را تألیف صدرالدین دشتکی فرزند غیاث‌الدین‌منصوروابونصر را کنیت‌اودانسته‌اند وگفته‌اند وی‌این رساله‌را برای سلطان‌حسن بهادرخان فرزند ابوالفتح سلطان خلیل‌بهادرسلطان نوشته‌ومقصود، خلیل‌سلطان‌ذوالقدراست که‌ازطرف شاه‌اسماعیل‌ولایت‌شیرازداشت . چنانکه ملاحظه‌میگردد اختلافی فاحش است میان نوشتهٔ‌مؤلف محترم ونوشتهٔ‌ذریعه . البته اگر مؤلف‌این‌نسخه راصدردشتکی‌فرض کنیم ، مقصود ازخلیل‌بهادر ، پسراوزن‌حسن‌بایندری‌نتواندبود ، زیرا اختلاف فاحشی بین زمان این‌دو وجود دارد‌ودشتکی بیش‌ازنیم قرن پس‌از این سلطان خلیل میزیسته است.وهمچنین‌است‌اختلاف‌میان عصرسلطان‌خلیل‌پسراوزون‌حسن وخلیل‌ذوالقدر. دردیباچه درضمن مدح‌سلطان عبارتی‌است که نوشتهٔ‌آقای‌نفیسی‌را تأییدمیکند . مؤلف‌درضمن‌اوصافی که‌دربارهٔ سلطان‌خلیل‌برشمرده‌است گفته،«موعودالمئة‌السابعه»البته‌اگرسابعه‌رامحرف‌تاسعه‌ندانیم‌بازمطلب‌خالی ازاشکال‌نخواهدبود امادرهرصورت باتوجه باین‌نکته احتمال آنکه‌ازآثارقرن‌دهم(عاشر) باشدضعیف‌تر میگردد .

جواهرنامه ۲۱۶۷

نسخه‌ای دیگر است از آن کتاب. کاتب در پایان رقم کرده‌است :
« قدتم ... علی یداحقر العباد... **عطاءالله بن محمدباقر الموسوی الخوانساری** فی ۱۲۸۳ هجری » .

آغاز : «سپاس وستایش بی‌اندازه وقیاس ...» .

پایان : «... سی‌وهفت مثقال‌ونیم باشد والله‌اعلم بالصواب » .

۱۸ در ۱۱/۵ سانتی‌متر- ۱۵۹ صحیفه‌هرصحیفه ۱۵ سطربخط نسخ‌متوسط . عناوین‌بهمان خط بسرخی .کاغذفرنگی سفیدآهارمهره کرده . جلد میشن زرشکی پررنگ داغدار.

شمارهٔ دفتر ۱۴۷۶۴

حافظ الصحهٔ ناصری ۲۱۶۸

تألیف **میرزانصرت طبیب‌قوچانی.** نام کتاب در بالای فهرستی که درآغاز نسخه‌قرار دارد و نیز درصحیفهٔ‌اول،«حافظ الصحه ناصری» ودرصحیفهٔ ٤«حفظ الصحه» نوشته شده .

مؤلف ازشاگردان **مدرسهٔ دارالفنون تهران** و نخست طبیب‌آن مدرسه وسپس‌طبیب **مریضخانهٔ دولتی** بوده است وظاهراً درجوانی درگذشته وخود در ص٤ تصریح‌میکند که این کتاب را اززبان فرانسه ترجمه کرده ولی نام کتاب اصلی‌را نیاورده .

درآغازنسخه، تقریظی‌به مهر **نیرالملك (جعفرقلیخان پسررضا قلیخان هدایت** وزیرعلوم زمان) نوشته‌شده و درپایان کتاب مؤلف درص **۶۷۹** شرحی از وضع **مدرسهٔ دارالفنون** ودرص **۶۸۲** فهرستی ازپزشکان زمان‌خود ودرص**۶۸۶** فهرستی ازبیماری‌های سالیانهٔ **تهران** نوشته ودرص**۶۸۷** خواسته است فهرستی‌از

از کتابهایی که‌درمدت چهل‌سال که ازتأسیس **دارالفنون** گذشته‌است ترجمه‌شده بنویسد ولی مطلب را ناتمام گذاشته .

ظاهراً نسخهٔ‌اصل وبخط مترجم است ودرآغاز نسخه پس‌از فهرست‌مطالب، مؤلف قصیده‌ای درمدح پادشاه و **امین‌السلطان** وزیراعظم اوسروده ودرآن **نصرت** تخلص کرده است .

آغاز : «بزرگترین خداوندی‌را کوچکترین بنده‌ام ...» .

پایان : «... بزبان فارسی ترجمه شده ازاین قراراست » .

۲۱در۱۳/۵ سانتی‌متر- ۷۰۶ صحیفه (که۶۸۷صحیفهٔ‌آنرا شماره کرده‌اند) هرصحیفه از ۱۳ تا۱٤ سطربخط تحریری روشن . عناوین‌را بهمان‌خط دروسط سطرنوشته وبالای‌صحایف عنوان موضوع‌را تکرار کرده‌اند .کاغذ فلفل‌نمکی‌فرنگی . خط وکاغذمعمول اوایل قرن ۱٤ . جلدمیشن سیاه داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۸۵۵۹

حقایق‌الطب ۲۱۶۹

ازآغازنسخه دیباچه وخطبهٔ‌آن افتاده ونام کتاب ومؤلف آن معلوم نیست واین‌نام را باخطدیگردرآغاز صحیفهٔ‌اول نوشته‌اند. همینقدرمعلوم‌میشود که‌این کتاب درمعالجات‌انسان وجانوران بوسیلهٔ اوراد وعزایم‌وطلسمات وغیره است‌واز مطالب پیداست که در **هندوستان** تألیف کرده‌اند .

بنابرفهرستی که درآغاز کتاب‌است می‌بایست‌شامل‌چهارقسم وهرقسم‌شامل چند باب وهرباب شامل چند فصل باشد .

ازپایان نسخه نیزچیزی افتاده و مطلب گسیخته‌است و نیزدرمیان‌صحایف ٤۲-٤۵-٤۸-۵۱-۹٦-۹۹-۱۳۲-۱۳۵-۱۳۸-۱٤۱و۱۵٦-۱۵۹و۱٦۸-۱۷۱و۱۸۰- ۱۸۳ و۱۹٤-۱۹۷ و ۲۰۲-۲۰۵ و۲۰۸-۲۱۱و۲۳۰-۲۳۳ و۲۹۰-۲۹۳ و۲۹٦-۲۹۹ و۳۰۲-۳۰۵ و ۳۱۰-۳۱۳ و۳۱٤ - ۳۱۷ و۳۱۸-۳۲۱ نیزافتاد گی‌هائی هست که جای‌آنهاکاغذ سفید گذاشته‌اند .

آغاز : « فصل چهارم درخاصیت بعضی ادویه ...» .

پایان : «...کرم خام خانه می کند ومیان » .

۲۵ در ۱۵/۵ سانتی متر- ۳۶۴ صحیفه هرصحیفه ۲۳ سطر بخط نسخ تعلیق خوب . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده .کاغذ امیری شکری آهارمهره دار. خط وکاغذ معمول قرن ۱۱ . جلد تیماج سیاه .

شمارهٔ دفتر ۲۲٤۷۷

۲۱۷۰ خلاصة الطب

کاتب نام مؤلف را درست ننوشته والقاب او را بدینگونه آورده است: «مولانای اعظم کامل رئیس الحکماء ومفخر الاطباء سراج العلماء داع العلم والیقین قدس الله روحه ».

تنها از سبك انشای کتاب پیداست که مؤلف آن در حدود قرن هشتم می زیسته است .

کاتب در پایان نسخه رقم کرده است : «تمام شد کتاب خلاصة الطب بعنایة الله وحسن توفیقه علی یدذرهٔ بیمقدار **اسماعیل بن اصیل گیلانی کوچسفهانی شیرائی** اثنی وسبعین والف » .از آغاز نسخه یك صحیفه افتاده است .

آغاز : «سایر الناس گماشته وحضرت محمد مصطفی (ص) ... » .

پایان : «... نخورد ورگ نزند والله اعلم بحقایق الاشیاء » .

۲۰ در ۱۳/۵ سانتی متر- ۳٤۵ صحیفه هرصحیفه ۱٤ سطر بخط نسخ تعلیق خوب . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده: همه صحایف جدول یك خطی ازشنگرف دارد .کاغذ اصفهانی شکری آهارمهره دار. جلدمیشن خرمایی بی مقوا .

شمارهٔ دفتر ۲۲۹۲۳

۲۱۷۱ خواص الحیوان

ترجمه ای است از کتاب معروف **حیوة الحیوان دمیری .**

مترجم **محمدتقی بن خواجه محمدتقی تبریزی** تصریح میکند که درزمان

شاه‌عباس‌دوم بامر **میرزامحمدابراهیم‌بن صدرالدین‌محمد** از اعیان دربار **صفویه** این کتاب را ترجمه کرده .

در آغاز نسخه در ۱۹ صحیفه بخط دیگروبرهمان‌کاغذ متن بخط نسخ وبا مرکب‌سیاه‌وسفیددرخانه‌های جدولی که بامرکب سرخ ساخته‌شده واطراف‌آنرا جدول‌پنج خطی ازمرکب وطلا وشنگرف ساخته ودر دوصحیفهٔ اول چند گل و بوته‌ساخته‌اند،فهرستی ازمندرجات کتاب باقید ارقامی که براوراق گذاشته‌اند ترتیب داده‌اند.

کاتب درپایان‌نسخه تاریخ ۱۰۸۰رقم کرده است . معلوم‌میشود نسخه‌مقارن تألیف کتاب برداشته شده . ازاین کتاب نسخهٔ دیگری در کتابخانه هست، شمارهٔ ۷۱۰ ص۴۵۰-۴۵۱ فهرست‌جلد۲ وچندین‌باردر**تهران** چاپ شده‌است .

آغاز : «حمدبی‌حد وثنای بی‌عدخداوندی راسزد که مشکوة ...» .

پایان : «... سعوط کنندنفع عظیم‌بخشد» .

۲۵در۱۵ سانتی‌متر- ۹ ورق‌و۴۲۵ ورق (۵۰۸ صحیفه) که دراصل شماره گذاشته‌اند هر صحیفه۱۵ سطربخط نسخ‌تعلیق خوب.عناوین بخط نسخ‌بسرخی نوشته‌شده.صحیفهٔ اول ودوم تذهیب وطلااندازی شده وصحیفهٔ‌اول سرلوح متوسطی ازطلا ولاجورد وشنگرف وزنگاروسرنج دارد که درترنج‌وسط‌آن نام کتاب را باسفیداب‌نوشته‌اند.همه‌صحایف جدول‌شش‌خطی ازطلاومرکب ولاجورد وشنگرف‌دارد.جلدمیشن‌خرمایی‌ضربی‌برگردان‌دار که‌دوره وعطف‌آنراازتیماج‌عنابی‌سجاف کرده‌اند.

شمارهٔ دفتر ۲۲۴۰۵

۲۱۷۲ در مکنون

تألیف **محمدبن عبدالصبور خویی قبلی** معروف به **حکیم‌قبلی مدنی.** وی‌قصیدهٔ**کعب‌بن زهیر** معروف به بانت سعادرا بشعرفارسی ترجمه کرده و در برابر هر بیتی ازآن یك رباعی سروده است .

این کتاب را که شامل طب‌قدیم ایرانی و طب اروپایی است بدستور **حاج میرزاآقاسی صدراعظم ایران** وبنام **محمدشاه** نوشته است . کاتب درپایان

نسخه‌رقم کرده؟ ... قدتمت ... حرره **آقابزرگ** سنهٔ ۱۲۸۲».

آغاز : « سپاس بی‌قیاس حکیم علی‌الاطلاق را ...».

پایان : « ... از دو درم تا شش وقیه‌آب والله اعلم بالصواب».

۱۹در۱۲ سانتی‌متر ۳۹۵ صحیفه که دراصل تاصفحهٔ ۳۸٤ را شماره گذاشته‌اند. هرصحیفه ۲۲ سطر بخط نسخ روشن . عناوین‌بهمان خط بسرخی نوشته شده . کاغذ فرنگی شکری آهار مهره‌دار. جلد میشن خرمایی داغ کرده بی‌مقوا . شمارهٔ دفتر ۱٤۹۱۰

رساله درطب ۲۱۷۳

تألیف **محمودبن الیاس شیرازی**. مؤلف درمقدمه گوید که یك تن‌ازامراء که نام اورا کاتب بخطا **« غیاث‌الدین بدربن امیرخیر غوبای »** نوشته درحدود **فارس** وی را بنوشتن این کتاب مأمور کرده است و وی این کتاب را در چهار مقاله بپایان رسانده است .

ازآخر نسخه چیزی افتاده ومطلب گسیخته‌است. در آغاز نسخه تاص ۱۲ مطالب مختلف بخطوط مختلف نوشته شده ودر پایان نسخه نیز در صحایف **۱۶۹**-۱۸۲ مطالب گوناگون بخطوط مختلف نوشته‌اند.

آغاز : « سپاس بی‌قیاس خداوندی را که ذات اوبهیچ مانند نیست ..».

پایان : « ... بلغم را لطیف گذاشت دهان جوبی (!). » .

۱۸/۵ در۱۱ سانتی‌متر . ۱٦۸ صحیفه بدوخط : تا ص ۱٤ بخط تحریری متوسط ، هر صحیفه ۱٤سطر، عناوین بسرخی نوشته شده . ازصحیفهٔ ۱۵ ببعد هرصحیفه ۱٦ سطر بخط نسخ روشن‌وعناوین بخط درشت‌تر نوشته شده . کاغذ سمرقندی شکری آهار مهره‌دار . خط و کاغذ معمول قرن یازدهم . جلد میشن خرمایی داغ کرده بی‌مقوا . شمارهٔ دفتر۱٤۹۱۱

ذخیرهٔ خوارزمشاهی ۲۱۷۴

تألیف **سید اسماعیل گرگانی** پزشك‌قرن۵ . این نسخه شامل کتاب‌چهارم

وپنجم (ازص۹۹ به‌بعد) وسه‌جزء اول‌از کتاب ششم (ازص۳۲۰ ببعد) است .

این‌نسخه بسیارمعتبراست وافتادگی‌هارا با خط تازه‌تردرحاشیه افزوده‌اند ودربعضی حواشی‌علامت مقابله گذاشته‌اند .

درصحایف گاهی باندازهٔ‌نصف و گاهی‌باندازه‌یك ثلث‌صحیفه‌اثر آب‌افتادگی هست ولی‌بنسخه‌آسیبی‌نرسیده .

آغاز : «کتاب چهارم از کتاب ذخیرهٔ‌طبی بباید‌دانست که اندرین کتاب چهارم ...» .

پایان : «... باقی‌علاج‌فالج میکند والله‌اعلم بالصواب‌والیه‌المرجع والماب» .

۲۲در۳۰ سانتی‌متر- ٤٤٥صحیفه هرصحیفه ۱۹ سطربخط نسخ بسیارجلی‌وخوب. عناوین رابهمان‌خط بسرخی‌یا بقلم‌درشت‌ترنوشته‌اند .کاغذ ریحانی کلفت پرك‌آهارمهره‌دار. خطوکاغذ‌معمول قرن‌هشتم . جلدمیشن خرمایی ضربی .

شمارهٔ دفتر ۱۵۰۷۵

ذخیرهٔ‌خوارزمشاهی ۲۱۷۵

نسخه‌ای‌دیگراست ازآنکتاب شامل قسمتی‌از کتاب ششم تألیف **زین‌الدین ابوابراهیم اسماعیل بن حسین‌بن محمد بن احمد حسینی گرگانی** پزشك معروف متوفی‌در۵۳۱ (رجوع کنید بمجلددوم‌فهرست کتابخانه صحیفه۲۹۵[1]) .

این مجلد شامل قسمتی از آغاز کتاب ششم در معالجات تا پایان حرف غین‌ازباب سی‌ویکم از کتاب‌قرا بادین‌است .

آغاز : «کتاب ششم‌یك‌بخش دو گفتاراست وبخش دیگرهشت گفتاراست ...» .

پایان : «... مثل‌آن تربداست ومثل‌آن‌صبراست والله‌اعلم بالصواب‌والیه‌المرجع‌والماب».

۲۳/۵ در۱۵ سانتی‌متر- ۲۷۵ورق . خط‌نسخ بسیارخوش . عناوین بهمان‌خط گاهی باقلم درشت‌ترو گاهی بامرکب سرخ‌نوشته‌شده.کاغذسمرقندی حنائی‌رنگ . همه‌صحایف جدول‌چهارخطی ازمرکب سرخ‌دارد . خط وکاغذ‌معمول اواخرقرن هشتم واوایل‌نهم . ورق‌آخر بخط وکاغذ معمول قرن‌یازدهم براصل نسخه‌افزوده‌شده . درحواشی عناوین مطالب وگاهی بعضی یادداشتها ونیزبعضی مطالب‌بخط عبری‌نوشته شده‌است . جلدتیماج سیاه‌داغ کرده وخط کشی‌داربارنگ زرد .

شمارهٔ دفتر ۱۲۱۶۶

---

(۱) دربارهٔاین کتاب‌ومؤلف‌آن‌رجوع‌شود‌به‌فهرست‌دانشگاه‌ج٤ص۷۵۵ فهرست‌طوس‌والذریعه.

ریاض مناظر ۲۱۷۶

تألیف **محمدرضا طبیب** . مؤلف خوددرخطبه کتاب گوید: « در این ریاض جمیع مرکبات است »ودر خاتمه گوید: « **استجبت** باتمام‌الثالثه من الریاض من‌منورالسموات والارضین ریاض ثانی عالمگیری چون سمت اتمام‌یافت مسما بریاض مناظر گردید،وانا‌العبدالمذنب محمدرضا المتطبب . نظم:

سه‌گل ازریاض دوم‌گر بچینی فتحناه تاریخ اتمام بینی ».

از اینقرار این کتاب مجلد دوم از کتابی است که **ریاض عالمگیری** نام دارد واین مجلد را مؤلف،**«ریاض‌مناظر»** نامیده است وچون از مجموع حروف کلمهٔ « فتحناه » که بحساب جمل ۱۰۹۶ است عدد سه را کم کنیم ۱۰۹۳ که تاریخ اتمام کتاب است بدست میاید و چون همهٔ کتاب را **ریاض عالمگیری** نام نهاده پیداست که آنرا بنام محی‌الدین **اورنگ زیب‌عالمگیر پادشاه هندوستان** (۱۰۶۹-۱۱۱۸) بپایان رسانده است .

این مجلد درمعالجات وادویهٔ مرکبه است که در دوازده فصل که دوازده منظرباشد بترتیب اعضای سبعه (هفت اندام) تألیف کرده است .تاریخ کتابت : ۱۴ جمادی‌الاول ۱۲۹۵ .

آغاز : « اللهم لانصیر غیرك فی‌كل‌الارادات ... ».

پایان : « ... وعلی‌اصحابه‌السالکین فی‌صراط‌المستقیم».

۲۲٫۵ در ۱۴٫۵ سانتی‌متر . ۵۴۱ صحیفه هرصحیفه ۱۷ سطر بخطوط مختلف نسخ و شکسته‌ونسخ‌تعلیق درصحایف ۶۱-۴۴۳و۴۵۰-۵۴۱ عناوین بسرخی نوشته شده .کاغذ فرنگی آهارمهره‌دار.جلد تیماج خرمایی،دارای‌خط‌کشی،داغ کرده. شمارهٔ دفتر **۱۰۷۱۳**

زادالمسافرین(۱) ۲۱۷۷

تألیف **محمدمهدی بن علی‌نقی شریف** کتابی است مختصر درطب که برای مسافران بکار آید. درآغاز کتاب نام‌آن نیامده‌ولی نسخه های دیگر آن بنام **زادالمسافرین** معروف است.

مؤلف خود در مقدمه گوید که این کتاب را باشارهٔ یکی از دوستانش **محمداسماعیل** تألیف کرده و مؤلف ظاهراً از پزشکان قرن دوازدهم ساکن **اصفهان** بوده است. کاتب درپایان نسخه رقم کرده: «... حرره**محمدرضا**ولدمرحمت پناه **نجفقلی حاجی محمود اصفهانی**غرهٔ رجب‌المرجب‌سنه ۱۲٦۵».

آغاز: «سپاس افزون ازخواهش بیماران بشفا ...».

پایان: «... قناعت بیسیری از کثیر نمود».

۱۸٫۵ در۱۱٫۵ سانتی‌متر. ۱۱۷ صحیفه هر صحیفه ۱۵ سطر بخط تحریری خوش. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. درآغاز صحیفه اول گل وبوته‌ای ازطلا ساخته‌اند و همه صحایف جدول هفت خطی ازطلا ومرکب دارد. کاغذ فرنگی شکری آهارمهره کرده. درصحایف اول ودوم بعضی ازکلمات را پاك کرده‌اند. جلد میشن عنابی داغ کرده بی‌مقوا.

شمارهٔ دفتر ۱٦۳۰۷

زادالمسافرین ۲۱۷۸

نسخه‌ای دیگر ازهمان کتاب. دراین نسخه نام کسی که برای اونوشته‌شده « **محمدحسین بیك** ولد مرحوم **آقامیرزاعلی خوردوا** » است.

کاتب**میرزا اسماعیل** و تاریخ کتابت ۱۲۵۲ هـ است

آغاز: سپاس افزون ازخواهش بیماران بشفاء ... ».

پایان: « ... بسیار نافع است ومجرب است تمت‌المرکبات والمجربات».

(۱) رجوع به فهرست این کتابخانه ج ۲ ص ۲۹۸ والذریعه ج ۱۱ ص ۱۰ شود.

۵ر۲۱ در ۱۵ سانتی‌متر ـ ۱۶۳ صحیفه هرصحیفه ۱۷ سطر بخط نسخ روشن . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . درآغاز کتاب سرلوح متوسطی از رنگ زرد وآبی وسرخ وگلی ساخته‌اند وهمه صحایف جدول شش خطی از رنگ سرخ وآبی وسیاه وزرد دارد ، کاغذ فرنگی سفید آهار مهره کرده . جلد کاغذ ابری بنفش وسرخ وسیاه که عطف آنرا از تیماج سیاه سجاف کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۲۲۶۵۰

فرس‌نامه ۲۱۷۹

کاتب خطبه ومقدمهٔ کتاب‌را ننوشته وشایدهم دراصل نبوده بهمین جهت نام کتاب‌ومؤلف معلوم‌نیست ولی ازسبك انشاء پیداست که منتهی درقرن‌دهم تألیف شده‌باشد وشامل‌دو کتاب‌است: کتاب‌اول شامل چهل‌باب و کتاب‌دوم‌شامل‌شصت‌باب.

کاتب درپایان نسخه رقم کرده‌است : «وقدفرغت من‌تکتیب هذا الکتاب بعون‌الملك الوهاب فی‌یوم‌السادس من‌شهرذی‌القعدة‌الحرام فی‌سنة ۱۲۳۸» .

آغاز : «باب‌اول : درآفرینش اسبان اختلاف کرده‌اند ...» .

پایان : «... بگلوی ستورفروکن که بهترشود انشاءالله تعالی».

۲۲ در ۱۵/۵ سانتی‌متر ـ ۱۵۰ صحیفه هرصحیفه ۱۶ سطربخط نسخ‌تعلیق‌روشن . عناوین بهمان‌خط بسرخی وبرخی ازصحایف‌را چلیپا نوشته‌اند . کاغذ فرنگی رگه دار کلفت نخودی آهار مهره‌زده . جلدمیشن زرشکی داغدار.

شمارهٔ دفتر ۲۲۶۴۸

فرس‌نامه ۲۱۸۰

دراین نسخه نیز کاتب، خطبهٔ کتاب‌را ننوشته یااینکه‌دراصل نبوده‌است وبهمین جهة نام کتاب ومؤلف‌این کتاب نیز معلوم‌نیست .

کتاب شامل یك‌مقدمه وسه‌مرحله‌ویك‌خاتمه‌است‌وازسبك‌انشای آن‌پیداست که درقرن یازدهم تألیف‌شده .

کاتب درپایان نسخه درص ۱۹۳ - ۲۰۳ مطالب دیگری درمعالجات اسب نوشته ودرپایان آن نوشته است : «تمت هذه‌الملحقات سنة ۱۲۲۶» .

آغاز : «مقدمه درذکر آغاز آفرینش اسب وباعث رام‌شدن ...» .

پایان : «... انانحن نزلناالذکر واناله‌لحافظون» .

۱۵/۵ در ۱۰/۵ سانتی‌متر- ۲۰۳ صحیفه هرصحیفه ۱۳سطربخط نسخ‌خوانا وازص۲۰۰ ببعد بخط تحریری . عناوین بخطاصلی بسرخی‌نوشته‌شده . کاغذ فرنگی سفید رگه دارآهار مهره کرده . جلد میشن تریاکی بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱۷۹۹۵

کنز الهدایة ۲۱۸۱

این کتاب چنانکه مترجم خود درمقدمه تصریح کرده ترجمه‌ای است از کتاب **الاقوال‌الکافیه**(اصل:کافه) تألیف‌ملك‌المجاهد **علی‌بن‌الملك‌المؤید داود یمنی** (اصل: یمینی)از**پادشاهان رسولی‌یمن** درآداب فروسیت وبیان احوال و اوضاع والوان و انواع و امراض پیل و اشتر وغیره که **فخرالدین‌بن احمد مولی خضر رودباری** ساکن**کردستان‌ایران** درسال ۱۲۵۳ که **رضا قلی خان بن خسروخان** ازولاة طایفهٔ **اردلان** حاکم **کردستان** بوده است بخواهش **میرزا هدایت‌الله** پسر**حاج میرزا احمد** صاحب‌دیوان استیفاومستوفی**کردستان**ازتازی بپارسی ترجمه کرده .

آغاز : «حمدبی‌حد وثنای لایعدحکیمی رارواست که ابلق ...» .

پایان : «... وآخردعواناان‌الحمدلله رب‌العالمین» .

۲۸/۵ در۱۸ سانتی‌متر- ۴۲۰ صحیفه هرصحیفه ۱۷سطربخط نسخ تعلیق خوب . عناوین بهمان خط بسرخی‌نوشته شده .کاغذ فرنگی سفیدرگه‌دارآهارمهره کرده . خط وکاغذ مقارن‌ترجمهٔ کتاب . جلدمیشن خرمایی‌داغ‌دار.

شماره دفتر ۱۳۷۷۷

مأکول ومشروب ۲۱۸۲

مؤلف بنام‌خود اشاره‌نمی کند و کتاب خودراهم نامی ننهاده وتنها گوید :
«پس مادراین کتاب هرچه بآدمی نسبت دارد ازمأکول ومشروب یادکردیم» .

درپشت صحیفهٔ‌اول بخط دیگرنوشته‌شده **«کتاب‌الاغذیة والاطعمة»** .

مؤلف خود گوید که این کتاب را برمثال **تقویم الصحه** نهادیم که **ابن عبدون** ساخته‌است . ازسبك‌انشای کتاب ومطالب‌آن پیداست که مؤلف لااقل‌در قرن‌هشتم بوده‌است. ترتیب کتاب این‌است که‌پس‌ازمقدمه، هرصحیفه دست راست جدولی شامل‌هشت‌خانه ازطول‌وشش‌خانه ازعرض‌دارد و درهرخانه یکی‌از مواد خوراکی‌را ضبط کرده وامتیازات‌آنهارا که‌شامل «الاختیار» و«الطبع»و«المنافع» و«المضار» و«دفع المضار» باشدبیان کرده وسپس درصحیفهٔ دست‌چپ هشت قسمت دیگرازعرض ترتیب‌داده وروبروی هریك ازمواد مختصات وجزئیاتی ازآن‌ماده نوشته است .

کاتب درپایان‌نسخه رقم کرده «تمت‌الکتاب بعون‌الملك الوهاب».

آغاز : «الحمدلله‌الذی خلق‌الافلاك والعناصر...» .

پایان : «... بروغن ونشاسته بکنند نافع‌باشد» .

۲۷/۵ در۱۷/۵ سانتی‌متر– ۸۲۰ صحیفه بخط‌نسخ‌تعلیق‌ممتاز. عناوین بهمان خط یا با قلم جلی‌تربسرخی نوشته‌شده . خط‌کشی‌های میان سطوربامرکب قرمز. هرصحیفه جدول‌چهارخطی از مرکب‌سیاه وطلا دارد وچهارخط دیگر ازمرکب ولاجورد وشنگرف درمتن وحاشیه‌کردن برآن افزوده‌اند . کاغذمتن‌وحاشیه، متن کاغذخان‌بالغ‌شکری‌آهارمهره‌دار و حاشیه‌کاغذ فرنگی‌شکری‌آهار مهره‌دار. خط وکاغذ معمول قرن‌دهم . جلدمیشن زرشکی‌داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۴۱۴۷

مضمار دانش ۲۱۸۳

تألیف **نظام‌الدین احمد** .این کتاب را مـؤلف بفرمان **شاه عباس دوم**

نوشته وشامل آیات واحادیث وخلاصه اقوال پیشوایان فن دربارهٔ اسب وبیماری ها ومعالجات آن است وبنام **فرس نامه** نیزمعروف است ودرکلکته چاپ شده ویکی از رایج ترین کتابهای این فن بزبان فارسی است .

آغاز : «سپاس بی‌قیاس خداوندجهان راکه ابلق لیل ونهار...» .

پایان : «... یك نشان‌را نیزبدانند والله‌اعلم بالصواب » .

۲۰/٥ در ۱٥ سانتی‌متر- ۱٤۸ صحیفه هرصحیفه ۱۳ سطربخط تحریری‌متوسط . عناوین بهمان خط بسرخی‌نوشته‌شده. کاغذفرنگی سفیدآهارمهره‌دار و خط وکاغذ معمول اوایل‌قرن‌سیزدهم. جلدتیماج سیاه بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱٤۱۰۰

مضمار دانش ۲۱۸۴

نسخه‌ای دیگراست که کاتب آنرا ناتمام گذاشته .

آغاز : «چون کرهٔ نوآموز سراسیمهٔ حیرت باشد ... » .

پایان : «... برگردن اسب‌بندند این‌است » .

۱۸/٥ در ۱۱ سانتی‌متر- ۱۱۳ صحیفه درصحیفه از ۱٤ تا ۱۷ سطربخط تحریری‌متوسط. گاهی‌عبارات تازی‌بخط نسخ‌نوشته‌شده وکاتب جای‌عناوین‌را سفید گذاشته‌است . کاغذ فرنگی‌آسمانی آهارمهره‌دارپرك . خط وکاغذ معمول اوایل‌قرن سیزدهم . جلدمیشن خرمایی داغدار.

شمارهٔ دفتر ۲۲٥۱۷

مفرح القلوب ۲۱۸٥

تألیف **محمد اکبر** معروف‌به **محمد ارزانی** درکلیات طب.

مؤلف در مقدمه نـام خود را « **محمداکبر** عرف **محمد ارزانی**» آورده وگوید پس‌از تألیف **طب الاکبر و حدودالامراض و اغراضه** بتألیف‌این کتاب پرداخته است .

درپایان کتاب گوید که پیش‌ازاین، کتاب مبسوطی بنام **طب اکبر** تألیف و **قانونچه** را شرح کرده است ودرآخرسلطنت **عالمگیر غازی** (۱۰۶۹ - ۱۱۱۸) بتألیف آن آغاز کرده ... وسرانجام دراول‌جلوس **محمد فرخ سیر** (۱۱۲۴-۱۱۳۱) این کتاب‌را بپایان رسانده است .

ازاینقرارتألیف کتاب درحدود سال۱۱۲۴ در **هندوستان** بپایان رسیده.

کاتب‌در پایان نسخه رقم کرده است : « تمام شدکتاب مفرح القلوب تصنیف حکیم الحکماء **محمداکبر** عرف **محمدارزانی** بتاریخ...سنهٔ ۱۲۰۵ بدست‌خط فقیر **چکوطی عطار** ساکن دارالسلطنه **لاهور** تم » .

این‌نسخه متعلق بکتابخانهٔ **صنیع‌الدوله محمدحسن خان** بوده‌است .

آغاز : « الحمدلله‌رب‌العالمین‌والصلوة‌والسلام‌علی‌سیدالمرسلین‌وعلی آله‌واصحابه‌اجمعین...» .

پایان : «... ارقام محض‌انتفاع انام است والله‌اعلم والسلام » .

۱۴/۵ در۱۶/۵ سانتی‌متر- ۳۱۳ ورق (۶۲۶صحیفه) که دراصل شماره گذاشته‌اند . هر صحیفه۲۱ سطربخط تحریرهندی .کاغذهندی‌آهارمهره‌دارشکری . دوصحیفهٔ اول‌تذهیب متوسطی ازطلای‌بدل ورنگ کبود وسرخ و سبزوهمه‌صحایف جدول چهارسطری ازرنگ کبود وسرخ‌دارد . جلدمیشن خرمایی ضربی‌هندی که عطف ودورهٔ آنرا سجاف کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱۳۰۱۸

ادبیات

قسمت اول ـ فرهنگ لغات

دائرةالمعارف کتب شامل علوم مختلف .

تألیف **محمدحسن‌بن‌عبدالرسول زنوزی حسینی** که از معاریف علمای روحانی وادبای‌نیمهٔ اول‌قرن سیزدهم بوده‌است .

مؤلف خود درصحیفهٔ ۷۵ شرح حالی ازخویش تا زمان تألیف کتاب‌نوشته. برطبق نوشتهٔ خوداو درشهر**خوی** درروزشنبه ۱۸ صفر۱۱۷۲ ولادت یافته وپدرش دردوازده سالگی اورا به تبریزبرده وبه **ملامحمدشفیع دهخوارقانی** سپرده و سپس‌به **خوی** رفته‌وتا چهارپنج سال‌در آن شهرمانده ونزد **ملا عبدالنبی شریف طسوجی‌پسرشرف‌الدین‌محمد** متوفی در۱۲۰۳ ادبیات وریاضیات رافرا گرفته و سپس‌در۱۱۹۵ به‌**کربلا** رفته وچهارسال ازدروس **آقامحمدباقر بهبهانی** و**میرزا مهدی شهرستانی** و**آقاسیدعلی** بهره‌مندشده پس‌ازآن به **خوی** باز گشته وپس از چندی توقف باز برای ادامهٔ تحصیل به **اصفهان** رفته ومدتی درآنجا تحصیل کرده‌وبعد به **خوی** باز گشته‌است واین کتاب را درآنزمان بنام **حسینعلی خان دنبلی بیگلربیکی‌خوی** نوشته وتولیت وتدریس ووعظ وامامت مدرسهٔ‌اورا بعهده گرفته است .

آغاز : «احمدلله‌الذی عجزت عن‌احاطة متفرقات نعمه ...» .

پایان : «... الویل‌الحزن قال‌تویل ان‌مددت‌یدی» .

۴۱ در۲۶/۵ سانتی‌متر- ۲۷۲ . هرصحیفه ۴۵سطربخط نسخ‌خوش وقلم ریز.کاغذفرنگی سفیدآهار مهره دار .دو صحیفه اول حاشیه و میان سطرها را تذهیب کرده‌اند . در پایان شعبهٔ اول‌وشعبهٔ‌دوم دومجلس نقاشی متوسط‌است.درآغاز شعبهٔ‌دوم‌وشعبه سوم نیزتذهیبی‌دارد.جلد تیماج خرمایی داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۲۶۶۶

بهارستان علوم ۲۱۸۷

تألیف **محمدتقی** مدعو به **ملاقطب طالقانی** کتابی‌است درکلیات‌علوم‌شامل سه‌باب درصرف‌ونحوومنطق ویك‌خاتمه در«اشیاء متفرقه» .

مؤلف‌خود تصریح میکندکه این کتاب‌را درزمان **شاه سلطان حسین** بنام **میرزامحمد باقرحسنی‌حسینی** که‌ازعلمای روحانی زمان‌بوده است پرداخته .

مؤلف، شعرنیز میگفته است ودراین کتاب برخی ازاشعار فارسی خود را آورده‌است واین‌نسخه بخطاوست ودرپایان‌آن رقم کرده :

«قدفرغ...مؤلفهاالفقیر...محمدتقی‌الطالقانی ... سنه۱۱۱۷ ...» .

آغاز : «الحمدلله‌الذی خلق‌ماسواه بقدرته‌الکامله ...» .

پایان : «... بهارستان علمش نام‌دادم» .

۱۸/۵ در۱۲ سانتی‌متر– ۲۱۱ صحیفه هرصحیفه ۱۵ سطربخط نسخ‌تعلیق‌خوب . عناوین بخط نسخ بامرکب سرخ وعبارات فارسی بخط نسخ‌جلی‌تر ومعرب نوشته‌شده . کاغذ امیری‌شکری آهارمهره‌دار. جلدمیشن تریاکی ضربی‌که دوره وعطف‌آنرا ازتیماج همان‌رنگ سجاف کرده‌اند ومقوا ندارد وپشت‌آن تیماج یشمی‌است.

شمارهٔ دفتر ۲۳۱۸۱

جامع العلوم ۲۱۸۸

تألیف **امام فخرالدین‌محمدبن عمررازی** متوفی در۶۰۶ .

کاتب‌درپایان نسخه رقم کرده‌است:«قدتم‌فی ... سنة ۱۰۱۱» .

آغاز : «الحمدلله‌الذی انشانا بتصریفه واثرنابتشریفه ...» .

پایان : «... درحق اومستجاب گرداناد‌بمنه و کرمه» .

۲۷/۵ در۱۷ سانتی‌متر– ۱۳۹ورق (۲۷۸صحیفه) که دراصل‌شماره گذاشته‌اند. هرصحیفه ۲۰سطربخط نسخ‌خوب . عناوین بهمان خط بسرخی ومباحث را در حواشی با لاجورد نوشته‌اند و اشکال را باطلادرمتن وحواشی کشیده‌اند . صحیفهٔ اول سرلوح متوسطی ازطلا ولاجورد وزنگار و

سرنج وشنگرف ودوصحیفهٔ اول‌حاشیهٔ‌مذهب گل‌وبوته‌دار که اندکی فرسوده‌شده وتذهیب‌بین‌السطور ازطلا وسرنج وهمه‌صحایف جدول‌پنج خطی ازطلا ولاجورد ومرکب دارد. کاغذامیری شکری‌آهار مهره دار. جلد ساغری سیاه ضربی خط‌کشی‌دار وبرگردان‌دار که اندرون‌آن تیماج تریاکی خط کشی کرده است .

شمارهٔ دفتر ۱۴۰۶۷

رشحات‌الفنون ۲۱۸۹

از **امین‌الدین خان‌بن‌سیدابوالمکارم‌بن‌امیرخان‌حسینی‌هروی** تألیف در ۱۱۲۳ .

آغاز : «سپاس بی‌قیاس‌آن ...» .

پایان : «... برحمتك یاارحم‌الراحمین» .

۲۷ در۱۷ سانتی‌متر– ۲۴۲ صحیفه هرصحیفه ۱۹ سطر بخط نسخ‌تعلیق ونسخ . عناوین بسرخی . کاغذترمهٔ سربی‌آهارمهره کرده . خط وکاغذ قرن۱۳ . جلدمیشن سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۳۰

ریاض‌الجنة ۲۱۹۰

از **محمدحسن‌بن عبدالرسول زنوزی** که در ۱۲۰۹ تألیف کرده وتنهـا شامل روضهٔ اول از کتاب است .

آغاز : «الحمد لله‌الذی عجزت عن ...».

پایان : «... آخرا وظاهرا وباطنا» .

۱۳/۵ در۱۹سانتی‌متر– ۳۵۱ صحیفه هرصحیفه۳۵ سطربخط نسخ‌خوب . عناوین‌بسرخی. کاغذ سفیدرگه‌دار فرنگی‌آهارمهره کرده . خطوکاغذ قرن۱۳ . جلدمیشن خرمائی .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۸۵

---

(۱) این کتاب بنوشتهٔ الذریعه شامل۱۲جلد است . رجوع به الذریعه ج ۳ شود ونیزنگاه کنید به کتاب شمارهٔ۲۱۸۶این فهرست .

السامی فی الاسامی ۲۱۹۱

تألیف **ابوالفضل احمدبن محمدبن احمد میدانی نیشابوری** دانشمند ادیب معروف قرن ششم . این کتاب دوبار در تهران چاپ شده است .

کاتب در پایان نسخه رقم کرده : « ... اتفق الفراغ ... سنة اثنین و عشرین و سبعمائه حرره العبد ... **علی محمد بن ابی بکر محمد** ... » کلمات «عشرین و سبعمـائه» دست خوردگی و تراشیدگی دارد ولی درهرصورت تاریخ کتابت گذشته از آنکه خط وکاغذ هم گواهی میدهد از آغاز قرن ششم باید باشد ، چنانکه درپشت صحیفهٔ اول یکی از کسانی که مالك این نسخه بوده « اثنین واربعین وسبعمائة » گذاشته است .

آغاز : «الحمدلله الذی لایتم الادون حمده ...» .

پایان : «... بیدالله تعالی والله المستعان و علیه التکلان فانه الملك الدیان » .

۲۰/۵ در ۱۵/۵ سانتی‌متر ـ ۴۱۲ صحیفه هر صحیفه ۱۵ سطر بخط نسخ جلی ومعرب . کاغذ ریحانی کلفت آهار مهره‌دارشکری . جلد ساغری سیاه داغ کردهٔ فرسوده که عطف آنرا ازتیماج سیاه سجاف کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۲۲۶۰۹

عجایب اللغة ۲۱۹۲

تألیف **ادیبی**. مؤلف ظاهراً از ادبای **عثمانی** بوده ونام خودرا چنین یـاد کرده است :

ندارد از جهان جز بی نصیبی — غریب دردکش مسکین ادیبی

ودرمقدمه تصریح می کند که آنرا بنام یك تن ازاعیان تألیف کرده که اورا به‌لقب **«حضرت افندی»** می‌خواند ودربارهٔ اوسروده است :

به دفتر دار در دانش امیری — سلیمان جهانبان را وزیری

ادیبی روز و شب گوید دعایت — همیشه ورد او مدح و ثنایت

دراین کتاب لغات‌را بترتیب حرف‌آخر آورده وبرای‌بیشتر از لغات‌شواهدی ازشعرای متقدمین ذکر کرده وپیداست که آنرا از روی کتابهای دیگر ازآن جمله **فرهنگ اسدی** ترتیب‌داده‌است وچنانکه ازخط وکاغذپیداست‌نسخه درقرن دهم در**خاك‌عثمانی** نوشته‌شده وشایدمقارن تألیف کتاب باشد .

آغاز : «بعدازتیمن به‌صحیح‌ترلغاتی که بلغای میادین فرس‌قدیم ...» .

پایان : «... سعادت تا ابد باشد بکامش» .

۱۹/٥ در۱۲/٥ سانتی‌متر– ۱٦۱ صحیفه هرصحیفه ۱۳ سطر بخط نستعلیق متوسط . عناوین بهمان‌خط بسرخی نوشته‌شده. صحیفهٔ‌اول تذهیب‌متوسطی ازطلاولاجورد دارددودرترنج وسط آن باسفیداب بسمله‌نوشته‌شده ودرصحیفهٔ ٤ پس‌ازمقدمه نیزتذهیب دیگری ازطلا ولاجورد هست وصحایف۱و٤جدول ٤خطی ازطلا ومرکب دارد .کاغذ سفید وشکری‌آهارمهره‌دار ساخت عثمانی . جلدتیماج تریاکی‌ضربی . خطوکاغذ وتذهیب وجلد معمول قرن دهم خاك‌عثمانی .

شمارهٔ دفتر ۲۳٥۹٥

فرهنگ‌رشیدی ۲۱۹۳

درلغت‌فارسی تألیف **عبدالرشیدبن عبدالغفور حسینی مدنی تقوی** .

مؤلف از دانشمندان قرن یازدهم مقیم **هندوستان** بوده و جزاین کتاب فرهنگی‌درلغات‌تازی بفارسی‌بنام **منتخب‌اللغات شاهجهانی** نوشته که‌دوبارچاپ شده است .

این کتاب را پس از تألیف **فرهنگ‌جهانگیری** و **سروری** تألیف کرده و اشتباهاتی‌را که درآنها یافته‌است رفع کرده ودر۱۰٥٤بپایان رسانده .

آغاز : «ستایشی که آرایش سرنامهٔ هرسخن و پیرایش هردیباچه ...» .

پایان : «... قشلاق واین هردوترکی است» .

۳۰ در۳۱ سانتی‌متر– ٦٥٦ صحیفه هرصحیفه ۲٥ سطربخط نسخ‌جلی . عناوین بهمان خط بسرخی‌نوشته‌شده . درصحایف ۲٥ – ۲۸کاتب عناوین‌را ننوشته وجای‌آنهارا سفید‌گذاشته است . کاغذ فرنگی سفید رگه‌دارآهارمهره کرده . جلد روغنی متوسط . متن قهوه‌ای ودارای‌ترنج سیاه که درمیان‌آن گل وبوته ساخته‌اند وعطف‌آن تیماج‌سیاهست .

شمارهٔ دفتر ۲۲٥۷۱

مجمع الفرس ۲۱۹۴

تألیف **حاج محمد قاسم کاشانی** متخلص به **سروری** .
مؤلف خود درمقدمه تصریح می کند که این کتاب را درسال ۱۰۰۸ از روی شانزده کتاب که درلغات فارسی نوشته ودوازده کتاب رانام می‌برد تألیف کرده و بنام **شاه‌عباس اول** آن‌را بپایان‌رسانده ودرتسمیهٔ کتاب گوید :

کرد توفیق چودید اتمامش　　　　مجمع‌الفرس سروری نامش

مؤلف پیش‌ازاین کتاب، فرهنگ مختصرتری پرداخته که نسخهٔ آن‌هم بدست است وبنام **فرهنگ سروری** معروفست وپس‌از تألیف این کتاب باردیگر درآن نظر کرده وچون **فرهنگ جهانگیری** تألیف شده و نسخهٔ آن بدست وی افتاده لغاتی‌را که درآن فرهنگ بوده است بر کتاب خود افزوده ونسخهٔ سومی ازاین کتاب ترتیب‌داده .

کاتب درپایان‌نسخه رقم کرده است : «تمت...سنهٔ ۱۲۵۱» . کاتب در صحایف ۶۹۶ و ۷۰۴ بعضی ازمطالب را ننوشته وجای آنهارا سفید گذاشته است .
آغاز : «ابتدای کلام هردانشمندی سخنوروانتهای سخن ...» .
پایان : «... توخواه ازسخنم پندگیروخواه ملال» .
۲۱در۱۴/۵ سانتی‌متر- ۷۰۴ صحیفه . هرصحیفه۱۵سطربخط تحریری متوسط. عناوین بهمان‌خط بسرخی .کاغذ فرنگی سفید رگه‌دارآهارمهره‌دار وبی‌آهارمهره . جلدمیشن تریاکی ضربی که‌دوره وعطف‌آن‌را ازتیماج همان‌رنگ سجاف کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۲۳۱۳۳

مفتح المفاتیح ۲۱۹۵

درلغت‌عربی بفارسی تألیف **محمدرفیع بن‌محمدشفیع زبیبی قزوینی** .

مؤلف خود در پایان کتاب تصریح کرده که درشوال ۱۱۲۸ از تـألیف آن فارغ شده ودرمقدمه گوید که این کتاب را ازروی **قـاموس‌المحیط** و **مجمع البحرین** و **مجمع‌البیان** و **کنزاللغات** و **مهذب** و **نهایهٔ‌ابن‌اثیر** و کتابهای دیگر تألیف کرده .

بنابه‌حاشیهٔ‌پایان کتاب، کاتب در روزشنبه ۱۸رجب ۱۱۲۹ این نسخه‌را مقابله وتصحیح کرده است .

دربیشترصحایف کتاب اصلاحات و تصحیحات والحاقات چه درمتن وچه در حواشی بخط دیگر که ظاهراً خط‌مؤلف است یادرحضوراو نوشته‌شده‌دیده‌می‌شود وازاین‌قرار این نسخهٔ اصل کتابست .

آغاز : «دیباجهٔ کلام لغت خوانی ...» .

پایان : «...الحمدلله حامدا مصلیاً علی‌الرسول وآله» .

۳۲/۵در۲۰/۵ سانتی‌متر-۵۰۷ صفحه هرصفحه ۲۵سطربخط تحریری خوانا . عناوین بخط نسخ‌جلی با مرکب سیاه‌وسرخ نوشته‌شده .کاغذ اصفهانی شکری پرك‌آهار مهره‌دار کلفت. جلدمیشن سیاه داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۱۶

مقدمة‌الادب ۲۱۹۶

تألیف **جارالله ابوالقاسم محمودبن عمر زمخشری** ادیب معـروف قرن ششم . یکی‌ازمعروف‌ترین کتابهای لغت‌تازی به‌فارسی است .

این نسخه تنها ازآغاز «قسم‌الثانی فی‌الافعال» تا پایان « باب‌الافعال‌الغیر - المتصرفه» است. کاتب‌کلمات‌تازی‌را دریك‌سطرو ترجمهٔ فارسی آنهارا درسطر دیگر درزیرآنها نوشته .

آغاز : «باب فعل یفعل فعلا اهناه‌الطعام ...» .

«بگوارید اورا طعام ...» .

پایان : «... لیس‌زید ذاهباهات کذا » .

«... نیست‌زید رونده بیارفلان چیز» .

۲۷ در ۱۵ سانتی‌متر- ۲۰۰ صحیفه هرصحیفه ۱۸ سطر (۹سطرمتن و۹سطر ترجمه) . بخط نسخ‌جلی ومعرب . عناوین بهمان‌خط بسرخی نوشته‌شده .کاغذ ریحانی شکری‌آهار مهره‌دار کلفت . خط وکاغذ معمول قرن ششم . جلدمیشن سیاه ضربی بر گردان‌دار.

شمارهٔ دفتر ۲۳۰۰۵

نفایس‌الفنون ۲۱۹۷

تألیف **شمس‌الدین محمدبن محمود آملی** در ۷۳۶ بتألیف‌آن آغاز کرده وپس‌از ۷۴۲ بپایان رسانیده‌است .

کاتب درپایان نسخه چنین رقم کرده است : «.. قدتم ... علی‌یدالعبدالفقیرغیاث‌الدین محمود سنه ۱۰۱۰ ه ».

آغاز : «حمدوثنا وشکربی‌انتها حضرت پادشاهی‌را که افکاراز کیا وانظارعقلا ...».

پایان : «... آن کلمه بروی افتد ضمیرآن کس باشد والله اعلم بالصواب و الیه‌المرجع والمآب » .

۳۷/۵ در ۱٤/۵ سانتی‌متر- درآغازنسخه برروی‌کاغذ تازه‌تر وخط تحریرمعمول‌قرن‌یازدهم بامرکب سیاه‌وسرخ در ۱۷ صحیفه که هریك ۱۳ سطردارد فهرستی ازاقسام وابواب ومقالات کتاب نوشته‌شده که شماره‌اوراق‌راهم میدهد وپس‌از آن ۳۸۸ ورق‌متن کتابست که‌دراصل‌شماره گذاشته‌اند. هرصحیفه ۲۷ سطربخط‌نسخ بسیارخوش‌وممتازنوشته‌شده . وعناوین اقسام وابواب بخط‌نسخ‌بسیار جلی باطلای اصل نوشته شده . عناوین مقالات را با لاجورد وشنگرف بهمان خط نوشته اند نقوش‌.را با مرکب سرخ خط‌کشی کرده‌اند. کاغذ سمرقندی نباتی‌رنگ‌آهارمهره‌دارو جلدتیماج سیاه که‌دراصل داغ داشته‌وزایل‌شده وعطف‌آنرا وصله‌کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹٤۸

ادبیات

قسمت دوم - دیوان‌ها، اشعار.

ترجمهٔ دیوان حضرت امیر(ع)

این ترجمهٔ منظوم بجز ترجمهٔ **شوقی تبریزی** است که نسخهٔ دیگر از آن در کتابخانه است.

این نسخه خطبه ومقدمه‌ای ندارد واز اول متن دیوان شروع میشود وبهمین جهة نام مترجم آن معلوم نیست ومترجم اشعار تازی را بشعر فارسی که گاهی مقطعات وگاهی ابیات مثنوی است ببحور مختلف ترجمه کرده و ترجمه با مرکب سرخ درزیر هرسطر ازمتن نوشته‌شده ولی درصحایف ۱۰۷ – ۲۴۵ و۲۴۸ - ۲۶۶ و۲۶۹– ۴۰۴ و۴۰۵ - ۴۷۷ و۴۷۹–۴۹۷، کاتب تنها متن را نوشته وظاهراً ترجمه را می‌بایست پس‌ازاتمام متن بامرکب سرخ بنویسد وازقلم انداخته‌است.

خط وکاغذ اواخرقرن نهم واوایل قرن دهم را می‌رساند.

آغاز: «قال امیرالمؤمنین وامام‌المتقین(ع) ...».

«گفت امیرمؤمنان وپیشوای متقیان(ع) ...».

پایان: «فثق بالرازق‌الفردالعلی».

۱۴در۱۶ سانتی‌متر– ۴۹۲صحیفه هرصحیفه ۷سطر.متن بخط نسخ جلی معرب. عناوین بهمان خط جلی‌تربامرکب سرخ نوشته‌شده. درصحایفی که ترجمه هست هرصحیفه ۷ سطر بخط تحریری بامرکب سرخ‌دارد. درصحایف ۲۸۵ – ۴۸۷ جدول‌دوخطی ازمرکب سرخ درسه‌طرف ودرمیان عناوین کشیده‌اند. صفحهٔ ۴۸۸–۴۹۲ بخط دیگری واندکی تازه‌تر ازخط متن کتاب‌است. کاغذ سمرقندی شکری آهارمهره‌دار. خط وکاغذ معمول اواخرقرن‌دهم. جلدمیشن تریاکی‌ضربی.

شمارهٔ دفتر ۱۴۷۸۲

دیوان سوزنی ۲۱۹۹

شامل ۲۵۵۰ بیت . کاتب در پایان نسخه رقمی داشته که آنرا سیاه کرده‌اند و این عبارات از آن باقیمانده :

«... فداه در دست خادم درگاه **هادی** شرف اتمام پذیرفت تحریراً ... سنهٔ ۱۲۶۱».

آغاز : «درهر گناه سخرهٔ دیوم بخیرخیر...» .

پایان : «... در گنبد سیمین چو سنگت ریزم» .

۱۷/۵ در ۱۰ سانتی‌متر- صحیفه هرصحیفه ۱۲ سطر بخط تحریری متوسط. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته‌شده. کاغذ فرنگی سفید آهارمهره‌دار. جلد میشن خرمایی داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۲۳۵۹٤

کلیات سعدی ۲۲۰۰

این نسخه شامل گلستان (ص ۱ ـ ۹۸) و بوستان (ص۱۰۵ ـ ۲۶۱) بدایع (ص۲۶۳ ـ ٤۰۲) وطیبات (ص٤۰۳ ـ ٤۶۲) و خواتیم (ص٤۶۳ ـ ٤۸۵) ودیباچهٔ کلیات (ص٤۸۷ ـ ٤۸۹) وتقریر دیباچه (ص٤۸۹ ـ ٤۹۳) ومجلس اول (ص٤۹٤ ـ ٤۹۶) ومجلس ثانی (ص٤۹۶ ـ ۵۰۰) ومجلس ثالث (ص ۵۰۰ ـ ۵۰۲) و مجلس رابع (ص ۵۰۲ ـ ۵۱۳) و رسالهٔ **صاحب دیوان** ص ۵۱۳ ـ ۵۱۵ رسالهٔ عقل و عشق(ص ۵۱۵ ـ ۵۱۸) و نصیحة الملوك (ص۵۱۸ ـ ۵۳۰) و رسالهٔ انکیانو (ص۵۳۰ـ۵۳۲) و غزلیات قدیم (ص۵۳۵ ـ ۵٤۵) و رباعیات (ص۵٤۷ ـ ۵۶۰) وفردیات (ص۵۶۱ـ۵۶۳) وخبیثات و غزلیات(ص۵۶۵ ـ ۵۸٤) ومضحکات (ص۵۸٤ ـ ۵۸۵)است .

کاتب درپایان خواتیم رقم کرده‌است : «تمت ... فی سنة ۱۲٤۳» .

آغاز : «منت خدایرا عزوجل ... » .

پایان : «... که برآوازطبل غالب می‌آید» .

۳۰در۱۹/۵ سانتی‌متر-۵۸۵ صحیفه هرصحیفه ۱۵ سطرمتن واز۲۵ تا ۲۶ سطرحاشیه بخط نسخ‌تعلیق ممتاز.درصحایف۱ و۱۰۵ و۲۶۳ و۴۰۳ و۴۶۳ و۵۳۵ و۵۴۷ هفت سرلوح زیبا ازطلا ولاجورد وشنگرف وسرنج ساخته‌اند و درصحایف ۱-۲ و۱۰۵ - ۱۰۶ و۲۶۳ - ۲۶۴ و ۴۰۳ - ۴۰۴ و۴۶۳ - ۴۶۴ و۵۳۵ - ۵۳۶ و۵۴۷ فواصل میان سطوروحواشی را طلااندازی و تذهیب کرده‌اند وبجزصحایف ۵۰۰ - ۵۳۳ و۵۴۸ - ۵۸۵ همه صحایف دیگر جدول چهار خطی درحاشیه وسه خطی دراطراف ستونها ازطلا ومرکب سیاه دارد . عناوین را بهمان خط متن بسرخی نوشته‌اند وگاهی‌هم‌کاتب جای‌عناوین را خالی گذاشته.کاغذ فرنگی شکری‌آهارمهره کرده. جلدمیشن سیاه طلاکوبی ممتاز .

شمارهٔ دفتر ۲۳۵۹۰

منتخبات‌اشعار واله (۱) ۲۲۰۱

نخست منتخب‌قصاید وپس‌ازآن منتخب غزلیات را بترتیب حروف‌هجاضبط کرده‌اند ودرهر ردیفی ابیاتی‌را که بیك وزن است درپی‌هم‌آورده‌ونام‌بحروتقطیع آنرا بامرکب سرخ درعنوان‌نوشته‌اند امارباعیات بترتیب حروف هجانیست .

آغاز : «مرادست فراق دلبری افکنده است‌ازپا ...» .

پایان : «... تعجیل‌العطاءِ عطاءآخر» .

۲۰ در۱۳/۵ سانتی‌متر- ۶۲ صحیفه‌هرصحیفه ۱۷سطربخط شکستهٔ‌متوسط . عناوین‌بهمان خط بسرخی نوشته‌شده.صحیفهٔ‌اول سرلوح‌متوسطی ازطلا ولاجورد وشنگرف وسرنج وهمه صحایف جدول هفت‌خطی ازمرکب سیاه وآب‌طلا دارد .کاغذ فرنگی‌آهارمهره‌دارشکری.خطوکاغذ معمول اوایل قرن‌سیزدهم . جلدمیشن سیاه‌بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱۳۷۴۱

(۱) مجموعه شعریست که خود دست کم دو برابر دیوان **والهٔ اصفهانی** که بکوشش **آقای‌همایی**چاپ شده، شعردارد،وجز چند قصیده وقطعهٔ‌کوچك ازاشعاراین دفتردرآن‌دیوان مطبوع **واله** نیست . درچند رباعی نیزتخلص **واله** هست امـا در دیوان چاپی نیست و شاید از **والهٔ داغستانی** یا دیگرانست .

نصیحت نامه ۲۲۰۲

قطعه‌ای است شامل ۹۴ بیت که کاتب از **یوسف وزلیخای جامی** برداشته و درپایان آن رقم کرده است : «کتبه... **محمدباقرخان** ولد مرحوم **حاجی بیگلر بیکی**» .

درپشت ورق آخر کسی که مالك این کتاب بوده شرحی نوشته وتاریخ ۷صفر ۱۲۸۵ گذاشته است .

آغاز : «تولاك الله ای فرزانه فرزند ...» .

پایان : « .. کند فضل خدایت کارسازی» .

۱۹/۵ در۱۳ سانتی‌متر - ۹ صحیفه هرصحیفه ۱۱ سطر بخط نسخ تعلیق خوش . صحیفهٔ اول سرلوح متوسطی ازآب طلا ولاجورد وشنگرف وزنگاروسرنج وسفیداب دارد . درمیان ترنج بالایی آن : «نصیحت کردن جامی فرزندخودرا» ودرترنج پائین «بسمله» بامرکب سیاه نوشته شده . همه صحایف، جدول ۱۰ خطی ازآب‌طلا وشنگرف ولاجورد ومرکب دارد . درمیان مصرع‌ها جدول شش خطی ازمرکب سیاه وآب‌طلا ساخته‌اند . کاغذمتن وحاشیه : متن کاغذ فرنگی آبی وحاشیه کاغذ فرنگی پشت گلی آهارمهره کرده . جلدمیشن آلوبالوئی داغدار بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۲۲۵۳۵

نصیحت نامه ۲۲۰۳

نسخه‌ای دیگر است شامل ۹۸ بیت .کاتب درآغاز نسخه درمیان ترنجی ازطلا نوشته است :« نصایح **ملاعبدالرحمان جامی**» .

آغاز : «تولاك الله ای فرزانه فرزند ...» .

پایان : «... کندفضل خدایت کار سازی» .

۲٤/٥ در ۱٦ سانتی‌متر- ۱۱ صحیفه هرصحیفه ۱۰ سطر بخط نسخ‌تعلیق خوش . صحیفهٔ‌اول سرلوح خوبی ازطلا ولاجورد وزنگاروسرنج وشنگرف‌دارد . همه‌صحایف جدول ۱٥ خطی‌ازطلا و لاجورد وشنگرف ومرکب دراطراف وجدول پنج‌خطی‌ازطلا وزنگارومرکب‌درمیان دومصرع‌دارد. کاغذمتن‌وحاشیه . متن‌کاغذخان‌بالغ‌شکری‌آهارمهره‌دار که روی‌حاشیه‌ای ازمقوای‌آبی روبروی هم بطرزمرقع چسبانیده‌اند . خطوکاغذ وتذهیب معمول قرن۱۲ . جلدمیشن خرمایی‌تیره .

شمارهٔ دفتر ۲۲٥۹٦

ادبیات

قسمت سوم - نحو و صرف ، عروض ، بدیع ، قافیه ، موسیقی ، چیستان .

تألیف **حکیم افسر قزوینی** . مؤلف ازشاعران نیمهٔ دوم قرن سیزدهم بوده وخود درمقدمه گوید: **میرزا مقیم** نام از کسیکه اورا «نورچشمی میرزاعلی اصغر المتخلص بصهبا» می نامد ودر تضاعیف کتاب، اشعار وی را آورده است وظاهراً پسرش بوده ، خواسته است کتابی درعروض وقافیه وبدیع نویسد ووی از او درخواسته واو این کتاب را تألیف کرده ودرآن اشعاری ازخود بشاهد آورده است .

درپایان کتاب تاریخ تألیف آن راچنین سروده :

سؤال شدزخرد اززمان تألیفش — جوابداد وبگفتا که افسرا افهم
کدسال مدت تألیفش اصغرست ولی — ازآن چهارنمایی اگریکی راکم

ازاینقرار ازحروف کلمهٔ « اصغر » که بحساب جمل ۱۲۹۱ میشود چون یك عدد کم کنند ۱۲۹۰ می ماند که تاریخ تألیف این کتاب است .

مؤلف درص ۲۱۳ و ۲۱۵ و ۲۱۷ اشعاری ازخود آورده که در آن از **حسام السلطنه** مدح کرده که مراد **سلطان مراد میرزا حسام السلطنه** عم **ناصر الدین شاه** بوده است.

درپایان نسخه کاتب تاریخ سنهٔ ۱۲۹۰ را گذاشته وپس از آن درص ۲۳۵-۲۳۶ قصیده ای ازاشعار مؤلف نوشته شده ومطلع آن این است :

ای خالق خلایق ورزاق بی همال — وی راحم رحیم خداوند بی زوال

ازاینقرار این نسخهٔ اصل وبخط مؤلف است ودرهمان سالیکه ازتألیف آن فارغ شده بپایان رسانده است.

درخاتمهٔ کتاب فصولی درعقدانامل ودراصطلاحات موسیقی دارد. درمیان اشعاریکه ازخود درکتاب استشهاد کرده غث‌وثمین بسیارست.

آغاز: «نخستین حمدی که پیرایه بخش بیان ...».

پایان: «... حاجات او برآر وبری سازش ازملال».

۱۸ در ۱۱ سانتی‌متر- ۳۱۶ صحیفه هرصحیفه ۱۳ سطربخط تحریری متوسط. عناوین بهمان خط بامرکب سرخ نوشته شده. کاغذفرنگی سفید. جلدمیشن خرمایی.

شمارهٔ دفتر ۲۳۴۷۲

۲۲۰۵ بدایع الصنایع

تألیف **میرعطاءالله محمود حسینی مشهدی** متخلص به **عطائی** ازشاعران معروف‌قرن‌نهم. این کتاب درمحسنات کلام وصنایع‌لفظی ومعنوی وبدیع است و درخاتمه فصلی درعیوب شعردارد ومؤلف خود تصریح میکند که آنرا برای **امیر علیشیر نوائی** نوشته.

درپایان کتاب‌دورباعی‌درتاریخ‌اتمام‌آن‌سروده که ازهردو، دهم‌جمادی‌الاخر سال ۸۹۸ بیرون‌میآید.

کاتب‌درآغازنسخه درصحایف۱-۶فهرستی ازمحتویات کتاب‌نوشته ودرپایان رقم کرده است: «تمت ... علی‌یداضعف‌الضعفا... کتاب‌دار سرکارفیض‌آثارشیخ صفی‌الملةوالدین **ابن‌عبدالجواد محمد طاهر** فی‌سنة ۱۲۳۶».

آغاز: «علیك اعتمادی یاکریم - صنایع‌مدایح بی‌قیاس ...».

پایان: «... باوی گفتم ده‌جمیدالاخر».

۲۱ در ۱۵ سانتی‌متر- ۳۲۸ صحیفه هر صحیفه ۱۴ سطر بخط تحریری روشن. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته‌شده. کاغذ فرنگی سفید رگه‌دارآهار مهره کرده. جلد میشن سیاه‌داغ کرده بی‌مقوا.

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۶۶

ترجمهٔ ادوار

۲۲۰٦

اصل کتاب تألیف **صفی‌الدین عبدالمؤمن بن ابی‌المفاخر ارموی** موسیقی دان معروف قرن هفتم ایران است که آنرا بفارسی ترجمه کرده‌اند وچون صحیفهٔ اول نسخه افتاده نام‌مترجم معلوم نیست وهمینقدر پیداست که بفرمان یك تن از علمای زمان خود که ظاهراً ازعلمای قرن یازدهم بوده است بفارسی ترجمه کرده است .

آغاز : «جامع حقایق المعارف ضامن دقایق اللطایف ...» .

پایان : «... ناراست ونارواست سلم‌الله علیه وآله تسلیماً کثیرا» .

۲۲/٥ در۱٤/٥ سانتی‌متر– ۸۰صحیفه هرصحیفه ۲۱سطربخط نسخ‌خوش . جدول ها با مرکب سرخ ساخته‌شده .کاغذفرنگی سفیدبی‌آهار وآهارمهره‌دار . خط وکاغذ معمول قرن ۱۳ . جلدمیشن تریاکی سوخته‌وداغ‌دار .

شمارهٔ دفتر ۱٤۸۱۹

ترجمهٔ رسالهٔ موسیقی

۲۲۰۷

اصل کتاب از **صفی‌الدین عبدالمؤمن ارموی** دانشمند معروف قرن هفتم است که **یحیی بن احمد کاشی** آنرا بفرمان **شاه‌جمال‌الدین ابواسحق اینجو** پادشاه معروف **عراق** و **فارس** ترجمه کرده است و در پایان نسخه این قطعه آمده :

تحریراین رساله بفرمان آن شهی	کز دولتش امورجهان با نظام شد
روز دوم زماه محرم زمان چاشت	درسال هفتصدوچهل وشش تمام شد

وچون۷٤٦ درزمان سلطنت **ابواسحق** است تردیدی نیست که این تاریخ سال‌اتمام ترجمه‌را میرساند وتاریخ کتابت نسخه‌چنانکه‌ازخط وکاغذ پیداست قرن نهم است .

آغاز : «حمد وسپاس ودرود بی‌قیاس لایق ...» .

پایان : «بحمدالله وحسن توفیقه والهدایة الی سواء طریقه» .

۲۱/٥ در۱٥/٥ سانتی‌متر– ٦۷ صحیفه هرصحیفه ۲۱ سطربخط تحریری‌خوش . عناوین

بهمان خط بسرخی نوشته‌شده واشکال ودوایررا بامرکب‌سیاه وسرخ ساخته‌اند. کاغذسمرقندی شکری آهارمهره‌دار. خط وکاغذ معمول قرن نهم . جلدمیشن خرمایی داغ‌داربی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱۶۲۸۳

حلل المطرز ۲۲۰۸

تألیف **شرف‌الدین علی یزدی** نویسنده وشاعر ومورخ معروف قرن نهم . مؤلف فصول این کتاب‌را «حلیة» نام گذاشته وهرحلیه‌را شامل چند «طراز» قرار داده وبهمین جهة نام کتاب‌را **حلل المطرز** گذاشته است .

درآغاز نسخه ازمیان صحایف ۱و۲ یك ورق افتاده ومطلب گسیخته است وبعضی اوراق چنانکه ازخط وکاغذ پیداست نونویس‌شده‌است .

کاتب : **ابوالحسن بن گنجعلی بواناتی** .تاریخ کتابت: ۱۳۷۰ .

آغاز : «رب یسر بعدازتیمن واعتصام بنام خجسته فرجام ...» .

پایان : «... الاتقیاء مادامت‌الارض ودارت‌السماء » .

۲٤/٥ در۹/٥ سانتی‌متر – ۳۳۹ صحیفه هرصحیفه ۲۰سطر بخطوط مختلف تحریری و نسخ تعلیق . عناوین بهمان خطوط بسرخی نوشته شده . کاغذاصفهانی شکری آهارمهره‌داریا حنائی وزردرنگ . جلدمیشن سرخ‌ضربی .

شمارهٔ دفتر ۲۲٤۱۸

حلل المطرز ۲۲۰۹

نسخه‌ای دیگراست ازآنکتاب . درپایان نسخه دراوراق ۱۵٦ ـ ۱٦٤ بخط دیگرمطالب مختلف بفارسی‌وتازی نوشته‌شده. تاریخ کتابت: ۱۰۷۳ .

آغاز : «رب تمم ویسر بالخیر بمنه بعدازتیمن واعتصام ...» .

پایان : «... مادامت‌الارض ودارت‌السماء » .

۲۳ در ۱۱ سانتی‌متر ــ ۱٦٤ ورق (۳۲۸صحیفه) که دراصل شماره گذاشته‌اند. هرصحیفه ۱۷ سطربخط تحریری‌خوب . عناوین بهمان‌خط بسرخی نوشته‌شده و کتاب‌را بشکل‌بیاض‌نوشته‌اند. کاغذ امیری شکری‌آهارمهره‌دار. جلد میشن سیاه داغ‌دار که پشت ودوره وعطف آنرا ازتیماج تریاکی سجاف کرده‌اند ومقوا ندارد .

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۷۲

رسالهٔ عروض ۲۲۱۰

تألیف **سیفی بخاری** شاعرمعروف قرن‌نهم .کاتب درپایان‌آن رقم کرده‌است «ذی‌قعدةالحرام سنهٔ ۱۰۲۷» .

آغاز : «الحمدلله‌الذی جعل‌علم‌العروض میزان‌الاشعار...» .

پایان : «... مفاعیلن‌هی‌فع وصلی‌الله علی‌خیرخلقه محمدوآله‌اجمعین» .

۱۹/٥ در۱۲/٥ سانتی‌متر ــ ۱۱۸ صحیفه هرصحیفه ۱۲سطربخط تحریری‌روشن. عناوین بهمان‌خط بسرخی‌نوشته‌شده واشکال‌را بامرکب سیاه‌وسرخ درمتن ساخته‌اند . همه‌صحایف جدول یك خطی ازمرکب سرخ‌دارد . کاغذ امیری شکری‌آهارمهره‌دار . جلدتیماج قهوه‌ای‌فرسودهٔ داغ کرده که اندرون‌آن تیماج کمرنگ تراست .

شمارهٔ دفتر ۲۳۱۹٥

رسالهٔ موسیقی ۲۲۱۱

تألیف **امیر خان**. مؤلف درآغاز کتاب‌نام‌خویش‌را نیاورده ولی‌درص ۹۲ در اشعاری، بنام‌خودتصریح کرده وکاتب‌هم درصدرنسخه بامرکب سرخ‌نوشته است : «هذاالکتاب‌الشریف‌من‌تألیفات‌مرحوم‌**امیرخان**‌مطرب مخصوص خلدآشیان **شاه سلطان‌حسین صفوی** دیباچهٔ کمترین غلام استادان **امیرخان** .

مؤلف‌خود درمقدمه تصریح‌میکند که این کتاب را بنام **شاه‌سلطان حسین صفوی** نوشته و گوید دراین‌زمان ۷۸سال ازعمراو گذشته بود ودرکودکی جز

ترکی‌شکسته که بزبان گرجی پیوسته، نشنیده است.

ازاینقراروی اصلا گرجی بوده. ونیز گوید که تا ۲۵سالگی دراین علم معلمی ندیده‌است وشاعر بوده. ودراین کتاب گاهی اشعارخویش‌را درضبط نام‌های مقامهاو پرده‌ها آورده وازآنجمله درص۹۲ - ۹۹ منظومه‌ای ازخویش نقل کرده است واز ص۲٤ برمیآید که **کوکبی** تخلص میکرده‌است.

دراین کتاب اغلب مطالبی از **عبدالقادر مراغی** موسیقی‌دان معروف نقل کرده‌ویابشرح آنهاپرداخته‌است ونیز درصحایف ۳۸ - ۸٤ رسالهٔ **آقامؤمن** نامی راکه‌درشرح تصنیف‌های خودساخته عیناً نقل کرده‌است وازآن‌تصنیف‌هابرمیآید که **آقامؤمن** مزبوردرزمان **شاه‌صفی** و**شاه‌عباس‌دوم** میزیسته است.

کاتب **میرزاعیسی‌خان‌بن‌میرزامهدی‌خان‌تفرشی** است و ظاهراً نسخه را در۱۳۰۵ بپایان رسانده است.

آغاز: «سرود درود نامعدود وسپاس فزون ...».

پایان: «... مکرر اهاهی اهاهی هی‌جانم بل ماه‌من بل».

۳٤ در۲۱ سانتی‌متر- ۱٤۹ صحیفه هرصحیفه ۱۰ سطربخط نسخ تعلیق‌متوسط. عناوین بهمان‌خط بسرخی نوشته‌شده. همه‌صحایف جدول کشی متوسطی ازمرکب سرخ‌وآبی‌یا سرخ وسیاه ویا ازهرسه‌رنگ شامل سه‌خط دارد. کاغذ فرنگی‌سفید یاشکری یاآبی‌رگه‌دار دارای شیروخورشید برجسته. ازصفحهٔ ۱۰۷ ببعد مرکب صحایف بریك دیگرچسبیده وبرخی‌ازکلمات خوانده‌نمی‌شود. جلدکاغذ ابری‌بنفش. عطف تیماج‌تریاکی.

شمارهٔ دفتر ۱٦۲۳۷

شرح کافیة ۲۲۱۲

نسخه فاقدخطبه‌است. شرحی‌است‌فارسی بر **کافیه** درنحوتازی‌وازسبك‌انشاء ومأخذی که شارح بکاربرده معلوم میشود که درقرن یازدهم می‌زیسته است واز اینقراراین نسخه مقارن‌تألیف کتاب برداشته‌شده.

کاتب درپایان نسخه رقم کرده‌است : « تم... بتاریخ ...سنهٔ ۱۰۸٤».
آغاز : «الکلمة لفظ وضع لمعنی مفرد . معنی کلمه دراصل لغت ...» .
پایان : «... حقیقاً حقیقاً والله اعلم بالصواب » .
۱۸/٥ در ۹/٥ سانتی‌متر– ٤٦٦ صحیفه هرصحیفه از ۱٦ تا ۱۷ سطر بخط تحریری متوسط. عبارات تازی بخط نسخ نوشته‌شده . کاغذ اصفهانی رگه‌دار آهاره‌مهره کرده . جلد میشن خرمایی داغدار.
شمارهٔ دفتر ۲۲٤۳۵

۲۲۱۳ عینیة

تألیف **اسماعیل حکیم تهرانی** درموسیقی . مؤلف خود گوید درزمانی که **علینقی میرزا عین‌الملك** حکمران **سبزوار** بود ازوی خواسته‌است که‌رساله‌ای درموسیقی بنویسد ووی‌را ممکن نشده تااینکه چون وی بفارس رفته این‌رساله را تألیف کرده وبرای‌اوفرستاده وبهمین‌جهت‌آنرا **رساله عینیه** نامیده است وآنرا درچهارمقدمه ویك‌مقاله شامل‌پنج‌فصل ویك‌خاتمه بپایان‌رسانده است .

کاتب درپایان نوشته است : «راقمه ابوالمجد **درویش مجید** الملقب **بنورعلیشاه** فی‌سنة ۱۳۱۰ من‌شهرجمادی الاولی» .
آغاز : «سپاس بی‌قیاس را سازنده برازنده ...» .
پایان : «... عواقب‌امورناخیرا بحق محمدوآله(ص)».
۱۷/٥ در ۱۱/٥ سانتی‌متر– ٦۷ صحیفه هرصحیفه ۷سطربخط تحریری متوسط . عناوین بهمان خط بسرخی‌نوشته‌شده. کاغذفرنگی‌سفیدکلفت . جلدمیشن سیاه داغدار.
شمارهٔ دفتر ۱٤۳۱۸

۲۲۱٤ معمیات

تألیف **میرحسین‌معمائی**. کاتب پس‌ازآنکه نسخه‌را بپایان‌رسانده درص ۱۳۷ چند معما نقل کرده و در پایان آن نوشته است : « تمت ... سنهٔ ۱۰۳۳ کتبه **محمدحسین** » .

صحیفهٔ اول نو نویس شده ودرمیان صحایف۱ و۲ چند ورقی افتاده است.(۱)

آغاز : « بنام آنکه از تألیف وترکیب ... »

پایان : «... که باشد برو نیز ختم کلام» .

۲۰ در ۱۳/۵ سانتی‌متر ۱۳۶ صحیفه هرصحیفه ۹ سطر بخط نسخ تعلیق خوش. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. بجز صحیفهٔ اول همه صحایف جدول یك خطی از مرکب سرخ دارد. کاغذ امیری شکری آهار مهره دار . جلد کاغذ ابری سبز. عطف پارچهٔ نخی مغز پسته‌ای .

شمارهٔ دفتر ۲۲۵۰۹

مفتاح سلیمانی ۲۲۱۵

تألیف **باقر بن حسن بن خلیفهٔ سلطان.** منظومه‌ای است در علم نحو تازی که مؤلف آنرا بنام **شاه سلیمان صفوی** نظم کرده و در سال ۱۱۰۰ هجری بپایان رسانده .

مؤلف خود گوید در این کتاب آنچه را که در الفیه و کافیه نیست نظم کرده است .

درپایان نسخه درختم کتاب وتاریخ آن سروده است:

شکر لله که ز فر شه جمشید غلام درهزار وصد هجری بشداین نسخه تمام

درمیان صحایف ۳۱ و۳۲ این نسخه چیزی افتاده وبحال کنونی شامل ۱۳۳۰ بیت است. کاتب حاشیه‌هایی را که مؤلف درمقدمه اشاره کرده بخط تحریری بجای خود نوشته ودرپایان آنها « دام ظله العالی » نوشته وازاینجا برمیآید که درهنگام نسخه برداری نیز مؤلف زنده بوده است .

(۱) نگاه کنید به فهرست این کتابخانه ج ۳ تألیف آقای ابن یوسف ص ۱۲۸_۱۳۳ و۱۳۶ و فهرست دانشگاه ، ج۲ تألیف آقای منزوی ص ۴۰۱_۴۰۵ وفهرست دانشکدهٔ ادبیات تألیف آقای دانش پژوه ص ۴۳۰_۴۳۱.

این نسخه را در ۱۱۰۷ یعنی هفت سال پس از اتمام تألیف نوشته .

آغاز : «بهمه نحو خدا راست سپاس انعام که زبان داد ودل وقدرت تألیف کلام».

پایان : «بنده از عهدهٔ این شکر برون چون آید عمر جاوید درین شکر وثنا می‌باید».

۲٤/٥ در ۱۸ سانتی‌متر - ۳٦۱ صحیفه هر صحیفه هشت سطر بخط نسخ ممتاز . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده .کاغذ اصفهانی شکری آهار مهره‌دار. جلد میشن خرمایی داغ کرده.

شمارهٔ دفتر ۲۳۲٥٤

ادبیات

قسمت چهارم- متون ادبی، حکایات، پند و اندرز، امثال، اخلاق و آداب، مقامه، کشکول.

۲۲۱۶ ابواب الجنان

از **محمد رفیع واعظ قزوینی**، شامل مجلد اول .

آغاز : «بهترین مقالی که سرافیل ... » .

پایان : «... فرماید بمنه و کمال کرمه»

۲۲/۵ در ۱۳/۵ سانتی‌متر ۷۳۶ صحیفه هر صحیفه ۱٦ سطر بخط نسخ تعلیق خوب . صفحه اول دارای یك سرلوح مذهب عناوین بسرخی . کاغذ ترمهٔ خاکستری آهارمهره دار . خط و کاغذ قرن ۱۳ . جلد ساغری سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱۸٦۳۳

۲۲۱۷ ابواب الجنان

جلد دوم است از آنکتاب . ازپایان آن چیزی افتاده.

آغاز: «زلال تعالی که از ...».

پایان: «... مقدس را ملتزم می گویند » .

۲۰ در ۱۲/۵ سانتی‌متر، ٦۰۱ صحیفه هرصحیفه از۲۳ تا ۲٤ سطر بدو خط تحریری، عناوین بسرخی، کاغذ اصفهانی آهار مهره‌دار . برنگهای مختلف . خط و کاغذ قرن ۱۲ . جلد میشن عنابی

شمارهٔ دفتر ۲۲٤۹۷

۲۲۱۸ ابواب الجنان

مجلد دوم. نسخهٔ دیگر از کتاب بالا که کاتب تاریخ ۷رجب ۱۲٤۲ گذاشته .

آغاز : « زلال تعالی که از...».

پایان : «... ایام می گذراند ».

۳۰ در ۲۰ سانتی‌متر، ۶۹۰ صحیفه هرصحیفه ۲۱ سطر بخط نسخ خوب. عناوین بسرخی. کاغذ فرنگی‌سفید رگه‌دار آهارمهره‌دار. جلد روغنی نقاشی‌دار. دو رو ۰ روی جلد ریختهٔ شده. صفحهٔ اول دارای یك‌سرلوح و دوصفحهٔ اول دارای حاشیهٔ وسیع از گل بوته مذهب. همهٔ صفحات با آب طلا مجـدول .

شمارهٔ دفتر ۱۴۳۰۵

اخلاق سلطانی ۲۲۱۹

تألیف **نورالدین بن نعمة الله حسینی .** مؤلف در مقدمه گوید که :« این فقیر نیز کتابی بلغت عربی مشتمل برتحقیق طهارت قلبی وذکرصفات حمیده وانسانی بسمط تحریر کشیده وبقدرامکان درجمع وتألیف آن کوشیده ودرین ولا که حقیربمساعدت طالع بلند ومعاضدت اقبال ارجمند بشرف بساط بوسی اعلی مجلس بهشت‌آئین خاقان زمان شاه سلطان حسین‌الموسوی الحسینی الصفوی ... رسیده باین موهبت عظمی مشرف گردید کتاب مذکور را برسم پیشکش بنظر خورشید وش ایستادگان بزم حضور وباریافتگان محضر جلالت میسور نواب اشرف اقدس همایون اعلی رسانید وچون کتاب مذکور بلغت عربی‌سمت ترتیب وتنظیم یافته است مدارك جمعی که‌اطفال ناطقهٔ ایشان از پستان آن لغت شیر تعلیم ننوشیده از رسیدن بشاخسار درك آن کوتاه بوده شاهد مراد بدون آنکه موضوع آن کتاب بلغت فارسی که فهمش اعم ونفعش اتم است مفسر ومترجم گردد در آغوش خواهش در نمی‌آمد بفرمان لازم الاذعان ایستادگان پایهٔ سریراعلی مأمور گردید که الفاظ آن کتاب را تغییر لباس نموده نقاب احتجاب از چهرهٔ زیبای ابکارفرایدش بردارد و خلاصه موضوع آنرا که اخلاق وآداب است بلغت فارسی تقریباً لا لافهام بجلوهٔ ظهور درآرد .... باخلاق سلطانی آنرا موسوم ساخت » .

ازین قـرار این کتاب خلاصه ایست که مؤلف از کتاب دیگری که بزبان‌تازی نوشته ترجمه کرده است وبفرمان**شاه سلطان‌حسین صفوی** (۱۱۰۵ ـ ۱۱۳۵) درآغاز قرن دوازدهم بپایان رسانده است. این کتاب شامل یك مقدمه وشانزده باب ویك خاتمه است وهرچند قسمت را بچند نمایش تقسیم کرده و در

ضمن مطالب باشعاری استشهاد کرده که ظاهراً از مؤلفست. کاتب در پایان نسخه رقم کرده است:

«تم الکتاب الموسوم بالاخلاق السلطانی فی ۱۱۲۵».

آغاز: «تهذیب عنوان دیباچهٔ مکارم اخلاق انسانی...».

پایان: «... محافظت وحمایت نماید انه علی ذالك قدیر».

۲۳/۵ در ۱۶ سانتی متر ـ ۲۹۶ صحیفه هر صحیفه ۲۳ سطر بخط نسخ خوش. عناوین بهمان خط وقلم وبمرکب سرخ نوشته شده. کاغذ اصفهانی کبریتی آهار مهره‌دار. جلد تیماج تریاکی داغ کرده بی‌مقوا که پشت آن ماشی رنگ است.

شمارهٔ دفتر ۱۲۲۵۳

اکسیر (۱) ۲۲۲۰

کتابی است در اخلاق و آداب که نام مؤلف اصلی و مترجم آن در مقدمه نیامده معلوم نیست. مترجم در مقدمه گوید:

«نوروز ریاض بندگی اقتداء بهم در شرح اجزاء این معجون نسخهٔ زادالسالکین را فراهم آورده بود و چون این نسخه بلغت عرب بود بعضی از دوستان التماس نمودند که مثل این نسخه بلغت خوش نوشته شود... وچون این معجون کار اکسیری که مس وجود انسانی را طلای خالص گرداند میکرد این نسخه باکسیر مسمی شد».

مؤلف فهرست مندرجات کتاب رادر دیباچه آورده وبطور خلاصه این است:

جزء اول در اصول اعتقادات. جزء دویم در احوال ظاهری. جزء سوم در اخلاق مذمومه. جزء چهارم در اخلاق حمیده وهریك ازاین اجزاء کتاب مشتمل است بر ده اصل ویك خاتمه.

---

(۱) نوروز نام مؤلف است که در دیباچه آمده، (**وی نوروزعلی فرزند محمد واعظ تبریزی است.**) رجوع شود به الذریعه (ج ۲ ص ۲۷۷).

کاتب درپایان نسخه نوشته است: «کتاب اکسیر وجود انسانی اتمام پذیرفت.

...حرره... **یحیی بن محمد حسن الشهیر بالسرور** قزوینی الاصل تبریزی المسکن... بمقتضای میل و اشتیاق عالیجاه **آقا میرزا ابراهیم** سررشته‌دار دارالنظارهٔ سرکار اقدس والا **ولیعهد** روحی فداه ...».

آغاز: «ستایش بی‌قیاس مدبری راست که تخمیر طینت آدم را...».

پایان: «... به که زین تیره‌دلان آینه پنهان داریم».

۲۲ در ۱۶/۵ سانتی متر. ۷۸ ورق ۱۵۶ صحیفه که در اصل شماره گذاشته‌اند. هر صحیفه ۱۷ تا ۱۸ سطر بخط شکسته و متوسط. کاغذ فرنگی سفید آهار مهره‌دار. جلد میشن خرمایی داغ کرده.

شمارهٔ دفتر ۲۳۱۴۳

۲۲۲۹ انوار سهیلی

تألیف **حسین بن علی واعظ کاشفی** معروف **به ملاحسین کاشفی** دانشمند معروف قرن نهم.

این کتاب تهذیبی از کتاب **کلیله و دمنه** است که مؤلف، آن را درچهار باب پرداخته و گاهی از خود، مطالب وحکایاتی بر اصل کتاب افزوده.

آغاز: «حضرت حکیم علی‌الاطلاق حلت حکمته ...».

پایان: «... به که کنم ختم سخن والسلام».

۲۱ در ۱۲/۵ سانتی‌متر- ۶۲۴ صحیفه هرصحیفه ۱۶ سطر بخط شکستهٔ نسخ‌تعلیق ممتاز. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده وعبارات تازی را بخط نسخ خوش و معرب با مرکب سرخ نوشته‌اند. صحیفهٔ اول سرلوح متوسطی ازطلا ولاجورد وشنگرف و زنگار وسرنج دارد و در دو صحیفهٔ اول حاشیهٔ مذهبی ساخته‌اند وهمه صحایف جدول ۹خطی ازطلاومرکب سیاه دارد. کاغذ ترمهٔ شکری نازك وکلفت آهارمهره‌دار. جلد میشن خرمایی ضربی.

شمارهٔ دفتر ۱۳۳۰۳

۲۲۲۲

انوار سهیلی (۱)

نسخه‌ای دیگر از آن کتاب . کاتب درپایان آن رقم کرده است : « قدفرغت من تسوید هذا الکتاب ... وانا العبد ... مسیح بن نعیم‌الدین تبریزی‌الحسینی ... ۱۲۲۵ ».

آغاز: «حضرت حکیم علی‌الاطلاق جلت‌حکمته...».

پایان : «... به که کنم ختم سخن والسلام» .

۲٤/۵ در ۱۵ سانتی‌متر – ٤۵۹ صحیفه هرصحیفه ۱۹سطربخط خوش.عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . صحیفهٔ اول سرلوح متوسطی ازطلا ولاجورد وزنگار و شنگرف‌وسرنج دارد. درترنج وسط آن با مرکب سرخ وبخط نسخ تعلیق در زمینهٔ طلائی نوشته‌اند : « که هر زمان خجل است‌آسمان زروی زمین» دوصحیفهٔ اول حاشیهٔ مذهب گل وبوته دار داشته که فرسوده شده ، همه صحایف جدول ۱۰ خطی ازطلا ومرکب دارد . کاغذ امیری شکری آهار مهره‌دار نازك.جلد روغنی دارای ترنج وحاشیه زمینه سیاه‌درمتن‌لیمویی‌واندرون‌آن گل وبوتهٔ درشت درمتن لاکی‌دارد و دوره وعطف آنرا ازتیماج خرمایی داغ کرده اند .

شمارهٔ دفتر۱۸٦۳۲

۲۲۲۳

انوار سهیلی

نسخهٔ دیگریست که ازپایان‌آن قدری‌افتاده ودر میان صحایف۲۸۷–۲۸۸ نیزافتادگی دارد وصحیفهٔ اول‌را نو نویس کرده‌اند.

آغاز : « حضرت حکیم علی‌الاطلاق جلت حکمته ...».

پایان : «... از دور پدید آمدندایشان ازخوف آنکه مبادا ».

---

(۱) انوار سهیلی در ۱۸۵۱ در هارتفرد چاپ شده و منتخباتی ازآن دوبار در لندن بسال ۱۸۲۱ و۱۸۲۷ بطبع رسیده . دربرلن نیز از روی نسخهٔ خط اولیا سمیع چـاپ گراوری‌شد (در ۱۳٤۱ هـ ق). در تهران ،بمبئی ، لاهور ، کانپور نیز مکرر بچاپ رسیده .رجوع‌شود به فهرست مشار ج ۱ و۲.

۲۰در۱۲ سانتی‌متر- ٦٤٧ صحیفه که تا ص ٢٤ را دراصل شماره گذاشته‌اند. هرصحیفه ۱۷سطربخط نسخ‌تعلیق‌خوش . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته‌شده . در آغاز نسخهٔ بخط دیگر نوشته‌اند: «کتاب‌کلیله ودمنه خط میرزا صالح است پنج تومان خریده شده‌مبارك است».تاص ۲۲٦ در بالای صحایف بخط نسخ‌تعلیق ابواب‌کتاب وعناوین آنهارا نوشته‌اند . کاغذامیری شکری‌آهار مهره‌دارکه بعضی اوراق آنرا متن وحاشیه‌کرده و از کاغذ فرنگی‌آهار مهره‌دار پررنگ ترحاشیه انداخته‌اند. خط وکاغذ معمول اواخر قرن یازدهم . درحواشی باآب ورنگ والوان فرنگی ٤٥ مجلس نقاشی نسبةً خوب متناسب باموضوع کتاب ساخته‌اند . جلد میشن تریاکی داغ‌دارکه‌دورهٔ آن ازتیماج همان رنگ سجاف‌شده‌است .

شمارهٔ دفتر۱٤۳۰۷

انیس الغافلین ۲۲۲۴

تألیف **ملامیر قاری گیلانی** دراخلاق وحکایات .

مؤلف خود درپایان کتاب‌تصریح کرده که درروزسه‌شنبه بیست وسوم‌محرم ۱۰۰۵ ازتألیف کتاب فارغ‌شده است .

کاتب در پایان نسخه رقم کرده است: «تمت ... برحسب الخواهش ... **میرزا محمد دائی** ام قلمی وتحریرشد ... العبدالخاطی **محمد رفیع بن محمد الاشتیانی**».

در میان صحایف ۲۲۱ ــ ۲۲۲ یك ورق افتاده و مطالب‌آنرا بخط دیگری درحاشیهٔ‌صحایف ۲۲۲ و۲۲۳ نوشته‌اند .

آغاز: «سبحان من تحیر فی ذاته سواه ...».

پایان: «... الطاهرین‌المعصومین والحمدلله رب العالمین».

۲۰/٥ در۱٤/٥ سانتی‌متر ــ ۲۳۰ صحیفه هر صحیفه ۱٦ سطر بخط نسخ تعلیق متوسط . عناوین‌بهمان‌خط بسرخی .کاغذ فرنگی‌آبی کم رنگ رگه دار.خط وکاغذمعمول اوایل‌قرن‌سیزدهم. جلد میشن تریاکی ضربی بی مقوا .

شمارهٔ دفتر۱٤۱۰۱

بهار دانش ۲۲۲۵

تألیف **عنایت‌الله**، داستانیست ادبی که بانشای پر استعاره و کنایه نوشته‌شده ومؤلف از نویسندگان معروف زبان فارسی **در هندوستان** است و ظاهراً درقرن دوازدهم می‌زیسته واز کتابهای بسیارمتداول فارسی درمیان ادبای **هندوستان** است وبسال **۱۲۷۹** در لکنهو وبسال **۱۸۸٦** درکانپور [۱]چاپ شده.

درصحیفهٔ اول ودوم فهرستی ازمندرجات کتاب باقید شمارهٔ اوراق نوشته‌اند.

کاتب درپایان نسخه رقم کرده‌است: «تمت‌الکتاب(!) بعون‌الملك‌الوهاب۱۲۸۱ اتمام‌پذیرفت درششم شهر ذی‌القعده در سال بقر».

آغاز: «دیباج پیرایه ده دیباچهٔ سخن...».

پایان: «... به است ازهرچه گوئی خامشی (دراصل:خوامشی) به».

۲۵ در۱٦ سانتی‌متر ـ ۲۹۸ ورق (**۵۹٦** صحیفه) که دراصل‌شماره گذاشته‌اند. هرصحیفه ۱۷ سطربخط تحریری معمول هندوستان. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. کاغذ هندی‌نازك وکلفت شکری‌آهارمهره‌دار معمول‌هندوستان. ده‌صحیفه ازآغازنسخه‌را که درپی هم‌نیست با مرکب جدول کشی کرده‌اند. جلد تیماج سبز داغ کرده که روی داغ آن عبارتی نوشته شده که درست خوانده نمی‌شود و دوره و عطف آنرا از تیماج جگری رنگ سجاف کرده‌اند و آنها هم‌کار هندوستانست.

شمارهٔ دفتر ۱۳۳۰٤

---

(۱) وهمچنین بسال ۱۲۷۷ دربمبئی و بسال ۱۳۱۲ در لکنهو وبسال **۱۸۰۹** درکلکته چاپ شده و نسخهٔ از آن بشمارهٔ **٦۷٦** دراین کتابخانه هست.رجوع به فهرست مجلس ج ۲ و فهرست کتب چاپی مشار ج ۲ شود.

التحفة المعتمدیه

۲۲۲۶

تألیف **محمد جعفر حسینی** ملقب به **حقایق نگار** . مؤلف از نویسندگان معروف نیمهٔ دوم قرن سیزدهم بوده و بنام **حاج میرزا جعفر خان خرموجی حقایق نگار** معروف بوده ومؤلف کتابهای چنداست که چاپ شده،ازآن جمله: کتاب **حقایق الاخبار** درتاریخ سلطنت **ناصرالدین شاه** چاپ **تهران** ۱۲۸٤ و **فارسنامه** چاپ **تهران** .

مؤلف خود درمقدمهٔ کتاب گوید که آنرا درسال۱۲۹۲ قمری که **یحیی خان قزوینی** معتمدالملك برادر **میرزا حسین خان مشیرالدوله** سپهسالار و پسر **یوزباشی خان** قزوینی، حکمرانی **فارس**را داشته است در **شیراز** برای وی نوشته واین کتاب شامل مقدمه‌ایست در احوال **معتمدالملك** که بعدهالقب **مشیرالدوله** گرفته وپس ازآن شامل چهارباب است ازاین قرار :

الباب‌الاول فی‌اشعار شعراءالعرب واهل الفصاحة والبراعه .

الباب الثانی فی بدیع الفاظ فضلاء العرب فی‌القصص و الامثال و النصایح ومایتعلق بهذه الاقوال .

باب سوم در ذکر شطری ازاشعار بلاغت‌آثارعجم.

باب چهارم درذکرقدری‌ازانشاء وحکایات ازادباء و کتاب فضیلت شعار عجم.

کاتب در پایان نسخه رقم کرده است .

« برحسب فرمایش سرکار جلالت شعارعظمت دثار طایف بیت‌الله الحرام وزایرائمه‌انام علیهم السلام اشرف الحاج مقرب الخاقان میرزا محمد جعفر خان حقایق نگار بجهت حضور مرحمت ظهورومعدلت دستور جناب مستطاب‌جلالت‌مآب اشرف ارفع اجل‌اکرم افخم‌اعظم‌معدن‌الجودوالسخاء حضرت معتمدالملك فرمان‌فرمای‌مملکت فارس ادام‌الله تعالی عمره وعزته‌العالی فی‌شهر ربیع‌الثانی سنهٔ ۱۲۹۳ تحریر یافت». ازاین قرار نسخهٔ حاضر نسخهٔ اصل کتابست .

آغاز : «سپاس وستایش بی‌حد مرخدایی را ...» .

پایان : «... یجدنی انشاءالله من‌الصالحین».

۲۷ در ۱۷ سانتی‌متر - ۵۴۹ صحیفه هرصحیفه ۱۷ سطر . باب اول بخط نسخ خوش و باب سوم وچهارم بخط نسخ تعلیق ممتاز . عناوین بهمان خط متن بسرخی نوشته شده.درصحیفهٔاول سرلوح ممتازی ازطلا ولاجورد وشنگرف وزنگار وسرنج ساخته‌اند وهمهٔصحایف جدول‌هشت خطی ازمرکب سیاه وطلا ولاجورد دارد . کاغذ ترمهٔ آهار مهره‌دار . جلد میشن سرخ.

شمارهٔ دفتر ۱۳۸۲۷

تذکرة السلاطین **۲۲۲۷**

مجلد اول - تألیف **عبدالجواد بن عبدالرحیم** اصفهانی .

مؤلف از فقهای اوایل قرن حاضر بوده و خوددر مقدمه گوید که در زمان **ناصرالدین شاه** درصدد برآمده است کتابی درسلوك پادشاهان بارعایا تألیف کند و سرانجام بدستیاری **حاج محمدحسین** تاجر کازرونی باین‌کار کامیاب شده است وچنانکه خوددرصحیفهٔ۱۹مجلداول اشاره میکند در۱۳۲۳مشغول تألیف این کتاب بوده است و ظاهراً در**اصفهان** میزیسته است .

مؤلف شاعر نیز بوده و در این کتاب گاهی اشعاری از خود آورده است چنانکه درصحیفهٔ ۴۸۵ مجلد اول گوید ،لمسوده :

بختی بغیر لطف خدای عزیز نیست — جز این هرآنکه گفت مراورا تمیز نیست
مهر عروس روی زمین لطف ایزدست — او چون بود لزوم بشمشیر تیز نیست

ودر صحیفهٔ ۷۵۸ مجلد دوم این اشعاررا ازخودآورده ، لمسوده:

مبند دل بزنان و مجو زجمله وفا — که عهد نیك زنان است همچوبادصبا
چومار ارقم چون تنگ شد برو فرصت — زبان بلابه برون آرد و زچشم بکا
چو راند فرصت راند بلا فراز بلا — بگاه وبیگه و در سر و خفیه وبملا
چو گشت شیفتهٔ زلف و خال شیدایی — بکار تو نکند جز فضیحت و غوغا

چنان بمکرفریبد تورا که مغناطیس — حریف پیش توگیرد ببر چوکاه ربا
بگو مباد بروی زمین نژاد بـدان — که‌نیك نیست دراین زمره زیرهفت‌سما
چهار تن‌که جدایند در نصوص نبی — بهل بجا و بده دیگران بتیغ فنا

بیشتر مطالب این کتاب را مؤلف از **جوامع‌الحکایات ولوامع الروایات** تألیف **محمد عوفی** برداشته است.

این نسخه ظاهراً نسخهٔ اصل مؤلفست زیرا که قلم‌خوردگی ها والحاقات بسیار دارد و گاهی دنبالهٔ مطالب گسیخته است و گاهی اوراق را سفید گذاشته و پیداست که میخواسته مطالب دیگری بر آن بیفزاید و چون افتادگی هـای آن گاهی ازبدیهیاتست پیداست که بخط وی نیست وکاتبی نوشته و سپس الحاقاتـی کرده است .

درصحیفهٔ اول فهرستی ازبعضی مندرجات کتاب بهمان خط نوشته‌شده .

آغاز : « حمد و سپاس نامتناهی بحقایق ...».

پایان : «... وعفت ازطبایع نفرت‌کرده است».

۲۲در۱۷/۵ سانتی‌متر ـ ۸٦٤ صحیفه هرصحیفه از۱۲ تا ۲۰ سطر بخط نسخ متوسط . عناوین بهمان خط باقلم جلی‌تر نوشته شده . کاغذ روسی سفید.جلد میشن زرشکی داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱٤۷٦٦

تذکرة السلاطين ۲۲۲۸

مجلد دوم وبقیهٔ همان نسخهٔ سابق الذکراست .

آغاز : «بدانکهٔ هیچ خصلتی ...» .

پایان : «... النساء علی‌الرجال» .

۲۲در۱۷/۵سانتی‌متر- ۷۸۲صفحه‌هرصفحه‌از ۱۲تا۲۲سطر. خط‌نسخ متوسط . عناوین‌بقلم جلی‌تر .کاغذ روسی‌سفید . جلدمیشن زرشکی .

شمارهٔ دفتر ۱٤۷٦۷

جوامع الحکایات (۱) ۲۲۲۹

تألیف **سدیدالدین** یا **نورالدین محمد بن محمد بن یحیی بن طاهر بن عثمان عوفی** واعظ بخاری حنفی.

از این کتاب نسخه های مختلف بدست است وچنان مینماید که **عوفی** خود نخست این کتاب رامختصرتر پرداخته وسپس نسخه های دیگری که انتشار داده درتکمیل آن کوشیده است یا اینکه دیگران پس‌از وی چندین نسخهٔ مختلف از آن اختصار کرده‌اند ودر هر صورت نسخه های‌کامل آن بسیار نایاب است و بیشتر نسخه هایی که از حیث اختصار متوسط است رواج دارد واین‌نسخه نیز یکی‌ازهمان نسخه‌های متوسط است.

بیشتر حکایات این کتاب را مؤلفین **زینة‌المجالس** و **روضة‌الانوار** و **بحیره** و **نگارستان** گاهی‌حرف بحرف نقل کرده‌اند.

محمد نظام الدین دانشمند هندی مقدمهٔ بسیار جامعی دربارهٔ این کتاب بزبان انگلیسی بنام «مقدمه برجوامع الحکایات و لوامع‌الروایات از **سدیدالدین محمدالعوفی**» نوشته‌است که در سلسلهٔ انتشارات اوقاف **گیب** چاپ‌شده.

نام این کتاب را بخطا در بسیاری از کتابها « جامع الحکایات » وگاهی «جامع‌الحکایات ولامع الروایات» نوشته‌اند.

کاتب درپایان قسم اول ص ۴۱۸ رقم کرده است : « تمام شد قسم اول ازکتاب جامع‌الحکایات ولامع‌الروایات... سنهٔ خمسین والف. کاتب ... ذرهٔ خاکسار مرتضی‌قلی‌بن‌الله‌وردی

---

(۱) آقای‌منزوی‌درج۲فهرست‌دانشگاه‌ص ۲۱-۲۰۳دربارهٔ این کتاب بتفصیل گفتگو کرده‌اند. آقای‌دکترمعین ۱۵باب ازبخش‌اول‌آنراتصحیح کرده‌اند که دانشگاه‌آنرا چاپ کرده .مرحوم بهار نیز منتخبی ازآن را چاپ کرد . (مشار.فهرست کتب چاپی ج ۱-۵۱۱ وج ۲-۲۰۷۳دانش پژوه: فهرست کتابخانهٔ دانشکدهٔ ادبیات ص ۱۸۹ وفهرست دانشکدهٔ حقوق ص ۹۲).

افشار...» .درپایان قسم سوم (ص۶۸۲) رقم کرده‌است « تمام‌شد قسم سیم از کتاب‌جامع الحکایات ولوامع‌الروایات . . . سنة احدوخمسین بعدالالف».

ازاینقرار این نسخه در ۱۰۵۰ و ۱۰۵۱ نوشته‌شده .

درپایان نسخه‌ازصحیفهٔ ۷۷۲ تاآخر کتاب،۳۲ صحیفه بخط وکاغذتازه‌تراست. وکاتب این‌قسمت‌رقم کرده است :

«نمت‌الکتاب‌الموسوم **بجوامع‌الحکایات‌ولوامع الروایات** ... سنهٔ ۱۲۲٤ » .

آغاز : « جواهر حمد وثنا مبدعی را سزاست‌که. . .».

پایان : « . . . سپهرسرکش امرترا بفرمان است ».

۳۶/۵ در ۲۲ سانتی‌متر ،۸۰۳ صحیفه هرصحیفه در قسمت‌اصلی ۲۷ و درالحاقی‌از ۱٤ تا ۲۸سطر بخط نسخ‌وتعلیق‌متوسط . عناوین بسرخی نوشته شده.کاغذاصفهانی شکری آهارمهره‌دار و حنائی . جلدتیماج ماشی رنگ‌که خطهایی برآن داغ کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱۲۱۰۳

چهل کلمه ۲۲۳۰

تألیف **محمدحسین منشی‌نوری** . رسالهٔ مختصری است در آداب مکالمه بفارسی خالص (۱) کـه درآغاز آن ، مؤلف بجای بسمله این جمله را نوشته: « فه سام شالش یارلیم مزدا » وظاهراً نسخهٔ اصل است که بخط اوست ودرپایان رقم کرده :

« این رسالهٔ شریفه ... از تصنیفات این بندهٔ درگاه بجهة پیشکش حضور ... بندگان **آقای میرزا محسن‌خان منشی** نگاشتهٔ کلك شکستهٔ بندهٔ درگاه **محمد حسین منشی نوری** . . . سنهٔ ۱۳۰٤»:

و مراد از این میرزا محسن . . . **آقای محسن امینی مجدی (امین الدوله)** است .

(۱) دساتیری .

آغاز : « پس از ستایش کیهان خدیو پاك خدای...».

پایان : «... بلطفه الخفی وفیضه الجلی آمین یارب العالمین » .

۲۱ در ۱۳ سانتی‌متر- ۲۰ صحیفه هرصحیفه ٦ سطر بخط نسخ تعلیق ونسخ خوب . معانی بعضی کلمات را بخط نسخ تعلیق درحاشیه نوشته‌اند . عناوین بخط نسخ جلی بامرکب سرخ نوشته شده ودرپایان جمله ها دایره‌ای ازطلا ساخته‌اند . صحیفهٔ اول سرلوح متوسطی ازطلا ولاجورد و زنگاروشنگرف وسرنج وهمه صحایف جدول سیزده خطی ازطلا ولاجورد وشنگرف ومرکب‌دارد. کاغذ رقعه‌ای فرنگی فلفل نمکی بی‌آهار . جلد ابری سرخ . عطف تیماج ماشی .

شمارهٔ دفتر ۲۳٦۰۰

خزان و بهار (۱) ۲۲۳۱

تألیف **محمد شریف بن شمس‌الدین** متخلص به **کاشف** ومعروف به **علامه** مؤلف کتاب معروف **سراج المنیر** که در ۱۰۰۰ آنرا بپایان رسانده است . این کتاب نیز مانند **سراج‌المنیر** شامل حکایات ودراخلاق وسلوك است وباانشاء پر استعاره و کنایه نوشته وچندین بار درایران وخارج از ایران چاپ شده . کاتب رقم کرده‌است : «... حرره ... **علی اصغرولد حاجی بابا** ملقب بمحب‌الفقراء ... در شهر **ارومیه** قلمی گردید ۱۲۷۲ » .

آغاز : «چمن‌آرای فرج بعد از شدت درخزان بهار...».

پایان : «... همانا درخواب غفلت تارپود هرزمان» .

۲۱ در ۱۵ سانتی‌متر ، ۱۹٤ صحیفه هرصحیفه ۱۳ سطر بخط تحریری متوسط . کاتب گاهی عناوین را بهمان خط بسرخی نوشته وگاهی جای آنها راسفید گذاشته است .کاغذ فرنگی شکری. جلدکاغذ ابری قهوه‌ای راه راه که عطف آن پارچهٔ نخی سرخ است .

شمارهٔ دفتر ۲٤۱۱۱

---

(۱) **درفهرست نسخ فارسی سن‌پترزبوك** شمارهٔ ۱۰۷ این کتاب بتفصیل معرفی شده‌است. رجوع کنید به دانش پژوه فهرست دانشکدهٔ ادبیات ص ۲۱۷ فهرست دانشکدهٔ حقوق ص ۱۰۰ ومشار ج ۱ ص ٦۰٥ والذریعه ج ۷ ص ۱٥۱ .

خزان وبهار ۲۲۳۲

نسخه‌ای دیگراست ازآنکتاب. کاتب درپایان نسخه رقم کرده است :
«سنهٔ ۱۲٤۱ تمام‌شد ».

آغاز : «چمن آرای فرج بعداز شدت‌درخزان وبهار...».

پایان : «... چون اسب چوبین بازمانده وهوالمبداء والمعاد».

۲۰ در ۱۵ سانتی‌متر، ۳۰۰ صحیفه هرصحیفه از ۱۵ تا ۱۷ سطر بخط تحریری‌متوسط. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده .کاغذ فرنگی سفید رگه دارآهارمهره کرده . جلد میشن سیاه داغدار بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱۸٦۳۰

روادع النفوس (۱) ۲۲۳۳

تألیف **محمدصالح‌بن عبدالواسع حسینی**. دربیان کبایرومعاصی وزواجر ومناهی و عقوبات.

مؤلف خود تاریخ اتمام را سال **۱۰۹۲** نوشته‌است وکاتب رقم کرده :
«کتبه **محمدصادق‌بن‌علی‌الابهری** ۱۲ شهرربیع‌الثانی سنه ۱۱۰٤»

و در حاشیه‌نوشته : «بلغ قبالافصح بحمدالله‌تعالی» .

آغاز : «سپاس فزون از اندازه وقیاس حکیمی را سزاست...» .

پایان : «والحمدلله علی‌جزیل نواله والصلوة علی محمدوآله » .

۲۲ در ۱۲/٥ سانتی متر، ۵۰۸ صحیفه‌هرصحیفه ۱۷ سطر بخط نسخ خوش . عناوین بهمان خط‌به سرخی نوشته شده وافتادگی‌هارادرحاشیه بهمان خط افزوده‌اند ونیزدرحواشی‌فهرست مطالب را بسرخی نوشته‌اند.صحیفهٔ اول سرلوح خوبی از طلا ولاجورد وشنگرف وزنگار و سرنج و همه

---

(۱) نگاه‌کنید به **الذریعه** ج ۱۱ص ۲٥٦.

صحایف جدول چهار خطی از مرکب سیاه وطلا دارد . کاغذ اصفهانی شکری آهار مهره زده .
جلد میشن سیاه‌داغ کرده برگردان دار .

شمارهٔ دفتر ۱٤۹۱۲

۲۲۳۴ ریاض‌الملوك (۱)

این کتاب ترجمهٔ فارسی کتاب **سلوان المطاع** تألیف **شمس‌الدین** یا **حجت الدین امیر عبدالله محمد بن ابی محمد بن محمد بن‌علی قرشی** نحوی مکی‌صقلی مغربی معروف به **ابن ظفر صقلی** یا **ابن‌ظفرمکی** از معاریف ادبای قرن ششم متولد در ٤۹۷ ومتوفی در ٥٦٥ است که نظیر کتاب **کلیله ودمنه** در اخلاق وسلوك وشامل حکایات جانوران نوشته .

درین نسخه نام کتاب همه جا بخطا « سلوان المتاع » و نام و نسب مؤلف **«ابوهاشم محمدبن محمدبن‌ظفرمغربی»** آمده .

اصل کتاب در **مصر** در ۱۲۷۸ چاپ سنگی ودر **تونس** در ۱۲۷۹ ودر **بیروت** در ۱۳۰۰ چاپ سربی شده است .

مترجم درمقدمه نام خودرا **«نظام»** مینویسد وظاهراً **نظام‌الدین** لقب داشته و تصریح میکند که این کتاب را برای **شیخ اویس بهادرخان** پادشاه معروف **جلایری** ترجمه کرده ودر ص ۱۷۰ باردیگر درمتن کتاب نام اورا برده است وبطوریکه درخاتمه گوید (ص ٤۳٦) :

درسال ۷٦۸ در **بغداد** ترجمهٔ کتاب آغاز کرده‌است و ترجمهٔ تحت‌اللفظ نیست بلکه گاهی مطالب را کم کرده و گاهی براصل چیزی افزوده است .

مترجم شاعر هم بوده و در پایان نسخه قصیده‌ای در مدح **سلطان اویس** بمناسبت این کتاب سروده است .

---

(۱) نگاه کنید به **الذریعه** ج ۱۱ ص ۳۳۸ و**کشف الظنون . سلوان‌المطاع** .

کاتب در پایان نسخه رقم کرده‌است :

« در روز پنجشنبه غرهٔ صفر ختم بالظفر سنه‌ثمان مئتین والف الهجری بمنصهٔ اتمام رسید برصاحب مبارك باد» .

آغاز : «الیك والا لاتساق الرکائب..» .

پایان : «... بباغ عمرعد ونکبت خزان‌آورد» .

۱۸/۵ در ۱۱ سانتی متر- ٤٤۳ صحیفه ۱٤ سطر بخط نسخ ومعرب نوشته شده . کاغذ اصفهانی برنگهای مختلف که اکثر آن شکری ونخودی وآهار مهره داراست . جلد میشن تریاکی ضربی بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱۳۹۰۹

سراج المنیر (۱) ۲۲۳۵

تألیف **محمد شریف بن‌شمس‌الدین علامه** از دانشمندان قرن یازدهم.

کتاب معروفیست دراخلاق وسلوك که بطرز منشیانه وادیبانه نوشته شده و چندین بار چاپ شده‌ودر برخی از نسخه‌ها تاریخ‌تألیف آن‌را جزاین‌قید کرده‌اند.

کاتب‌درپایان نسخه رقم کرده‌است :

«تمام شد این کتاب‌فی ید **اسدالله** چاکرآستان جناب ولی‌نعمت سفیر کبیرمختاردام مجده‌العالی سنهٔ ۱۲۷۲» .

آغاز :«ستایش کریمی راکه حلیهٔ خلتش زیوریست ...» .

پایان : «...که خواهیم این هردو راکردیاد».

۲۱ در ۱۳/۵ سانتی متر- ۱۱٤ صحیفه هرصحیفه ۱۳ سطر بخط تحریری خوانا . کاتب جای عناوین را باز گذاشته و ننوشته است . کاغذ فرنگی آسمانی آهار مهره دار . جلد میشن خرمایی داغ دار بی مقوا .

شمارهٔ دفتر ۲۱٤۷۹

---

(۱) نگاه‌کنید به **الذریعه** ج ۱۲ ص ۱۶۱-۱۶۲ **وفهرست مجلس** ج ۲ شمارهٔ ۵۷۶ ، ۵۷۷ و ۵۷۸ و همین فهرست شمارهٔ ۲۲۳۱ ومشار ۹٤۵ .

شبستان نکات(۱) ۲۲۳۶

تألیف **یحیی بن سیبک فتاحی نیشابوری** شاعر معروف قرن نهم.
کتابیست دراخلاق وسلوك بانشای پر استعاره و کنایه معمول قرن نهم.
درپشت صحیفهٔ اول نام کتاب باشتباه «دستور النکات» نوشته شده وحال آنکه مؤلف خود در ص ۱٤ بتصریح میکند که نام کتاب را **شبستان نکات وگلستان لغات** گذاشته است.

مؤلف درپایان کتاب تاریخ اتمام آنرا چنین آورده:

شبستانی چنان زیباست نزد هرسخندانی　　که تاریخ تمام اوبود زیبا شبستانی

واز عبارت « زیبا شبستانی » تاریخ **۸٤۳** بدست میآید. کاتب در پایان نسخه رقم کرده است.

«تم الکتاب بعون الملك الوهاب فی تاریخ اول شهر رجب المرجب سنه ۱۰۷۱ در مقام کهندوت تحریریافت».

آغاز: «حمد خدائی راکه چشمهٔ سیم حمدش ...».
پایان: « ... سنان آنکهش (؟) از قبول نظر».

۲٦/٥ در ۱٦ سانتی متر-۹۷ صحیفه هرصحیفه ۱۷ سطر بخط تحریری متوسط. عناوین بهمان خط بسرخی. درحواشی بعضی توضیحات بهمان خط نوشته شده. کاغذ سفید رگه دارآهار مهره دار. خط وکاغذ معمول هندوستان. جلد میشن تریاکی داغ دار.

شمارهٔ دفتر ۱٤۱۹۲

---

(۱) رجوع به **الذریعه ومجالس النفائس** و فهرست مشار ۲٤۱۹ شود.
هرمان اته: فهرست دیوان هند شمارهٔ 2039 - 2037. در فهرست مذکور شرح شبستان ازملازاده بشمارهٔ 2090 آمده.

فرحة الانام فی جلوس سلطان الاسلام ۲۲۳۷

تألیف **حاجی شیخ محمدبن آخوند ملااسمعیل مجتهد کجوری**[۱] ساکن تهران برادر **حاج ملا باقر واعظ** معروف به **حاج شیخ محمد واعظ تهرانی** که تانیمهٔ اول قرن حاضر می‌زیسته است.

مؤلف خود در مقدمه گوید که چون **مظفرالدین شاه قاجار** در روز شنبهٔ ۱۸ ذیقعده ۱۳۱۳ به پادشاهی رسیده واز **تبریز** به **تهران** آمد، درسال ۱۳۱٤ این کتاب را دریك مقدمه ودوازده فصل ویك خاتمه بپایان رسانده است.وسپس درخاتمهٔ کتاب گوید :نام کتاب،تاریخ تألیف آنست که ۱۳۱۳ میشود.

فهرست فصول کتاب از اینقراراست :

فصل اول– دربیان سلطنت عظمای انبیاء (ص) وخلافت کبرای اولیاء (ع).

فصل دوم – دربیان شرافت علم.

فصل سیم – در بیان کیفیت سلاطین و ملوك ماضین و چگونگی احتیاج انسان ... بدیشان.

---

(۱) و **ملا اسماعیل پسر عبدالعظیم پسرمحمدباقر** بوده است. **حاج شیخ محمد واعظ سلطان‌المتکلمین** لقب یافت و مؤلفاتی چند پرداخت. از آنجمله **بشارات الامه** در موالید ائمه (ع) و تاریخ **حضرت زینب** (ع) و **زبدةالمآثر** درگزارش زندگی برادرش **حاج ملاباقر** واعظ. **مدرس تبریزی** در **ریحانةالادب** (ج۲ص۲۱۸)ازمؤلفات او (**بشارت الامه** و **تاریخ زینب** (ع) را نام برده وتاریخ درگذشت او را ۱۳۵۳ یا ۱۳۵٤ (با تردید) ثبت کرده و مدرکی برای گزارش خود جز «مواضع متفرقه **ذریعه**» یاد نکرده.در **ذریعه**، از مؤلفات مرحوم **سلطان**، **زبدةالمآثر** و **بشارات** و **تاریخ ام المصائب** ذکر شده وتاریخ درگذشت او در ذیل بشارات (ج ۳ص ۱۱۲) ۱٤ شعبان ۱۳۵۳ ودر ذیل تاریخ ام المصائب (همین جلد ص۲۳٦) ۱۳۵۲ ثبت شده.ظاهراً یکی ازاین‌سه،غلط مطبعی‌است. نگاه کنید به **فهرست مشار** ج ۱ – ۸۷۸.

فصل چهارم - دربیان ذوالقرنین ومعانی آن واشخاصیکه ملقب باین لقب شدند ... و ملقب شدن... **ناصرالدین شاه قاجار** است باین لقب.

فصل پنجم- دربیان کیفیت مرگ ... و کیفیت قتل شاه‌سعید ..

فصل ششم- دربیان اول شخصی که وزیر گشت واول کسیکه وزیر خواست ومعانی وزیر... وحالات ... **سرکار صدراعظم**.

فصل هفتم- دربیان معنی اینکه چگونه محاربه بامؤمنین محاربه باخدا و خاتم‌النبیین(ص)است ...

فصل هشتم- دربیان کیفیت نطفه وعلقه...ومعنی حدیث‌علیکم بالاحمرین...

فصل نهم - دربیان کیفیت محتاج بودن انسان بغذا ...

فصل دهم - دربیان فضیلت وثمرات نان ...

فصل یازدهم- دربیان فضیلت لحم و گوشت گوسفند وثمرات آن است.

فصل دوازدهم - در بیان مستدعیات ... داعی.

خاتمه در بیان دلالت کردن کواشف ... بر صافی عقیدت ... شهریار فردوس مکان و کیفیت برداشتن ... **مظفرالدین‌شاه** ... مالیات خبازخانهٔ جمیع ممالك محروسهٔ ایران را با مالیات درباغی **تهران**.

آغاز: «الحمد لله الذی هدینا بمعرفته وشرفنا بنبوته ...».

پایان: «... فی غرفات الجنان بحق محمد وآله خیرالبریات».

۲۲ در۱٤/٥ سانتی‌متر- ۱۹۹ صحیفه هرصحیفه ۱۹سطر بخط‌نسخ‌خوش. مطالب واشعار تازی بهمان خط بامرکب نوشته شده وعنوان‌ها را باقلم جلی‌تر نوشته‌اند. صحیفهٔ اول وآغاز فصل ششم درصحیفهٔ ۹۷ دوتذهیب متوسط ازلاجورد وطلا وسرنج و شنگرف وزنگار دارد.همه‌صحایف جدول شش خطی از لاجورد وطلا وشنگرف ومرکب سیاه دارد. کاغذ ترمهٔ شکری آهارمهره‌دار. جلد میشن عنابی‌داغ دار.

شمارهٔ دفتر ۱۳٥٦۰

قلائد اللئالی ۲۲۳۸

تعلیقه بر جامع الحکایات تألیف **غلامرضا بن ملامحمد علی آرانی کاشانی.**
مؤلف درخاتمهٔ کتاب فهرستی از استادان و مشایخ خود آورده و مقدمهٔ کتاب را بنام **فتحعلی شاه** پرداخته.

نسخه ای دیگر ازهمین کتاب در این کتابخانه هست که پس از این وصف آن خواهد آمد و مقدمهٔ آن با این نسخه تفاوتی دارد و برخی مطالب جابجا شده، ظاهراً کاتب نسخه دوم این کار را کرده است .

کاتب در پایان این نسخه رقم کرده :

« کتبه الاقل... مهدی بن الحاج محمد حسین بن الحاج ابوطالب الکاشانی الارانی... سنهٔ ۱۲۴۹ ...».

آغاز : « حمد بی قیاس خداوندی را سزاست که عابدان را ... » .

پایان : « ... نخواهید گردانید بطوله ومنه انه قریب مجیب » .

۲۱ در ۱۵/۵ سانتی‌متر- ۳۶۳ صحیفه هرصحیفه ۲۲ سطر بخط نسخ خوش . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. کاغذ فرنگی سفید آهار مهره کرده رگه دار .جلدمیشن لعابدار داغ کرده خط کشی کرده که عطف آنرا ازتیماج پسته‌ای سجاف انداخته‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱۳۵۶۱

قلائد اللئالی ۲۲۳۹

نسخه ای دیگر است از آنکتاب که تاریخ کتابت آن ۱۲۷۵ است .

۲۲ در ۱۷ سانتی‌متر - ۵۱۱ صحیفه هرصحیفه ۱۷ سطر بخط نسخ جلی. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده : کاغذ فرنگی شکری آهارمهره دار وبی آهار . جلد میشن خرمایی.

شمارهٔ دفتر ۱۳۶۸۷

کشکول (۱) ۲۲۴۰

تألیف **بهاءالدین محمد** معروف به **شیخ بهائی**.

این نسخه مشوش است ازآغازوانجام آن چیزی افتاده ونیزازمیان صحایف ۶۰-۶۱ و ۹۰-۹۱ و۹۲-۹۳ و ۱۲۹-۱۳۰ و ۱۳۹-۱۴۰ و۱۴۱-۱۴۲ و۱۸۷-۱۸۸ و۲۲۱-۲۲۲ و ۴۱۷-۴۱۸ و۴۲۳-۴۲۴ و۴۲۹-۴۳۰ و ۴۳۱-۴۳۲ و ۴۵۱-۴۵۲ و ۴۵۳-۴۵۴ و۴۵۹-۴۶۰ او راقی افتاده است.

آغاز: «... صاحبین فی خلوتك ورفیقین فی‌سفرك ...».

پایان: «... والبته یك دمیم وآن دم هیچ است».

۲۷/۵در۱۷/۵ سانتی‌متر - ۴۷۳ صحیفه که باقسام مختلف چلیپا نوشته شده. خط نسخ خوش. عناوین را بهمان خط بسرخی نوشته‌اند. کاغذ امیری‌شکری و آبی‌آهارمهره دار. بسیاری از اوراق شکست برداشته وریخته‌است. جلدمیشن خرمایی‌داغ‌دار.

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۰۹

کنوز الرموز (۲) ۲۲۴۱

مؤلف نام خودرا نیاورده وهمینقدر پیداست که درقرن ۹ می‌زیسته‌است.

---

(۱) نسخهٔ زیبایی ازاین کتاب که بتاریخ ۱۰۶۵ نوشته شده درصندوق این کتابخانه‌محفوظ است (فهرست ج ۲ شمارهٔ ۲۹۵) فهرست دانشگاه، آقای منزوی ص ۱۷۲-۱۷۵، ریو ص۷۷۵ دیده شود.

(۲) این کتاب شامل ده فصل است، ۷ فصل اول وفصل دهم هر یك شامل ده دستور است و فصل ۸ و ۹ هریك شامل سی دستور.

فصل اول - علما گفته‌اند ده چیز حفظ را نگاه دارد.

فصل دوم - علما گفته‌اند ده چیز موجب بهجت وفرح است.

فصل سوم - حکما گفته‌اند ده‌چیز زود پیری‌آورد.

فصل‌چهارم- علما گفته‌اند ده‌چیز عمر بیفزاید.

فصل‌پنجم - حکما گفته‌اند ده چیز غم تولد کند.

فصل‌ششم - علما گفته‌اند ده‌چیز موجب حشمت و رفعت است. (بقیهٔ حاشیه درصفحه مقابل)

تاریخ کتابت ۱۲۵۸ است .

آغاز : « الحمدلله علی افضاله... » .

پایان : «... بمحمد و آله الامجاد».

۱۰ در ۱۲/۵ سانتی‌متر ۱۹ صحیفه هرصحیفه ۶ سطر . بخط نسخ تعلیق بسیار خوب، کاغذ فرنگی آهارمهره‌دار برنگهای مختلف . جلدتیماج سرخ .

شمارهٔ دفتر ۹۸۶۶

الکنوزالودیعه (۱) ۲۲۴۲

این کتاب ترجمه‌ایست از کتاب الذریعه الی مکارم الشریعه تألیف **راغب**

بقیهٔ حاشیه ازصفحهٔ مقابل :

فصل هفتم ـ حکما گفته‌اند ده‌چیز آدمی را صحیح‌البدن سازد .

فصل هشتم ـ علما گفته‌اند سی‌چیز فراموشی‌آورد .

فصل نهم ـ حکما گفته‌اند سی‌چیز درویشی‌آورد .

فصل دهم ـ علما گفته‌اند ده چیز موجب تزاید عمر ورفعت است .

هرمان اته Hermann Ethé در فهرست کتابخانهٔ **دیوان هند** India offic نقل کرده است که در **کتابخانه بادلیان** نسخه‌ای ازاین کتاب موجود است که تاریخ کتابت آن ۹٤٤ ه است . بنابراین **کنوزالودیعه** بیش ازاین تاریخ تألیف شده‌است وخود دربارهٔ فصل‌های این کتاب نوشته است که ده فصل وهرفصل شامل ده دستور درحالی که درنسخهٔ ما(چنانکه گفتیم) فصل ۸ و ۹ هریك دارای سی دستور است .

رجوع کنید به **فهرست دیوان هند** نسخهٔ شمارهٔ 2202 «کنوزالرموز» و **فهرست بادلیان** Bodalian کتاب شمارهٔ 1467 .

---

(۱) فهرست دیوان هند رسالهٔ 29 از نسخهٔ مجموعهٔ شمارهٔ 1922 ومتمم فهرست ریو ص 105 تا 107

اصفهانی متوفی در **۵۰۲** که از معروفترین کتابهای اخلاق وسلوك در زبـان تازی است .

مترجم درمقدمه وخاتمهٔ مفصلی که بر کتاب افزوده نـامی از خود نیاورده وتنها درخاتمه درص۶۱۳ پدرخودرا « **شمس الدین حسن ظافر** » که درآن زمان زنده نبوده است نام‌برده .

وی در مقدمه تصریح میکند که این کتـاب رابفرمان **شاه شجاع پادشاه معروف آل مظفر** ترجمه کرده وازاین‌قرار معاصرباوی‌بوده‌است ودرقرن هشتم میزیسته وشاید هم ساکن **شیراز** بوده باشد.

درصحایف **۵۳۶** ببعد ذیلی بر کتاب نوشته شامل ترجمهٔ نصایح ووصایای انبیاء(ص) واولیاء (ع) وحکما وپادشاهان **ایران** و **عرب** و **یونان** .

و در صحایف ۶۱۲ ـ۶۱۷ خاتمه‌ای بر ترجمهٔ خود الحاق کرده است که درآن نیز مناقب **شاه شجاع** را آورده .

کاتب درپایان نسخه رقم کرده است : «تم ...سنهٔ۱۰۶۹»

۲۸ در ۱۷ سانتی‌متر–۶۱۷ صحیفه‌هر صحیفه ۲۰ سطر بخط نسخ‌تعلیق‌خوب.عنـاوین بهمان خط بسرخی نوشته شده .درآغازنسخه کلمات مشکل را درحاشیه معنی کرده ومعانی را باهمان خط متن بسرخی یا با مرکب زرد نوشته‌اند . کاغذ امیری سفیدآهار مهره دار . جلد میشن خرمایی داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۵۰۶۲

۲۲۴۳ گنج شایگان (۱)

تألیف **میرزاجعفر بروجردی همدانی** متخلص به **ریاض** که از شاعران و نویسندگان زبردست پایان قرن دوازدهم وآغاز قرن سیزدهم بوده .

---

(۱)نگاه کنید بـه الذریعه ج ۹ قسمت ۲ص۳۹۵ ـ ۳۹۳ :(دیوان‌ریاض)وفهرست کتب چاپی‌مشار ج۱ ـ۷۳۳

مؤلف **مجمع الفصحاء** (ج۲) دربارهٔ وی می نویسد که ـ نامش **میرزا محمد جعفر** بود و در **تهران** ادب و زبان تازی را فـرا گرفت و بکمال دانش رسید . وی در خانهٔ **میرزا رضی** جراح بروجردی می‌زیست و خواستاران دانش ادب و موسیقی و ریاضی از وی میاموختند او چند رساله نوشت از آن جمله « مقامات جدیده عدیده برسنن **بدیع الزمان** و **حمیدی** .

در پایان زندگی به بیماری شقاقلوس گرفتار شد و بسیار رنج برد ودرمان نیافت و درجوانی در گذشت .

گویا مراد مرحوم **هدایت** از مقاماتی که بروش **بدیع الزمان** و **حمیدالدین بلخی** نوشته همین کتاب است .

مؤلف خود درمقدمه بنام خود اشاره نکرده وتنها درپایان کتاب تخلص خود را آورده است و چون حکایاتی که در آن نوشته بیشتر تلمیح در بارهٔ کسانی است که کاتب درحاشیه باسم ورسم آنان را معرفی کرده وازمعاصرین وی بوده‌اند معلوم میشود که هم در **بروجرد** وهم در **همدان** زیسته است و پیداست که اصل وی از **بروجرد** بوده وسپس چندی در **همدان** زندگی کرده و بهمین جهة برخی وی را بروجردی وبرخی همدانی نوشته‌اند .

از شرحی که در ۱۲۷۷ در پشت این نسخه نوشته‌اند برمیآید که پیش از این تاریخ در گذشته است .

تاریخ تألیف کتاب نیز معلوم نیست ولی تقلید از **مقامات حمیدی** یا **بدیع الزمان** و نظایر آن نیست بلکه بیشتر تقلیدی است از گلستان سعدی چنانکـه مؤلف خود نیز درصحیفهٔ ۱۴ به **گلستان** و **پریشان قاآنی** اشاره میکند .

در صحیفهٔ **۱۶** مؤلف خود تصریح میکند که این کتاب را «**گنج شایگان**» نام نهاده است وفهرست ابواب آنرا چنین مینویسد :

«باب اول در معارف یزدانی ـ باب دویم در مراسم جهانبانی ـ باب سیم درترك شفاعت ـ باب چهارم دربرگ قناعت ـ باب پنجم درآداب موافقت وادای حق موافقت »

مؤلف همه جا اشعاری بتازی وپارسی شاهد آورده‌است وظاهراً اشعارفارسی آن همه ازخود اوست.

ازآثار ریاض تاکنون دیوان قصاید وغزلیاتش چاپ شده است.

کاتب درپایان نسخه رقم کرده است: «تمام‌شددرشب‌جمعه‌شهررجب‌المرجب۱۲۷۶».

آغاز: «زهی بخشندهٔ بی‌منت وبخشایندهٔ بی‌صنعت عم نواله...».

پایان: «... که باین صفات متصف شود ویا ریاض‌آسا دربیغولهٔ عزلت معتکف و بقصور و علت معترف».

۲۱/۵در۱۷/۵سانتی‌متر–۱۷۰صحیفه هرصحیفه ۱۳سطربخط شکسته نسخ‌تعلیق‌تحریری. کاغذ فرنگی آهار مهره دار زرد رنگ باستثناء صحیفه (۸۹ – ۹۲) که‌آبی است. جلد تیماج خرمایی بی‌مقوا.

شمارهٔ دفتر ۱۱۲۷۹

لمعات ناصری ۲۲۴۴

تألیف **چنگیزبن حاج محمد ولی میرزا**. مؤلف از شاهزادگان **قاجار** بوده و چنانکه خود در مقدمه گوید در سفری که **ناصرالدین شاه** به **اصفهان** رفته است این کتاب را در اخلاق و سلوك بنام او پرداخته و در ۱۸ فصل که هر یك ازآنها رالمعه‌نامیده بپایان رسانده است بهمین جهةآنرا «لمعات ناصری» نام گذاشته و در ۱۸ ربیع‌الاول ۱۲۶۷ بپایان رسانده است.

این نسخه نسخهٔ اصل است که کاتب حتماً برای تقدیم بشاه نوشته وازروی خط مؤلف چنین نقل کرده‌است:

«تمت‌الکتاب بعون‌الله‌الملك‌الوهاب فی یدالداعی لدوام‌الدولة‌القاهرة‌الباهرة‌السلطانیه چاکر دربار معدلت آثار بندهٔ عبودیت شعار **چنگیز** جان نثار فی ثامن عشر شهر ربیع‌الاول۱۲۶۷».

آغاز: «لمعات انوار ستایش وثنا نثار بارگاه ...».

پایان: «... خامی نکرده‌قطع بیابان نمود».

۲۲ در ۱۴ سانتی متر – ۱۴۰ صحیفه هرصحیفه ۱۱ سطربخط نسخ تعلیق خوش. عناوین

۲۲ در ۱۴ سانتی‌متر ـ ۱۴۰ صحیفه هرصحیفه ۱۱ سطربخط نسخ‌تعلیق خوش . عناوین و عبارات تازی بهمان خط بشنگرف ولاجورد و زنگاروطلا نوشته شده.صحیفه اول سرلوح‌زیبایی از طلا ولاجورد و شنگرف و زنگار و سرنج دارد ودر ترنج میان آن باشنگرف «لمعات ناصری» نوشته اند . در صحایف ۴ و ۱۱ و ۲۰ و ۳۱ و ۴۲ و ۴۴ و ۵۳ و ۶۷ و ۷۸ و ۹۰ و ۹۴ و ۱۰۱ و ۱۰۵ و ۱۱۲ و ۱۱۶ و ۱۲۴ و ۱۳۱ درآغاز هر لمعه سرعشر زیبایی با همان الوان ساخته و عنوان هرلمعه را درترنج میان آن بشنگرف نوشته اند.صحایف اول ودوم تذهیب زیبایی درحاشیه و بین‌السطرین دارد و دربالای صحیفه ۳ ترنجی از طلا ولاجورد ساخته ونام ناصرالدین شاه را درمیان آن بطلا نوشته اند . همه صحایف جدول یازده خطی ازطلا ومرکب سیاه وزنگار وسرنج دارد . کاغذ ترمهٔ خاکستری رنگ آهار مهره دار . جلد میشن خرمایی طلاکاری بی‌مقوا.

شمارهٔ دفتر ۱۳۳۶۰

لوامع الاشراق (۱) ۲۲۴۵

کاتب درسلخ رجب ۱۰۶۹ این‌نسخه رابپایان رسانده است .

آغاز : «افتتاح کلام بنام ...» .

پایان : « .. اخوانه من ذوی‌العیان ...» .

۲۴/۵ در ۱۲/۵ سانتی‌متر ـ ۲۶۶ صحیفه هرصحیفه ۱۹ سطربخط‌نسخ‌تعلیق .عناوین‌بسرخی. کاغذاصفهانی شکری‌آهارمهره‌دار . جلدتیماج‌خرمایی.

شمارهٔ دفتر ۱۸۶۲۱

لوامع الاشراق ۲۲۴۶

نسخه‌ای‌دیگر که‌آغازآن را نو نویس کرده‌اند وازپایان‌آن چیزی‌افتاده.

آغاز : « افتتاح کلام بنام ... » .

پایان : «... مطلب برساد » .

۱۷/۵ در ۱۰ سانتی‌متر ـ ۴۲۹ صحیفه هرصحیفه ۱۲ سطربخط تحریری و نسخ تعلیق .

(۱) تألیف ملاجلال دوانی . نگاه کنیدبه‌فهرست‌این کتابخانه ج ۲ کتاب شمارهٔ ۵۸۳ .

کاغذ قسمتی از نسخه فرنگی شکری و قسمتی دیگر اصفهانی شکری پررنگ آهارمهره‌دار. خط و کاغذ قرن ۱۱ و قرن ۱۳؛ جلد میشن خرمایی.

شمارهٔ دفتر ۲۲۵۹۷

مرزبان‌نامه (۱) ۲۲۴۷

تألیف **مرزبان بن رستم**. کاتب در پایان نسخه رقم کرده است:

«تحریر... سنه ۱۲۷۵ در **بنگالی** که جناب فضایل ماب ... دین دوستدار **نکجی،** **پور** بهشتی روان **سیمجی هوشنگ... کیانی نژاد هندوستانی** گرامی پدر بزرگوار این بندهٔ خدمت گزار **هرمزدجی** از جانب اکابر **انجمن زرتشتیه هندوستان** مأمور و بعد از انجام چندین امورات خیر وبناها در **دارالخلافه تهران** ... مشغول رفع پول سری یعنی جزیه از سر **زرتشتیه ایران** ساکن بودند و این بندهٔ احقر در همه اوقات باپدر مأمور هم سفر و ملازم. این نامهٔ نامی که ازتصنیف ... شهزادهٔ آزادهٔ والا **مرزبان** روانشاد ازنژاد ... شهنشاه **نوشیروان** میباشد بدست آورد ... در استکتاب آن اهتمام ورزید. انجام پذیرفت یوم سنهٔ ۱۲۲۸ شهنشاه **یزدگرد ساسانی**».

آغاز: «... حمد وثنائی که روایح ذکر آن چون ثنایای صبح ...».

پایان: «... ور نه هر گوشه عنصر نیست»

۳۶/۵ در ۲۴ سانتی‌متر ۲۷۰ صحیفه هر صحیفه ۱۶ سطر بخط نسخ تعلیق خوب. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. کاغذ فرنگی سفید آهارمهره کرده جلد میشن خرمایی فرسوده.

شمارهٔ دفتر ۲۲۸۹۳

مصابیح القلوب (۲) ۲۲۴۸

از **حسن شیعی سبزواری** که ظاهراً درقرن دهم بوده واین کتاب را دروعظ

---

(۱) فهرست ج ۲ شماره ۵۸۵ ص ۳۴۴ تا ۳۴۶ وفهرست مشار.

(۲) **آقای دانش پژوه فهرست دانشکده حقوق** ص ۱۹۰ و **فهرست دانشگاه** ص ۱۵۳۴-۱۵۳۵ **سید اعجاز حسین** ص ۵۲۴ **الذریعه**: ج ۳ ص ۱۶۴ همین فهرست ص ۱۸۰

وتذکیر نوشته وکاتب تاریخ ذیقعدهٔ ۱۰۸۶ گذاشته است .

آغاز : «شکر وثنا ومهر...» .

پایان : «... ب وسین بسم‌الله زن» .

۲۸ در ۱۸/۵ سانتی‌متر – ۶۹۲ صحیفه هرصحیفه ۱۵ سطر بخط نسخ متوسط .عناوین بسرخی. کاغذ اصفهانی سفید آهار مهره دار .جلد ساغری سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱۹۵۴۸

مقامات حمیدی(۱) ۲۲۴۹

تألیف قاضی **حمیدالدین ابوبکر عمر بن محمود بلخی** متوفی در **۵۵۹** **قاضی القضاة بلخ** .

نسخهٔ حاضر نسخهٔ معتبری است که مقابله شده و نسخه بدلها را درحاشیه قید کرده اند .

درحواشی گاهی کلمهٔ «بلغ» و «بلغ المقابله» نوشته شده . کاتب درپایان نسخه رقم کرده است :

«تمام گشت بعون‌الله این خجسته کتاب — بپاس خواهش صدرآن خلاصة الانجاب
به پیش طبع گهرزای او عقیم صدف — بنزد لفظ درر بار او بخیل سحاب
فی ... سنة ۱۲۸۴»

آغاز : «الحمد لله الذی شرفنا بالعلم الراسخ و عرفنا بالدین الناسخ ... » .

پایان : «درقبضهٔ روز و شب اسیراست وزبون» .

۲۴٫۵ در ۱۴٫۵ سانتی متر . ۲۶۵ صحیفه هر صحیفه ۱۴ سطر بخط نسخ تعلیق خوش. عبارات وبعضی اشعار تازی بسرخی نوشته شده. کاغذ ترمهٔ آهار مهره . همه صحایف جدول هشت خطی ازطلا ولاجورد دارد . جلد تیماجی ماشی رنگ دارای حاشیهٔ داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۳۳۴۱

---

(۱) نگاه کنید به فهرست مشار ج ۱ ص ۱۴۷۸ سپهسالار ج ۲ ص ۹۳ وفهرست دانشکدهٔ ادبیات ص ۴۳۷ .

منطق الحمار ۲۲۵۰

مؤلف نام خودرا درمقدمه نیاورده ولی ظاهراً مرحوم **محمدحسن خان اعتماد السلطنه** از فرانسه ترجمه واقتباس کرده واسامی پهلوانان آن را نام های ایرانی گذاشته است .

آغاز : « دانشوران وبزرگان ما بنصاب علم وتجربت ...» .

پایان : «... وتشخیص عزم ولجاج را از هم توانست».

۲۰ در ۱۲/۵ سانتی‌متر- ۲۰۰ صحیفه هرصحیفه ۱۲ تا ۱۵ سطر بدو خط : تاصحیفه ۷۱ بخط تحریری نسبةً خوب و از آن به‌بعد بخط نسخ تعلیق متوسط . کاغذ فرنگی تا صحیفه ۷۱ برنگ مغزپسته‌ای رگه دار وازآن ببعد سفید رقعه‌ای. خط وکاغذ معمول قرن چهاردهم . جلد کاغذ ابری آبی وسفید . عطف تیماج سرخ .

شمارهٔ دفتر ۱٤۰۷۹

نگارستان ۲۲۵۱

تألیف **آربث نات** ترجمهٔ **محمدنبی بن محمدباقرخان.**

این کتاب ترجمه‌ایست از کتاب انگلیسی بعنوان
Persian portrait a sketch of persian History, Literature and Politico . : F . F . Arbuthnot تألیف ف . ف . آربثنات
که اصل آن در **لندن** چاپ شده ومترجم در بغداد در ۱۳۱۱ آنرا ترجمه کرده ودر صدر آن نوشته :

«برسبیل یادگار بحضور ... سرکار نواب **آقا محمدخان** ... تقدیم شد» .

ظاهراً وی همان **میرزا محمد ملک‌الکتاب** شیرازی است که مقیم **بمبئی**

بوده و کتابهای بسیار بفارسی وعربی چاپ کرده است .

چنین مینماید کـه این نسخه بخط خـود مترجم است و در صحیفهٔ اول آن نوشته :

«ترجمهٔ نگارستان از انگلیسی بفارسی درتاریخ ومعارف وپولیتیك ایران من تألیفات مستر اف . اف . آربثنات امآرا اس درمطبعهٔبـرنارد کو وآبریچ نمبر ۱۵ پیکادلی لندن علی‌ید العبد المذنب محمدنبی بن مرحوم محمدباقرخان بغداد هفتم ربیع‌الاول سنهٔ ۱۳۱۱ هجری» .

پس ازآن عنوان انگلیسی کتاب بخط لاتین نوشته شده .

آغاز : «بدانکه مساحت خطه ایران ...».

پایان : «... انجام امور آنها مشغول پیوسته سودمند خواهد بود».

۲۲ در۱۷ سانتی‌متر ـ۱۳۳ صحیفه هرصحیفه از۱۴ تا ۱۶ سطربخط نسخ‌تعلیق‌متوسط . اسامی اروپائی بخط لاتین درمتن یا بالای سطر نوشته شده . کاغذ فرنگی شکری . جلد کاغذ ابری گل‌کاسنی وسیاه خانه خانه . عطف تیماج خرمایی .

شمارهٔ دفتر ۱۴۰۸۶

ادبیات

قسمت پنجم

منشآت ترسل نامه‌ها

ترسل ۲۲۵۲

از **دارا بن درویش** که بدرخواست **میرزا احمد** در ۱۲۸۲ نوشته. کاتب درپایان نسخه تاریخ یکشنبهٔ ۱۲ شعبان ۱۲۸۲ گذاشته است.

آغاز: «آغازهر کار سپاس ...».

پایان: «...تحریراً فی‌شهر فوق ۱۲۸۲».

۱۳/۵ در ۸ سانتی‌متر–۸۹ صحیفه هرصحیفه ۷ سطربخط شکستهٔ خوب. کاغذ فرنگی‌سفید آهار مهره‌دار وآبی رگه دار وفیروزه‌ای. جلدمیشن ماشی.

شمارهٔ دفتر ۲۲۳۵۰

ترسل ۲۲۵۳

ازآغاز وانجام نسخه چیزی افتاده و نام کتاب ومؤلف آن معلـوم نیست و همینقدر پیداست که درقرن نهم تألیف شده‌است.

آغاز: «... حالیا مقرر شد که یکسال ...».

پایان: «... توقیر واحترام بوی نگرند».

۱۷ در ۱۰/۵ سانتی‌متر، ۲۸۶ صحیفه‌هرصحیفه ۵ سطربخط نسخ‌تعلیق‌بسیارممتاز. کاغذسمرقندی شکری‌آهار مهره‌دار. خط و کاغذ قرن۹. جلد میشن حنائی.

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۹۱

ترسل

۲۲۵۴

در صحیفهٔ ۱۷۲ این نسخه عبارت «**دارالعبادهٔ یزد**» و درصحیفهٔ ۱۹۹ کلمهٔ «نوکران» ودرصحیفهٔ ۲۱۷ کلمهٔ «تومان» که‌هر دو کلمهٔ اخیر مغولی‌است‌واین هرسه اصطلاح که در قرن هشتم و نهم رایج بوده‌است وپیش‌ازآن‌درفارسی‌سابقه‌ندارد میرساند که‌این کتاب‌لااقل‌درقرن‌نهم‌تألیف‌شده.

گذشته ازاین،القاب وعناوینی که درنمونه‌های مراسلات واسناد بکار رفته عیناً القاب وعناوینی است که درقرن نهم بکار میرفته .

درمیان مؤلفات خواجه **شهاب‌الدین عبدالله مروارید** متوفی‌در۹۲۲ کتابی بنام «ترسل» ذکر کرده‌اند که احتمال بسیار میرود همین کتاب باشد .

این‌نسخه ازقسم سوم ازباب‌چهارم‌آغازمیشود وازاینقرار سه باب اول ودو قسم ازباب چهارم‌آن ازمیان رفته است .

آغاز : «... از برای شغلی بطرفی از اطراف شام فرستاد اورا منشور بداد...».

پایان : «... حساب جامه دست دستان ...»

۲۲/۵ در ۱۶ سانتی‌متر . ۲۳۴ صحیفه هر صحیفه ۱۱ سطر بخطوط مختلف از رقاع و تعلیق ونسخ ونسخ‌تعلیق وبیشتر کتاب بخط رقاع است . عناوین بخط نسخ باطلای اشرفی نوشته‌شده. همه‌صحایف جدول چهارسطری ازطلا ولاجورد دارد . کاغذ سمرقندی شکری‌آهارمهره کرده. کاغذ ورسم‌الخط ونقطه‌گذاری معمول قرن نهم . جلدمیشن ماشی بی مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۵۶

جنگ گنج ۲۲۵۵

مجموعه‌ای است از منشآت نویسندگان ومنشیان نیمهٔ دوم قرن یازدهم که آغاز آن افتاده ونام مؤلف وجامع آن معلوم نیست ولی ازعنوانی که در صحیفهٔ ٦ گذاشته شده معلوم میشود که نام کتاب **«جنگ گنج»** است وشامل دوفصل ویك خاتمه درمنشآتی است ازاین نویسندگان :

میرزامحمد رفیع واعظ قزوینی (ص۱-۱۸)
میرزا محمدحسین متخلص به **نوری** (ص۱۸-۲۳)
میرزا مهدی ولد **میرزا عنایت** (ص۲۳-۲۷)
آقاحسین خوانساری (ص۲۷-۳۵)
میرزا محمدرضا واقعه نویس (ص۳۵-۸۵)
یغمای مقصود (ص۸۵)
ملا حسین دیلمی (ص۸۵-۸۷)
میرزا رضی ومیرزاقاضی (ص۸۷)
میرزاصادق (ص۸۸)
منشی الممالك (ص۸۹-۹۰)
میرزا رضی و میرزا قاضی (ص۹۰-۹۳)
میرزا رضی و شاه‌قوام‌الدین‌حسین (ص۹۳-۹٤)
ایشیك آقاسی باشی (۹٤-۹۵)
میرزا صادق (ص۹۵-۹٦)
میرزا بهاءالدین محمد و محمد باقر (ص۹٦-۹۷)
میرزا محمد شفیع (ص۹۷-۹۸)

میرزا رضی ومیرزا علاءالملک(ص۹۸-۹۹)

اغورلو خان، محمدابراهیم، مهدیقلی خان و ایشیک‌آقاسی باشی (ص۹۹-۱۰۸)

اعتماد الدوله (۱۰۹-۱۳۳)

زال‌خان بیگلربیگی (ص۳۳-۱۳۵)

اعتماد الدوله (ص۱۳۵-۱۳۷)

میرزا زمان خان (ص۱۳۷)

مکاتیب ازمؤلف کتاب (ص۱۳۷-۱۷۰)

واقعه‌نویس (ص۱۷۰-۱۹۰)

درخاتمه بیاض‌ها وغیره از **محمدمقیم** (ص۱۹۰-۱۹۱)

میرزا محمدکاظم و میرزا محمد زمان (ص۱۹۱-۱۹۲)

مولانا **محمد رحیم** (ص۱۹۲-۱۹۳)

امیرغیاث ومیرزا ابراهیم (ص۱۹۳)

شیخ محمد صادق (ص۱۹٤)

آقازمان صحاف ومیرزا محمدتقی نصیری (ص۱۹۵)

میرزا محمد کاظم (ص۱۹۷-۲۲۹)

آغاز: «بسرمنزل هدایت رساند در وصف تمکینش ..».

پایان: «... تغییر وتبدیل مصون ومحروس شده باشند تحریراًفی‌فلان».

۲۳/۵ در ۱٤/۵ سانتی‌متر. ۲۲۹ صحیفه که باشکال مختلف چلیپا نخند خط تحریری وخوانانوشته شده. کاغذ امیری شکری‌آهارمهره‌دار. خط وکاغذ معمول اواخر قرن یازدهم. جلد میشن سیاه داغ‌دار بی‌مقوا.

شمارهٔ دفتر ۲٤۲۲۵

ریاض الانشاء (۱) ۲۲۵۶

ازخواجه **عماد الدین محمود بن شیخ محمد گیلانی** معروف به **محمود قاوان** یا **غوان** که بیشتر **بخواجه جهان** معروف بوده‌است.

مؤلف یکی ازمشاهیر نویسندگان وادبای قرن نهم واز وزرای **گیلان** بوده وبدربار **علاء الدین احمد** پادشاه **سلسلهٔ بهمنی دکنی** متوفی در۸۶۲(۲) واردشد.

درسال ۸۶۰ این پادشاه اورا بجنگی فرستاد ودر ۸۶۲ **همایون شاه** منصب وکیلی باو داد وپس ازآن **نظام شاه** (۸۶۵ ـ ۸۶۷) او را وزارت داد وتا زمان **محمد شاه بهمنی** دراین مقام بود.

خواجه محمود ازمعاریف وزراء ومنشیان زمان خود ودارای ثروت فراوان و نیز مردی بسیار بخشنده بود چنانکه از **هندوستان** صلات گرانبها برای دانشمندان **ایران** و **عثمانی** می فرستاد ولذا درهمه کشور های اسلامی شهرت فراوان داشت.

محمد شاه دکنی وی را **خواجه جهان** لقب داد ولی در ۸۸۶ اورا کشت.

وی سه کتاب درانشاء تألیف کرده است.یکی **مناظر الانشاء** که دراستانبول بی‌تاریخ چاپ شده ودیگر کتاب **قواعد الانشاء** وسوم همین کتاب است که در

---

(۱) نگاه کنید به **فهرست دانشگاه** جلد دوم ص ۹۷ـ۱۰۳ ـ **آقای منزوی** دراین فهرست برای روشن شدن دورهٔ زندگی **خواجه جهان** فهرستی از نامه های مندرج در کتاب **ریاض الانشاء** آورده‌اند.آقای **ابن یوسف** (در **فهرست سپهسالار** (ج ۲ ص۹۹ـ۱۰۲) نوشته‌اند: جز در **کشف الظنون** و **هفت اقلیم رازی** نامی وترجمه‌ای برای این مؤلف نیافته‌ام.

(۲) دربارهٔ تاریخ درگذشت مؤلف سخنی است و بحثی. تفصیل را به **فهرست دانشگاه** ج ۲ ص ۹۸ و **سپهسالار** ج ۲ ص۱۰۱ رجوع شود.

بعضی ازمآخذ نام آنرا « **روضة الانشاء** » نیز ضبط کرده وبه **منشآت خواجه‌جهان** هم معروف است وبنام **همایون شاه** نوشته شده .

آغاز : «یامن توجه ببدایع الابداع والانشاء ...».

پایان : «... پردهٔ باشد سماکیوان هند و پرده‌دار ».

۲۲ در۱۳/۵ سانتی‌متر ـ ۴۹۲ صحیفه هرصحیفه ۱۴سطر بخط نسخ تعلیق متوسط.کاغذ روسی سفید آهارمهره‌دار . جلد تیماج خرمایی داغدار فرنگی که متعلق بکتاب عهد جدید چاپ اروپا بوده .

شمارهٔ دفتر ۱۴۱۰۸

سفینة الانشاء (۱) ۲۲۵۷

تألیف **میرزا محمدعلی فروغ نایینی**.مؤلف ازشاعران ونویسندگان دربار **فتحعلی شاه** بوده و **فروغ** تخلص میکرده .

---

(۱) گردآورندهٔ منشآت **فروغ** دراین کتاب،**میرزا اسدالله منشی نایینی** است وبجز این نسخهٔجای گفتگو،نسخه‌ای در **کتابخانه سپهسالار** موجوداست(شمارهٔ ۷۶۵ فهرست **ابن یوسف** ج۲ص۲۸ـ۳۲) که **مؤلف محترم الذریعه** آنرانسخهٔ‌اصل ومنحصراین کتاب‌دانسته‌اندوبهرحال بطوری که‌این‌هردونسخه که‌تاکنون‌ازآن‌اطلاع داریم ، نشان میدهند این منشأت را میرزا اسدالله بامر فروغ گردآوری کرده و بصورت کتابی درآورده ونسخهٔ کتابخانه سپهسالار بخط خود میرزا اسدالله است . اما نسخهٔ ما بخط عبدالرحیم نوهٔ فروغ است . در نسخهٔ ما نام فروغ هرچند در دیباچه مانندآن دیگر نسخه ، میرزا محمد آمده امادرذیل نامه‌هانام خود رامحمد علی ضبط کرده است . وبـاتوجه بدین نکته که این نسخه بخط نوهٔ مؤلف است جای تردید نیست که فروغ منشی این منشآت بجز میرزا محمد مهدی فروغ اصفهانی است که در مجمع الفصحاء ترجمه اش آمده است .

آقای ابن یوسف‌این منشآت را ازمیرزا محمد مهدی فروغ اصفهانی دانسته وباستناداینکه درضمن آثار وی کتابی شامل‌آثار منظوم ومنثور بنام تذکرةالشباب دیده‌اند این کتاب را همان پنداشته و نسخهٔ کتابخانهٔ سپهسالار را بدین عنوان : سفینةالانشاء یاتذکرة الشباب، معرفی کرده‌اند .

(بقیهٔ حاشیه در صفحه بعد)

این کتاب مجموعهٔ منشآت واشعار اوست که کسیکه نام خودرا نیاورده آنرا جمع کرده است. کاتب درپایان نسخه رقم کرده :

«.. کتاب.. که از منشآت مرحوم آقای آقامیرزا **محمد نایینی** است... کمترین **عبدالرحیم** نوهٔ ارشد مرحوم مزبور که پسر ... **آقا میرزا محمد تقی** شهیداست ازروی خط خود آقای بزرگ نوشته استکتاب نمود لیکن اول وآخر آن ...ناتویس ماند...وا گذار بفرزند **میرزا حسن** نمود...».

هرچند کاتب نام وی را **میرزا محمد** ضبط کرده ولی چون در پایان نامها « **محمد علی** » امضاء کرده پیداست که نام درست او « **میرزا محمد علی**» بوده و **فروغ** تخلص میکرده .

آغاز : «منشیان فصیح‌اللسان را فروغ انجمن ...».

پایان : «... نشسته چشم براه خطیب دلاله است» .

۳۷ در۲۳ سانتی‌متر ۳۸٦ صحیفه هرصحیفه ۱۵ سطر بخط شکسته وتحریری متوسط . عناوین بخط متن بسرخی نوشته شده.همه صحایف جدول پنج خطی ازمرکب سیاه وطلا و شنگرف دارد.کاغذفرنگی‌شکری‌آهارمهره کرده . جلد.روغنی مذهب‌ترنج داروشاخ وبرگ‌داربرنگ‌عنابی و سیاه وقهوه‌ای که عطف آن تیماج خرمایی است .

شمارهٔ دفتر ۱۵۰۱۱

(بقیهٔ حاشیه ازصفحهٔ قبل)

مؤلف دانشمند الذریعه مسلم دانسته‌اندکه این منشآت اثر شاعری دیگر است متخلص بفروغ ومعتقدند میرزا محمد مهدی فروغ اصفهانی را نمیتوان گویندهٔ این منشآت دانست وآقای ابن‌یوسف قطعاً باشتباه رفته‌است زیرا :

یك ـ تاریخ برخی ازمنشآت موجود دراین سفینه ۱۲۱٤ است درصورتی که میرزامحمد مهدی فروغ برطبق نوشتهٔ المآثر و الآثار و مجمع‌الفصحاء در ۱۲۲۳ تولد یافته است . (آقای ابن یوسف خود بدین نکته توجه داشته‌اند اما پاسخ مقنعی بدان نداده‌اند).

دو ـ میرزا اسدالله گردآورندهٔ سفینه ،در زندگی فروغ به‌گردآوری منشآت او پرداخته واما از اواسط کتاب تاپایان‌آن بتاریخ ۱۲٦۹ هرجا نام اوراآورده دعا واستغفاری بدنبال نام‌او کرده که صریح‌است دراینکه وی دراین‌هنگام زنده نبوده است.بنابراین بسال ۱۲٦۹ یاپیش از آن وفات یافته است . اما میرزا محمدمهدی فروغ اصفهانی مؤلف تذکرةالشباب وصحائف‌العالم همزمان تألیف مجمع‌الفصحاء زنده بوده و مجمع‌الفصحاء در۱۲۸۸ پایان یافته است . پس وفات وی‌پس ازاین تاریخ واقع شده آقای ابن‌یوسف درمقابل این‌دودلیل پاسخی‌استوارو دلیلی محکم ندارند.(ذریعه‌ج۲ص ۱۹۳ـ۱۹٤) .

مخزن‌الانشاء ۲۲۵۸

از **کمال‌الدین‌حسین واعظ بیهقی کاشفی** متوفی در ۹۱۰ .

مؤلف درمقدمه تصریح میکند که این کتاب را بنام **سلطان حسین بایقرا** در ۹۰۷ پرداخته است .

مؤلف درپایان کتاب سه‌بیت گفته که از مصراع اخیرآن تاریخ روزو ماه وسال اتمام‌آن بدست میآید .

قطعه این است :

شکر لله که باتمام رسید	این کتاب از کرم سبحانی
چون بکلی رقم غالیه بار	گشت فارغ زعبیر افشانی
سال وروز وسنه وعام نوشت	بچهارم زجمید الثانی

این کتاب را مؤلف بطریق جدول نهاده و کتابی‌است درنامه‌نویسی ونمونهٔ انشاء های مختلف .

کاتب درپایان نسخه رقم کرده است :«باتمام رسید ... المسمی به **مخزن‌الانشاء** ۹٤۸ ...قدیم علی یدالضعیف **ابوالقاسم‌بن شاه محمدکاشانی** ».

این نسخه متعلق بوده است به **صفیه سلطان دختر شاه اسماعیل دوم** و **نوهٔ شاه طهماسب** ودرپشت صحیفهٔ اول ودرآخر صحیفهٔ‌آخر سه‌جا مهر خودرا زده است وسجع‌آن ازاین قرار است :

« هست از جان بندهٔ شاه ولایت دستگاه **صفیه سلطان بنت اسماعیل‌بن‌طهماسب شاه**».

آغاز : «حمد خداوند سرایم نخست ...».

پایان : «... بچهارم زجمیدالثانی».

۳۲/۵ در ۲٤ سانتی‌متر . ٤۰۹ صحیفه هرصحیفه ستونهائی بحجمهای مختلف دارد . خط نسخ تعلیق خوب . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده وگاهی نیز بلاجورد نوشته‌اند . جدول‌ها را از شنگرف خط‌کشی کرده‌اند . کاغذ سمرقندی شکری آهار مهره‌دار . جلد میشن خرمایی داغ‌دار ضربی .

شمارهٔ دفتر ۱۵۰۱٤

منشآت **۲۲۵۹**

مؤلف در ص ۸۶ نام خود را « عبد فقیر **محمد بن فتحعلی لواسانی** » ضبط کرده ودر ص ۸۵ نمونه‌ای از انشاء خود درج کرده است .

این کتاب شامل نمونه‌هایی ازمنشآت منشیان معروف: **معتمدالدوله(نشاط)** و **قایم مقام** و **میرزا تقی‌علی آبادی** (صاحب دیـوان) و **فاضل‌خان گروسی** و **آقا محمد علی مذهب اصفهانی** (از کتاب **یخچالیه**)و**میرزا ابوالقاسم‌همدانی** و **یغما** و **میرزا مهدیخان (استرآبادی)** و **میرزا رضی تبریزی** (ازجانب دولت علیه بدولت فرانسه نوشته ص ۱۸۷) و سیاقـة الاعداد از**صاحب معجم** و **سعدی** (گلستان) است ودرضمن بعضی اشعار **سنائی** را دارد (ص ۲۲۵) .

ازاینقرار مؤلف درقرن سیزدهم میزیسته است .

در پایان نسخه رقم کرده است : « تمت الکتاب بعون الله تعالی حرره اسدالله ساوجی » .

در صحـایف ۳۱۹ ـ ۳۴۹ نسخه بخط دیگـر مطالب مختلف بنظم و نثر نوشته شده .

آغاز : « معتمد الدوله مرحوم سیدنا حبشی‌زاده بربستر ...»

پایان : «... ازپسر ودختر کسی نماند وازنسل اوکسی باقی نماند ».

۲۱ در۱۴ سانتی‌متر ۳۱۹ صحیفه هـر صحیفه ۱۴ سطر بخط تحریری روشن . عناوین بهمان خط بسرخی‌نوشته شده کاغذ فرنگی رقعه‌ای نازك برنگهای مختلف . خط وکاغذ معمول نیمهٔ دوم قرن سیزدهم . جلدمیشن سرخ بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱۴۰۷۸

منشآت(۱) **۲۳۶۰**

ازمیرزا **محمدطاهربن محمدحسین شریف‌قزوینی** متخلص به **وحید** و معروف به **میرزا طاهروحید** متوفی ۱۰۸۹ .

این کتاب‌شامل‌منشأت او بزبان‌فارسی‌وتازی‌ودیباچه‌هایی‌است که‌برتألیفات خود یا مؤلفات دیگر نوشته .

کاتب در پایان نسخه رقم کرده است : « بتاریخ روز . . سنهٔ ۱۱۲۵ باتمام رسید حرره محمد حسن».

درمیان صحایف ۱۹۹–۲۰۰ ظاهراً چیزی افتاده است .

آغاز : « مکتوبی که مصحوب امارت پناه کلبعلی ...».

پایان : «... وسیلة الی ادخار الثواب» .

۲۶/۵ در ۱۶ سانتی‌متر ، ٦٥٤ صحیفه هرصحیفه ۱٤ سطر بخط نسخ تعلیق جلی.عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده و گاهی جای آنها را سفید گذاشته‌اند . عبارات تازی را بخط نسخ جلی معرب یا بی‌اعراب نوشته‌اند.کاغذ امیری‌شکری‌آهار مهره‌دار نازك . جلد میشن‌خرمایی‌ضربی.

شمارهٔ دفتر ۱۳٦۹۹

منشآت(۲) **۲۳٦۱**

تألیف**فرهاد میرزا** . این نسخه مقدمهٔ فرصت را ندارد.

آغاز : «سپاس وستایش مرخدایی‌را سزاکه ازآب وخاك جان پاك‌آفریده ...».

پایان : «... بتهران برسدزیاده چه مزاحمت نماید ».

۲۱ در ۱٤ سانتی‌متر – ۲٦۸ صحیفه هر صحیفه ۱۲ سطر بخط نسخ تعلیق خوب.عنوان نام ها بهمان خط‌وقلم‌بسرخی‌نوشته‌شده.کاغذفرنگی‌آهار مهره‌زده‌و زرد رنگ .جلدتیماجی سرخ تیره دارای جدول کشی باطلای بدل .

شمارهٔ دفتر ۱۳۳۳٦

---

(۱) نگاه کنید به فهرست مشار ج ۱ : منشآت . (۲) فهرست‌مشارج۱–۱۵۱۸ .

منشآت ۲۲۶۲

نام مؤلف کتاب بهیچوجه‌معلوم نیست. تنها درخاتمهٔ کتاب می‌نویسد :
« ... این ارادت پیشهٔ خلوصیت اندیشه بتمنای برخی از دوستان ... تجمیع این کتاب... برآمده ... تاآنکه عشاقان بـا غم ساخته و شیدایان دلباخته ... از مضامین شیرین ... آن ضبط رقیمه ...نموده...».

ازمضامین کتاب وسبك انشای‌آن و کلماتی که درآن‌بکار رفته معلوم‌میشود که در اواخر قرن دوازدهم واوایل قرن سیزدهم نوشته شده .

این کتاب مبتنی‌بر نامه‌هایی‌است که عاشق‌ومعشوق بیکدیگر بایدبنویسند.

آغاز :« عنوان‌رقیمه جات ... فتح نامهٔ اول... اگرچه یقین دارم خط نحسم را نخواهی خواند ... ».

پایان :«... اما باسم نیك‌بالطاف کردگار تمت ».

۲۵/۵ در ۱۶ سانتی‌متر ـ ۱۸۷ صحیفه هرصحیفه ۲۰سطر بیشترصحایف را در دوستون وگاهی دریك ستون بشکل چلیپا یاگاهی راست نوشته‌اند وصفحات ۵۵-۵۶ و۷۱-۷۲ و۸۷-۸۸ و ۱۱۹-۱۲۰ و۱۳۵-۱۳۶ و۱۵۱-۱۵۲و۱۶۷-۱۶۸ و۱۸۳-۱۸٤ بشکل ترنج نوشته‌شده است . خط نسخ‌تعلیق متوسط .عناوین‌بهمان خط بامرکب سرخ نوشته شده.دوصحیفهٔ اول حاشیهٔ متوسطی ازطلای بدل دارد. کاغذ فرنگی‌آهارمهره برنگهای مختلف پشت‌گلی ،آبی،زرد وطوسی وسبزو شکری . جلد تیماج خرمایی داغ‌کرده باحاشیهٔ تیماج ماشی .

شمارهٔ دفتر ۱۲۰۰۹

منشآت ۲۲۶۳

جلال‌الدین فریدون بن عکاشه ازمنشیان‌زبردست‌قرن هشتم بوده ودردربار **ابواسحاق اینجو** در **شیراز** می‌زیسته ودر سفینه‌هایی که درقرن هشتم گردآمده نظم ونثر اورا بسیار نقل کرده‌اند .

فهرست آثاری که از وی دراین مجلد آمده بدینقرار است:

مکتوب درجواب تعزیه‌نامهٔ شیخ‌الاسلام المرحوم **امین الملة والدین** علیه المغفرة در عزاء امیرمرحوم **محمود شاه** علیه‌الرحمه (ص۲۰۹–۲۱۸)

مکتوب به اتابك الاعظم المرحوم **مظفر** الدنیا والدین (ص۲۱۸–۲۲۵)

رقعه در استدعاء صهباء (ص۲۲۵–۲۲۶)

درمیان صحایف **۳۳–۳۴** و **۹۵–۹۶** نسخه افتادگی دارد.

این نسخه درهمان زمان مؤلف در **۷۸۶** فراهم شده وکاتب در پایان‌آن رقم کرده است:

«وقد فرغ من تنمیقه صباح یوم‌الاربعاء فی‌شهر شعبان المعظم سنه ست وثمانین وسبعمأة کتبه حاجی محمدالحافظ».

آغاز: «الحمدلله‌العلی الاسماء محیی نبات‌الارض بماء السماء ...».

پایان: «... صحاح فی‌حسان».

۱۳ در ۸ سانتی‌متر ۲۲۶ صحیفه هرصحیفه ۸ سطر بخط رقاع ممتاز. عناوین وعبارات تازی بسرخی نوشته‌شده. کاغذ سمرقندی شکری آهارمهره‌دار. جلدتیماج تریاکی ضربی که لت‌آخرآن ازمیان رفته وآنرا عوض کرده‌اند وعطف‌آنرا ازتیماج سیاه سجاف کرده‌اند.

شمارهٔ دفتر ۱۲۸۸۷

ادبیات

قسمت ششم ـ تاریخ عمومی ، مقتل ، تاریخ انبیا تاریخ پیغمبر (ص) و ائمه (ع).

آثار احمدی(۱) ۲۲۶۴

این نسخه بسیار مغشوش وبخط کاتبی است که بسیار پر غلط نوشته وبهمین جهة پی‌بردن بنام مؤلف وزمان تألیف ممکن نیست .

این کتاب شامل سیرت **رسول** (ص) و مختصری از منـاقب و معجزات **ائمه** (ع) است .

کاتب در پایان نسخه رقم کرده : « تمام شد ... در تاریخ ۱۲۴۵ بخط حقیر ... محمدعلی ولد مرحوم **میرزا علی**اردکانی ...».

آغاز : «حمد بی‌حد وثنای بی‌عد کریمی را سزد ...» .

پایان : «... بدین اکتفا نموده شد والله اعلم بالصواب .»

۳۳ در ۲۰/۵ سانتی‌متر- ۳۵۳ صحیفه هرصحیفه از ۲۳ تا ۲۴ سطر بخط تحریری متوسط.

کاغذ فرنگی رگه‌دار آبی پررنگ وکم رنگ . جلد میشن سیاه .

شمارهٔ دفتر ۲۲۶۴۱

آیینهٔ اسکندری(۲) ۲۲۶۵

تألیف **میرزا عبدالحسین خان** معـروف به **میرزا آقا خان کرمانی** که در ۶ صفر ۱۳۱۴ در **باغ شمال تبریز** کشته شد .

---

(۱) ذریعه ۱ - ص ۶، دانشگاه - ۲ ص ۴۷۰ مرحوم اقبال کتابی بدین‌نام تألیف احمدبن حسن‌بن‌سیف‌الدین استرآبادی درهمین‌موضوع معرفی کرده.(نشریه کتابخانه‌مرکزی‌شمارهٔ۱ص۱۵۵)

(۲) نگاه کنید به الذریعه ج ۱ ص ۵۳: آیینهٔ سکندری .

وی مؤلفات بسیار دارد از آن جمله است : **رساله ای درحکمت** و **رضوان** بتقلید گلستان، **ماشاءالله** دررد انشاءالله وهشت بهشت.

این کتاب درتاریخ پیش ازاسلام **ایران** است ومطالب آن اغلب معتبر نیست ودر ۱۳۲۴ـ۱۳۲۶ چاپ شده .

کاتب درپایان نسخه نوشته است : «غرهٔ شهر رمضان یکهزار وسیصد وسیزده هجری» وظاهراً این تاریخ اتمام کتاب است .

آغاز : «فهرست طبقهٔ سلاطین ، سلسهٔ آبادیان ...»

پایان : «... توفیق اتمام باقی کتاب را میخواهم وکان ذلك فی غرة شهر ...».

۲۱/۵ در۱۴ سانتی متر ـ ۱۸۵ صحیفه هرصحیفه ۱۹ سطر بخط نسخ روشن . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . کاغذ فرنگی سفید . جلدمیشن خرمایی داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۲۴۱۰۸

احسن التواریخ (۱) **۲۲۶۶**

تألیف **حسن بیك روملو** نبیرهٔ **امیرسلطان روملو** .

مؤلف خود در وقایع سال **۹۴۳** تصریح میکند که جدش حکمران **قزوین** بوده است ونیز خود گوید که در**۹۳۷** ولادت یافته .

این کتاب تاریخ مفصلی است در دوازده مجلد که از آغاز تاریخ تا وقایع سال **۹۸۵** وجلوس **سلطان محمد خدابنده** سال بسال نوشته شده واین مجلد که ظاهراً آخرین مجلد کتاب است از وقایع سال **۹۰۰** آغاز میشود و همان قسمتی است که در **بروده** باترجمهٔ انگلیسی در دو مجلد بسال **۱۹۳۱** چاپ شده ، منتهی کاتب قسمتی ازآخر نسخه را که از وسط صحیفهٔ **۴۷۲** نسخهٔ چاپی است ننوشته و درپایان نسخه رقم کرده است :

(۱) رجوع به الذریعه ج ۱ ص ۲۸۷ و فهرست مشار شود .

«قدتم ... علی‌ید الحقیر ...**ابن شیخ نورالدین محمدالواعظ‌الکاشانی محمد علی** الشهیر بالخطیب فی‌تاریخ سنة ۱۰۸۷...».

آغاز : «حمد وسپاس وشکروستایش بی‌حد وقیاس سلطانی را ...».

پایان : «... پریشان‌تر از زلف خوبان همه».

۳۸در۲٦سانتی‌متر . ۸۵ ورق (۱۷۰ صحیفه) که در اصل شماره گذاشته‌اند . هرصحیفه ۳۲ سطر بخط نسخ‌تعلیق خوب عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . کاغذ امیری شکری‌آهار مهره‌دار. جلد میشن سیاه ضربی وخط دارکه عطف‌آنرا ازتیماج همان رنگ سجاف انداخته‌اند.

شمارهٔ دفتر ۱٤۱۰۳

اخبار علیة ۲۳٦۷

تألیف **محمد فصیح** که به فرمان **شاه عباس دوم** در ۱۰۵۷ بپایان رسیده است .

آغاز : «ستایش بی‌منتهی ونیایش لایعد...»

پایان : «... وآن تیغ علم باد دراقلیم گشایی».

٤۵ در ۱۷/۵ سانتی‌متر ، ٦٤۲ صحیفه هر صحیفه ۱۸ سطر بخط نسخ تعلیق خوب ، عناوین بسرخی ، کاغذ اصفهانی شکری آهار مهره زده ، خط و کاغذ معمول قرن ۱۱ ، جلد میشن تریاکی .

شمارهٔ دفتر ۱٤٤۲٦

احوال سلطان محمود (۱) ۲۳٦۸

تألیف **عباسقلی سپهر** پسر **میرزا محمد تقی سپهرلسان‌الملک** که لقب **لسان الملک** گرفته است. مؤلف درمقدمه گوید که **مظفرالدین شاه** ازاوخواسته

(۱) مؤلف‌الذریعه درذیل دیوان گزارشی مختصر دربارهٔ عباسقلی سپهر بنقل ازمآثروآثار نوشته ودرطی‌آن ازمؤلفات او نام برده‌اند واز جملهٔ آنها محمود التواریخ است در احوال سلطان محمود . الذریعه ج ۹ ص ۲۹٤و ریحانةالادب: سپهر.

است که دراحوال هریك ازپادشاهان اسلام کتابی بنویسد و وی بتألیف این کتاب آغاز کرده است .

درپایان آن رقم کرده است . «وانا العبد... **محمدحسین شیرازی** مستوفی دیوان اعلی ... سنة ۱۳۱٦» .

این نسخه ازتجملی که درفراهم کردن آن بکاررفته پیداست که نسخهٔ اصل است که برای شاه نوشته‌اند .

آغاز : الحمدلله المحمود بکل خصال والمعبود بکل غدو وآصال ...».

پایان : «... حافظ ونگاهبان باد بمحمد وآله الامجاد».

۲۷/٥ در۱۷/٥ سانتی‌متر – ۱٦٥صحیفه هرصحیفه ۱٥سطر بخط نسخ تعلیق بسیارخوب. عناوین بهمان خط بشنگرف وزنگارنوشته شده .صحیفهٔاول سرلوح خوبی ازطلا ولاجوردوشنگرف وسرنج دارد . میان سطور دوصحیفهٔ اول راطلااندازی کرده‌اند . دربالای صحایف ۳ و٤ شیر و خورشید زیبایی با رنگ قهوه‌ای و طلا ساخته ودر ذیل آن نام مظفرالدین‌شاه را بطلا در میان حاشیه‌ای ازطلا ومرکب نوشته‌اند . درآغاز مطلب در ص ٤ گل وبوته‌ای ازطلاومرکب ساخته‌اند. همه صحایف جدول چهارده خطی ازطلا ومرکب ولاجورد وزنگار وشنگرف دارد . دربالا وپائین عناوین جدول سه‌خطی ازطلا ومرکب ساخته‌اند . کاغذ فرنگی شکری آهارمهره‌دار . جلد مخمل سرخ داغ دار .

شمارهٔ دفتر ۱۳۹۲۷

الانهار اللاهوتیه فی الحیاض الناسوتیه ۲۲٦۹

تألیف **حاج احمدبن حسن یزدی** واعظ ساکن **مشهد**.

درمقدمهٔ کتاب فهرست کتابهایی را که پیش ازاین تألیف کرده داده است.

این کتاب در تاریخ **انبیاء** (ع) بنابر روایات اسلامی است و شامل احوال **آدم** و **ادریس** و **نوح** و **هود** و **صالح** و **ابراهیم** و **لوط** و **یوسف** و **ایوب** و**شعیب** است . ظاهراً نسخه بخط مؤلف است زیرا که در حواشی بهمان خط متن الحاقات واصلاحاتی هست .

آغاز : «الحمدلله الذی انزل کلاماً الهیا ...».

پایان : «... ورقاء ذات تعزز وترفع ».

۳٤/٥ در ۲۱ سانتی‌متر ـ ٤۱٥ صحیفه هر صحیفه ۲۸ سطر بخط نسخ متوسط . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . کاغذ فرنگی سفید . خط وکاغذ معمول اواخر قرن سیزدهم . جلد میشن یشمی .

شمارهٔ دفتر ۱۳٥٦۲

۲۲۷۰

بحیره (۱)

از **فزونی استرآبادی** که در ۱۰٤۷ مشغول تألیف آن بوده است.

این کتاب در **تهران** چاپ شده .ازآغاز نسخه چند ورق ازمیان رفته .

آغاز : «می‌داده باشند بعداز دفع فتنه ...».

پایان : « بوده دورآن».

۳۷ در ۲٤ سانتی‌متر ـ ٦۷۲ صحیفه هر صحیفه ۲٥ سطر بخط نسخ تعلیق . عناوین بسرخی نوشته شده . کاغذ اصفهانی شکری آهار مهردار . خط و کاغذ قرن دوازدهم . جلد تیماج سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱۷۱۰

۲۲۷۱

بهجة المباهج

تألیف **ابوسعید حسن بن حسین شیعی** در معجزات پیامبر (ص) و ائمهٔ دوازده گانه(ع) .

مؤلف **کشف‌الحجب والاستار** (ص۸۹ـ۹۰) نام مؤلف را « **ابوالحسن بن حسین سبزواری** » ضبط کرده ولی در این نسخه که نسخهٔ معتبری است نام او « **ابوسعیدالحسن بن الحسین الشیعی** » نوشته شده .

---

(۱) میرمحمود فزونی.رجوع شودبه ذریعه ج۲ ص ٥۰و٥۱ وفهرست مشارج ۱ـ ۲۰۸ .

مؤلف خود در مقدمه گوید که مدتی بخاطر داشته که درفضایل **ائمه**(ع) کتابی گردآوردو چون‌به کتاب‌مناهج المهج تألیف قطب‌الدین ... (پارگی هست) بن حسین کندری پی‌برده کتاب خود را بنابرآن ترتیب داده .

نام این کتاب ، در **کشف‌الحجب والاستار** (ص **۹۰** و ص **۵۵۷**) دو جا « **مناهج المنهج** » ضبط شده ولی چون مؤلف ، کتاب خود را بپیروی از آن کتاب اصل « **بهجة المباهج** »نامیده است پیداست که ضبط این نسخه درست است و **مؤلف کشف‌الحجب والاستار** بشبهه رفته .

نام مؤلف **بهجةالمباهج** [۱] در **کشف‌الحجب والاستار** «**قطب‌الدین‌محمد بن حسین بن حسن کیدری**» آمده وظاهراًدر نسبت‌اوهم اشتباه کرده و«کندری»را «کیدری» خوانده است .

آغاز : «حمد بی‌حد وثنای بی‌عدآن خدایی راکه ایوان معلق آسمان برافراشت ».

پایان: «... وآن نسخه درجهان فاش شد والحمدلله رب‌العالمین والصلوة والسلام علی‌محمد وآله اجمعین ... کثیراً کثیرا ».

۲۶/۵ در ۱۷/۵ سانتی‌متر . ۵۸۸ صحیفه هر صحیفه ۲۳ سطر بخط نسخ بسیار خوش . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده وهرجاکه مطلبی ازمتن افتاده بوده است بهمان خط درحاشیه افزوده‌اند وهرجاکه کاتب اشتباهی کرده دراصل تراشیده وبخط دیگر نوشته‌اند وهمین اعتباراین نسخه را میرساند . درصحیفهٔ اول ازطرف چپ بواسطهٔ بریدگی ووصالی کلماتی چند ازمیان‌رفته. کاغذ سمرقندی شکری . درصحیفهٔ اول تذهیب ممتازی ازطلا ولاجورد وشنگرف داردکه در ترنج وسط آن نام‌کتاب را بخط نسخ تعلیق خوش نوشته‌اند.تا صحیفهٔ ۲۰۵ همه صحایف جدولی دارد که باختلاف از۹ تا ٥ خط ازطلا ولاجورد ورنگ حنائی و مرکب سیاه وازآن ببعدتا پایان‌نسخه جدول یك خطی از رنگ حنائی وگاهی دوخطی است و یك خط دیگر از طلااست . جلد تیماج سرمه‌ای طلاکوبی.

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۹۸

---

(۲) منظور، مؤلف کتاب **مناهج المهج** است . دربارهٔ اینکه مؤلف آن کتاب ، **قطب الدین کیدری‌ست** یا **کندری** ،صاحب روضات‌الجنات‌سخنی مبسوط‌دارد وپس ازنقل‌ادلهٔ‌هردونظر، خودکیدری (با یاء)را ترجیح داده واقرب به‌صواب دانسته است . رجوع شودبه‌ذریعه ج۲-۱۱۸ ج ۳-۱۶۳و ج٤-۱۳۰ و فهرست‌دانشگاه منزوی۲-ص ۱۱۸ وروضات‌الجنات ص ٦۰٤- ٦۰٥ .

تاریخ انبیاء وپادشاهان ۲۲۷۳

درمقدمه تصریح شده است که اصل کتاب بزبان ترکی تألیف **یوسف بن عبداللطیف** است و برای سلطان **سلیمان بن سلطان** سلیم نوشته شده و در شوال ۱۰۷۸ ازخاك **روم بایروان** برده‌اند و **صفی قلی** حکمران آن شهر آنرا لفظ بلفظ ترجمه کرده وبنام **شاه سلیمان** بپایان رسانده است .

این کتاب نسب نامه‌ای ازسلسله‌های تاریخی ازآغازآفرینش تازمان مؤلف وشامل نسب‌نامه های‌انبیاء (ع) وپادشاهان است .

این نسخه درزمان **فتحعلی شاه** فراهم شده‌وپادشاهان **ایران** را که پس‌از **شاه سلیمان** وعصرترجمهٔ این کتاب‌بوده‌اندبرآن افزوده‌اندوسلسلهٔ اولاد**فتحعلی شاه** وپسران او : **عباس میرزا** و**محمد علی میرزا** و**محمد قلی میرزا** و**حسینعلی میرزا** و **محمد ولی میرزا** و **حسنعلی میرزا** و **علیشاه ظل السطان** و **شیخعلی میرزا** و **محمد تقی میرزا** و **علینقی میرزا رکن الدوله** و **محمد رضا میرزا** و **محمود میرزا** و**عبدالله میرزا** و **کیکاوس میرزا** و **امام ویردی میرزا** را نیزبر آن افزوده‌اند .

آغاز : «تیمنا بذکر من جری بامرہالقلم و تبرکا باسم ...».

پایان : «. . علیمحمد میرزا محمد حسین میرزا ».

۳۴ در ۲۱ سانتیمتر - ۵۱ ورق (۱۰۲ ص) که در اصل شماره گذاشته‌اند . اسامی‌را بخط نسخ جلی وشرح آنرا بخط تحریری ودایره های اصلی را بامرکب سرخ ودایره‌های فرعی را بامرکب سیاه کشیده‌اند .کاغذ فرنگی آبی رگه دارآهارمهرزده . خط وکاغذ معمول اوایل قرن ۱۳جلد میشن خرمایی بی مقوا .

شمارهٔ دفتر ۲۳۱۹۰

تاریخ پادشاهان عجم(۱) ۲۲۷۳

این کتاب بترتیب سیاق تألیف شده ومؤلف نام خودرا نیاورده .

درصحیفهٔ اول نام کتاب «خلاصة التواریخ» نوشته‌شده ولی این کتاب بااندك اختلاف همان است که بنام تاریخ **پادشاهان** عجم (در تهران) چاپ سنگی کرده‌اند وچاپ آن در۱۲ ربیع الاول ۱۲۵۳ تمام‌شده .

چون مؤلف درصحیفهٔ ۱۶۸ کتاب را بوقایع سال۱۲۱۳ بپایان رسانده‌است پیداست که دراین‌سال بپایان‌رسیده .

آغاز : «فهرست اسامی وعددسنوات سلطنت وحکومت..» .

پایان : «... وسابقاً متعهد شده‌بود بفرستد» .

۲۱ در۱۳ سانتی‌متر- ۱۶۸ صحیفه که دراصل شماره گذاشته‌اند وصحایف بترتیب سیاق بخط تحریری‌خوانا نوشته شده . کاغذ سفیدفرنگی رگه‌دارآهارمهره زده . خط وکاغذ معمول‌اوایل قرن سیزدهم . جلد کاغذ ابری‌آبی وسرخ وسفید وسیاه که دوره وعطف‌آنرا ازتیماج خرمایی سجاف کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۲۳۲۲۹

تاریخ جدید (۲) ۲۲۷۴

تألیف **احمدبن حسن بن علی کاتب یزدی** .

مؤلف خود در مقدمه تصریح میکند که این کتاب را در تاریخ **یزد** در حکمرانی **امیر نظام‌الدین حاجی قنبرجهانشاهی** که ازجانب **میرزاجهانشاه قراقوینلو** (۸۳۲-۸۵۲) حکمران **یزد** بوده است تألیف کرده و چون‌آخرین واقعه‌ای که درآن آورده ازسال ۸۶۱ است پیداست که آخرین بار در این سال آنرا انتشار داده است .

---

(۱) درفهرست مشار ۱ - ۳۰۵ ازچاپ ۱۳۶۲ یاد شده .

(۲) احمدبن حسین مشار۱ - ۳۱۰ دانش پژوه ،ادبیات ص۶۲-۶۳ .

این کتاب در **یزد** درآبانماه ۱۳۱۷ چاپ شده منتهی نسخه‌ای که از روی آن چاپ کرده‌اند آغازآن اندکی افتادگی داشته است .

از پایان نسخه چیزی افتاده ومطلب ناتمام مانده .

درصحایف ۳۲۸ ـ ۳۳۵ هشت صحیفه از **تاریخ یزد** تألیف **جعفری** نوشته شده است .

آغاز : «هست در چارسوی کون و فساد » .

پایان : «... و برنج زرد وسفید وفالودهٔ زعفرانی ...».

۱۸٫۵ در ۱۲٫۵ سانتی متر ـ ۳۲۷ صحیفه هـرصحیفه ۱۵ سطربخط نسخ تعلیق خـوب. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . ۱۳ صحیفهٔ اول بسیار فرسوده شده است ـ کاغذ اصفهانی شکری آهار مهره دار . خط و کاغذ معمول قرن یازدهم . جلد تیماج عنابی بی مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱۵۰۸۰

تاریخ جنگ روس وعثمانی ۲۲۷۵

کتابی‌است‌شامل‌تفصیل‌کاملی‌ازعملیات نظامی که ازجانب سپاه امپراطوری **روسیه** درجنگ سال۱۸۷۷ میلادی با **دولت عثمانی** شده‌است .

ظاهراً ازیکی اززبانهای اروپایی‌ترجمه‌شده وبیشتربدان میماند که‌ازروی اسناد نظامی روسی ترجمه کرده‌اند .

نام مؤلف ومترجم معلوم نیست وچون خط وکاغذآن خط از اوایل قرن حاضراست‌پیداست که دراواخرقرن سیزدهم یا اوایل‌قرن چهاردهم‌ترجمه کرده و نسخه برداشته‌اند .

کاتب در پایان نسخه رقم کرده است :

«تمت‌الکتاب بعون الملك الوهاب **عبدالمذنب محمد علی‌الحسینی تفریشی**»

این مجلد ظاهراً مجلددوم از کتاب است وازفصل نهم تا فصل هیجدهم را دربردارد وبوقایع یازدهم سپتامبر۱۸۷۷ منتهی‌میشود .

آغاز : «فصل نهم - فهرست جنگ آسیا . حرکت چهارستون ازسپاه روس ...».
پایان : «.... جنگ درقراطاغ بمتارکه انجامید وزمین آزادشد» .
۲۱/۵ در ۱۷/۵ سانتی‌متر - ۵۷٤ صحیفه که دراصل شماره گذاشته‌اند. پس ازصحیفهٔ ٥٤٥ کاتب درشماره گذاری اشتباه کرده ودوباره از شماره ٤٥٦ آغاز کرده است . هر صحیفه دارای ۱۲ سطر بخط نسخ تعلیق متوسط . اسامی امـاکن و اشخاص بهمان خط بمرکب سرخ نوشته شده وهرجا که مطلب بپایان میرسد کاتب بسرسطر رفته. کاغذ آبی فرنگی که بعضی ازصحایف آن ازعرض نقش شیروخورشید دارد که برمتن کاغذ فشرده‌اند . جلدتیماج خرمایی که عطف ودوطرف آنرا باطلاداغ کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱۰۲۳٦

تاریخ جنگ روس و عثمانی ۲۲۷٦

نسخه‌ای دیگر است ازآن کتاب که کاتب در پایان آن تاریخ سه‌شنبهٔ ۱۷ ربیع الثانی گذاشته .
آغاز : «جلدسیم . مشرق زمینی ...» .
پایان : «... وضع جدیدی بظهوررسید» .
۲۱/۵ در ۱۷/۵ سانتی‌متر - ۷۰٤ صحیفه هرصحیفه ۱۳ سطربخط نسخ تعلیق متوسط . کاغذآبی فرنگی . جلدتیماج خرمایی .

شمارهٔ دفتر ۱۱۳۲۱

تاریخ جنگ سودان ۲۲۷۷

ترجمهٔ مرحوم **میرزا علی محمد خان شیبانی مجیرالدوله** چاپ **قاهره .**
مؤلف از نویسندگان و مترجمین معروف اوایل قرن حاضر و ازعمـال **دولت ایران** بود .
نخست در زمان وزارت انطباعات مرحوم **محمد حسن خان صنیع الدوله واعتماد السلطنه** ،نایب وزارت انطباعات ودر کار تألیف ونشر کتابهای آن زمان دست اندرکار بوده و سپس بمقاماتی دیگر رسیده، و در خرداد ماه ۱۳۰۷ شمسی درگذشته است.

مؤلف خود در دیباچهٔ کتاب گوید :

«تاریخ معارك و حروب **سودان** که میانهٔ **مصریان** و **انگلیسیان** با **محمد احمد متمهدی** وگروه شورشیان **سودان** ... این اقل عباد ... **علی محمد مستوفی** دیوان اعلی نایب وزارت انطباعات ومدیر روزنامجات **ایران** از جریدهٔ عربیهٔ **اللطائف** . منطبعهٔ **قاهره مصر** با عبارتی ساده بفارسی ترجمه نموده ... ».

کاتب درپایان نسخه رقم کرده است :

« حسب الفرمایش ... شاهزاده **معتضد السلطنه** ... علی ید اقل‌العباد بندهٔ درگـاه **اسدالله‌بن‌الهاشم‌الملایری** تحـریر یافت بتاریخ ... ۱۳۰۹ » .

آغاز : « بعدالحمد والصلوة تاریخ معارك وحروب ...».

پایان : « ... از هفوات آن اغماض فرمایند فسبحان من تفرد بالعصمة و الکمال انتهی».

۲۱ در ۱٤٫۵ سانتی متر ـ ۳۳۷ صحیفه هر صحیفه ۱۱ سطر بخط نسخ تعلیق متوسط . کاغذ فرنگی آبی. درصحیفهٔ ۲ تذهیب بسیار متوسطی از طلای بدل ولاجورد وهمه صحایف جدول پنج سطری ازشنگرف ومرکب سیاه وطلای بدل دارد . جلد تیماج خرمایی که باطلای بدل خط کشی داشته وزایل شده است .

شمارهٔ دفتر ۱۰۲٤۵

تاریخ جهانگشای نادری ۲۲۷۸

تألیف **میرزا مهدیخان بن محمد نصیر استرآبادی** متخلص **بکوکب**. کاتب دراین نسخه نام اورا بخطا **«محمدمهدی بن‌محمدنصیرلاهیجی»** نوشته‌وچون صحیفهٔ‌اول افتاده نتوانسته‌اند تشخیص دهند .

این کتاب در **تبریز** در ۱۲٦۰ ودر **کلکته** در۱۸٤۵ میلادی ودر **تهران** در ۱۲٦۲ و۱۲٦۳ و۱۲٦٦ و۱۲۹٦ ودر **بمبئی** در۱۲٦۵ ودر **لاهور** در۱۹۲۱میلادی چاپ شده (۱)

(۱) بتازگی نیز انجمن آثارملی این کتاب راباتصحیح وتعلیق‌ومقدمه‌نگاری‌سیدعبدالله‌انوار نشرداده است . ورجوع به فهرست مشار ج ۲ ـ ۲ ۱۹۵ والذریعه ج ۵ ص ۳۰۰ شود .

کاتب در پایان نسخه رقم کرده است : « تمت ... علی یدالفقیر .... ابن **محمد حسن‌البروجردی محمدمهدی** ... سنة عشرین و ماتین بعدالف ».

آغاز : «الخاقان‌الاعظم والقاآن الاکرم شهنشاه دوران ... ».

پایان : « ... ملك هستی را وداع نمود » .

۱۹٫۵ در ۱۰ سانتیمتر . ۱۹۴ صحیفه که بجز صحیفهٔ آخر همهٔ صحایف را بچلیپا نوشته‌اند با خط تحریری خوش . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . همه صحایف جدول چهار خطی ازمرکب سیاه وطلای بدل دارد . کاغذ فرنگی سفید رگه دار آهار مهره کرده . جلد میشن خرمایی داغ دار بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۲٤۱۱۰

تاریخ زندیه(۱) ۲۲۷۹

از **علی رضا بن عبدالکریم شیرازی .** کاتب در پایان نسخه تاریخ ۱۲۳۸ گذاشته است .

آغاز: « برارباب خرد ودانش ... ».

پایان : « ... ناظران خواهد رسید انشاءالله تعالی ».

۳۰ در ۲۱ سانتیمتر ، ۵۸ صحیفه هرصحیفه ۱۹ سطر بخط نسخ تعلیق خوب ، عناوین بسرخی .کاغذ فرنگی سفید رگه دار آهار مهره زده . جلدمیشن .

شمارهٔ دفتر ۱٤۱۱۶

تاریخ سلاطین عثمانی ۲۲۸۰

ترجمهٔ **محمد حسین خویی** از متن ترکی تألیف **خیرالله افندی** یکی از معروفترین مورخین خاك عثمانی متوفی در ۱۲۸۳ .

---

(۱) فهرست مشار ۱ ـ ٥۱۶ ریوج ۱ ص 98 و متمم آن ص 1072 .

خیر الله افندی یکی از اعضاء عالی‌رتبهٔ فرهنگ **عثمانی** ومدتی رئیس مدرسهٔ پزشکی بوده ودر ۱۲۸۱ سفیر عثمانی دردربار **ایران** شد ودر **تهران** بی‌مقدمه در۱۲۸۳ در گذشت. وی‌درتاریخ ، جغرافی ، طب وکشاورزی تألیفات بسیاردارد.

کتاب « **دولت علیهٔ عثمانیه تاریخی** » که این کتاب ترجمهٔ همان است از معروف ترین تـألیفات او وشامل ۱۰ مجلد است کـه از ۱۲۷۱ تا ۱۲۸۱ در **استانبول** چاپ شده وازآغازتاریخ عثمانی تا وقایع سلطنت سلطان احمد اول را دربر دارد ومرگ اورا مجال نداده است بپایان رساند .

علی شرقی که مفتش دیوان احکام عدلیه بوده پس از مرگ وی دنباله کاراو راگرفته ومجلدات ۱٦ و ۱۷ و ۱۸ راکه بدورهٔ سلطنت **سلطان ابراهیم** منتهی میشود از ۱۲۸۹ تـا ۱۲۹۲ انتشار داده .

(فرهنگنـامه اسلامی ج ۲ ص ۹۲٦) .

دربارهٔ مترجم کتاب اطلاعـی بدست نیست جز اینکه در مقدمـه نوشته :

« .. مترجم دولت علیهٔ ایران **محمدحسین خویی** ازعبارت ترکیهٔ عثمانیه بعبارت تاریخ فارسی آورده است» .

بنابراین وی ازاعضای دارالترجمهٔ دربار **ناصرالدین‌شاه** بوده است .

این نسخه جزو کتابخانهٔ **صنیع‌الدوله محمد حسن خان** بوده‌است .

این نسخه شامل شش مجلد از کتاب است از آغاز تاریخ عثمانی تا پایان سلطنت **سلطان محمد خان** درسال ۸۲٤ .

درهر مجلدی مؤلف،تاریخ **کشورعثمانی** وهمه ممالك جهان را البته بیشتر از روی مآخذ اروپائی نوشته است .

آغاز مجلد اول (ص ٤ـ۹٥) : «بعداز حمد وسپاس بی قیاس جناب رب‌العزه ...» .
پایان « : «استقلال کلیسیای شرق را ادعا میکردند» .
آغاز مجلددوم(ص۹٦ـ۱٦۰) : «پس ازحمد وسپاس بی‌قیاس خالق بی‌همتا ...» .
پایان « : «مدت چهل و پنج اتفاق افتاده بود دراین مجلد دوم درج نمود ».

آغاز مجلدسوم (۱۶۲-۲٤۱) : حمد لایعد ولایحصی مختص خداوند بی‌همتا...» .

پایان » : « مشتمل است برغزوات و فتوحات خداوندگار اورخان غازی والسلام» .

آغاز مجلدچهارم (ص۲٤۳-۳۱۹) : «حمدوشکر بی‌عد وشمارسزاوار کردگارلایزالی است...» .

پایان » : « بقیه وقایع و احوالات حواله بجلد خامس کرده بتتمیم پرداخت» .

آغاز مجلدپنجم (ص۳۲۳-۳۸۸) : «حمدوسپاس‌فزون ازقیاس مختص‌ذات بی‌همتای معبود مطلق...»

پایان » : «... توقف اناطولی بلاموجب دانسته عودکرد» .

آغاز مجلدششم (ص۳۹۱-٤۷٤) : «حمد بی‌نهایت سزاوار شهنشاه قلمروحکومت ...» .

پایان » : «چنانکه تفصیلش درجلد هفتم وهشتم مسطورخواهد شد» .

۳٤ در ۲۱/۵ سانتی متر - ٤۷٤ صحیفه هرصحیفه ۲۱ سطربخط تحریری، معمول زمان ترجمهٔ کتاب. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . کاغذ فرنگی سفید شکری آهار مهره کرده. جلدمیشن حنائی داغدار .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۲۷

تاریخ سلاطین عثمانی ۲۲۸۱

تألیف **دوهامر** ترجمهٔ **میرزا زکی خان بن حاج میرزا مقیم طبری علی آبادی مازندرانی** سرتیپ وژنرال آجودان مخصوص .

مؤلف کتاب **ژزف دوهامر** که بعدها بنام **هامر پورگشتال** Hammer Purgstall معروف شده از خاور شناسان بسیار معروف و از مؤرخان آلمانی است که در **گراتز** Gratz درسال ۱۷۷٤ میلادی ولادت یافته و در ۱۸۵٦ در گذشته .

وی مؤلف کتاب بسیار معروفی است در تاریخ سلطنت عثمانی که بفرانسه ترجمه شده واین ترجمه از روی ترجمهٔ فرانسه آن است که نخست در ۱۸ مجلد درپاریس درسالهای ۱۸۳۵-۱۸٤٤ وسپس درسه مجلد درپاریس در ۱۸٤٤ چاپ شده است باین عنوان :

J. Le Hammer: Histoire de l'empire ottoman, pepuis son origine jusquà nos jours, traduit de l/allemand par s.s. hellest, Paris 1835 - 1844, 18 Volumes 2/m edition traduit de l'allemand sur le 2/m edition par dochez, paris 1844 3 Volumes.

مترجم درمقدمهٔ ترجمه خود گوید: «در این کتاب مستطاب که تاریخ دولت سلاطین جلالت آئین عثمانی است **مسیو دوهامر** دانشمند معروف **آلمان** پس ازآنکه سالهای بسیار زحمت کشید ودر حقیقت عمرخودرا صرف مطالعهٔ تواریخ سلاطین **ممالك شرقیه** نمود ازروی دویست مجلد کتاب تواریخ **ایران** و **ترك** و **عرب** وبعلاوه تواریخ دول **اروپا** وراپورتهای وزرای مقیم دربار **عثمانی** که بدولت های خودشان نوشته بودند تتبع نموده این تاریخ مفصل ومبسوط را در احوالات **سلسلهٔ جلیلهٔ عثمانی** ووقایع اتفاقیهٔ دولت آنها تألیف کرد، **مسیو دوشز** فاضل فرانسوی آنرا از زبان آلمانی بفرانسه ترجمه نمود واین بندهٔ بی‌مقدار... برحسب امر... شاهنشاه ... آنرا ازفرانسه بفارسی ترجمه نمود ... اناالعبدالاقل الاحقر **زکی الطبری العلی آبادی**».

این مجلد شامل ترجمهٔ قسمتی ازمجلد اول کتاب است که از آغاز تاریخ عثمانی تا پایان باب بیست وششم درسلطنت **سلیمان اول** و محاصرهٔ شهر **وینه** را در بر دارد.

کاتب درپایان آن رقم کرده است:

«تمام شد جلداول تاریخ دولت عثمانی بتاریخ شهرصفر سنهٔ هزاروسیصد هجری».

آغاز: «طایفهٔ ترك ازطوایف قدیمه‌اند وازآن منشعب شده‌است ...».

پایان: «... ازبرخوردن برج وبارهٔ وین درهم شکستند».

۳۵ در ۲۲/۵ سانتی‌متر - ۸۸۳ صحیفه هرصحیفه ۱۹سطر بخطوط مختلف شکسته و نسخ تعلیق. اسامی اروپایی در حاشیه بحروف لاتین مطابق زبان فرانسه وبخط متوسط نوشته شده. گاهی مترجم یادداشت هائی درتوضیح مطالب متن درحاشیه نوشته است. تاصحیفهٔ ۳۲۴ عناوین بهمان‌خط متن بامرکب سرخ نوشته شده وپس ازآن بخط جلی نوشته‌اند. ازصحیفهٔ ۳۴۲ ببعد اسامی اروپایی را بخط نسخ جلی یا دربین‌الهلالین نوشته‌اند. ازصحیفهٔ ۵۰۴ تا ۵۹۹ را شماره گذاشته و اشتباهاً از ۵۰۸ تا ۶۱۴ شماره کرده‌اند. .و سپس از ۸۱۴ تا ۸۶۲ را نیزاشتباها ۸۸۷ تا ۸۹۹ شماره گذاشته‌اند. کاغذ روسی سفید. جلد تیماج سرخ خط کشیده.

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۲۲

تاریخ سلاطین عثمانی ۲۲۸۲

این مجلد دوم و شامل باب بیست و هفتم تا قسمتی از باب چهلم است.
درصحیفهٔ ۲ نوشته شده: «صفرالمظفر سنهٔ ۱۳۰۷».
آغاز: «در باب گذشته اشارتی شد بر اینکه پولتیك سلیمان و صدراعظم او چگونه ببذل انعامات ...».
پایان: «... که کردستان باشد داشتند ودرجزیرة العرب».
۳۵ در ۲۱/۵ سانتی‌متر- ۶۲۱ صحیفه (ازص ۵۸۰ تا ۶۲۱ را اشتباهاً دراصل از ۶۱۱ تا ۶۵۲ شماره گذاشته‌اند). هرصحیفه دارای ۱۹ سطربخطوط مختلف نسخ تعلیق‌وتحریر. اسامی اروپایی اغلب بخط جلی‌تر وگاهی یادداشت‌هایی ازجانب مترجم درحاشیه نوشته شده. کاغذروسی سفید. جلد میشن زرشکی داغ دار.

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۲۳

تاریخ سلاطین عثمانی ۲۲۸۳

این نسخه مجلد سوم است از آن کتاب، شامل قسمتی ازباب چهلم تاپایان باب پنجاه ویکم. درپایان نسخه نوشته شده:
«در چهارم شهرصفرالمظفر سنهٔ ۱۳۰۷ باتمام رسانیدم».
آغاز: «... بصره وبغداد ورقه وموصل ودیار بکر را متصرف بودند...».
پایان: «... اعمال آنها درجلد سیم انشاءالله تعالی مذکور خواهد شد».
۳۵ در ۲۲ سانتی متر - ۵۸۷ صحیفه (دراصل از ص ۱ تا ۱۱۸ را از ۶۵۳ تا ۷۶۹ واز ۱۹۳ تا ۲۰۰ را از ۸۵۲ تا ۸۵۹ شماره گذاشته اند) هرصحیفهٔ ۱۹ سطر بخطوط مختلف نسخ تعلیق وتحریر. اسامی اروپایی بخط جلی تر وگاهی یادداشت هایی ازجانب مترجم در حاشیه نوشته شده. کاغذ روسی سفید. جلد میشن سیاه داغ دار

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۲۴

۲۲۸۴ تاریخ سلاطین عثمانی

مجلد چهارم ازآغاز باب پنجاه ودویم تا پایان باب شستم

آغاز : « دوستی‌آغاسلیمان خواجه با سیاوش پاشای صدر اعظم طولی نکشید ... ».

پایان : « ... تاریخ عثمانی را بحوادث وتقدیرات‌اروپا ثابت مینماید ».

۳۳٫۵ در ۲۱ سانتی متر - ۶۶۰ صحیفه (از صحیفه ۱ تا ۵۵ رادر اصل شماره گذاشته اند وسپس از صحیفهٔ ۱۰۰ تا ۱۵۵ را اشتباهاً از ۱۰۴ تا ۱۵۹ و از ص ۱۵۶ تا ۱۶۳ را از ۶۰ تا ۶۷ واز ص ۱۶٤ تا ۲۱۹ را از ۱۶۷ تا ۲۲۲ واز ص ۲۷٤ تا ٤۲۵ را از ۲۷۷ تا ٤۲۸ واز ٤۲۶ تا ۶۶۰ را از ٤۲۸ تا ۶۶۲ شماره گذاشته‌اند) . هرصحیفه ۲۱ سطر بخطوط مختلف نسخ تعلیق وتحریر . اسامی اروپایی بخط جلی‌تر وگاهی یاد داشت هایی از جانب مترجم درحاشیه نوشته شده .کاغذ فرنگی آسمانی رنگ رگه داروشیر وخورشید دار . جلد میشن سیاه داغ دار .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۲۵

۲۲۸۵ تاریخ سلاطین عثمانی

دفتریست شامل دونسخه :

۱ـ جلدپنجم (ص۱ـ۹۰۳)ازآغاز باب‌شصتم که درمجلد پیشین نیز کاتب نوشته تا پایان کتاب .

درپایان کتاب (ص۹۰۲) نوشته شده :

«از وقتیکه مأمور این خدمت شدم تا این زمان که بپایان‌آمد سالهای درازطول کشید اولا بزرگ بودن کار وکوچك بودن کارگر یك سبب بود ثانیاً موانع روحانی وجسمانی زیاده ازاندازه تاب وتوانائی این بنده موجود بودند ثالثاً معین و یاوری درترجمهٔ این تاریخ که تقریباً صدهزار بیت میشود نداشتم مترجم ومنشی ونسخه‌نویس وپاکنویس خودم بودم ومهما امکن بعبارت فارسی سادهٔ روان نوشتم ... درترجمه بخلاصه واختصار نکوشیدم وبهر تفصیلی که مؤلف نوشته بودترجمه کردم ... فی‌الواقع این تاریخ ازبرای ادبای ایران دراین وقت گوهر یك‌دانه است ونظیر وشبیه

ندارد ... اناالعبد ... **زکی بن المقیم العلی آبادی المازندرانی** ژنرال آجودان مخصوص همایونی غرهٔ ربیع‌المولود ۱۳۱۳ » .

باآنکه مترجم تصریح کرده که نسخه‌نویس وپاکنویس وی بوده است این نسخه که بخطوط مختلف است ظاهراً بخط او نیست وچندکاتب آنرا نوشته زیرا که دربالای صحایف ۴۹۳و۴۹۶ بخط زیر نوشته شده « خط **سیدجعفرشیرازی**».

آغاز: «مجلس دیوان روز یکشنبه میخواست ختم شود خبر فوت سلطان احمد ثانی را بصدراعظم رساندند ...» .

پایان: «... ازبالا بزیر منحدرشد وهرچه درمعبر آن واقع باشد درمحل خطراست .»

۲ - تاریخ دولت عثمانی (ص۹۰۸-۹۹۶) **تألیف هانری مانیه فرانسوی**

ترجمه همان مترجم . مترجم‌درآغاز کتاب گوید : «چون دوهامر صاحب منصب‌معروف آلمان تاریخ دولت عثمانی را ازآغاز ایجاد آن دولت تا سلطنت سلطان حمید اول تألیف کرده است واین بندهٔ بی‌مقدار برحسب امر قدر قدرت اعلی حضرت اقدس همایونی آن تاریخ مفصل را ترجمه نمود خواست بقیهٔ وقایع آن دولت را تاعهد شاهنشاه هنرور تحصیل کرده ترجمه نماید تا زحمتی راکه دراین‌کار متحمل‌شده است تکمیل کرده باشد لذا وقایع ایام سلطنت پنج‌نفر سلاطین دیگر راکه اسامی‌آنها ازاین قراراست سلطان عبدالحمید اول و سلطان سلیم ثالث سلطان مصطفی رابع وسلطان محمود ثانی سلطان‌عبدالمجید اول ازتاریخ هانری ماتیه‌فرانسوی که ازادبا ومؤلفین معروف است ترجمه نموده مؤلف مشارالیه اگرچه تاریخ دولت‌عثمانی را مختصر نوشته است لیکن معظم وقایع دولت رافراموش نکرده مذکور داشته است‌امیدواراست که انشاءالله مطبوع طبع مبارك واقع شود :» .

در پایان نسخه نوشته شده : «تمام شد تاریخ هانری ماتیه چاکربی‌مقدار زکی».

آغاز : «عبدالحمیدآخرین پسراحمد سیم وقتی که بتخت سلطنت جلوس کرد ...» .

«**پایان :** «... لیکن بنظر من چنان می‌آیدکه بحالت سکرات یك دولت بزرگی حاضر و ناظریم خداوند متعال صلح عمومی را برهم نزند».

۳۳ در۲۱ سانتی‌متر – ۹۹۶ صحیفه هرصحیفه ۲۱ سطر بخطوط مختلف نسخ تعلیق و تحریر اسامی اروپایی بخط جلی‌تر و یاد داشت‌هایی از جانب مترجم درحاشیه نوشته شده . کاغذ فرنگی‌آسمانی رنگ رگه دار وشیروخورشیددار . جلدمیشن عنابی داغدار طلاکوبی .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۲۶

تاریخ طبرستان (۱) ۲۲۸٦

تألیف **بهاءالدین محمد بن حسن بن اسفندیار** کاتب معروف به **ابن اسفندیار** که در **٦۱۳** آنرا تألیف کرده است .

در برخی از نسخه‌های خطی ذیلی از روی تاریخ **رویان** تألیف **اولیاءالله آملی** برآن افزوده‌اند وتا وقایع سال ۷۵۰ را برآن الحاق کرده‌اند .

این نسخه شامل متن کتاب است وآن ذیل نیز درآن هست .

کاتب در پایان این نسخه رقم کرده است : «...سنهٔ یکهزار ودویست وهفتاد ودوی هجری سنه ۱۲۷۲» .

آغاز: «حمد وثنا ومدح بی‌منتها آفریدگاری را سزاست ...».

پایان: « ... و آخر ایشان ملك فخرالدوله حسن بود که واقعهٔ او در سنهٔ خمسین و سبعمائه بود .»

۲۱/۵ در ۱۵/۵ سانتی متر ــ ٤٤۱ صحیفه هر صحیفه ۱۵ سطر بخط نسخ‌تعلیق متوسط . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. کاغذ فرنگی زرد رنگ آهارمهره‌دار . جلد تیماج حنائی رنگ داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۱۳۸۹

تاریخ مختصر اروپا ۲۲۸۷

ترجمهٔ **آقاخان** . این کتاب مقدمه‌ای ندارد ونام مؤلف یامترجم درآن قید نشده ولی درپایان نسخه بخط متوسطی که ظاهراً خط مترجم کتاب است این عبارات بانگلیسی نوشته شده :

« کتاب مختصری است در تاریخ اروپا ترجمهٔ خدمتگزار ناچیز **آقاخان** در آغاز سال ۱۳۰٦».

---

(۱) دانش‌پژوه فهرست دانشکدهٔ ادبیات ص٦۸ــ۷۰، فهرست کتب چاپی مشار ج۱ــ۳۲۲.

و کتاب مختصری است که پس از تاریخ هر کشوری اطلاعات اقتصادی مختصری دربارهٔ آن کشور هم دارد.

آغاز: «درشرح مملکت فرانسه و کیفیت آن ـ لفظ فرانسه مشتق است ازفرانك...» .

پایان: «... سایر احاد مثل فرانسه است».

۲۱ در ۱۵/۵ سانتی‌متر ـ ۱۸۲ صحیفه وتا صحیفهٔ ۳۸ را دراصل شماره گذاشته‌اند . هرصحیفه ۱٤ سطر بخط شکستهٔ متوسط . تاصحیفهٔ ۱۱۸ ضبط اسامی اروپائی بحروف لاتین و خطوط مختلف درمتن نوشته شده . در بالای صحایف در وسط نام کشورها را باهمان خط متن نوشته‌اند . همه صحایف جدول دوخطی ازلاجورد وشنگرف دارد . کاغذ فرنگی رگه دار شیرو خورشید دار شکری . جلدتیماج خرمایی داغدار بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۳٦

تاریخ نادرشاه **۲۲۸۸**

تألیف **جمس فریزر**. ترجمهٔ **ابوالقاسم خان ناصر الملك** .

مؤلف ازمستشرقین معروف **انگلیسی** است. مترجم **ابوالقاسم خان ناصر الملك قراگوزلو همدانی** از رجال معروف قرن حاضر که چندین بار درایران بمقام وزارت رسیده است وسرانجام در زمانی که **سلطان احمد شاه قاجار** هنوز بسن بلوغ نرسیده بود بنیابت سلطنت **ایران** انتخاب شد ودر **تهران** در گذشت.

آغاز: «تاریخ نادرشار که موسوم به طهماسب قلی‌خان بوده ...» .

پایان: ... درمعارج بزرگی و عظمت اوج خواهد گرفت» .

۲۰ در ۱۲/۵ سانتی‌متر ۲۳۵ صحیفه که دراصل نمره گذاشته . هرصحیفه ۱۳ سطربخط تحریری باشیوه‌ای خاص . عناوین بهمان خط بسرخی ـ کاغذ تحریری فرنگی سفید رگه‌دار و خانه‌دار وشکری . خط وکاغذ معمول قرن حاضر . جلد میشن تریاکی سوخته داغ کرده . نبش کتاب ازجوهر قرمز افشان کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱۵۰٤۳

تاریخ هندوستان ۲۲۸۹

ترجمهٔ **سیدحسین بن سید رضای** فارسی از کتابیکه **مولوی سید محمد نصرت علیخان دهلوی** ظاهراً بزبان اردو نوشته است .

دیباچهٔ کتاب را بنام **ناصرالدین‌شاه قاجار** کرده . مختصری‌است‌از تاریخ **هندوستان** شامل فواید جغرافیایی و مطالب تاریخی درزمان استیلای **انگلستان** بر **هندوستان** .

درحاشیه برخی توضیحات‌در بارهٔ اسامی جغرافیایی **هندوستان** و کلمات‌هندی نوشته شده .

کاتب درپایان نسخه رقم کرده است :

«قدتمت هذه‌الرساله ... بیداقل العباد **محمدبن** ... **حاجی‌محمد قلی‌القزوینی** المعروف به **عاشوری** ... سنهٔ‌هزاروسیصد هجری ...».

این نسخه‌متعلق بمرحوم **حاج میرزا علی‌خان‌امین‌الدوله**صدراعظم‌معروف **ایران** بوده ودرپشت صحیفهٔ اول بخط خود نوشته : «دخل فی نوبتی» و مهر «امین‌الدوله» را زده است .

آغاز : «الحمدلله‌الذی جعل اللسان ترجمانا للبیان...» .

پایان : «کله درقبضه دولت بهیهٔ انگلیس است ».

۲۵/۵ در۱۷/۵ سانتی متر ، ۱۲۸ صحیفه هرصحیفه ۱۲ سطر بخط نسخ تعلیق متوسط . عناوین بهمان خط ومرکب باقلم درشت ترنوشته شده . کاغذ فرنگی آهار مهره دار . جلدتیماج کبود دارای خط کشی ، داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۹۶۴۳

تذکرة السلاطین (۱)

۲۲۹۰

از **شیخ عبدالغفور بن آقا محمدبن حاج طاهر بن حاج مهدی یزدی** .

کتابی است در تاریخ عمومی از آغاز آفرینش تا حوادث سال ۱۳۱٤ که مقدمه‌ای درجغرافیای جهانی دارد ودرآن مقدمه فصل کاملی در جغرافیا وتاریخ **یزد** آورده ودرخاتمه ،احوال **رسول** (ص) و**ائمه** (ع) وعقاید ملل ونحل واحوال بزرگان حکمای **یونان** واسلام را نوشته است .

مؤلف خود درمقدمه تصریح میکند که در۱۳۱۳درسلطنت **مظفرالدین‌شاه** بتألیف‌آن آغاز کرده است .

میگوید پس از اتمام تألیف کتاب **لؤلوء منثور** و کتاب **تذکرةالواعظین** و کتاب **مصابیح الانوار** بتألیف این کتاب آغاز کرده است .

درص ۹٤۷ رقم کرده : « قد وقع‌الفراغ عن تسوید هذه الاوراق بید مؤلفه الفقیر...»

از اینقراراین نسخهٔ اصل است که مؤلف‌بخط خود نوشته وپس ازآن‌سواد خط سه تن ازعلماءرا درشهادت نامهٔ **حاج محمد طاهر** جدخود وتاریخ رحلت او را (مقارن طلوع ٦ ماه محرم۱۲۹۰)ووفات وپدرش **آقا محمد** راضبط کرده‌وسپس چهارغزل از اشعار خودرا آورده وچندان مهارتی در شعر نداشته .

درحواشی بعضی تحقیقات جغرافیایی بهمان خط متن افزوده شده .

درآغاز نسخه درهشت صحیفه فهرست عناوین وابواب کتاب با ذکر شمارهٔ صحایف ودریك صفحهٔفهرست مطالب جغرافیایی که درحاشیه افزوده شده بهمان خط مؤلف نوشته شده است .

آغاز : «جواهر زواهر حمد وسپاس فزون ازحیطهٔ وهم وقیاس...» .

پایان : «... شد سخن من بدعایت تمام » .

۲۲/۵ در ۱۸ سانتی متر – ۹٤۹ صحیفه و ۹ صحیفه فهرست. هر صحیفه از۱۹ تا ۲۰ سطر بخط تحریری روشن . عناوین بهمان خط بسرخی وگاهی بخط نسخ جلی‌تر نوشته شده . کاغذ فرنگی سفید وشکری بی‌آهار . جلد میشن عنابی داغ دار.

شمارهٔ دفتر۱٤۱۰۲

(۱) ذریعه ج ٤ ص ۳٤ .

ترجمهٔ طبری(۱) ۲۲۹۱

از **ابوعلی محمد بن محمد بن عبیدالله بلعمی** وزیر معروف **سامانیان** که به **امیرك بلعمی** معروف بوده و برای امتیاز از پدرش او را **بلعمی دوم** نامیده‌اند.

وی پسر **ابوالفضل بلعمی** وزیر بسیار معروف **نصر بن احمد سامانی** متوفی در ۱۰ صفر ۳۲۹ بوده است که چندبار بوزارت رسیده و بارسوم درسال ۳۸۲ بمقام وزارت نشسته است.

بدینگونه تاریخ جمادی‌الاخر ۳۶۳ که **گردیزی** در **زین‌الاخبار** برای فوت اوضبط کرده درست نیست وسال ۳۸۶ هم که پاره‌ای ازخاورشناسان آورده‌اندسال مرگ **ابوعلی سیمجور** است که با **ابوعلی بلعمی** اشتباه کرده‌اند.

چنان مینماید که درجمادی‌الاخرهٔ ۳۹۳ درگذشته باشد باین معنی که در اصل **زین الاخبار** «ثلث وتسعین وثلثمائه» بوده وآنرا به «ثلث وستین وثلثمائه» تحریف کرده باشند.

بلعمی سلسلهٔ اسناد وروات را از اصل کتاب انداخته ودربسیاری ازموارد مطالبی ازمآخذ دیگر برمطالب **طبری** افـزوده و **تاریخ طبری** را نقل بمعنی کرده است.

---

(۱) ریو ج ۱ ص 68-72، ذریعه ج ۳ ص ۳۲۲-۲۲۳ وج ٤ ص ۸ - ۸۷ فهرست مجلس ج ۲ شمارهٔ ۲۳۱.

ترجمهٔ طبری در ۱۲۹۱ و ۱۳۳٤ در لکنو وقسمت مربوط بایران باهتمام دکتر محمد جواد مشکور درتهران ۱۳۳۷ چاپ شده. (فهرست مشارج ۱-۳۲۲ وج ۲-۲۰۰۶)

مرحوم ملك‌الشعراء بهار آنرا تصحیح کرده و تعلیقاتی سودمند برآن نگاشته که جلد اول آن (ازآغاز تا اسلام) با تجدید نظر و تصحیحات و تعلیقات اضافی آقای پروین گنابادی چاپ و منتشر گردید (وزارت فرهنگ ۱۳٤۲).

در برخی از نسخه های کتاب، ناسخین وقایع سالهای بعد از ۳۵۵ را هم فهرست وار بر آن افزوده‌اند چنانکه درچاپ **لکنهو** که در۱۲۹۱ ازاین ترجمه انتشار یافته تا وقایع سال ۵۱۲ پایان خلافت **المستظهر بالله** نیز آمده است. این نسخه بحوادث سال ۲۹٤ واقعهٔ **زکرویه بن مهرویه قرمطی** منتهی میشود.

درپایان کتاب نوشته شده: «کتاب **محمدبن جریر الطبری** رحمه‌الله تااینجایگاه تمام شد ونگفت که ازپس اینکارچگونه گشت وکتاب اینجارسیده بود که **محمدبن جریرطبری** فرمان یافت وکتابت این کتاب تمام شد درماه ربیع‌الاخر که **محمد بن جریر** رااندك تکسری پیش آمد واختصار کتاب بمبحث زکرویه شد ... ودرسال دویست وشصت ارادهٔ تصنیف این کتاب شد ودر دویست ونودوچهار سمت اتمام پذیرفت ...».

چنانکه پیش ازاین گذشت متن تازی **تاریخ طبری** که اکنون بدست است بحوادث سال ۳۰۲ می‌انجامد واگرمطلبی که درپایان این نسخه‌آمده‌است درست باشد میتوان فرض کرد که حوادث از۲۹٤ تا۳۰۲رادیگران برآن افزوده‌اند.

آغاز این نسخه با آغاز چاپ **لکنهو** و نسخهٔ خطی دیگری که بشمارهٔ ۲۳۱ دراین کتابخانه هست اختلاف دارد.

بدینگونه که درآغاز این نسخه خطبه ودیباچه‌ای بزبان تازی هست که تا سطر۸ صحیفهٔ ۲ میرسد و بجای آن در دونسخهٔ دیگر مقدمه‌ای بزبان فارسی آمده که در بیشتر از نسخه های معتبر هم هست و تنها پس از آن مقدمهٔ تازی که مطابق سطر ۱۵ صحیفهٔ ۵ نسخه چاپی است، این نسخه با دو نسخهٔ دیگر تطبیق میشود.

دراین‌مقدمهٔ تازی که اندکی‌ازآن پاره شده ووصالی کرده‌اند نام‌پادشاهی که بفرمان او این کتاب ترجمه شده «امیرالسیدالملك المظفر ابی صالح منصور ابن‌احمدبن‌اسماعیل‌بن احمدبن سامان بن... (پارگی) الرازی الاصفهدالمرزبان» آمده وپیداست که این نسب بهیچوجه درست نیست.

سپس دراین مقدمه گفته شده که فایق الخاصه درسال ۲٦۱ بترجمهٔ این کتاب فرمان داده است و حال آنکه **فایق** امیر ترك معروف به **فایق الخاصه** از از امرای معروف دربار **نوح بن منصور** (۳٦٥-۳۸۷) بوده و اگر بفرمان او این کتاب ترجمه شده است می‌بایست لااقل در۳٦۱ باشد نه ۲٦۱ (احدی وستین ومأتین) که دراین نسخه نوشته شده .

منصور نام درمیان **پادشاهان سامانی** دوتن بوده‌اند یکی **منصور بن نوح بن نصر بن‌احمد بن اسماعیل بن احمد** که از ۳٥۰ تا ٦٥ سلطنت کردن ودیگر **منصور بن‌نوح بن منصور بن نوح بن‌نصر بن احمد** که از۳۸۷ تا ۳۸۹ سلطنت کرد و **منصور بن احمد** نامی که کنیهٔ او **ابوصالح** بوده باشد در میان **سامانیان** نبوده وابوصالح کنیهٔ همان منصوربن **نوح اول** است .

ازاین قرار مطالب این مقدمهٔ تازی بکلی نادرست وساختگی است و معلوم نیست بچه اندیشه آنرا ساخته‌اند .

این کتاب بفرانسه هم ترجمه شده ودو ترجمه دارد .

آغاز : «الحمد لله العلی الاعلی الولی الاولی ...» .

پایان : « ... آله اجمعین الطیبین الطاهرین ».

۳۰/٥ در۱۸/٥ سانتی‌متر- ۱۱۳۳ صحیفه هر صحیفه ۲٥ سطر بخط نسخ تعلیق خوش. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده وگاهی جای آنهارا خالی گذاشته‌اند . کاغذامیری‌شکری آهار مهره دار . خط وکاغذ معمول قرن یازدهم. جلد روغنی که دراصل نقاشی داشته واینك بکلی ریخته وتنها اندرون آن اندکی سالم‌تر مانده است .

شمارهٔ دفتر ۱٥۰٤٦

۲۲۹۲ ترجمهٔ یمینی (۱)

تألیف **ابوالشرف ناصح بن ظفر بن سعد منشی جرفاذقانی** .

(۱) منزوی فهرست دانشگاه ج ۲ ص ٥۳٦-٥۳۸ . ذریعه ج ٤ ص۸۷

اصل کتاب بنام کتاب **یمینی** یا **تاریخ یمینی** تألیف **ابـو نصر محمد بن عبدالجبار عتبی** نویسنده معروف متولد در **ری** درحدود ۳۵۰ ومتوفی در۴۲۷ یا ۴۳۱ است که به نثر پر تکلف درتاریخ سلطنت **سبکتکین** و قسمتی از پادشاهی **محمود غزنوی** تا وقایع سال ۴۰۶ نوشته و **ابوالشرف جرفادقانی** آنرا بنـام **شمس‌الدوله غازی بیك ایدقمش** از **اتابکان لرستان** از امـرای قـرن هفتم و بدستور وزیر او **ابوالقاسم علی بن حسن بن محمد بن ابی حنیفه** ترجمه کرده‌است.

این کتاب در **تهران** در۱۲۷۲ قمری چاپ سنگی شده است .

کاتب درپایان این نسخه رقم کرده است :

«تمت ... درشب جمعه سلخ شهررجب ۱۲۸۱ بید ... **حسن بن عبدالمجید الحسینی الواعظ الاصفهانی** ...»

کاتب دربرخی صحایف توضیحاتی برای کلمات متن در حاشیه نوشته است .

آغاز : « سزاوارتر چیزی که زبان گوینده بدان مشعوف باشد ...».

پایان : «... ودرموقف عدل سبب ثقل موازین گردد».

۲۹/۵در۱۸/۵ سانتی‌متر، ۳۴۳ صحیفه هر صحیفه ۱۹ سطر بخط نسخ متوسط . عناوین عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . کاغذ فرنگی راه کبریتی نیلی آهار مهره‌دار . جلدتیماج عنابی داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۲۰۰۸

ترجمهٔ یمینی ۲۲۹۳

نسخه‌ای دیگر است از آن کتاب که‌کاتب در پایان‌آن تاریخ ۲ رجب۱۲۶۲ گذاشته است .

آغاز : « سزاوارترین چیزی که ...».

پایان : «... انشا کرده است دراصل کتاب مسطور است» .

۲۷در۱۷/۵سانتی‌متر-۱۹۲ صحیفه هرصحیفه ۲۳ سطربخط نسخ تعلیق عناوین‌بسرخی. کاغذ فرنگی برنگهای مختلف . جلد میشن سیاه.

شمارهٔ دفتر ۱۶۲۳۵

جامع التواریخ(۱) ۲۲۹۴

تألیف **خواجه رشیدالدین فضل‌الله محمدبن عمادالدوله ابی‌الخیر بن موفق‌الدوله علی همدانی** معروف به **خواجه رشید** پزشك و دانشمند و وزیر معروف پادشاهان **مغول**.

خواجه‌رشیدالدین از بزرگان رجال ودانشمندان زبردست اواخر قرن هفتم واوایل قرن هشتم بشمار میرود.

گذشته از **جامع التواریخ** که مهمترین کتاب تاریخ عمومی بزبان‌فارسی است مؤلفات دیگری دارد که مجموع آنهارا «**مجموعهٔ رشیدی**» یا «**جامع التصانیف**» می‌نامند وازآن جمله است.

سلطانیه درحکمت الهی و **مفتاح التفاسیر**،رسالهٔ **طی زمان** در تفسیرآیهٔ «قل لوکان البحر مدادا»، **رسالهٔ سطح وتدویر** ، **رسالةالحشر** مع‌التعارف. **رسالهٔ حقیقت فیض**.

خواجه شعر فارسی هم می گفته است.

اما کتاب **جامع‌التواریخ** که برای امتیاز از کتابهای دیگری که همین‌نام را دارد به «**جامع‌التواریخ رشیدی**» معروف است کتابی است بزرگ شامل تاریخ عمومی جهان ازآغازآفرینش تا زمان مؤلف که در سال **۷۰۰** بتألیف آن آغاز کرده ودر **۷۰۴** آنرا بپایان رسانده ووقایع **۷۰۳** را نیز دربر دارد.

در تألیف این کتاب شش تن از دانشمندان زمان باوی یاری کرده‌اند و **پولاد چینگک سنگک** سفیر **چین** در دربار **مغول** نیز در تاریخ **چین** در تألیف این کتاب شرکت کرده.

(۱) رجوع کنیدبه‌فهرست مشارج۱–۴۶۷–۴۶۸ فهرست دانشکدهٔادبیات‌ص۱۴۴–۱۴۷

مهمترین قسمت آن، تاریخ اقوام **ترك** و **مغول** است که ازروی اسناد رسمی دربار **مغول** ومآخذ زبان مغولی ومخصوصاً کتاب « **التان دبتر** » که کتاب رسمی تاریخ مغول بوداست برداشته شده و معتبرترین سند در تاریخ ترکان و مغولان بشمار می‌رود .

این کتاب بنابرفهرستی که مؤلف خود درآغاز آن جا داده می‌بایستی شامل سه‌مجلد باشد :

مجلداول درتاریخ اقوام **ترك**واجداد **چنگیز** وتاریخ **چنگیز** وجانشینان او:
اکتای و **جوجی** و **جغتای** و **تولی** و **کیوك** و **منکو** و **قبلان** و **تیمور** .

سپس تاریخ **ایلخانان** یعنی پادشاهان **مغول ایران** :
هولاکو و **ابقا** و **تکودار** و **ارغون** و **کیخاتو** و **غازان** .

تاریخ **ایلخانان** از**هولاکو** تا **غازان** خود مجلد جداگانه‌ای فراهم میکند بنام « **تاریخ مبارك غازانی** » .

مجلد دوم می‌بایست شامل تاریخ عمومی جهان ازآغاز آفرینش تا سال ۷۰۰ باشد وپس ازتاریخ الجایتو که نسخهٔ آن بدست نیست وظاهراً تألیف نکرده است.

مجلد سوم می‌بایست شامل صورالاقالیم و مسالك‌الممالك و مسافات یعنی جغرافیای جهان در آن زمان باشد و آن نیز بدست نیست و ظاهراً تألیف نکرده است .

خواجه‌خود بمرور که ازتألیف مجلدات این کتاب فارغ میآمده نسخه‌های متعدد درکمال زیبایی وشکوه ازآنها ترتیب میداده ودرکتابخانه‌هایی که خود ساخته بوده می گذاشته وحتی بهمهٔ کشورهای آن روزگار می‌فرستاده بهمین جهة چند نسخه اصل از مجلدات مختلف این کتاب باقی مانده است .

این نسخه تنها شامل قسمتی ازمجلداول کتاب تا وقایع سال ۶۱۵ اززمان **چنگیز** است وازتجملی که درتهیهٔ آن بکار رفته پیداست که یکی ازنسخه‌های اصل کتاب است .

آغاز: « فهرست کتاب داستانها وفذلك حساب بیانها ...» .

پایان :«...متوجه‌خجندشدندچون‌آنجارسیدند...(دراینجاپارگی‌هست)بحصارپناهیدند...».

۲۸در۱۹ سانتی‌متر - ۹۸ ورق (۱۹٦صحیفه) که دراصل شماره گذاشته‌اند هرصحیفه ۲۹ سطر بخط نسخ بسیارممتاز . عناوین بهمان خط وباقلم درشت‌تر بطلا ولاجورد وزنگار وشنگرف نوشته شده وهرجا درسراسر کتاب نام چنگیزآمده آنرا نیز بطلا نوشته‌اند. درآغاز نسخه سرلوح بسیار زیبایی از طلاولاجورد وسفیداب ساخته‌اند که درمیان آن بخط کوفی بسیار ممتاز بسمله را بسیاهی نوشته‌اند وورق ٦۰–ب– نیز سرلوح بسیار زیبائی ازلاجورد و طلا دارد که در میان آن بسمله رابخط نسخ ممتاز باسفیداب نوشته‌اند.همه صحایف جدول سه‌خطی ازلاجورد وطلا ومرکب دارد . کاغذ ریحانی شکری کلفت آهار مهره‌دارد. خط وکاغذ معمول‌اوایل‌قرن هشتم. جلد ساغری ماشی که روی آن طلاکشی داشته واندرون‌آن ساغری عنابی ضربی است وعطف آنرا از تیماج پررنگ‌تر سجاف انداخته‌اند.

شمارهٔ دفتر ۱۳۷۱۳

۲۲۹۵

حلیة الموحدین
ترجمهٔ روضة الواعظین (۱)

اصل کتاب منسوبست به **شمس الدین ابوالمفاخر محمد بن محمد بن نعمان شیبانی** معروف **بشیخ مفید** ازبزرگان علمای شیعه متوفی دررمضان ٤۱۳ وروضةالواعظین وتبصرةالمتعظین نام دارد .

(۱)انسب آن بودآن کتاب‌درقسمت ٥ ازادبیات (درضمن کتب پندواندرز)معرفی‌شود. امادرآنجا از نظرافتاد وچون قسمت بیشترآن تاریخ وسیرت ۱٤ معصوم وائمهٔ شیعه (ع) است دراین بخش جای دادیم .

این کتاب مشتمل است بریك مقدمه و پانزده باب واینك فهرست ابواب ومقالات کتاب (مستخرج ازمقدمه مترجم) :

مقدمه درماهیت عقول ومراتب علوم .

باب اول– **خدا شناسی** - شامل هفت مجلس در مباحث کلامی مانند حدوث عالم و خلق افعال و ....

بقیه پاورقی در ذیل صفحه بعد

مؤلف کشف الحجب والاستار (ص۲۹۷-۲۹۸) مؤلف آن را **محمد بن علی ابن‌احمد فارسی** دانسته دربارهٔ این کتاب می‌نویسد .

بقیه پاورقی از صفحه قبل

باب دوم - نبوت - دارای دومجلس دربارهٔ اثبات نبوت وسیرت **نبی** (ص) و...

باب سوم - دربـارهٔ **حضرت علی** (ع) اثبات امامت و گزارش سیرت و تاریخ اوشامل ٥ مجلس .

باب چهارم - دارای سه‌مجلس دربارهٔ سیرت وتاریخ زندگی **حضرت فاطمه** (ع)

باب پنجم ٤ مجلس دربارهٔ امامت **حضرت حسن وحضرت حسین** (ع) وتاریخ و سیرت آنان .

باب ششم - دراثبات امامت وتاریخ وسیرت **امام زین‌العابدین** (ع)

باب هفتم دراثبات امامت وتاریخ وسیرت **امام محمد باقر** (ع)

باب هشتم دراثبات امامت وتاریخ وسیرت **امام جعفر صادق** (ع)

باب نهم دراثبات امامت وتاریخ وسیرت **امام موسی کاظم** (ع)

باب دهم - دراثبات امامت وتاریخ وسیرت **امام علی‌بن‌موسی** (ع)

باب یازدهم - دراثبات امامت وتاریخ وسیرت **امام محمد تقی** (ع)

باب دوازدهم - دراثبات امامت وتاریخ وسیرت **امام علی‌النقی** (ع)

باب سیزدهم - دراثبات امامت وتاریخ وسیرت **امام حسن عسکری** (ع)

باب چهاردهم - دراثبات امامت وتاریخ وسیرت **امام مهدی صاحب‌الزمان** (ع)

باب پانزدهم درذکر امور متفرقه مشتمل بر ٦٧ مجلس دربـارهٔ مناقب **آل‌محمد** (ص) و صحابه ، عادات ، اخلاق ، سیر و سلوك . در مجلس های آخر دربارهٔ بهشت ودوخ ، مرگ ، روز رستاخیز ، شفاعت ، و کیفر ، پاداش است .

فهرست‌مطالب ومجالس کتاب دردیباچه ظاهراً بقلم مترجم است وپس‌ازپایان فهرست ، ترجمهٔ کتاب‌بدینگونه شروع میشود :

«امابعد پس‌بدرستی که من‌بودم درعنفوان جوانی که چندین نوبت اتفاق میـافتاد که واقع میشدم درمجالس‌عالیه »

مترجم درباب‌هفتم«تاریخ وسیرت**حضرت‌سجاد** (ع)ترجمهٔ‌منظوم قصیدهٔ‌معروف‌و**فرزدق** را درمدح **علی‌بن‌الحسین** (ع)هنگام طواف **عبدالملك** در**مکه**که ازآثارمعروف **جامی** است بدون ذکرنام‌آورد وآن‌دارای ۱۸ بیت اضافی است(برآنچه**درسلسله الذهب** جامی‌آمده)

بقیه‌پاورقی درذیل‌صفحه بعد

« **مجلسی** در **بحار** گفته‌است: گروهی بخطارفته واین کتاب را به **شیخ مفید** نسبت داده‌اند و **ابن‌شهر آشوب** در **مناقب** و **شیخ منتجب‌الدین** در **فهرست** و **علامه** سند خودرا نسبت باین کتاب آورده چنانکه ما در مجلد آخراین کتاب (**بحارالانوار**) خواهیم آورد وبدان که **علامه** نام مؤلف را چنانکه ماآورده‌ایم ضبط کرده واز کلام **ابن شهر آشوب** برمیآید که مؤلف **محمد بن حسن بن علی فتال فارسی** بوده وصاحب **تفسیر** و صاحب **روضة** یك تن بوده‌اند و در کتاب **معالم‌العلما** نیزچنین آمده‌وازسخن **شیخ منتجب‌الدین** در **فهرست** برمی‌آید که دوتن بوده‌اند زیرا که‌میگوید **محمد بن علی فتال** نیشابوری‌صاحب‌**تفسیر** ثقه وچگونه‌ثقه‌ایست‌وپس ازفاصلهٔ‌بسیارمیگویدشیخ‌شهید **محمدبن احمد فارسی** در کتاب**روضة‌المواعظین** و**ابن‌داود** در کتاب‌رجال گوید **محمدبن‌احمدبن‌علی‌فتال نیشابوری** معروف به **ابن‌الفارسی** از ائمه روایت نکرده وذکر او در **کتاب**

بقیه پاورقی از صفحه قبل

وشاید الحاقی‌باشد (نگاه‌کنیدبه ـ **جامی ـ تالیف آقای‌میرزا علی‌اصغرخان حکمت** ص ۱۳۰ ـ ۱۳۱) ودرباب دهم (تاریخ وسیرت **علی‌بن موسی‌الرضا(ع)**) ترجمه منظوم قصیده تائیهٔ**دعبل خزاعی** راکه داستان‌آن دربیشتر کتب تاریخ وترجمه مذکوراست‌آورده و گویندهٔ آن را نام نبرده است .

مطلع قصیده **دعبل** این شعر است :

مدارس‌آیات خلت من تلاوة ومنزل وحی مقفرالعرصات

مثنویی که درترجمهٔ این قصیده گفته شده‌مانند ترجمهٔ قصیدهٔ **فرزدق** باتاریخچهٔ سرودن و اندکی مدح سرایندهٔ‌آن ـ**دعبل**ـ آغاز شده‌است . اینك ابیاتی چند ازمثنوی مذکور :

دعبل‌آن درسخن مسیح اعجاز دربیان سخنوران ممتاز
مرتبهٔ شعر او چنان بالا است که‌فلك سایه‌وارش‌اندرپااست
خضر بانظم‌آن خجسته صفات دست خودشسته‌است زاب‌حیات
گر مسیحاگه روان بخشی دم زمعجززدی وجان بخشی
نزند با همه دل آرایی پیش شعرش دم مسیحایی

دربارهٔ این کتاب ومؤلف آن (زواری) رجوع شود به ذریعه ج ۷ ص ۸۴ وفهرست این کتابخانه ج ۳ ص ۱۲ و ۱۳ و فهرست دانشگاه و تعلیقات پایان این فهرست .

رجال شیخ هست و وی متکلم جلیل‌القدر وفقیه و زاهد و دانشمند پارسا بوده و **ابوالمحاسن عبدالرزاق** رئیس **نیشابور** ملقب **بشهاب‌الاسلام** او را کشته است واز سخن **ابن داود** برمیآید که نام پدرش **احمد** بوده اما نسبت او به **رجال‌شیخ** پوشیده نماند که سهواست زیرا در **رجال شیخ** ازاواثری نیست‌وزمان وی بسیار متأخر اززمان **شیخ** بوده است چنانکه‌از **فهرست شیخ منتجب‌الدین** واز اجازهٔ **علامه** و سخن **ابن‌شهرآشوب** برمیآید و با این همه از آنچه آوردم جلالت مؤلف آشکارست و کتاب او از کتابهای مشهور نزد شیعه است » .

با وجوداین، مترجم در دیباچهٔ خود این کتاب را به **شیخ‌مفید** نسبت داده و مترجم همان **علی بن حسن زواری** دانشمند معروف قرن دهم است. واین ترجمه را **حلیة‌الموحدین** درترجمهٔ **روضة الواعظین** نام نهاده ودریك مقدمه وپانزده باب پرداخته است .

کاتب درپایان نسخه رقم کرده است :

« فرغ من کتابة کتاب روضة‌الواعظین المحتاج الی رحمة الباری سلطان محمد بن حاجی محمدالقاری التبریزی تحریرا فی عشرین شهر ربیع‌الاخر سنهٔ نهصد و شصت و چهار از هجرت » .

ازین قرار این نسخه در۲۰ ربیع‌الآخر۹٦٤ درعصر مترجم بپایان رسیده است و نسخهٔ بسیار معتبریست .

در این نسخه بعضی اشعار فارسی در ترجمهٔ اشعار تازی درصحایف ۳۱۳ ، ۳۱۵ و ۳٤۹ـ۳۵۸ آمده که ظاهراً ازمترجم کتابست .

آغاز : آغاز کلام بنام حضرت ملك‌العلامی که گلزار... » .

پایان : «... والائمة‌المعصومین صلوات‌الله علیهم اجمعین».

۲۵ در ۱۹ سانتی‌متر- ۷۳٤ صحیفه هرصحیفه۲۱ سطر بخط نسخ متوسط . عبارات تازی را اعراب گذاشته وعناوین را باخط نسخ تعلیق‌بسرخی نوشته وگاهی نیزمطالب را در متن‌بخط نسخ تعلیق نوشته‌اند . دو صحیفهٔ اول جدول ۸ خطی از طلا و لاجورد و سرنج دارد که بسیار ممتاز

بوده واینك فرسوده شده‌است .کاغذ سمرقندی شکری آهارمهره‌دار . جلد میشن ضربی‌سیاه که‌عطف آنرا ازتیماج سیاه سجاف کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱٦٥٤۸

خلاصة‌التواریخ (۱) ۲۲۹٦

تألیف **هادی‌بن محمدرضا‌بن‌محمدهاشم یزدی** درتاریخ عمومی از آغاز آفرینش تا زمان مؤلف.

مؤلف خود درص ۱٤۰ تصریح میکند که این کتاب را هنگامیکه **محمد خان ماکوئی** حکمران **یزد** بوده تألیف کرده وچون تاریخ فوت وی را در روز جمعهٔ ۱۷ ذی‌حجه ۱۲۷۱ مینویسد پیداست که پس‌ازاین تاریخ کتاب را بپایان رسانده است .

این کتاب را بطریق سیاق نوشته ودرخاتمهٔ آن بعضی‌ازعجایب وغرایب که در **عجایب المخلوقات** مسطور است آورده .

کاتب درپایان نسخه رقم کرده است :

«محض تقدیم حضور مبارك روحی فداه حرره العبدالفانی محمد محمدآبادی فی شهر رمضان المبارك سنه ۱۳۱٦ مطابق ایت‌ایل » .

آغاز : « غوالی لآلی حمدبی‌حد ومنتهای که غواصان ...».

پایان : « ... مشابه باعضای بنی‌آدم است الاسر وگوش او ».

۲۳در۱٤ سانتی‌متر– ۱٥۲ صحیفه‌هرصحیفه ۲٦ سطربخط تحریری خوب . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده .کاغذ رقعه‌ای فرنگی برنگهای مختلف وته‌بندی نکرده .جلد مخمل‌سرخ داغ کرده که ظاهراً متعلق بکتاب دیگری بوده‌است .

شمارهٔ دفتر ۱٤۰٦۹

---

(۱) درذریعه دو کتاب بدین نام است که نسخهٔ ماهیچیك ازآن دونیست و درديگرفهرستها تاآنجا که تتبع دست داد نسخه‌ای ازاین کتاب دیده نشد .

رسالهٔ مجدیه ۲۲۹۷

در تشریح اوضاع ایران ودربار **ناصرالدین شاه** تألیف **حاج میرزا محمد خـان سینکی مجد الملك** متوفـی در ۱۱ ذی حجه ۱۲۹۸ در تهـران بسن ۷٤ سالگی .

این کتاب یکی ازشاهکارهای نویسندگی فارسی در زمان خود است .

درکتاب « آیین نگـارش » تهران ۱۳۱۹ شمسی ص ۲۰٤ نام این کتاب « **کشف الغرائب**» (۱)ضبط شده است ولی درمیان مردم همیشه بنام **رساله مجدیه** معروف بوده است .

این کتـاب درسال هشتم **مجلهٔ ارمغان** چاپ تهران ازشمارهٔ ۲ و۳ تاشمارهٔ ۹ و۱۰ چاپ شده منتهی در آنجا بخطا آنـرا بمرحوم **امین الدوله** پسر مؤلف نسبت داده‌اند و چاپ جداگانه‌ای در۱۳۲۱ شمسی بامقدمه و تصحیح من(۲) انتشار یافته است .

آغاز : « من گنگ خواب دیده وعالم‌تمام کر... » .

پایان : «... تادرمیانه خواستهٔ کردگار چیست ».

۲۱ در ۱٤ سانتی متر، ۱۲۱ صحیفه هرصحیفه ۱۳ سطر بخط تحریری خوب . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. کاغذ رقعه‌ای فرنگی برنگهای‌مختلف وته‌بندی نکرده. جلدمخمل

---

(۱) درفهرست دانشگاه (ج ٦ ص۲۳۳۱) این کتاب بنام کشف‌الغرائب‌آمده ومؤلف آن شناخته نشده و نویسندهٔ فهرست گوید : «گویا از **میرزاملکم‌خان** بـاشد ولی ازچنین نـامه درمجموعه‌آثاراو یاد نشده» درفهرست**دانشکدهٔ ادبیات**(ص۳۹۲) نیز این کتاب بنام کشف‌الغرائب و(بدون ابرازتردید) از**ملکم** معرفی شده‌است اما هیچ‌جای تردید نیست که از **مجدالملك سینکی** است . برای اطلاع کامل رجوع‌شود به‌مقدمهٔ **رساله مجدیه** بقلم **سعیدنفیسی** ونیز مجلهٔ ارمغان سال۸ ص ۸۲ ـ ٥٤٥ و**آیین نگارش ادیب‌السلطنهٔ سمیعی** ص ۲۹۹ .

(۲) فهرست مشار‌ ـ ۱ ـ ۸۲۸ و۲ ـ ۲۲۹٥ .

سرخ داغ کرده که ظاهراً متعلق بکتاب دیگری بوده‌است .

شمارهٔ دفتر ۱۳۲۷۸

۲۲۹۸ روضات‌الجنات(۱)

تألیف **معین‌الدین زمجی‌اسفزاری** متخلص به **نامی** .

مؤلف ازمعاریف منشیان دربار **سلطان حسین بایقرا** بوده و گذشته ازاین کتاب ، کتاب دیگری در انشاء ازاو مانده و چنانکه خود درچند جای کتاب تصریح کرده آنرا در ۸۹۷ بنام **قوام‌الدین‌خوافی** وزیر معروف در ۲٦ روضه پرداخته .

کاتب درپایان‌نسخه،روضهٔ بیست وششم را که در نسخه‌های دیگر شامل دو چمن است ننوشته .

دربرخی‌نسخ دیگرنام کتاب « **روضات‌الجنات فی‌اوصاف مدینة‌الهراة** » آمده است . کاتب درپایان نسخه رقم کرده :

«قد وقع الفراغ علی‌ید العبد الضعیف النحیف الراجی الی رحمة‌الله عبدالحی بن حبیب‌الله تاسع ذی‌الحجه سنة تسع وتسعین وتسعمائة.»

آغاز : «سپاس وستایش مالک‌الملکی را سزاست ...».

پایان : «... الطیبین‌الطاهرین وسلم‌تسلیماً کثیراً کثیرا » .

۱۸/۵ در۱۱/۵ سانتی‌متر- ۷٦٤ صحیفه هرصحیفه ۱۹سطر بخط نسخ‌خوش. عناوین بهمان خط بسرخی وگاهی بخط جلی‌تر نوشته شده . صحیفهٔ اول سرلوح خوبی ازطلا و لاجورد وسرنج و زنگار دارد که اندکی فرسوده شده ، همهٔ صحایف جدول پنج خطی از طلا ومرکب دارد . کاغذ سمرقندی شکری‌آهار مهره‌دار . جلد میشن سیاه داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۳۲۵٤

---

(۲)_این کتاب‌درسال ۱۳٤۰ بکوشش **سیدمحمدکاظم‌امام** و بامقدمه‌وتعلیقات ایشان در دوجلد چاپ شده است.نگاه کنیدبه فهرست مشارج۲-۳۲۱۵

روضة الشهداء (۱) ۲۲۹۹

از **کمال‌الدین حسین بن علی واعظ بیهقی**،از کتابهای معروف ورایج اوست. در **هندوستان** چاپ شده . این نسخه از آغاز افتادگی دارد .

آغاز : «... وزندان وشبانی وسرگردانی...» .

پایان : « ... بمصیبت رسیدگان حسین».

۲۷ در ۲۰/۵ سانتی متر ، ۵۳۱ صحیفه هر صحیفه ۱۷ سطر بخط نسخ خوانا ، عناوین بسرخی کاغذ فرنگی سفید رگه‌دار ، آهار مهر زده . خط وکاغذ قرن سیزده ، جلدکاغذ پشت گلی.

شمارهٔ دفتر ۱۸۵۷۷

روضة الصفا (۲) ۲۳۰۰

تألیف **سید محمدبن امیر برهان‌الدین خاوندشاه بن کمال‌الدین محمود بلخی** معروف به **میرخواند** یا **امیرخوند** مؤرخ معروف .

مؤلف ازخاندان معروفی ازسادات **ماوراء النهر** بوده که از بازماندگـان **خاوند** سید اجل بخاری بوده‌اند و نسبشان به **زید بن علی بن‌حسین** (ع) می – رسیده است .

---

(۱) نگاه کنید بەفهرست دانشگاه ج۲ ص٦٤ فهرست مشارج ۱ـ۸۵۸ـ۸۵۹وج۲ـ۲۳۱٦ والذریعه‌ص ۱۲ .

(۲)فهرست دانشکدهٔ ادبیات ص ۱۲۹۹،ذریعه ج ۱۲ ص ۲۹۰ – ۲۹۷ مشار ج ۱ـ۷۵۹و ج ۲ ـ۲۳۱٦ – ۲۳۱۷ .

پدرش **سید برهان الدین خاوند شاه** از **بخارا** بـه **بلخ** هجرت کـرد و **میرخواند** در آن شهر بسال ۸۳۷ ولادت یافت و در جوانـی به **هرات** و **امیر علیشیر نوائی** در تربیت او کوشید ووی را بسیار گرامی میداشت و در **خانقاه خلاصیه** که‌آن امیر در**هرات** به**نهر جبل** ساخته بود سکونت داشت وهمـانجا در دوم ذی‌قعدهٔ **۹۰۳** در۶۶ سالگی درگذشت .

این کتاب که رایج‌ترین ومعروف‌ترین کتابهای تاریخ‌عمومی بزبان‌فارسیت بنام **امیر علیشیر** نوشته شده و شامل تاریخ جهان از آغاز آفـرینش تا زمان مؤلف است .

مجلد هفتم آن که‌شامل‌تاریخ**سلطان حسین بایقرا** وفرزندان‌اوست‌بواسطهٔ مرگ او ناتمام مانده بود و نوهٔ دختریش **خوندمیر** مؤلف **حبیب‌السیر** آنـرا بپایان رسانده وتا وقایع **۹۲۹** را برآن افزوده و خاتمه‌ای در عجایب روی زمین جغرافیا بدان ضمیمه کرده‌است .

سپس **رضاقلی خان هدایت** اندك تصرفی درانشای‌آن کرده وبعضی مطالب آن را مختصرتر کرده وسه جلد دیگر در وقایع پس از **تیموریان** تا زمان خود برآن افزوده وبنام «**روضة الصفای ناصری**» چاپ کرده است .

این نسخه شامل مجلدات هفت‌گانهٔ کتابست و تنها خاتمهٔ آنرا ندارد .

مجلد اول کتاب،شامل تاریخ پیش از اسلام .

مجلد دوم ، شامل سیرت**رسول** (ص) و**امام‌اول**(ع) .

مجلدسوم ، شامل سیرت **امام‌دوم** (ع) تاپایان خلافت **بنی عباس** .

مجلد چهارم،شامل تاریخ سلسله‌های اسلامی ایران تا غلبهٔ **مغول** .

مجلد پنجم،شامل تاریخ **مغول** .

مجلد ششم،شامل تاریخ **تیمور** وجانشینان او .

مجلدهفتم، شامل تاریخ **سلطان حسین بایقرا** ست.

جلد اول بخط **محمد باقر بن محمد حسین یزدی** وجلدهای دیگر بخط **محمدتقی بن علی‌رضا** نوشته شده و کتابت تمام مجلدات در ۱۲۶۱ انجام یافته است.

آغاز مجلد اول :«زیب فهرست نسخهٔ مفاخر انبیا ...» .

پایان : «جلد دوم بیان خواهد شد انشاءالله تعالی ».

آغاز مجلد دوم: «عنوان صحیفهٔ مرادات وفهرست مجموعهٔ...».

پایان: « ... ابدا فی‌الدنیا والاخره بمحمد وآله .» .

آغاز: مجلدسوم:«حمدوثنائی که‌مسبحان ملاء اعلی از اداء ...».

پایان: «... تکرار اشهدان لااله الاالله » .

آغازمجلدچهارم: «فهرست نسخهٔ‌سعادات ابدی ودیباچهٔ مجموعه...».

پایان: «... گلها ولالها دهم ار تربیت کنی ».

آغاز مجلد پنجم:«آرایش دیباچهٔ مناقب ومآثر ...»

پایان:«... والصالحین والحمدلله رب‌العالمین » .

آغاز مجلد ششم :«جواهرحمد وسپاس ولآلی شکربی‌قیاس ...».

پایان: « ... ولجمیع المؤمنین والمؤمنات والمسلمین والمسلمات».

آغازمجلدهفتم : «مشاطهٔ‌ابکار سخن وپیمانه بند غدار» .

پایان: «... دودمان عظیم الشأن ابوالغازی ...».

۴۳/۵ در ۲۸ سانتی‌متر ، ۱۱۷۶ صحیفه هرصحیفه۳۲سطر متن و ۵۶سطر حاشیه بخط نسخ ممتاز ، عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. درصحایف ۱ و۱۹۹ و۴۳۹ و۵۷۵ و ۷۴۵ و ۸۸۹ و ۱۱۰۵ هفت سرلوح بسیارزیبا بانقش های مختلف ازطلاولاجورد وزنگاروشنگرف وسرنج ساخته‌اند ودرترنج زیرآنها عناوین مجلدات را باخط نسخ بسیار ممتاز بشنگرف‌نوشته‌اند.صحایف ۱و۲ و۱۶۹-۲۰۰ و۴۳۹-۴۴۰ و۵۷۵-۴۷۶ و ۷۴۵-۷۴۶ و۸۸۹-۸۹۰ و۱۱۰۵-۱۱۰۶ رادرحاشیه‌تذهیب ودرفواصل میان‌سطورطلااندازی کرده‌اند .همه صحایف جدول‌پنج‌خطی‌از لاجورد وطلا ومرکب سیاه درسه طرف وجدول‌سه‌خطی ازطلاومرکب درمیان ستون‌های متن وحاشیه‌دارد. کاغذ ترمهٔ نازك شکری آهارمهره‌دار . جلدمیشن سیاه .

شمارهٔ دفتر ۱۸۴۸۸

۲۳۰۱
روضة الصفا

این نسخه تنها شامل خاتمه‌است و ازاین‌رو میتوان آنرا متمم جلد سابق بشمار آورد.

کاتب درپایان آن، تاریخ جمادی‌الاخره ۱۰۰۴ گذاشته.

آغاز: «برای ارباب بصیرت واصحاب فطنت ...».

پایان: «... محشور مگردان آمین یارب‌العالمین».

۲۴ در ۱۷/۵ سانتی‌متر - ۱۳۶ صحیفه هرصحیفه ۲۰ سطر بخط تحریری. عناوین بسرخی. کاغذ امیری شکری آهارمهره‌دار. جلدکاغذ سرخ جودانه.

شمارهٔ دفتر ۱۸۶۳۴

۲۳۰۲
روضة الصفا

نسخهٔ دیگر شامل مجلدات اول ودوم وسوم.

درپایان مجلد دوم (ص ۵۳۷) کاتب رقم کرده است: تمت ... کتبه **محمد علی الحسینی** المتخلص به **وجدی**.» ودر پایان‌مجلد سوم (ص ۶۸۲) رقم کرده: تمت ... فی ... سنة ۱۲۷۴.»

پایان‌مجلداول: «... کثیراً کثیرا والحمدلله رب‌العالمین».

پایان‌مجلددوم: «... واجب بود که دست به‌آمین بردارند».

۴۴ در ۲۸/۵ سانتی‌متر - ۶۸۲ صحیفه هرصحیفه از ۳۵ سطر بخط تحریری ممتاز. عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. درصحایف ۱ و ۱۲۵ و ۵۳۹ سه سرلوح بسیار زیبا ازطلا ولاجورد وزنگار وسرنج وشنگرف ومرکب سیاه بانقش‌های مختلف ساخته‌اند ودرصحایف ۱-۲ و ۱۲۵-۱۲۶ و ۵۳۹-۵۴۰ درحواشی تذهیب‌های ممتاز وگل وبوته ازطلا والوان مختلف ساخته ودر فواصل بین سطور طلااندازی کرده‌اند. همه صحایف جدول ۱۳ خطی ازمرکب سیاه و طلا و شنگرف ولاجورد دارد. کاغذ ترمهٔ شکری آهار مهره دار. جلد میشن سیاه داغ‌دار.

شمارهٔ دفتر ۱۸۶۳۹

۲۳۰۳

روضة الصفا

نسخهٔ دیگر شامل مجلدات سوم وچهارم. کاتب درپایان مجلد سوم (ورق ۱۹۰) رقم کرده است: «... تمت المجلد الثالث ... سنه ۹۷۹.»

۳۵ در ۲٤ سانتی‌متر، ۳۹۱ ورق (۷۸۲ صحیفه) که دراصل شماره گذاشته‌اند. هرصحیفه ۲۵ سطر بخط تحریری خوانا، عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده. دراوراق ۱و۲ و۱۹۱ پنج سرلوح بسیارزیبا ازطلا ولاجورد وزنگار وشنگرف وسرنج ومرکب سیاه وسفیداب ساخته‌اند ودرترنج وسط آنها باسفیداب «بسم‌الله‌الرحمن» و «جلد سیم از مضافات خواند شاه جمله تواریخ سلمه‌الله» درمتن طلا بخط نسخ بسیارخوب نوشته شده. حواشی اوراق ۱ و۲ را نیرتذهیب کرده وفواصل میان سطور را طلا اندازی کرده‌اند همه صحایف جدول ۹ خطی از لاجورد و زنگار و طلا ومرکب سیاه دارد. کاغذ سمرقندی شکری‌آهار مهره‌دار. جلد سوخته تریاکی که بیرون آن زایل شده ودوره و عطف آن را ازتیماج همان رنگ سجاف انداخته‌اند ولی اندرون آن نسبةً خوب مانده.

شمارهٔ دفتر ۱٦۲۵۹

۲۳۰۴

روضة الصفا

نسخهٔ دیگر که بقیهٔ همان نسخهٔ پیشین وبخط همان کاتب وشامل مجلدات چهارم وپنجم وششم وهفتم است ولی خاتمه را ندارد.

کاتب در پایان جلدهفتم نوشته: «... تمام شد جلد هفتم تاریخ روضة‌الصفا بخط اقل‌السادات ابن مرحمت پناه **آقامیرحسین شیرازی محمدعلی الموسوی** المتخلص به **وجدی** فی سنه ۱۲۷۳.»

پایان مجلدچهارم: «... گل‌ها ولالها دهم ارتربیت کنی».

پایان مجلدپنجم: «... علی محمد وآله وصحبه اجمعین».

پایان مجلدششم: «... السرمدیه والنظراة المسعودیه».

آغازمجلدهفتم: «حصول سعادت دارین حمد پروردگاریست ...».

پایان مجلدهفتم: «... نامهٔ امیدبنامش تمام».

۴۴/۵ در ۲۸ سانتی متر-۷۷۶ صحیفه هرصحیفه ۳۵ سطر بخط تحریری ممتاز.عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده، در صحایف ۱و۲۱۵و۴۰۱ و ۶۶۹ چهار سرلوح بسیار زیبا از طلا ولاجورد و زنگار و سرنج وشنگرف ومرکب سیاه بانقش‌های مختلف ساخته‌اند . درصحایف ۱-۲ و۲۱۵-۲۱۶ و۴۰۱-۴۰۲ و ۶۶۹-۶۷۰ درحواشی تذهیب های ممتازوگل وبوته ازطلا والوان مختلف ساخته ودرفواصل بین سطور طلااندازی کرده‌اند . همه صحایف جدول ۱۳ خطی از مرکب سیاه وطلا وشنگرف ولاجورد دارد . کاغذ ترمهٔشکری‌آهارمهره‌دار . جلدمیشن ارغوانی.

شمارهٔ دفتر ۱۸۶۴۰

روضة الصفا ۲۳۰۵

نسخه‌ای دیگر شامل مجلد ششم .

آغاز : «جواهر حمد وسپاس ولآلی شکر بی‌قیاس...».

پایان : «... سعادت یار ودولت هم قرین‌باد ».

۲۷در۱۶/۵ سانتی‌متر ۶۲۸صحیفه هر صحیفه ۲۷ سطر بخط نسخ تعلیق خوب. عناوین بسرخی .کاغذ سمرقندی شکری آهارمهره‌دار . خط وکاغذقرن۱۱ وقرن ۱جلدمیشن خرمایی.

شمارهٔ دفتر ۱۸۶۱۹

روضة الصفا ۲۳۰۶

نسخه‌ای دیگر که تاریخ جمادی الاولی ۱۱۹۲ دارد .

آغاز : «فهرست نسخهٔ مفاخرت انبیای...».

پایان : «... بالاجابة جدیر والسلام علی من‌اتبع‌الهدی».

۲۹در ۱۷/۵ سانتی‌متر - ۷۵۰صحیفه هر صحیفه ۲۳ سطر بخط تحریری متوسط .عناوین بسرخی . کاغذ اصفهانی شکری‌آهار مهره‌دار . جلد میشن‌خرمایی.

شمارهٔ دفتر ۲۱۴۸۵

ظفرنامهٔ تیموری[1] ۲۳۰۷

تـألیف **شرف الدین علی بن شمس الدین علی یـزدی** مؤرخ و ادیب و دانشمند معروف .

نخست ساکن **یزد** بوده و مقامـات مختلف داشته و در دربـار **شاهرخ** و مخصوصاً در دستگاه پسرش **ابراهیم سلطان** مقام مهمی داشته‌است‌وپس‌ازمرگ **ابراهیم سلطان** در ۸۳۸ مداح خاص **یونس خان** از خوانین **مغول** بوده . در ۸٤٦ که **میرزا سلطان محمد** حکمران **عراق عجم** شد او را از **یزد** به **قم** خواند و ندیمی خود را باو داد و چون در ۸۵۰ بنای سر کشی گذاشت **شاهرخ** نسبت به‌اوبدگمان‌شد وپنداشت که وی‌محرك‌آن سر کشی شده وچون درجنگ دستگیر شد و **شاهرخ** می خواست اورا بکشد **میرزا عبداللطیف پسر الغ بیك** ازو شفاعت کردواورا باخود به **سمرقند** برد .

چون **سلطان محمد** پس ازمرگ **شاهرخ** به **خراسان** دست یافت در۸۵۳ اورا رخصت داد که به **یزد** بر گردد .

وی درتفت‌ساکن‌شد ودرآنجابسال ۸۵۸در گذشت‌ودر **مدرسهٔ شرفیه** که ازبناهای او بودنزدیك **مسجد جامع** محلهٔ **میرچقاق**درجنب‌مزارپدرش اورابخاك سپردند .

شرف‌الدین‌علی ازدانشمندان متبحر زمان خود بوده ودربسیاری از علوم متداول آن زمان دست داشته ومؤلفات چند از او مانده است ، ازآنجمله :

مقدمه‌ای‌درتاریخ قبایل **ترك** وپادشاهان **مغول**واجداد **تیمور** یاباصطلاح آن زمان « **الوی جغتای** » که در۸۲۲ به‌تألیف آن‌آغاز کرده ودر۸۲٦ بپایان رسانده و**تاریخ جهانگیر** نام گذاشته واینك بنام مقدمهٔ ظفرنامه معروفست .

حلل‌مطرز درفن معماولغز که بعدآن را در کتاب دیگری مختصر کرده.

شرح قصیدهٔ بردهٔ شرف‌الدین بوصیری. تحفة‌الفقیر وهدیة‌الحقیر مجموعه‌ای

۱ـ فهرست دانشگاه ج ۲ص ٦۱٦تا٦۲۱و فهرست مشار ج۱ـ۱۰۹۹وج۲ـ۲٤۸٤

از اشعار فارسی و عربی. **کنه المراد فی علم الوفق** والاعداد در ارثماطیقی — رسالهٔ حساب عقد انامل. **حقایق التهلیل**. **مقدمه بر دیوان حافظ**. کتاب **اسطرلاب منشآت**.

وی درشعر فارسی نیز مسلط بوده و **شرف** تخلص میکرده ودیوان اشعار او باقیست وهم منظومه‌ای ببحر متقارب درفتوحات **تیمور** سروده که به **تیمورنامه** معروفست.

این کتاب را در ۷۲۸ در**شیراز** بنابدستور **ابراهیم سلطان** بپایان رسانده وچهارسال مشغول تألیف آن بوده واطلاعات خود را از **ظفرنامهٔ نظام شامی** و مطالبی که روزنامه‌چیان زمان **تیمور** گردآورده واز خزانه بیرون آورده بودند و آنچه از پیران سالخورده شنیده فراهم کرده است.

وچون جامع‌ترین ومفصل‌ترین کتاب درتاریخ **تیمور**ست رایج ترین کتاب فارسی دراین زمینه بشمار می‌رودودر ده مجلد در **کلکته** چاپ شده وبزبان های اروپائی نیز ترجمه کرده‌اند. ازاین کتاب دونسخهٔ دیگر بشمارهٔ ۲٦۰ و۲٦۱ در کتابخانه‌هست. (رجوع کنید به‌مجلد دوم انتشارات کتابخانه، صفحات ۱٤٦-۱٤۸)

آغاز: «حمداً کثیراً مبارکا تؤتی الملك لمن تشاء ...».

پایان: «... خلایق مرفه زاحسان او».

۳٤/۵ در۲۳/۵ سانتی‌متر-٤۳۲ صحیفه هرصحیفه ۲۵ سطر بخط تحریری خوانا. عناوین بهمان‌خط بسرخی‌نوشته شده. همه‌صحایف جدول دوخطی ازلاجورد وشنگرف دارد. کاغذسمرقندی شکری‌آهار مهره‌دار. خط وکاغذ معمول اوایل قرن دهم. جلدمیشن سیاه داغ کرده.

شمارهٔ دفتر ۱۸٦۲۹

ظفرنامهٔ تیموری ۲۳۰۸

نسخه‌ای دیگر است که کاتب درپایان آن رقم کرده :

« تمت وختم الکتاب بعون الملك الوهاب بخط الحقیر الفقیر کثیر التقصیر مذنب العاصی امید بکرم ... سیادت و نجابت پناه سید جلال الموسوی باتمام وانجام بمضمون ابیات مقرون گردید :

گذشته بود زهجرت الف دگر مأتین — دیگر که تاسع عشروز گذشته بد تاریخ

قلم مداد بـرافشاند اورقی صحیفین — مرا ز صفر بدو ایام بود در مریخ » .

ازاین اشعارست و نادرست درلفظ ووزن همین برمی‌آید که این نسخه در دوم صفر ۱۲۱۹ بپایان رسیده است .

آغاز : «حمد وسپاس بی‌قیاس که ازفتح‌نامهٔ...».

پایان : «... الغرالمحجلین والحمدلله رب‌العالمین .»

۳۰ در ۲۱ سانتی‌متر، ۵۳۱ صحیفه هرصحیفه ۲٤ سطر بخط نسخ خوانا . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . صحیفهٔ اول سرلوح بسیارمتوسطی ازآب طلا ولاجورد وشنگرف و سرنج و حاشیه مذهبی دارد . همهٔ صفحات جدول هفت‌خطی ازآب‌طلا ومرکب‌وشنگرف دارد. کاغذفرنگی‌سفید رگه‌دارآهارمهره کرده .جلدمیشن تریاکی داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۲٤۰۲۲

عبرت‌نامه یا بصیرت‌نامه (۱) ۲۳۰۹

چنانکه مترجم درمقدمهٔ کتاب گوید اصل کتاب ازمتن‌سیاح عیسویست که

(۱) این کتاب درتهران چاپ شده است و قسمت عمدهٔ آن درجلـد دوم منتظم ناصری در ضمن وقایع ۱۱٤۵ آمده . (فهرست مشارج ۱ـ۱۱۰٤).

در زمان **شاه سلطان حسین** به **اصفهان** رفته و نزدیك ۲٦ سال درآن شهر مانده و اوضاع زمان خودرا ومشاهدات خویش را دراستیلای افغانها بزبان لاتین نوشته و سپس **ابراهیم** نامی آنرا بترکی ترجمه کرده و در **استانبول** چاپ کرده‌اند سپس **عبدالرزاق بن نجفقلی دنبلی** متخلص به **مفتون** ادیب و نویسندهٔ معروف قرن دوازدهم مؤلف کتابهای چند ازآن جمله مآثر خاقانیه وتذکرهٔ نگارستان داراو تاریخ‌وغیره درزمان **فتحعلی‌شاه** آنرابفارسی ترجمه کرده وهمان کتابیست که درمجلددوم‌منتظم ناصری‌چاپ‌شده‌است . اصل کتاب‌ظاهراً از **کروزینسکی** مبلغ معروف عیسوی لهستانیست که سالها درایران بوده وترجمهٔ ترکی آن در **استانبول** چاپ شده است .

در بعضی از نسخه های خطی دیگر که از این ترجمه باقیست نام آنرا « **عبرت نامه** » نوشته‌اند .

کاتب درپایان نسخه رقم کرده‌است : « یوم پنجشنبهٔ ۱۵ جمادی الاولی ۱۲۷۷ تمام شد ».

آغاز : «در زمان شاه سلطان‌حسین صفوی شخصی سیاح...».

پایان : «... بروم فرستاد بموافقت او روانهٔ استانبول شد».

۱۸/٥در۱۰/٥ سانتی‌متر ــ ۱۳۷ صحیفه‌هرصحیفه ۱۲ سطر بخط تحریری زیبـاعناوین بهمان خط بسرخی نوشته‌شده . صحیفهٔ اول تذهیب متوسطی ازطلا ولاجورد وشنگرف و زرنگار وسرنج وهمه صحایف جدول هفت‌خطی ازمرکب وطلا ولاجورد و شنگرف دارد . کاغذ فرنگی آهارمهره‌دارشکری . جلدمیشن زرد ضربی بی‌مقوا .

شمارهٔ دفتر ۱٥۹۸۱

سفرنامه‌ها

سفرنامه ۲۳۱۰

تألیف **محمدعلی فراهانی** .

مؤلف در دیباچه نام خودرا نیاورده ولی درپایان نسخه کاتب رقم کرده‌است:
الفقیر الحقیر المذنب غفرالله له **محمدعلی الحسینی الفراهانی**»

چون برروی کاغذیکه درعطف کتاب چسبانده‌اند و کهنگی آن مقارن اصل نسخه است نوشته شده:«سفرنامهٔ میرزا محمدعلی حسینی فراهانی» معلوم می‌شود که‌کاتب از روی خط مؤلف نقل کرده است .

مؤلف ساکن **تبریز** بوده وشب‌سه‌شنبهٔ‌هیجدهم شعبان ۱۲۶۳ قمری‌ازبغداد عازم حج شده وازراه **دلی عباس** و **قره تپه** و ... و **توارق** و **کرکوك** و **آلتون‌کوپری** و **اربیل** و **کلك** و **موصل** و **دلیب** و **مزاحف** و **جزیرةالعمر** و **دیرتپه** و **مسین** و **ماردین** و **شیخان** و **خانی** و **دیار بکر** و **سیورك** و **خارپوت** و **اورفه** و **راس‌العین** و **بیره‌جك** و **حلب** و **خان‌تومان** و **سلمی** و **معرةالنعمان** و **خان شیخان** و **حما** و **حمص** و **ایکی قبولـی** و **چشمهٔ وامام زین‌العابدین** و **قطیفه** و **شام** و **مزیرب** و **تبوك** و **عین‌زرق** و **معان** و **مداین صالح** و **حدیبیه** و **حشمتی** و **مدینه** و . . . به **مکه** رفته واز راه **شام** و **دومه** و **بنك** و **حما** و **حلب** و **اخضرین** و **سزار** و **بیره‌جك** و **آسمان** و . . . و **قره‌چوان** و **سیورك** و **قراباغچه** و **دیاربکر** و **قرطی** و... **اویس‌قرن** و **خان** و **بدلیس** و **دلیکلی‌طاش** و **میدان** و **تاتوان** **دریاچـهٔ وان** و **اخلاط** و **ادین** و **عادل جواز** و **ارجیش** و **بیگری** و **محمودی** و **قشلان‌مقوری** و **برخملو** و **شروك** و **خوی** و **الماسرای** و **دیزج خلیل** به **تبریز** برگشته و۲۶ جمادی‌الاولی ۱۲٦٤ وارد **تبریز** شده است .

درحاشیهٔ بیشتر از صحایف بخط نسخ سبز خط عثمانی مطالبی نوشته شده وگاهی هم متن‌کتاب را خط‌کشیده وباهمان خط اصلاحـاتی کرده‌اند و ظاهراً این اضافات واصلاحات بخط مؤلف کتابست .

آغاز : «ربنا لاتزغ قلوبنا بعداذ هدیتنا...».

پایان: «... بیست وششم شهرجمادی‌الاول بود وارد تبریز شد».

۲۱ در ۱۳/۵ سانتی‌متر ــ ۱۱۰ صحیفه که دراصل شماره گذاشته‌اند . هرصحیفه ۹سطر بخط شکستهٔ خوش . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . صحیفه اول سرلوح ازطلا ولاجورد وسرنج دارد و۱۲ صحیفهٔ اول تذهیب متوسط بین السطرین وحاشیهٔ هفت خطـی از مرکب سیاه ولاجورد وطلا وسرنج دارد . کاغذ فرنگی سفید رگه دار . جلد میشن خرمایی داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۴۵

سفرنامهٔ آذربایجان ۲۳۱۱

تألیف **سلیمان خان**. مؤلف دردیباچه کتـاب می‌نویسد :

«حسب‌الامر اعلی‌حضرت اقدس شهریاری روحی وروح‌العالمین فداه که بنای انتشار ورواج علوم وافتتاح مـدرسه در دارالسلطنه **تبریز** گـردید ارجاع این‌کار بعهدهٔ بندگان نواب مستطاب اشرف اعظم والاحضرت **اعتضادالسلطنه** وزیر علوم روحی فداه مفوض گشت لـذا از جانب حضرت‌والا بجهت‌اتمام این امر بمقرب‌الخاقان **جعفرقلی‌خان**رئیس مدرسه (مرحوم**نیرالملک هدایت** که بعدها وزیر علوم شد) فرمایش رفت و جناب ایشان نیـز بصوابدید مقرب‌الخاقان **ملاحسن خان ناظم** (مرحوم **ادیب‌الدوله** ناظم مدرسهٔ **دارالفنون**) ومقرب الخاقان **میرزا عبدالغفار نجم‌الملک** (مرحوم **حاج نجم‌الدوله** ریاضی‌دان معروف) ، معلمین اسامی‌التفصیلی ازمدرسهٔ مبارکه منتخب نموده :

ملا جعفر خان بجهة علم طب و شیمی . **نجفقلی خان یاور** بجهة علم توپخانه . **غفارخان یاور** بجهت علم‌پیاده‌نظام . بندهٔ درگاه **سلیمان** بجهت زبان فرانسه وعلوم ریاضی.

بعرض حضرت والا وزیر علوم روحی فداه رسانیده حضرت والاهم اطلاع بجناب‌جلالتمآب اجل‌اکرم سپه سالاراعظم دام اقباله‌العالی (مرحوم **حاج میرزا حسین خان مشیرالدوله** صدراعظم) داده درپیشگاه معدلت دستگاه حضور باهرالنورمبارك معروض افتاد ، مقرر رفت که‌در شهر ذیقعدةالحرام معجلا عازم دارالسلطنهٔ‌تبریز گردیده بریاست مقرب‌الخاقان **میرزاجوادخان سرتیپ (سعدالدوله** که بعدها وزیرمختار **ایران** در **بروکسل** و وزیر امور خارجه ورئیس **مجلس شورای ملی ایران** شد) مشغول تدریس متعلمین وانجام خدمت گردیم .

اینك ایـن بندهٔ درگـاه که عازم این‌سفر گشته مسافرت و شرح احوالات خودرا منقسم بسه فصل نموده معروض می‌دارم».

مرحوم **سلیمان‌خان مهندس** مؤلف این کتاب است که مدتها معلم ریاضیات مدرسهٔ **دارالفنون** بود و **احتساب‌الملك** لقب گرفت وچندی رئیس ادارهٔ تعاون دروزارت فلاحت و تجارت وفوائد عامهٔ **ایران** بود و مؤلف بعضی کتابهای درسی درعلوم ریاضی است.

این کتاب شامل شرح سفریست که از ٦ ذیقعدهٔ ۱۲۹۳ تا پنجم رمضان ۱۲۹٤ کشیده وروز بروز وقایع و مشاهدات خود را با کمال صراحت نوشته ومعلوم میشود بواسطهٔ بدرفتاریها و مخالفتهای رئیس مدرسهٔ **تبریز** نتوانسته کار خود را انجام دهد وناچار به **تهران** برگشته است و کتاب بواسطهٔ لحن صراحت وصداقتی که دارد جالب توجه است.

آغاز : «حسب‌الامر اعلی‌حضرت...».

پایان : «... بهمان حالت هستم تابمد خدا چه خواهد».

۲۱ در ۱۳/٥ سانتی‌متر ـ دارای ۱۰۰ صحیفه هرصحیفه ۱٤ سطر بخط نسخ تعلیق روشن متوسط. کاغذ فرنگی رقعه‌ای کلفت سفید کبریتی. نبش اوراق دراصل طلایی بوده وقدری ریخته است. جلدکاغذ ابری سبز و سیاه. عطف وگوشه تیماج سبز تیره. کاتب در اصل نسخه اشتباهاتی کرده که بامداد اصلاح کرده‌اند وجای برخی ازنامهای اروپائی سفید مانده بامداد بخط لاتین نوشته‌اند. خط وکاغذ همان زمان تألیف.

شمارهٔ دفتر ۱۲۱۰٦

سفرنامه ازتفلیس به تهران ۲۳۱۲

تألیف **محمدحسن‌خان اعتمادالسلطنه** کاتب درآغاز نسخه نوشته:

« مراد سفرنامهٔ جناب شوکت مآب **صنیع‌الدوله** دام اقباله العالی است که درایام غیاب از رکاب ظفر انتساب مبارك به اترلی از سفر خیریت اثر **فرنگستان** مرقوم داشته‌اند تا ورود به **دارالخلافه** ».

مؤلف خود تصریح میکند که از یکشنبهٔ ٦ رجب ۱۲۹۰ هجری مطابق ۱۸۷۳

شمسی که **ناصر الدین شاه** از **تفلیس** براه **بادکوبه** بجانب **ایروان** حرکت کرده ویرا مأمور کرده است که برای حمل بارهای دولتی وبنه و... مردم چند روزی در تفلیس بماند وسرانجام درغرهٔ شعبان ۱۲۹۰ وارد **تهران** شده وشرح این سفررا روزبروز یادداشت کرده است .

کاتب درپایان نسخه رقم کرده است : « کتبه الحقیر الفقیر العبد المذنب الراجی **علی المنشی النایینی** غفر ذنوبه وستر عیوبه چون من اقل کتاب ومنشیان در تحریر این رسالهٔ شریفه مجالی بالاصاله نداشت جسته جسته ازشب وروز فرصتی جسته شتر گربهٔ بقلم آورد امید آنکه از زلات اقلام که در حکم عثرات اقدامست اغماض فرموده اعتراض نفرمایند ودلیل برقلت وعلتی در حواس وضروریات خمسة که درتکمیل امر کتاب جمعش لازمست حمل ندارند. تحریراً فی شهر جمادی الاولی سنه ۱۶۹۱ نسخه دوم».

ازاین قرار این نسخهٔ دومیست که همین کاتب ازین کتاب نوشته (۱) وآنرا چندماه پس ازاتمام تألیف کتاب برداشته است .

آغاز : «ظهر یکشنبه ششم شهررجب سنهٔ ...».

پایان : «... سنهٔ ۱۲۹۰ هجری مطابق سنه ۱۸۷۳».

۱۸ در ۱۱/۵ سانتی‌متر – ۱۰۵ صحیفه هر صحیفه ۱۰ سطر بخط نسخ تعلیق ممتاز . عناوین بهمان خط بسرخی . همه صحایف جدول دوازده خطی از مرکب سیاه و طلا و لاجورد و شنگرف دارد . کاغذ ترمهٔ آهارمهره‌دار . جلد میشن خرمایی .

شمارهٔ دفتر ۱۴۲۱۱

سفرنامهٔ دور دنیا ۲۳۱۳

ترجمه **علی بن محمد اسماعیل** . مترجم خود درمقدمه می‌نویسد :

« درین عصر خجسته آثار کـه تاج و تخت ملوك کیانـی ... بفر وجود ... اعلیحضرت ... **ناصر الدین شاه قاجار** ... زیب وزینت گرفته درتمامی ممالك انواع علوم و صنایع بدرجات علیا ومراتب قصوی رسیده ومحضر صادر ملك آذربایجان از توجهات حضرت مستطاب گردون قباب

(۱) این کتاب درذریعه بنام سفرنامهٔ فرنگستان آمده وبنسخه‌ای ازآن اشاره شده که آن نیز بخط میرزا علیخان مترجم و در ۱۹۹ برگ و در کتابخانهٔ آستان رضوی است وتاریخ اتمام کتابت آن نسخه نیز ۱۲۹۱ است . (ذریعه ج ۱۲ ص ۱۸۹) .

اسعدارفع امجد اشرف والا ولیعهد جاویدآیت روحناالفداء **مدرسهٔ نظامیه** بنام نامی مبارك ایشان بنا و درمدت قلیله از متعلمین مدرسه نفوس کثیره ترقی و دارای مراتب و معارف گردیدند وبمفاد الشبل فی‌المخبر مثل الاسد چون تاسی درانتشارآثار عدلیه وخیریه بوجود مبارك اعلیحضرت همایونی فرموده‌اند محض انتشار علوم و بهرمندی عموم باین چاکر آستان **علی بن محمد اسماعیل** که ازبدو ایجاد مدرسه مشغول تحصیل و خدمت‌گذاری(!) دولت قوی شوکت است ومعلمی دولتی در مدرسه مبارکه بعهده این چاکر راجع بافتخار مباهات پیشخدمتی ومترجمی حضورمبارك دارد ، اشارهٔ علیه رفت که این کتاب فرانسوی خطاب راکه جلد ثانی آن را سنهٔ ماضیه ترجمه نموده بود از زبان فرانسه ، ترجمه بفارسی امتثالا لامرالارفع . زمانی‌تمام‌ترجمهٔ آنرا مایهٔ عزوسعادت‌پنداشت تشکر می‌کند ازنواب مستطاب شاهزاده مرتضی‌میرزا پیشخدمت مخصوص وکتابدارباشی آستان‌مبارك که درنویساندن وترتیب این نسخه که مدتی درعهدهٔ تعویق بوده مساعی جمیله بکاربرده ودریکماه بیست‌هزار بیت‌کتاب را باتمام رسانیدند .»

مترجم خود اشاره نمی‌کند که نام کتاب چیست و مؤلف اصلی آن کیست تنها بلافاصله پس‌ازاین مقدمه درآغاز مطلب نوشته شده : « شهر تولون جزایر بالآردموردویل‌نایب دوم امیرالبحر فرانسوی‌که در سنهٔ ۱۸۲۹ سیاحت دور دنیا را نموده چنین‌گوید ...».

ظاهراًکاتب نام مؤلف اصلی را درست نوشته وچنین می‌نماید که این کتاب ترجمهٔ مجلد سوم‌ازسفرنامهٔدوردنیا بریاست **دولون دورویل** (۱)نایب‌امیرالبحر فرانسوی است که در **پاریس** در دومجلد بسال ۱۸۵۲ میلادی چاپ شده ومجلد دوم آنرا پیش از وقت همین مترجم درسال پیش بفارسی نقل کرده‌است .

چون اصل کتاب در **پاریس** درسال ۱۸۵۲ میلادی یعنی‌۱۲۶۸ قمری‌چاپ شده پیداست که ترجمهٔآن پس‌ازاین تاریخ صورت گرفته است .

---

(۱) درتهران ترجمهٔ سفرنامه بنام سفرنامه دروویل بقلم جواد محیی چاپ شده که اماآن یاد داشت‌های سفربه ایران است . نویسندهٔ آن سفرنامه گاسپار دروویل G - Drouville است که در۱۸۱۲-۱۸۱۳ بایران سفرکرده است . ورجوع به‌فهرست مشارشود .

درین نسخه برخی ازفصول کتاب نیست چنانکه درصحیفهٔ ۱۸۳ فصل یازدهم ودرصحیفهٔ ۲۳۶ فصل سیزدهم آغازمیشود ودرصحیفهٔ ۲۷۹ فصلی است که کاتب آنرا شماره نگذاشته ودرصحیفهٔ ۲۹۶ بفصل بیست وهفتم میرودوسپس درصحیفهٔ ۳۳۵ بفصل سی ویکم می‌رسد ودرصحیفهٔ ۳۴۹ فصل سی وسیم ودرصحیفهٔ ۳۷۳ فصل سی وچهارم و در صحیفهٔ ۳۸۳ فصل سی وپنجم و در صحیفهٔ ۴۱۶ فصل سی وهفتم آغاز می‌شود و سپس در صفحهٔ ۴۴۸ فصل ۲۸ می‌آید ودرصحایف ۴۶۱ و۴۷۵ و۴۸۰ و ۴۹۵ و ۵۰۸ و۵۲۳ ۵۴۶ و۵۵۷ ۵۶۹ و۶۰۷ و۶۳۲ پی درپی فصولیست که شماره ندارد .

از این قرار یامترجم وکاتب درشماره گذاشتن فصول اشتباه کرده‌اند ویا اینکه برخی ازفصول ترجمه نشده ویا ازنسخه افتاده است .

درصحایف۲۲۲و۳۱۷ و۳۵۵ و۳۵۸ و۴۰۹ و۴۱۷ و۴۵۶ و۴۶۱ و۴۶۲ و۵۰۱ و۵۱۷ سفیدیهایی است که ظاهراً جای تصاویر کتاب بوده وچنانکه صحیفهٔ ۳۴۹ نیز سفید مانده ودرحاشیهٔ آن نوشته‌اند : « محل تصویر صفحهٔ صد و پنج » که البته اشاره بصحیفهٔ متن فرانسهٔ کتابست .

درصحیفهٔ ۳۸۵ هم سفیدیی است که بالای آن نوشته‌اند«محل تصویر جادهٔ کانتون» پس ازاتمام نسخه ظاهراً منصرف شده‌اند که تصاویر را درمتن کتاب قراردهند وبهمین جهت درپایان نسخه ازص ۶۴۰ تا ۶۷۰ شانزده ورق نقاشی سیاه قلم است که پیداست از روی نقاشیهای چاپی متن فرانسهٔ کتاب ساخته‌اند و نقاش خوبی تقلید قابل توجهی ازآن گروارها کرده‌است .

آغاز : «الحمدلله‌الذی لایبلغ (!) مدحته‌القائلون ولایحصی نعمائه‌العادون ...» .

پایان : «... وجنگ‌آوران سوارکشتی شدند.»

۳۵ در۲۲ سانتی‌متر- ۶۷۰ صحیفه بدوخط : ازصحیفهٔ اول تا اواسط ۲۷۲ واز ۲۹۶ تا ۳۱۱ بخط نسخ تعلیق متوسط جلی، هر صحیفه ۱۵ سطر. عناوین بهمان خط متن بسرخی نوشته شده . از اواسط صحیفهٔ ۲۷۲ تا ۲۹۴ و از۳۱۲ تا پایان کتاب بخط نسخ متوسط جلی که جای

عناوین را سفید گذاشته‌اند وهرصحیفه ۲۰ سطر دارد . کاغذ فرنگی سفید . خط و کاغذ معمول اوایل قرن چهاردهم . جلد تیماج خرمایی داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۲۹۹۰

۲۳۱۴

سفرنامهٔ روسیه

(شب نامه)

تألیف **عبدالفتاح** معروف به **میرفتاح** تبریزی . این کتاب شرح مشاهدات مؤلفست که درسال **۱۲۵۵** قمری جزو اعضای سفارتی که بریاست **حسین خان آجودان باشی** از **ایران** به **لندن** رفته‌اند بوده وخود در مقدمه گوید که‌این کتاب را ازمشاهدات خود واز معلوماتی که نواب **اقبال الدولة بن شمس الدولة بن سعادتقلی خان بن شجاع‌الدولة بن ابوالمنصور خان نیشابوری** از امرای **هندوستان** که در **لندن** اقامت داشته است باو داده فراهم کرده است و بنام «**سفرنامهٔ میرفتاح تبریزی**» معروفست . (۱)

درپشت صحیفهٔ اول یکی ازمالکین این نسخه‌این شرح را بااندك اشتباهی درمحل مأموریت او ، نوشته :

«هوالفتاح‌العلیم این کتاب مستطاب سیاحت نامهٔ مرحوم **میرفتاح تبریزی** را که در عهد **محمدشاه** مبرور البسه‌الله من حلل‌النوربا **حسین‌خان نظام‌الدوله آجودان باشی** بسفارت دولت بهیهٔ **روسیه** به **پطرزبورغ** رفته بودو **میرفتاح** شرح حالات سیاحت خودرا کاملا دراین نامه ثبت و مندرج نموده ،این‌بنده **محمدحسین رئیس‌الکتاب** با طیب خاطر تقدیم حضور مرحمت ظهور امیرالامراء العظام ...».

---

(۱) این سفرنامه بطوری که شنیده‌ام ازطرف یکی ازافرادخانوادهٔمؤلف درشرف‌انتشاراست.

درپایان نسخه، تاریخ کتابت آن «سنه ۱۲۵۸» گذاشته شده .

آغاز : «بندهٔ درگاه عبدالفتاح که درتاریخ ...» .

پایان : «... از اوضاع کفره نوشته شد».

۲۲در۱۴ سانتی‌متر– ۱۵۴ صحیفه هرصحیفه ۱۰ سطر بخط نسخ خوش. عناوین وعبارات تازی بهمان خط بسرخی نوشته شده . صحیفهٔ اول سرلوح متوسطی ازآب طلا ولاجورد وشنگرف وسرنج وتذهیبی درحواشی دارد ودرهمهٔ صحایف جدول هشت خطی از مرکب ساده وآب طلا و شنگرف ساخته‌اند . کاغذ فرنگی شکری‌آمار مهره کرده . جلد تیماج سیاه ضربی که از آب طلا خط کشی کرده‌اند .

شمارهٔ دفتر ۱۳۹۱۰

سفرنامهٔ قم ۲۳۱۵

(علی آباد نامه)

از کسی‌است که‌در ۱۳۰۴ قمری با **امین السلطان** به **قم** رفته. ظاهراً این نسخه اصل کتابست .

آغاز : «بتاریخ شب شنبه ...» .

پایان : «... اصطبل وکالسکخانه وانبارها» .

۲۱ در۱۲/۵ سانتی‌متر ، ۸۸ صحیفه هرصحیفه۱۲ سطر بخط شکسته . عناوین بخط‌نسخ. کاغذ فرنگی سفید رگه‌دار . جلد مخملی بنفش .

شمارهٔ دفتر ۱۲۸۹۶

سفرنامهٔ قم ۲۳۱۶

تألیف **حسین پیاده نظام** معلم فوج مخصوص . این سفرنامه داستانیست

خیالی ازشرح سفری که **حاجی محمد فاضل** تاجر حریر فروش به **قم** کرده و مقصود مؤلف شرح منازل بین را هست .

درصحیفهٔ اول عکسی ازمؤلف چسبانیده‌اند که بالباس‌سلام ونشان ایستاده و نقشهٔ راه را دردست داردودربالای نقشه نوشته شده : «رقم تراب اقدام نظامیان **حسین پیاده نظام** معلم فوج مخصوص»

ازاین قرار این کتابرا در **۱۳۱۵** یا پس از آن تألیف کرده است ودر متن کتاب **۹** مجلس نقاشی ازمناظراین سفراست **که با** آب ورنگ ونسبةً خوب ساخته شده ودر زیـرآن هـا مؤلف مختصری بزبان فرانسه وظاهراً بخط خود نوشته وگاهی اغلاط املائی در آنها دیده می‌شود و چنان می‌نماید که اصل نسخه نیز بخط مؤلفست .

آغاز : «حاجی محمد فاضل تاجر حریر فروش ...» .

پایان : «... حسین خان حاجی را سوار وخدا حافظی می کند».

۲۷/۵ در ۱۸ سانتی‌متر - ۱۸ صحیفه که در اصل شماره گذاشته‌اند و هرصحیفه از ۱۷ تا ۱۹سطر بخط تحریری خوب . عناوین بهمان خط بسرخی نوشته شده . همهٔ صحایف جدول دو خطی ازطلا دارد . کاغذ فلفل نمکی کلفت فرنگی . جلدمخمل پسته ای داغ کرده .

شمارهٔ دفتر ۱۴۹۹۵

فهرستها

۱ ـ فهرست نسخه های معرفی شده دراین فهرست بترتیب شماره .
۲ ـ فهرست نسخ معرفی شده بترتیب نام کتاب .
۳ ـ فهرست مراجع و کتبی که درضمن معرفی نسخ ازآنها نام برده شده .
۴ ـ فهرست نامهای کسان
۵ ـ فهرست نامهای جغرافیایی .
٦ ـ فهرست نسب ها و قبیله ها .

۱ - فهرست نسخه ها بترتیب شماره

شماره	نام نسخه
۲۰۰۱	قرآن مترجم
۲۰۰۲	قرآن مترجم
۲۰۰۳	قرآن مترجم
۲۰۰۴	تبصرة القراء
۲۰۰۵	ترجمة الخواص
۲۰۰۶	خواص الآیات
۲۰۰۷	رساله دروقوف قرآن
۲۰۰۸	شرح جواهر الآیات
۲۰۰۹	لوامع التاویل
۲۰۱۰	المبسوط فی القراآت السبع والمضبوط من اضاآت الطبع
۲۰۱۱	منافع سور القرآن
۲۰۱۲	منهج الصادقین
۲۰۱۳	اندرزنامهٔ امیر المؤمنین (ع)
۲۰۱۴	ترجمه وشرح غرر ودرر
۲۰۱۵	ترجمهٔ منظوم صدکلمه
۲۰۱۶	ترجمهٔ نامهٔ علی (ع)
۲۰۱۷	منهاج الولایه
۲۰۱۸	نظم الغرر ونضد الدرر
۲۰۱۹	نهج البلاغهٔ مترجم
۲۰۲۰	ذخیرة الاخرة
۲۰۲۱	ریاض العابدین
۲۰۲۲	زاد المعاد
۲۰۲۳	زاد المعاد
۲۰۲۴	زاد المعاد
۲۰۲۵	شرح دعای سیفی
۲۰۲۶	کتاب دعا
۲۰۲۷	کتاب دعا
۲۰۲۸	کتاب دعا
۲۰۲۹	کتاب دعا
۲۰۳۰	مصباح المتهجد
۲۰۳۱	مفاتیح النجاة عباسی
۲۰۳۲	اربعین جامی
۲۰۳۳	ترجمهٔ قطب شاهی

۲۰۳۴	ترجمهٔ قطب شاهی
۲۰۳۵	ترجمهٔ قطب شاهی الرسالة العلية
۲۰۳۶	فی الاحادیث النبویه
۲۰۳۷	شرح کافی
۲۰۳۸	صافی شرح کافی
۲۰۳۹	صافی شرح کافی
۲۰۴۰	صافی شرح کافی
۲۰۴۱	صافی شرح کافی
۲۰۴۲	کنز الذهب
۲۰۴۳	محاسن الاداب
۲۰۴۴	محاسن الاداب
۲۰۴۵	هداية الاحکام یا (حسنیه)
۲۰۴۶	حرمة الشطرنج
۲۰۴۷	فقه حنفی
۲۰۴۷ مکرر	الفواید الشیرازیه
۲۰۴۸	مائدهٔ سماویه
۲۰۴۹	مسائل ضروریهٔ نماز
۲۰۵۰	منهاج
۲۰۵۱	انساب النواصب
۲۰۵۲	انساب النواصب
۲۰۵۳	انساب النواصب
۲۰۵۴	البراهين البهائيه
۲۰۵۵	تبصرة العوام
۲۰۵۶	تبصرة العوام
۲۰۵۶ مکرر	تبصرة العوام
۲۰۵۷	تحفة الابرار
۲۰۵۸	تحفهٔ شاهی وعطیهٔ الهی
۲۰۵۹	ترجمهٔ الزام النواصب
۲۰۶۰	ترجمهٔ باب حادی عشر
۲۰۶۱	ترجمهٔ حسنیه
۲۰۶۲	ترجمهٔ حقایق
۲۰۶۳	ترجمهٔ مصائب النواصب
۲۰۶۴	تیر شهاب
۲۰۶۵	حجة الاسلام و برهان الملة
۲۰۶۶	حق اليقين
۲۰۶۷	حق اليقين
۲۰۶۸	حقيقة الامر
۲۰۶۹	ذخيرة العارفين
۲۰۷۰	سئوال وجواب
۲۰۷۱	سیف الامه وبرهان المله
۲۰۷۲	شرح سه جمله از کتاب بیان
۲۰۷۳	ضياء الانوار
۲۰۷۴	طراوة اللطايف
۲۰۷۵	طراوة اللطايف
۲۰۷۶	فواید دینیه
۲۰۷۷	کامل بهائی

شماره	نام کتاب
۲۰۷۸	کتاب درامامت
۲۰۷۹	کتاب درایت نثار
۲۰۸۰	گوهر مراد
۲۰۸۱	مباحثات قاضی زاده
۲۰۸۲	محضرالشهود فی ردالیهود
۸۰۸۳	مشارق الحق والیقین
۲۰۸۴	مطالع الانوار فی کشف حقائق الاسرار
۲۰۸۵	معارف
۲۰۸۶	معتمدالشیعه
۲۰۸۷	مفاتیح غیوب
۲۰۸۸	مناظرات
۲۰۸۹	هدایةالضالین
۲۰۹۰	جام جهان‌نما
۲۰۹۱	جذوات
۲۰۹۲	جلوات ناصریه
۲۰۹۳	دانش نامهٔ علائی
۲۰۹۴	دانشنامهٔ علائی
۲۰۹۵	رساله درحکمت
۲۰۹۶	رسالهٔ فراست
۲۰۹۷	مجمل‌الحکمه
۲۰۹۸	مجمل‌الحکمه
۲۰۹۹	تهذیب
۲۱۰۰	شرح‌حاشیهٔ ملاعبدالله
۲۱۰۱	شرح کبری
۲۱۰۲	کبری
۲۱۰۳	اصول‌الفصول
۲۱۰۴	اوصاف‌الاشراف
۲۱۰۵	اوصاف‌الاشراف
۲۱۰۶	تحفه‌الملوك
۲۱۰۷	التمهید، شرح قواعد التوحید
۲۱۰۸	زبدةالحقایق
۲۱۰۹	شرح‌تائیهٔ ابن‌الفارض
۲۱۱۰	شرح فصوص‌الحکم
۲۱۱۱	شرح گلشن راز
۲۱۱۲	گفتارها یا مناجات‌نامه
۲۱۱۳	لوایح
۲۱۱۴	لوایح
۲۱۱۵	لوایح
۲۱۱۶	مرآت‌الحق
۲۱۱۷	مرصادالعباد
۲۱۱۸	معجون الهی
۲۱۱۹	مفاتیح‌الاعجاز
۲۱۲۰	مناظرهٔ عقل وعشق
۲۱۲۱	منهج‌السالکین
۲۱۲۲	اثمارالاشجار
۲۱۲۳/۱	استخراج
۲۱۲۳/۲	رساله در استخراج

ضمایر (ح)

شماره	عنوان
۲۱۲۴	بحرالجواهر
۲۱۲۵	برهان‌الکفایه
۲۱۲۶	برهان‌الکفایه
۲۱۲۷	برهان‌الکفایه
۲۱۲۸	تحفة‌الملوك
۲۱۲۹	تحفة‌المنجمین
۲۱۳۰	ترجمهٔ عیون‌الحساب
۲۱۳۱	التفهیم‌لاوائل‌صناعة‌التنجیم
۲۱۳۲	التفهیم‌لاوائل‌صناعة‌التنجیم
۲۱۳۳	التفهیم درمعرفت استخراج تقویم
۲۱۳۴	تنقیح مقاله
۲۱۳۵	جوامع احکام‌النجوم
۲۱۳۶	رساله درحساب
۲۱۳۷	رساله درحساب
۲۱۳۸	رساله‌درتقسیم کره بسطوح مستویه
۲۱۳۹	رسالهٔ شهب و کرات آتشی
۲۱۴۰	رساله در مساحت
۲۱۴۱	رسالهٔ هیئت
۲۱۴۲	رساله در هیئت
۲۱۴۳	رساله درهیئت
۲۱۴۴	زیج محمد شاهی
۲۱۴۵	شرح ثمرهٔ بطلمیوس
۲۱۴۶	شرح زیج سلطانی
۲۱۴۷	شرح سی فصل
۲۱۴۸	ضرب وقسمت
۲۱۴۹	قواعدکلیهٔ انتظام‌امور نظام
۲۱۵۰	قواعدمعموله‌درتلگرافخانه
۲۱۵۱	قواعد نظام
۲۱۵۲	قواعد نظام
۲۱۵۳	مجمل‌الاصول
۲۱۵۴	المرشد
۲۱۵۵	(سحرالعیون) بحرالعیون
۲۱۵۶	سرالاسرار
۲۱۵۷	کامل‌التعبیر
۲۱۵۸	کنزالرموز
۲۱۵۹	مفاتیح المغالیق
۲۱۶۰	اختیارات بدیعی
۲۱۶۱	اصول‌علم معدن‌شناسی
۲۱۶۲	بدیعات اختیاری
۲۱۶۳	بیطارنامه
۲۱۶۴	تذکرهٔ نظامشاهیه
۲۱۶۵	تعلیم تصویری
۲۱۶۶	جواهرنامه
۲۱۶۷	جواهرنامه
۲۱۶۸	حافظ‌الصحهٔ ناصری
۲۱۶۹	حقایق‌الطب
۲۱۷۰	خلاصة‌الطب

شماره	عنوان
۲۱۷۱	خواص الحیوان
۲۱۷۲	درمکنون
۲۱۷۳	رساله درطب
۲۱۷٤	ذخیرهٔ خوارزمشاهی
۲۱۷۵	ذخیرهٔ خوارزمشاهی
۲۱۷۶	ریاض مناظر
۲۱۷۷	زادالمسافرین
۲۱۷۹	فرس‌نامه
۲۱۸۰	فرس‌نامه
۲۱۸۱	کنزالهدایه
۲۱۸۲	مأکول ومشروب
۲۱۸۳	مضمار دانش
۲۱۸٤	مضمار دانش
۲۱۸۵	مفرح‌القلوب
۲۱۸۶	بحرالعلوم
۲۱۸۷	بهارستان علوم
۲۱۸۸	جامع‌العلوم
۲۱۸۹	رشحات‌الفنون
۲۱۹۰	ریاض‌الجنه
۲۱۹۱	السامی فی‌الاسامی
۲۱۹۲	عجایب‌اللغه
۲۱۹۳	فرهنگ‌رشیدی
۲۱۹٤	مجمع‌الفرس
۲۱۹۵	مفتح‌المفاتیح
۲۱۹۶	مقدمةالادب
۲۱۹۷	نفایس‌الفنون
۲۱۹۸	ترجمهٔ دیوان حضرت امیر (ع)
۲۱۹۹	دیوان سوزنی
۲۲۰۰	کلیات سعدی
۲۲۰۱	منتخبات‌اشعارواله
۲۲۰۲	نصیحت نامه
۲۲۰۳	نصیحت‌نامه
۲۲۰٤	انیس الشعراء
۲۲۰۵	بدایع‌الصنایع
۲۲۰۶	ترجمهٔ ادوار
۲۲۰۷	ترجمهٔ رساله موسیقی
۲۲۰۸	حلل‌المطرز
۲۲۰۹	حلل‌المطرز
۲۲۱۰	رسالهٔ‌عروض
۲۲۱۱	رسالهٔ موسیقی
۲۲۱۲	شرح‌کافیه
۲۲۱۳	عینیه
۲۲۱٤	معمیات
۲۲۱۵	مفتاح سلیمانی
۲۲۱۶	ابواب‌الجنان
۲۲۱۷	ابواب‌الجنان
۲۲۱۸	ابواب‌الجنان
۲۲۱۹	اخلاق سلطانی
۲۲۲۰	اکسیر

۲۲۲۱	انوار سهیلی
۲۲۲۲	انوار سهیلی
۲۲۲۳	انوار سهیلی
۲۲۲۴	انیس الغافلین
۲۲۲۵	بهار دانش
۲۲۲۶	التحفة المعتمدیة
۲۲۲۷	تذکرة السلاطین
۲۲۲۸	تذکرة السلاطین
۲۲۲۹	جوامع الحکایات
۲۲۳۰	چهل کلمه
۲۲۳۱	خزان وبهار
۲۲۳۲	روادع النفوس
۲۲۳۴	ریاض الملوك
۲۲۳۵	سراج المنیر
۲۲۳۶	شبستان نکات و گلستان لغات
۲۲۳۷	فرحة الانام فی جلوس سلطان الاسلام
۲۲۳۸	قلائد اللئالی
۲۲۳۹	قلائد اللئالی
۲۲۴۰	کشکول
۲۲۴۱	کنوز الرموز
۲۲۴۲	الکنوز الودیعه
۲۲۴۳	گنج شایگان
۲۲۴۴	لمعات ناصری
۲۲۴۵	لوامع الاشراق
۲۲۴۶	لوامع الاشراق
۲۲۴۷	مرزبان نامه
۲۲۴۸	مصابیح القلوب
۲۲۴۹	مقامات حمیدی
۲۲۵۰	منطق الحمار
۲۲۵۱	نگارستان
۲۲۵۲	ترسل
۲۲۵۳	ترسل
۲۲۵۴	ترسل
۲۲۵۵	جنگ گنج
۲۲۵۶	ریاض انشاء
۲۲۵۷	سفینة الانشاء
۲۲۵۸	مخزن الانشاء
۲۲۵۹	منشآت
۲۲۶۰	منشآت
۲۲۶۱	منشآت
۲۲۶۲	منشآت
۲۲۶۳	منشآت
۲۲۶۴	آثار احمدی
۲۲۶۵	آیینۀ اسکندری
۲۲۶۶	احسن التواریخ
۲۲۶۷	اخبار علیه
۲۲۶۸	احوال سلطان محمود
۲۲۶۹	الانهار اللاهوتیه

۲ - فهرست نسخه‌های معرفی شده بترتیب نام کتاب

۳- فهرست مراجع و کتبی که درضمن معرفی نسخ بمناسبتی از آنها یاد شده.

فهرست نام های کسان

آ - ا

-ش-

ـ غ ـ

ـ ن ـ

فهرست نامهای جایها

انساب و قبائل